

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

సెప్టెంబరు 1959

ఋ 36 :

: సంచిక 9

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

సెప్టెంబరు 1959

విశ్వనాథమధ్యాక్కాటలు: శ్రీగిరి శతకము	శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	
శివశంకరుల వకుళమాలిక	శ్రీ వారణాసి రామమూర్తి	3
అమృతుడు	శ్రీ ఆర్. ఎన్. సుదర్శనం ...	11
దుర్ముహూర్త ఫలము	శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	19
వాంఛానుమితి	శ్రీ సంకత్తుమార ...	26
భాష : వ్యాకరణం	శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి ...	28
శ్రావణంలో ఒక రాత్రి	శ్రీ హరిత శివశర్మ	33
ధర్మము - ధర్మ : గుణము - గుణి	శ్రీ నేలూరి శివరామశాస్త్రి ...	34
బాష్పస్రసూనములు	శ్రీ మోటూరి వేంకటరావు ...	38
సంస్కృత : సాహిత్యము ముస్లిముల సేవ	శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి ...	39
సూర్యతనయా స్తుతి	శ్రీ కొండాపూరి కృష్ణమాచార్యులు	44
వైదిక కావ్యాలలో జైనుల కైవాడం	శ్రీ కె. కుశాలప్రసాద ...	46
విడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు	శ్రీ సి. పి. సోన్ ...	50
లక్షణసార సంగ్రహము	శ్రీ రావూరి దొరసామి శర్మ ...	58
మగువ మనసు	శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి	64
కోకిలమ్మ పెళ్ళి	శ్రీ సాశ్వ కృష్ణమూర్తి ...	73
రేపు మన దే-మరి	శ్రీ హ స జ	78
గోవిందవాక్యాలలోని చరిత్రాంశాలు	శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి	79
సాహితీ సుగతుని స్వగతం	రామచంద్ర	83
సామాట్ట-అశోక చరిత్ర	శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు	88
కలగూరగంప		92
గ్రంథవిమర్శనము		95
వార్తలు		100

అక్టోబర్ సంచికలో

గయశాసనము జయశాసనమే	శ్రీ నేలూరి వెంకటరమణయ్య
నన్నెచోడుని వర్ణనలు	శ్రీమతి వి. రాకేశ్వరి
ధ్వని - వర్ణం	శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి
తెలుగు తొలికావ్యము కవిజనాశ్రయము	శ్రీ దేవరపల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డి
కథకళి-సాహిత్యము	శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు
తెనుగు శాసనములలో అన్యదేశ్యాలు	శ్రీ ఎం. సత్యనారాయణ
కేరళప్రభుత్వపు గ్రహచారము	శ్రీ రాళ్లపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు
సోవియట్ లో ఆర్థికప్రణాళికలు	శ్రీ బులుసు వేంకట సుబ్బారావు
దమయంతి వాక్పాతుర్యము	శ్రీ కొండాపూరి రాఘవాచార్యులు

మ న వి మా ట లు

దాశేషణ పుత్రేషణ ధనేషణ మ ఈషణత్రయ మన్నాదు మనతత్త్వవేత్తలు. కీర్తికాంక్షను కూడా ఈ ఈషణలో చేర్చి ఈషణచతుష్టయమంటే బాగుండేది.

ఈ కీర్తి కాంక్ష ఇటీవల సాహిత్యరంగంలో మరీ దాహంగా, లాలసగా పరిణమించినవనం అతి శయోక్తికాదు. కీర్తిషణ రచయితలను ఈషణత్రయం కన్నా బలంగా పెడదానికి లాగుతున్నదన్నా తిప్పకాదు. సాహిత్యాన్ని తనజీవితకా హృద్ధినికీ మూల బంధంగా ఉపయోగించుకొన్నామన్న తలపు పొటను రించినప్పుడే ఈ కీర్తిదాహం దహించివేయవలసివస్తుంది.

ఏవో రణగొణ ధ్వనుల రచనలు చేయడం, పది మంది పండితుల కృతూహదేసి పరిచయ వాక్యాలు వ్రాయించుకొనడం, పదివిలో ఉన్న ఏ పెద్దమనిషినో మొగమోట పెట్టించి సభ ఏర్పాటుచేయడం, తమ రచనలను మరొక ఉన్నతాధికారితో అవిష్కరింపజేయడం, నలుగురితోను పలువిధాలుగా పొగడికలు పొందడం, ప్రతికల వారిని ప్రాధేయపడి వారి ప్రతికలలో అవిష్కరణ సభావిశేషాలు ముచ్చటైన శీర్షికలతో ముద్రింపజేసుకొనడం— నేను మితిమీరి పోతున్నది.

ప్రజల దృష్టి ఆకర్షించడానికి దేనికైనా ప్రచారం అవసరమన్నమాట నిజమే; సరకు నాణెం ఎలాటిదైనా ప్రచారం ముఖ్యమన్నది సామాన్య వాణిజ్యసూత్ర మన్నమాటా వాస్తవమే. కానీ, 'అతి సర్వత్ర వర్జయేత్' అన్నాడు కదా అశ్వయుక్తులు.

పూర్వం కవులు, పండితులు ఏ రాజునో, తత్సమంతునితో ఆశ్రయించి ప్రచారం చేసుకోలేదా తమ కృతుకు? చేసుకున్నాడు; వారు అదరించారు. అయితే, తమ రచన ఉత్తమ స్థోభని ఆరంభించా లని రచయితలూ ఆశించేవారు; అలాటి రచనలను స్వీకరించి ధన్యుల మర్యాదను ఆశీర్వాదాల సంతసించే వారు. అప్పటికీ, ఇప్పటికీ ఇదే ఛేదనం. సహస్రయు

దైన అధిపతుడో, సాధిపుడో సచయితను కోరి ప్రార్థించి కృతికన్యను స్వీకరించేవాడు అప్పుడు. రచయితే తన రచనల సారాసారాలు గుర్రెగుగక వాటిని భుజానో నెత్తినో వేసుకుని అధికారుల అనుగ్రహం కోసం, అభిప్రాయాలకోసం అంగలార్చడం ఇప్పుడు. అందుననే సాహిత్యవేత్తలన్నా, సాహిత్య సభలన్నా ప్రచార ప్రహణనాలని ఈసకించే స్థితి ఏర్పడింది. బెర్నార్డ్ షాకే కాబోలు—ఒకసారి ఒకరి రచనలను విని అభిప్రాయం ప్రకటించే అవసరం వచ్చిందట. కొంతకేపు విన్నతర్వాత షా తన గది కిటికీ తెగివాడట “పక్కవారికి కూడా నా రచనా సౌరభం పాకాల నేనా మీరు కిటికీ తెగింది?” అని ఆ రచయిత ప్రశ్నించాడట. “అబ్బే! నిద్రపోయే ముందు నేను కిటికీ తెగిస్తాను” అని షా సమాధాన మిచ్చాడట.

రచనలో సత్తా ఉంటే, రచన ఎన్నటికైనా ప్రజల హృదయాలలో నివసించకపోదు. ఎందరి పద్యాలూ, గేయాలూ, వాక్యాలు మనలో ఆబాల గోపాలం అనుదిన వ్యవహృతాలు కావడంలేదు? అదే రచయిత కీర్తి. ఎమిటిజోలా రచనలు ప్రచురించిన వెంటనే ప్రభుత్వ గూఢ చారులు లే నెట్టిగల్గా ముసిరే వారట వాటిపైన. అదే రచయిత శక్తి.

వీలెంత త్వరలో, చిట్కాలో చిరయశస్సును అర్జించుదామనే అపొహల తొలగించుకొనడం, ప్రతి రచయితకూ అవసరం. జీవితపు నిమోక్షాన్ని తాలు చూచి, నిరతియానందానుభూతి పొందిన రచయిత రచనలు ఎన్నడూ మన్నన పొందుతాయి ప్రచారం, పరిచారం లేక నే. రచయితలకు—గుండెవేళ్లల రచయితలకు అవసరమైంది గుండె నిబ్బరం. ఈ నిబ్బరమే భిషగూతితో

“ఉత్సృజ్యతే మమతు కోప సమానంకా
కాలోహ్యాయం నివధిః విపులః పృశ్నీ.”
అన్న అమరవాక్యాలు పలికించింది.

విశ్వనాథ మధ్యాక్షులు: శ్రీగిరి శతకము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

ఒకచోటఁ గూర్చుండి నిన్ను నూహింతునో యన్న నన్ను
నొకచోటఁ గూర్చుండనీరు కవివైన యొకదోష మొప్పి
యొకచోటఁ గూర్చుంక నీదు సంసార మో స్వామి పూర్వ
సుకృతంబు లేదు శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ !

ఈమేని తానుశోఁ దూచుచున్నాన యీవైపు మొగ్గు
స్వామి క్రమముగాఁ దగ్గిపోయె భవద్దిశ కొగ్గి
యీమేను కాకీక బరువు లేదాయె నీవె తూగెదవు
సోమకీరీట ! శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

మున్ను లింగాకారమైనఁ గన్నులుమూసినయంతఁ
గన్నుంబొమలమధ్య జోతిమాదిరిఁ గానిపించెడిది
యన్న తెలివిపోయెఁ జదువవేయగా నొగి నన్నయట్లు
సున్నయైనావు శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

అచ్చపుండనములోఁ గరుణ దిగజారెనన్న సీమాట
తెచ్చిన గుండెకుఁ గరగి కన్నీరు దిగఁజారు నింత
పచ్చయైన మిగుల్చుచాటియున్నావు బ్రదుకులోపలకుఁ
జొచ్చినదొరపు శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

గవుసెనఁపిన నీమూర్తి కనక నూకల కేడ్చి యేడ్చి
తవుటి కేడ్చిన యట్లుగాఁగఁ జవరకుఁ దమరి నూహించి
యవియు గుండియయైన లేనియట్లుగా నగుదునో యంచు
సువిపాట యయ్యె శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

నీ వచ్చటచ్చటో నాదు శిరసుపై నెగడుచుంటివని
యావేగపడుకొంచు నాదు మేనిలో నాడు నిత్తురులు
నో విశ్వనాథ తా మైదుగు ప్రవహించుచున్నవి వైకి
గ్రోవిచిమ్ముగతి శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

మరియు వైరాగ్యంబు మరియు జేహాభిమానంబు మరియు
మరియు వైరాగ్యంబు మరియు మరియు నిజ మరుగుచొచ్చుటయు
విరిసిపోదునో యన్నభీతి నీవు నక విడద్రొక్కుదనియు
సురిగిపోయెదను శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

ఒకటి నిశ్చయ మయ్యె బయట నెచ్చటనుండియో నీవు
ప్రకట శైవానేక కథలలోని రూపాలతో రావు
ప్రకట మత్స్యంబు షట్టుమంచును బగిలి రావలయు
సుక మొ దుఃఖ మొ శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

మేలుకొన్నప్పుడు షట్టుకొంచుంటి మెదలకుండంగ
నీలలోహిత మేలుకొనెడు కోరికల్ నిదించుచుండ
పాలించవే నాకు నిద్రలేకుండ భసితరమ్యాంగ
శూలాభిషంగ శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

కలితకపాల హారా! మహాభావ్యకారచుంజీర!
దళితాఘనంతాన! పరిణతస్యిన్న దర్పాంధకార !
మిళితాంధకార వైరిఘటితోష్ణీష మ్మానన్మోఙ్ఘ
సులలితాకార శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

ఈమేను కర్పూరమట్లు హరియింప నీకువే నీకు
స్వామి నీరాజనం బెత్తినట్లుగా జ్వలియింపనీవె
కోమల పరిమళ వ్యాప్త దళదిశా కుహరంబుగాఁగ
సోమాంగభంగ శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

నినుఁజూడకుండగా మాటనేర్చుచే నినుఁ జూచినట్లై
నినుచు పూర్వ కవీంద్రవాక్యసరణి వర్ణించుట యెల్ల
నను నేన మోసంబుచేసికొనుటకోనాఁగ నాగాహి
సునిభృతబంధ శ్రీశైలమల్లి కార్జునమహాలింగ !

నిదురయెఱుంగని నీవు నాలోన నిదురపోయెదవు
కుదిలించి గడ్గోలుచేసినను మేలుకోవు నిబంబు
నిదురైన మేల్కొల్పవచ్చు నీ దొంగనిద్దరకేమి
రొదచేసి ఫలము శ్రీశైలమల్లి కార్జున మహాలింగ !

శివశంకరుల వకుళమాలిక

శ్రీ వారణాసి రామమూర్తి

ప్రేమ ఫౌన్ యే ఘన మనై సోక జియై సదాహి
ప్రేమ పరమ జానే బినా, మరె కోవు జీవత నాహి
ప్రేమ వాగుణి ఛానితై, వగున భయే జలధిక్
ప్రేమ హిం సో విషపాన కరి, పూజేజాత గిరిక్.

—రసఖాన్.

వలపుటచ్చుకు జిక్కి, అనువుల బాసిన యతడే
మృతజీవి. అమృతతుల్యమును ప్రేమతత్త్వమును
గ్రహింపజాలనివా డెతడు జీవన్ముత్యుడే. ప్రేమ
వాగుణి మితిల ద్రావి, వగుణదేవుడు జలాధిపత్యము
సంపాదించినాడు. ప్రేమపురస్కృతత మగు హాలా
హలపానమే గిరిశుని సర్వోక్త పూజ్యుని గావించినది.
అట్టి ప్రేమ మార్గము;

కమల తింతుసో ఛీన్ అగు కఠిన ఖడ్గ కీ ధార్
అతి సూధో శైఘో బహురి ప్రేమపంథ అనియార్.

తామరతాండ్లలోని తింతుపులకన్న మృగు
వైనది. ఖడ్గధానినా మించిన తౌతిస్వము కలది. అత్యంత
తము వక్రము కానిదియు కాదు; అది విలక్షణమైనది.

కబీర్, మీరాబాయి, రసఖాన్, ఘనానంద,
హరిశ్చంద్ర ప్రభృతి హిందీ పులచే నిర్వచింపబడి,
జీవిత సర్వస్వముగా ననుష్ఠింపబడే ప్రేమతత్త్వము
అచార్య శ్రీ శివశంకరస్వామివారి అపూర్వ రచన
యగు “వకుళమాలిక”లో సత్పరిశీలనమందముగా నిరూ
పితిమైనది.

“ప్రేమ నగర కీ రాహు కఠిన హై”—ప్రేమ
నగరమునకు మార్గము కఠినమైనది—అను మీరాబాయి
వాక్యము ఈ గీతికా స్వగతమునకు మకుటము. సనా
తన భారతీయ సంస్కృతికి పట్టుగొట్టు యునదిగు
నీ సత్యమును ఈ కవితలకుడు తన కృతి ద్వారమున
నెట్లు సాధించినదియు విచారించుటకు పూర్వ
మీ కావ్య బాహ్యరూపమును వివరించుట యుచితము.

కవి యుద్ధేశించిన తత్త్వనిరూపణ మెంత మధురో
దా త్రిమా, అందులకు స్వీకరించిన రచనారూపముకూడ
తదనుగుణముగా ముగ్ధమనోహరమై, కర్ణమంజులమైన

గీతికా స్వగతము. ఇట్టి విధానమునకు కవిని పురికొల్పి
నది అంగ్ల సాహిత్యము. అందును స్ఫుటమై సుస్పష్ట
మైన రాబర్డు (డ్రానింగు Dramatic Monologues
(గీతికా స్వగతముల) వలన ఈ కవి ప్రబోధితుడైనట్లు
తోచును. అమెరికాఖండములోని బ్యాట్లెన్ హియర్
ఫోర్డు, రూత్ డేవరీ, కోర్నీలియా స్కిన్నర్ మొద
లగువారు ఈ రచనావిధానమును నాటకకళను ఉన్నత
స్థాయికి కొనిచచ్చిరి. అనునాతన కారాగృహల ప్రకార
మిగీతికా స్వగతమున ఒక్కడే అభినేత స్వగతభావ
ణమువలన కొందఱు వ్యక్తుల కిలస్వభావములను వ్యక్తము
కావించును. ఒక్కొక్క స్వగు కొన్ని పన్ని వేళముల
వర్ణనలుసయితము ఈగీతికా స్వగతమునకు వర్ణ్యవిష
యము కావచ్చును కాని ఎట్టిస్థితియంగనున కవి తన
వాణిని అంగుగో స్వయముగా వినుపింప వలనుపడెను.
తానేదైన సంశయము ఈయదలచినచో దానిని ఆయా
పాత్రల ముఖముననే ప్రకటింపవలయును.

డ్రానింగువల్లనే ఈ కవియు ఇట్టి నూతనరచనా
విధానమునకు అంగ్ర సాహిత్యమున శ్రీకారము చుట్టి
నాడు. ఇంతియే కాక పద్య గీతాత్మక మైనకవితను
కొంగ్రాతనాటకరీతుల నడపి, ఎన్నియో నూతన
ప్రయోగములు నెరపిన శేషమీ సమన్వితము.

రచనలలో ఇంత బహుళముగా నాటకీయత
గోచరించుటకు కారణము కవి జీవితమే. ఆ జీవితము
అపూర్వ సన్నివేశ సంఘటన విలసితి మగు మహానాట
కము. వ్యక్తిగతముగ కవి నెరిగినవారల కిది సుపరి
చితము. అపరిచితులను సయితము కవి నాటకరమ్యముగు
నిజవ్యక్తిత్వముచే నుగ్ధులను కావించును. సౌకిల్యము,
రిసార్ద్రాహృదయము, స్మృతిపూర్వాభిభావణము, వచో
వైదగ్ధ్యము, హస్తనైత్ర విన్యాసము, ఉత్సాహపు
వెంపు. చూటల ఇంపు, నడకసొంపు, మొదలగున
వన్నియు అకర్షణీయములై చూచువారల కానందము
గొలుపుచుండును.

మఱియొక విషయమునగూడ ఈ కవి డ్రానింగును
పోలియున్నాడు. ఇరువురిలోను వ్యక్తిగతాభిప్రాయ
ములు బలీయములు, ప్రపంచములోని ప్రతివస్తువును

ఎంతేని సానుభూతితో దిద్దించి, సవ్యముగా అవగతము చేసికొని న్యాయముగా ప్రతిపాదించగల సహృదయులు. ఇరువురను 'కవిః కవీనాం' వంటివారు. వీరల గొంగ్రా త్రబాకడలు, భావములు, సమకాలికుల నెండఱినో ప్రభావితులను చేసి, సాహిత్యరీతుల రూపురేఖలను తీర్చి దిద్దినవి. ఈ కవి కవిసప్త, పరిష్కర్త.

అమలిన ప్రేమతత్త్వ నిరూపణముతో బాటు మానవప్రకృతిలోని వైచిత్ర్యని చిత్రించుటయే ప్రధానాశయముగా ఈ కవి గ్రహించినాడు. ఈ కవి త్రానింగు నుండి గ్రహించినది Dramatic Monologue (గీతికాస్యగతము) రూపముమాత్రమే. ప్రేమతత్త్వ నిరూపణము, వకుళిమాలికా కల్పనము, పాత్ర చిత్రణము, భావసౌకుమార్యము, వర్ణనసౌందర్యము, భాషాపటిమ, ఔచిత్యనిర్వహణము, కావ్యసంక్షేపము— ఒక్కమాటలో నిజకావ్యజీవత్వములను తన సంస్కారప్రతిభావృత్తిలకు ఔన్నత్యములకు తగినవిధమున నేమూసలో పోసి కమ్ముచున్న లాగినాడు.

2

ఈ చిన్ని నాటికావస్తు కల్పనమే అపూర్వము. అందు వకుళిమాలికావియోగము తేనెతియ్యముల జాలువాఱచేయును. ఎంత నవనీతకోమలములు, సుందర సుకుమారములు సహృదయులైన సమర్థములు అగు నూత్నకల్పనలకు కవిసృదయును పుట్టినిల్లు అయినదని వెల్లడి కాగలదు. కవికులగురువు కాళిదాసు దివ్యకల్పనా జగత్తులో 'ధూమశ్లోతి స్ఫులిల మరుతాం సన్నిపాత' మగు మేఘశకలము దూరజేశ్వరవాసక్లేశమున జనరి వందురుదున్న రెండుమృదయుములకు నూత్నకోమల మగు ప్రణయగ్రంధిబంధమై సచేతనమై అవభాసించినది. అట్లయ్యును ఆ ప్రావృడంభోదము ముగ్ధమాన ముఖరమధురము కాలేదు. ప్రణయతాపమున వాడి వత్తలయిపోవు నాజంబ వివసునకు కరగి, తన వచస్కీరములచే వారల నోదార్పలేకపోయిన దామెగిలు. సహృదునకు గూడ కామార్తచే నది చేతనముగా, వప్రక్రీడా చతురముగా గోచరించినది. ఆ మహాకవి సృష్టిలో స్వయముగా మేఘమునకు చైతన్యసంపాదన కాలేదు.

శ్రీ శివశంకరులమార్గము విలక్షణ మైనది. ఈయన దృష్టిలో సమస్తవస్తువులు చైతన్య విశిష్టములే; సర్వి స్పందనుండరములే. జడమునకు చైతన్యమునకు నిందు తావు కలదు. సమస్తము ప్రేమ త్యాగ

సౌందర్యముల నుపాసించుచు సౌహార్ద సహానుభూతులను ప్రవింపజేయు ప్రవచను. ప్రేమ సౌందర్యములకు పరమావధి త్యాగము—తత్త్వ సమర్పణము. అట్లేనుండ రములు కాని నాడు త్యాగ ప్రేమములు త్యాజ్యములు. తత్త్వరతతో ప్రతిష్ఠించుచున్నను ప్రేమిపలద్ది కష్ట సాగ్యము. ప్రేమ నగర కీ రాహ కతిన హై. తన కత్యంతప్రియమైన వకుళిప్రసూనమును సాగనముగా గొని, కవి శివసుందరుడుగ వ్యక్తము కావించినాడు.

ప్రియూనిరాసమునకు గురియైన యొకానొక యువకుని కరుణకోమల ప్రణయజీవితమునకు సాక్షిగా నుండి వకుళిమాలికా ఆప్రేమిపాసి—అమలినాత్మ సమర్పణ భావపూతము, ప్రతిఫలప్రేక్షారహితము నగు ప్రేమిదంతమును మధుర మోహనముగా గీతికాస్యగత రూపమున నాలపించును. జడ మగు వకుళిప్రసవమునకు ఈవిధముగా కవి వైతన్య మిచ్చి, తీయని తేట తెలుగువాణి నిచ్చి, సచేతనులగు నాయకనాయకులను మానముద్రాంకితులను చేసి వదిలినాడు; నాయకనాయకుల స్వరూపస్వభావ వర్ణనముతోపాటు ప్రేమతత్త్వమును నిరూపించినాడు. తన జీవితాదర్శముకరందమును స్వీయభావసౌరభముల నెన్నిటితో ఆ ప్రవచనముఖమున వినిర్గతము చేసినాడు. గీతికాదిలోను అంతమందును నిజనిర్ణయమును నైతము—

పువ్వుమాలికాగా నె పుట్టియుండన యేని
పూబోజిగా నేను పుట్ట గల్గితి నేని
అతని నే వరియించి ఆత్మనల్ల భునిగా
కాగిలింతు తదీయ కంఠమే నే వేళ !—

అన్న, ప్రేమతపస్వి ఎట్టివారికైనను వందనీయుడు, ఆలింగనార్హుడు అని కంఠోక్తము కావించినాడు.

Robert Browning చుహాకవి Ring and the Book కావ్యములో స్వీయాభిప్రాయమును పాంపీలియా నిర్దోషిత్యమును ఉద్ఘోషించుతెరి, న్యామూఢిపతి స్థానము నలంకరించిన జగ్గురువు (Pope) ద్వారా ప్రకటించినాడు : "My Rose I gather for the breast of God !"

కవిదృష్టిలో సృష్టించుదలి ప్రతివస్తువు చైతన్య విశిష్ట మనుటకు తార్కాణముగా రచనాప్రారంభమున వకుళిమాలికా స్వీయపరిచయ వాక్కుల నాకర్షింపదగును.

“ఎంచబోకుడు నన్ను నెండుపూదంతగా—
ప్రాణ మున్నది, నిండుప్రాణ మున్నది నాకు.
వింతచూపుతొడ పిక్షింతు రెమిటికి!
ప్రపంచదామమ్మనకు ప్రాణ ముంతగ రాదో?
ప్రాణ నుండుటే కాదు, ప్రపంచమో దుఃఖమో
కలుగుచుండును నాకు కారగమ్మనుబట్టి.”

అంతిమే కాదు—

“బాల్యయావనజరా ప్రముఖభేదము లెల్ల
సక్రమమ్ముగ నాకు సంక్రమించిన వఖ్య!”

పంచేంద్రియజ్ఞానము సంయితము మాలికకు పూర్ణముగా
కలిగినది.

“ఎంత చక్కని వెలుతు, రెంత చక్కని వెలుతు,
రెంత చల్లని గాలి ఎంత చల్లని గాలి!
ఈకరస్పర్శ నేనెఱిగినది కాదు మును:
చిగురుటాకును బోలు చేయి నానాగునిది.
అతినిహస్తము సోకినంత నే నామేన
అంకురించును పులక లానందగరిమాన!”

మాలిక నాయకునకు నమ్మినసఖి, మనసులోనిమనసు :

నాస్వామి విలాటి నవనీతపూదయిందో—
ఆపురాలి విధాన నాదరించెడి వాడు
స్వయ నుఖదుఃఖాలు చెప్పచుండెడి వాడు:
ఏను బోయిన నాతి డెంత వెతి నొందునో!

కవి కౌశలమున పొగడదంత నిజకథానూత్రమున
యువకుల ప్రేమప్రసంగ ప్రసూనములు గ్రుచ్చి రము
జేయ కంతమాల సహృదయవేద్యముగా సంతరించినది.
మాలిక స్వీయగీతములోనే నాయకుని ప్రేమచరి
త్రము నిహితమై వివేదీయరాక యుండును. మాలికా
జననమే ఆతని ప్రణయగాఢకు శ్రీకౌరము చుట్టలేదు.
అయినను పూర్వవృత్తాంతము ననువదించినది. ఇందిరా
దేవి నాయిక. ఆమె చక్కనిచుక్క. నల్లకల్వలవంటి
నయనాలతో విల్పికించుచు, కోయలొంగులులతో
అనురాగనూచి యగు అరుణనూత్రమువెంట విజనప్రదే
శాన కూర్చుండి, కిన్నరీ కంఠాన గీతమాలాపించుచు
మెల్ల గా గ్రుచ్చినది. ఆ గీతమున ఆమె నిజప్రణయాధి
దేవతయగు మాధవుని ప్రథమదర్శనగాఢ సత్యంతమనో
హరముగా వినిపించును. వారి ప్రేమ ప్రథమదర్శన
జన్మము. అయినను అది నాయకుని పక్షమున నిత్య
సత్యముగా నిరంతరముగా నిలిచినది. అతనికి ప్రేమ
పవిత్రతీర్థము. ప్రియురాలు తదధిష్ఠిమనదేవత. ఇష్ట

దేవత వంద్యురాలు. ‘నీ మందిరము చుట్టు’ మొదలగు
వాక్యములు మనఃపూర్వకముగా పలికినాడు. అందులో
శరీర సంయోగమునకు స్థానము గౌణమున్నాడు.

నాయికలో ప్రేమ చంచలముగ పరిణమించినది.
నాయికాస్వభావము, అత్యంతసహజముగ చిత్రింప
బడినది. అట్టివారి ప్రేమలో ప్రారంభదశయిండు ఒడు
దుడుకులు అధికముగా కౌనవచ్చును. మాధవుని ప్రథమ
దర్శననూత్రమున ఇందిరకు చెప్ప శక్యము కాని
స్నిగ్ధభావము కలిగినట్లు. తఱచియూచినకొలది తత్ప్ర
రత్యము హెచ్చినట్లు. ఈ లోకమే నన్యకాంతులతో
తోచెనట్లు. ఆడువారల ప్రేమ అంతస్సులో నుండునను
కుద్ది ఆ చంచలచిత్త సేర్పినది. మాధవుని పాదదానియై
ఆనందసరస్సులో అవగాహ మొనర్చుట ఎన్నటికో
కదాయని యిర్పిస్తూరినది. ఆ పట్టున ఆమె భావధార
వర్షాకాల యురీజేగము ననుకరించినది. తీవ్రధారాహతికి
తట్టుకొన లేకపోయినది వక్రమాలిక. పొగడచెట్టు
నీపలో నాయికా నాయకుల ప్రథమ సమాగమముతో
కామినీ మానసాకర్షకాద్యుత్పత్తిమైన పురుషాకృతి యగు
మాధవుని ప్రాపు మాలికకు లభించినది. నాటితోనే
నాయికా సంబంధము దూరమైనది. ఆరేయి ఇందిర
కొంత దనుక ప్రియు నానంద పఱచి—

“వక్రమాలిక యెంతో వాడిపోవక మునుపె

అద్దాంగి నౌదు మీ కనివార్యముగా నాథ!”

అని బాస చెసి గృహభ్యంతరములోనికి పోయి
నది. ప్రియురాలి ప్రేమ చిహ్న మగు మాలికను
గ్రహించి మాధవుడు ఎన్నియో సేతువులు దాటి పయ
నించి నిజసౌధము చేరినాడు. ఇనుమకించిన కిత్తిం
తతో చక్కదనాల చందువాపెట్టెలో మాలికకు శయన
మేర్పరచినాడు.

నాటినుండి మాలిక బయటకు కదలేదు. ఎన్న
డైన నాయకుడే ప్రియురాలివార్తలు కొనివచ్చి మాలి
కతో చెప్పచుండువాడు. కొన్ని పర్యాయములు
ఇందిరామాధవులు కలిసికొనురు. ద్వితీయసమావేశ
మున ఇందిర ప్రియునకు సంయోగ చిహ్నముగా
స్వస్థాంగులీయక మిచ్చి ఎల్ల వేళల వేల సరింపు డని
చెప్పను. కాని లోకమర్యాదను గ్రహించిన నాయ
కుడు పరిణయమ్ముగ దాక పరు లుంగరమ్ము నావేలిపై
కాంచుట న్యాయమ్ముకాదని ఎంచి వక్రమాలికకు
నెదోడుగా పేటికలో నుంచి నాడు. మఱల నొక నాడు

నిజసం గోమాములు అపనీతములు కాగా అనురాగభరముచే నాయక గృహిణీత్వమున కంగీకరించి, నాటి కేవలవర్యుని ప్రియుని చేరవత్తునని ప్రమాణము చేసినది. మాలికామాగవుల అంతరంగములు ఉత్సాహమున ఉట్టూత లూగును.

సప్తాహము గడచినను నాయకుడు రాలేదు, నాయకజాడ మాలికకు తెలియలేదు. ఉన్నట్టండి ఒక నాడు నాయకుని ఉష్ణదావ్వు కణస్పర్శకు మాలిక కంపించును.

“ఏమి చేతు అమెనును ఏమె కాని మరీపోయె, గతమాసమునందు నిండు గంగావాహినిమాలిక ప్రవహించెడి హృదయము ఈపట్టున హిమఖండ మయ్యె.

భావము లేదంట తనకు సరిణయమున్నదే నివృత్తు మా సమాగమము జగగ మఱుల వీలులేదన్నది.” అనుచు మాగవుడు కావించు పరిణేవనమునకు మాలికకు మిన్న విరిగి మీద పడినట్లును. ఆ మకారణ పరివర్తనమునకు హేతువు గోచరింపదు. అయినను కొంత కాలము గడవ తుడటపడి మానసము ద్విగుణీకృతమైన విమలానురక్తితో గ్రహింపకపోవునాయని ఆ ఇరువురు ఆనతో నుండురు.

స్త్రీప్రకృతినుండిలి రహస్యము గుర్తింపని అమాయకుడైన నాయకుడు ప్రియురాలి ననునయించుటకు మఱుల మఱుల యత్నించును. ఆజాణయై అతనిని చాల తిప్పలు పెట్టి చిరఃకరు మునుఖి యగు నభిప్రాయము తోవచేయును. ఆయుసంతమును ఆ వెట్టివాడు కరుణమాలికకు వినిపించును. మోడునారిన యుత్సాహము మఱుల మొలకెత్తును. అంకే! ఆ యుంకురము అంకురావస్థలోనే అనంతర సమావేశమున తునిగి పోవును. అంతవఱకును స్వప్నానందముగ విరసభావము ప్రకటించుచు వచ్చుచున్న చంచలాక్షి ఆనాడు నిష్కరుణముగా భావము తేటతెల్లముగ జేల్చి చెప్పెను. ఏమియు నెఱుగని మాగవునిమీదనే ఆరోపణలు చేయును. ఆ ప్రేమ తపస్వి చేయునది లేక విసిగవేసారి మొగము వేలవైచి వెనుదిరుగును. కష్టముఖములం దెల్ల వేళల తోడునీడగ నిలిచిన కరుణమాలికకు భగ్నప్రణయోదంతము నివేదించును. తిరస్కృతికి గురియైనను అతని ప్రేమనుండిలి తీవ్రతకుంటువడగు. అమలినప్రేమ రహస్యముగ్రహించిన ఆ త్యాగమూర్తి ఆ సిద్ధిలో గూడ నిబ్బరించుకొని ఈ విషయముగా మనస్సుచూడననుకొనించుకొన్నాడు.

ప్రేమనగర కి రాహు కథన హై
ప్రేయసికై నే నేయది యొనన్
సంతోషముతో సలుపగ నేర్తున్.
ఇప్తము లగు నా కెట్టిభాగలును—
ఆ యుముఖమే నాయది కాదా!

అతని హృదయపులోతులనుండి వెలువడిన నిశ్చితాభిప్రాయమే అతని హృదయ మైర్మల్యమునకు త్యాగసౌందర్యమునకు, పరాకాష్ఠ నందిన ప్రేమకు ప్రబల తార్కాణము. రసస్థిగ్ధుడైన ఈ కవి ప్రతిపాదించ సంగల్పించిన తత్త్వముగూడ ఇదియే.

4

ఇట్టి కథాంతమున చాలామందికి కష్టము తోచవచ్చును. నాయకయందా యకారణ పరివర్తనము సమాజమా, సంభాష్యము యను సందియము కలుగక పోదు. కాని తొలుత చెప్పిన విషయము గమనించి నచో అట్టి సందియములు పరిహారము కాగలవు. స్వచ్ఛ ప్రేమ నిరూపణముతోపాటు మానవప్రకృతితమగు నైచిత్రిని చిత్రించుట కవి యుద్దేశించిన ముఖ్యనిమిషము. స్వచ్ఛప్రేమ ప్రతిఫలపెట్టకపోయినది, ఏకోన్ముఖము, సమరసభావ సమన్వితము, త్యాగోజ్జ్వలితము అంగు ఒడుదుడుకులు, హానివృద్ధులు, తిరగ్గతిగ్గుములు, ఆశానిరాశిలు, శంకాసాధానములు, క్రమవిక్రమ భావములు మొదలగు ద్వంద్వములకు తావేయుండును. అట్టి ప్రేమకు తార్కాణములు చాతకము, శలభము, సారంగము. తనపై ఉపలములు వర్షించి తర్లించుచున్నను, చాతకము స్వాతిమేఘము నేయర్పించును అది పిడుగుపాటునకు జడిచును. కరకాపాతమును సరకునొనగు; న్యాగుని బాణునకు గురియై గంగాంబువుబడినను ముక్కుపైకెత్తియే యడుపుల వీడును. దాని ప్రేమ నియమ నట్టిది. శోభము జ్వాలను ప్రేమించును. తన ప్రియుని మనసార కాగిలింప నీయక అంతరాధిము కలిగించుచు, తన్నుడికించు కావగోళముల దయా శూన్యత ననియెంతేని యభిశంసించును. సారంగము ప్రియతమమున నాదమాధుర్యమునకు సాక్షి, పేటకొని యీ టెపాటు మూటిగా గ్రహించును. ఈ త్యాగమే బలిదాన కాంక్షయే పనిత్రప్రేమకు పరమావధి. ఇట్టి ప్రేమయే ఈ గీతికావ్యయందు ఈ విషయము నిరూపితమైనది. అట్లని అదర్శపరిపాదనపై కవి వాస్తవతన బలికాయలేదు. మాగవుని బోలిన ప్రేమోన్ముత్తులు, ఇందిర

వంటి చంచలచిత్తలు నేటి సమాజమున లేకపోలేదు. స్త్రీ ప్రకృతి సమాజముగా మానవులకు సులభ గ్రాహ్యము కాదు. “స్త్రీతాంకు చిత్తం పురుషస్య భాగ్యమ్.” ఇందిరను బోలిన మనస్తత్త్వము స్త్రీ సమాజమున బహుళముగా కానబడదన్నను, క్యాచిత్కముగనైన ఒకానొక యపార్ధాంశ మనస్తత్వము గ్రాహ్యము కాగలదు. మాధవునిపట్ల నామే ప్రపరిపించిన భావపరిణామమును ప్రేమ, ప్రణయముని వ్యవహరింప వలనుపడదు. దానికి స్థాయిస్థితి తక్కువ. Mystery, they name is woman! ఏతివాంగ్లనాక్తికి ప్రమాణముగ ఈ పాత్ర చిత్రితమైనది. ఈవిధముగా ఆదర్శ-వాస్తవికతల స్వర్ణ సురభియోగముతో ఈ రచన మనోహరముగా రూపొందినది, తనకలవైదగ్గరమును నూచించు నీయభిప్రాయమునే కవి సంకేతిప్రాయముగా నూచన చేసి యుండవలెను. ప్రియదత్తుడు సంకీర్తనమును వక్రమాలికకు తోడుగా చందువాపెట్టెలో నుంచునపుడు మాధవుని పలుకులు :

సతత పరస్పర సంస్పర్శత
సంక్రమించును గాక స్వర్ణాభి నీకు
తావి యబ్బును గాక తిపనీయమనకు.

ఇందు తపనీయము నాదర్శముగా, తావిని వాస్తవముగా గ్రహించినచో రమ్యత కెట్టి లోటు కలుగ నేరదు.

రమణీయతాపాదకము ఉక్తివైచిత్ర్యే కావ్యమునకు ప్రాణప్రాయము; వివిచయమునైనను నూటిగా జెప్పక ఒకానొక విచ్ఛిత్తి వైదగ్ధ్యభింగీఘణితో మేళవింపజేసి కవి హృదయమును ప్రతిపాదించును. సత్కవి నూత్ని శక్తియుక్తముకాఫలముతో బోల్చునట్లును. మాక్తికమందలి తారళ్యము తద్విన్నము కాకున్నను ముత్యమూత్రము కాజాలదు. నిజవిశిష్టత నది నిలుపుకొనును. విచ్ఛిత్తివిహీనము ముత్యము లెన్ని కాన వచ్చుట లేదు! సత్కావ్యమున శబ్దార్థ సమ్మేళనముతో స్ఫురించు నర్థము కాక తనతరిక్తమై సహృదయస్పందన సమర్థమైన భావరమణీయత అందుండి ధ్వనింపవలెను. కవిః కవిసామ్ అగు మన యాచార్యుల రచనలో నిట్టిది బహుళముగా గోచరించును. వక్రమాలికయందు ఇట్టి భావరమ్యత ఎంతేని హృద్యముగా నూచితమైనది. కవి నిట్టిరచనకు ప్రేరేపించినది ప్రేమ తిత్త్వ నిరూపణ కాంట. తన లక్ష్యమును కవి వక్రమాలికా నియోగమున నదృశ్యముగా సాధించినాడు.

వక్రమాలిక కన్న అమలిన ప్రతీకకు సుమనోహరముగా వేరొకటి కానరాదు.

ప్రేమకు నిండుతనము, తాపహరిత్యము, ప్రగాఢత్యము, క్రమాభివృద్ధి, కైశ్చిల్లరాసిత్యము ప్రధానములు. ప్రారంభములో ఇందిరా మాధవుల ప్రేమవ్యాపారమునకు సాక్షిగా వర్తమాననిజ చాచయను నిలిపినాడు. పొగడచెట్టు జీలు చిక్కనై, గుండ్రముగా, నిండుగా, గోముగా బెరుగును. అది అమయిక ప్రాణుల నిగూఢప్రేమప్రసంగమును నిజసాంద్ర చాచయలో నిక్షేపించి, పండువెన్నెల నిగ్గును నైతిమువారల రహః కేళిపరిశీలనము కావింపనీయును. ఆజంబు యానందిమునే తన యానందిముగా నెంచి పులకితిముకాగా, ఎట్లో—

పల్లముతో చలియింప పండువెన్నెలనిగ్గు
వార సాంపుగ వారి వదన బింబాలపై.

ఇట ఊణికమగు జ్యోతస్సప్రసారముకూడ సాంపునే కూర్చినది. ఆ పుష్పవాటికలో నెన్నో భూజములండగా వక్రమాలిక సీక్రరించుట విశిష్టరామణీయకమును, సౌందర్యకోణమును నూచించుచున్నది.

వక్రమాలిక అన్యపుష్పమాలికల వంటిదికాదు. పుష్పించినదేదానీ దానికి పరిమళము బాధముగా నేర్పడదు. గంటలు, యామములు, వాసరములు గడచివాడబారు కొలది గమ్యగమ్యన సువాసనలు కమ్మనై, నలుదిక్కుల వ్యాపించును. ప్రేమతత్త్వముకూడ నిట్టిదే. అనగ ననగ నతియెల్లు రాగముఃకువలెనే కాలము కడచు కొలది తీవ్రమై పీవరత గాంచును. అది ఒక విధమున తపస్సు. ఆ తాపమునబడి మ్రగ్గిన కొలది సాగునకు బాహ్యోవ్యంతర మాలిన్యములు బిడి, తపనీయమువలె దివ్యకాంతులను, వక్రమాలిక వాసనలను వెదజల్లును. ఇట్టి మాలికను ప్రేమతో అమరాగ నూచియో నరహిణాత్రమువెంట గుచ్చి ఇందిర మాధవునకు సమర్పించినది. అజంబువునను మాలిక రాగస్పందననుండరమై భాసించినది. మాలికాయాపమున ప్రేమనే మాధవుడు సీక్రరించినాడా జవ్వనినుండి, జీవిత సాధనకు పట్టుగొమ్మగా.

తన్నెంతో ప్రీతితో కన్న ఇందిరను మాలికమరల చూడలేదు. ఇంగు నిరూఢమున కవియాశయమేమి? కవి దృష్టిలో సత్ప్రప్రేమకు చిహ్నముగు మాలిక చంచలమును ఇందిరా సంస్కరణము మరలకావలంప వలెలేదు. ప్రేమమూర్తియగు మాధవుని యను

కముననే అది నిజసౌరభములనీనుచు నాతని రాగ వాహిని కెట్టి మాండ్లము సంకమింప నీయక సంరక్షణ మొందును. తానెంతో కుతూహలముతో కూర్చిన మాలి కను ఇందిర యెప్పుడో మరచినది. కాని మాధవుని జీవ యాత్ర కదియే పాథేయమయినది. అతనికి దానియొక గల ప్రీతి గాఢమైనది. ఈవిధముగా వశుశేషము కవి శేఖరుని కల్పనాలోకమునచేరి, పవిత్ర ప్రేమకు ప్రతీక యయి, సాహిత్యప్రపంచమున శాశ్వతస్థానమును పొందినది. నాయకుని ప్రేమైక్యమును మాలికౌ రూపమున భలముకాక నిలిచియుండు పాగడదండకు బోల్చి, కవి నిజవైదగ్యభంగిభేదితిని ప్రదర్శించినాడు.

నాయిక యన్ననో చంచల, ఆమె నానుధేయమే స్వభావమును నూచించుచున్నది. సార్థకమున నాను కరణముననేకాక కవి ఉపమాలంకారముల సాయమున గూఢ నూచించినాడు. ఆమె వశుశేషులికకు—

దుగ్ధాల్నినండి తోతెంచు ఇందిరా
దేవి—పాలితోను,
పద్మాలయాదేవి పగిదిని—

తోచినది. లక్ష్మీ చంచల యను విషయము సర్వజన విదితము. ఈవిధముగా వికథాంతమును ప్రారంభము ననే కావ్యర్థనూచన కావించినాడు. నాయకునిచేరు సార్థకయైనది, మాధవుడని. మాధవశబ్దమునకు వసం తార్థ మిట నుపాదేయము. వసంతము ప్రేమకాలము, ఉద్దీపకము, శోభాసమన్వితము.

కవి ఈ గీతికావ్యములో మానవస్వభావ పరిశీల ననుకూడ చక్కగా చేసినాడు. సామాన్యముగా మానవ హృదయమున స్థితిగతుల ననుసరించి పొంరు భావతరంగములతో పాకుడు శ్రోత దర్శకుడు సమ్మేళనము పొంది, పాత్రతో తాదాత్మ్యము గాంచి, బ్రహ్మానంద సహోదరమర నానందరస జగత్తులో తిమ్మతాము మరతుడు. ఇట్టి సాధారణీకృతి కింకళ మొసగని కృతి ఉత్తమకావ్యము కానేరదు. ఈకవి వాఙ్మయతపస్వి. ఇట్టి సన్నివేశ చిత్రణములేని ఘట్టములు పేరి కృతులలో గాలించినను దొరకవు.

మనకు ప్రియులగువారల యిష్టానిష్టములనుబట్టి వారి యిష్టముల మన కిష్టములు, వారికి ప్రత్యర్థులు మనకు ప్రత్యర్థులు నగుచుండురు. వీనికి కారణములు వారల గుణావగణములు కావు. ఇందిర ప్రియుని కంకిమున పుష్పదాసును చేయుచు పరికిన వాళ్ళు:

వశుశేషులమీద మీవలననే ప్రాణేశ,

కలిగె నాకునుగూడ గాఢానురాగముల్.

ఈ యుదాహరణము పై సత్యమునే స్పష్టికరించును. నిజకామితప్రాప్తికొరకు నరుడు మిక్కిలి పాటు పడును, ఎట్టి కష్టమునైనను సంతోషముతో సహించును. అట్టివో సోకనేలే నాత డాసించినదే స్వయముగా నతనిని జేరి ధన్యుని జేయుచో ఆనందములో నతని యుక్కిరిపాటు వర్ణింపతరముకాదు. నోట మాట రాదు; కచ్చినను గాఢస్వయ సంభవించును. వాళ్ళులు క్రమము ననుసరింపవు. పానశుభ్రస్వయ కనబడును. ప్రేమైకనిధానము, ముక్తికామిని యగు ఇందిర సమా గయజే

వశుశేషులిక యెంతో వాడిపోవక ముందె

అర్థాంగి నాడు మీ కనివార్యముగ నాథ!

అని భాస చేసినపుడు మాధవుని హర్ష విహ్వలత్వ మెంతో సహజముగ చిత్రింపబడినది. తొట్రుపాటుతో కూడిన అతని హృదయావేగము

నిజముగా నిజముగా నిజముగా ప్రియతమా!

అగునువా అగునువా అర్థాంగి వగునువా!

అన్నవాక్కులు ప్రేమసరసిలో మునిగి తేలు ప్రతి ప్రాణికిని సహజవైద్యములు. ఈ శబ్దములను పున రుక్తిగా నెంచక, భావసౌందర్య పోవకములుగా భావించినచో భూషణములగును.

వశుశేషులికలో ప్రధాన రసము శృంగారము. రచన సంభాగ శృంగారముతో ప్రారంభమై, కరుణ విప్రలంభమున పర్యవసించినది. శృంగారమునకు అంగములుగా నుండవలసిన వన్నియు సమకూర్చుటలో ఆచార్యులు సిద్ధహస్తులు. సంచారిభావములలో ఆవేగము, హర్షము, జడము, చపలం, బ్రీడ, నృతి, చింత, దైన్యము, శంక, గ్లాని, నిశ్చేదము; సాత్వికభావములలో స్తంభ, రోమాంచ, స్వభంగ, వేపఘ, బాష్పపాతములు సందిగ్ధోచితముగా, సరసముగా ప్రదర్శింపబడినవి. కథాంతము శ్రోతలకు కరుణ విప్రలంభమున పరిణమించినట్లు తోచినను, నాయకునకు నిశ్చేదజనితమగు శాంతి, తుష్టి లభమయినవి. అతని ప్రకార మీ వృత్తము శాంతరసమున పర్యవసితమగుచున్నది. మొత్తమున రసనిర్వహణము సరసముగా జరిగినది.

ఇక ఈకృతియందలి సౌందర్యవృష్టిని కొలదిగ విచారించవలెను. నిజముగా కవిదృష్టియే సౌందర్యము

శివశంకరుల వక్రకమాలిక

నకు మూలము, అందులకు గురియగు ప్రతి విషయము నకు సహజముగనే బాహ్యభ్యంతర రామణీయకము సంక్రమించును. రససిద్ధులగు కవులలో నిట్టిది హెచ్చుగా గానవచ్చును. ఏతత్త్వవి రచన లన్నియు సౌందర్యసారసముదాయములు. భాష, వర్ణనలు, సంభాషణలు, సన్నివేశములు, అలంకారములు, కథ, రసపోషణము—ఒక్కొక్కటి సాంధ్య రాగారుణ చ్ఛాయా పరిపుటములై నేత్రపర్యము కావించు కాదంబినీ ఖండములవలె అందంపు నిర్గులతో, మైత్రాతలతో నేత్రపర్యము, శ్రోత్రపర్యము నగుచుండును. వక్రకమాలికలోని ఇందిరా సౌందర్య వర్ణనము, నాయకుని కామినీ మానసాకర్షకాగ్నుతమైన మూర్తి, ప్రేమకేళికి వక్రభావనీజము కావించు సహకారము, వక్రకమాలికా గ్రంథము, ఎట్లో విభిన్న దొర్లంధంబు విడిపించుకొని, అడగడుగునకు సింహావలోకనము చేయుచు, అందగరునముగ కదలిపోవు నాయక విహ్వలత్వము, బహువిధముల బ్రతిమాలు ప్రియుని యొడ ప్రసన్నురాలై, అభియభుముగా నీలిచి, జారి పోయెడి వేణిని సవరించుకొని, నల్లకల్వల బోలు నము నాలు చైతత్వి చల్లనిమాపుతో నతనిని శాంతిపరమ ఆభామిని సుఖముద్ర మొదలగు చిత్రణము లెన్నియో కవి ప్రదర్శించిన విచిత్రసృష్టికి నిదర్శనములు. వక్రకమాలికానూత్రమును నైతము అనురాగరుణము కావించినది కవిదృష్టి; నిర్దీపముగు నెండుపూదండకు గూడ వెన్నవంటి నవకమును, ఔదార్యమార్దవములను జతచేసి, శిలాప్రతిమయగు నాయందాల బరణికన్న వేయుచుండుగులు సరసమైన దనిపించినది.

ఈ కావ్యము త్యాగసౌందర్యపూరితము, శబ్ద సౌందర్యభూషితము, భావసౌందర్య సంభావితము.

చిరునవ్వు మలయు నా జీవితేసుని మోము
పండువెన్నెల కాయు నే మాలికొ
నిండువున్నమి బోలు నే!

ఇందలి ప్రతిశబ్దమును కవి సౌందర్యసృష్టి యను ఉతితో మలచి, భావమార్దవమును సున్నముతో వానికి పరస్పరయోజనముచేసి, పతిలత హృదయము లుప్పొంగ జేయు శిల్ప సృష్టి కావించినాడు.

“పాలనురుగుల రుచుల పట్టు త్రోవయమ్ము
కాముడి కమనీయ కాశేయ కంచుకము.”

“కాసుంభరాగాల కంచుకము తొడిగినది,

పడుచుండ నొడలిపై పండువెన్నెల రుచుల
దేవకన్యకవోలె తేజరిల సాగివది.”

“జలజలని రాలె నా సమయాన వారిపై
పోగకొమ్మలనుండి పూలు జడివానగా.”

మొదలగు పంక్తు లెన్నియో ఈ కవితలకునిసౌందర్య పాసన నెలుగై చాటుచున్నవి.

5

రసపోషణముతోపాటు శబ్దార్థాలంకారము లీ కృతిలో నేర్పుతో నిర్వహింపబడినవి. శబ్దాంకారములలో అనుప్రాసము అంగ్రుల సాక్షు. నిత్యజీవిత సంబంధి యగు ఇష్టాగోష్ఠిలోను, సామెతలలోను అనుప్రాసము గోచరించుచుండును. శబ్దాలంకరణ మెంత మనోహరముగ వక్రకమాలిక కబ్బెనో రచనయుండలెడల స్పష్టమగును.

ఇక అర్థాలంకారములలో ముఖ్యముగా పుష్పి నిచ్చునాని నే కవి ప్రాధముగ వాడినాడు.

1. చనుచుండగా నామె సాంద్రదండ్రికలోన
పాలమున్నీటిలోపల విహరము చేయు
పద్మాలయా జేవి పగిది తోచెను నాకు.

ఉపమ:—

2. చిరునవ్వు వీచికల్ చెంగలించుచు నుండ

—సానుప్రాసమును రూపకము.

3. అప్రేమవసంతమ్మున
కీవిరాగ శిశిరమ్మున
కెంత తారతమ్య ముకట !—

రూపకము.

4. వక్రభాలమీద మీవలన నే ప్రాణేశి,
కలిగెను నాకునుగూడ గాఢానురాగమ్ము.

—పేతూత్పేక్షా ధ్వని.

భాతకాశేయంబు ధరియించిన జవ్వని సాంద్ర చంద్రికలో నడచు దృశ్యము తీరసాగరమున విహారము నలుపు పద్మాలయను తప్పక సృష్టించుటకును గొని వచ్చును. ఇట్టి బాహ్యరూప సామ్యమునకు తోడుగా నాయికాచందల ప్రకృతిగూడ ధ్వనితమై, ఉపమాన సౌందర్యాచిత్యములు వ్యక్తము లగుచున్నవి. చిరు నవ్వు వీచికొ రూపమున చెప్పబడినది. హాసము ఓక్క సారిగా వెన్నెలవలె వెల్లివిరియును. కాని చిరునవ్వు కెరలుచుకలె పెదవులపై ఒకమూలనుండి మదియొక

మూలకు మెల్లగా జాలువారును. కెరటము చిన్న తుంపురులను విరజిమ్మి చల్లదనము నాపాదించునట్లే చిరునవ్వు నైతిము హృదయశాంతిని కలిగించును. ఇట్లు రూపస్వభావములలో ఉపమానోపమేయములకు సాదృశ్యము సంపాదించుట రచనాకళలయినను నిదర్శనము. ఇట్లే వసంత శిశిరములు పరస్పర విరుద్ధములయ్యునను ఒకదాని తరువాత నొకటి వచ్చును. ఇట్లే ప్రేమ విరాగములు ఒకేనాయక నాశ్రయించి పరిణమించినవి.

ఈ కృతిలో గతిప్రధానమైన ఛందస్సులు కావ వచ్చుచున్నవి. అందును విజయభద్రరగడ విశేషముగా నున్నది. ఒక్కొక్కపాదములో 20 మాత్రలు; పూర్వ దశములో 10, ఉత్తరదశములో 10 మాత్రలు. ఇంతే కాక త్రిశ్రీ, చతుశ్రీ, ఖంష, సంక్షిప్తగతులనుబట్టి రచించిన గీతకలు వివిధరాగములలో ప్రయోగింపబడినవి. ఈవిధముగా గేయత్వ వికృతిలో ముఖ్యముగా నున్నది క్షిప్రగీతంతాన నొకటి పాదుచుండగా మరొకటి రంగస్థలముపై భావానుకూలముగా శాస్త్రీయముగా నృత్యము చేయుట సాధ్యముగా నుండును ఇట్టి నృత్యము చేయగలిగి వెంటవెంటనే మరొక, నాయికా నాయకుల భావముల సభిసయిగపగల సామర్థ్యము సామాన్యముగా నటులలో నుండుట అరుదు. ఈకృతిని ఒకరిచుగా ప్రసంగింపవచ్చును.

ఋశిమాలికా కావ్యముగా మధుర్య ప్రసాదాదిరూములు ప్రధానముగా గానబడును. రీతివైదర్భి, ధారాశుద్ధి, శైలి, సౌందర్యము వలసినంత కలవు. శృంగార కరుణములగు సహృదయుల చిత్తములు శ్రీఘ్రముగా ద్రవిభూయింపబడును. చిత్రవృత్తికి కలుగు నిట్టిసీతని గ్రుతి నుండును. విప్రలంభశృంగారము నుండి కరుణశాంత్యములలోనికి వ్యవసించు రసదశ యందు ఈ గ్రుతి తీవ్రముగ నుండును. ఇట్టి లక్షణమే మధుర్య మనిపించుకొనును. వర్ణితవిషయము స్వచ్ఛ త్వస్థముపై బడిన సీతీతలె శ్రవణమాత్రముననే హృదయంగమ ములతో దానిని ప్రసాదించు మండును. ఇట్టి కావ్యమున జటిలపద గుంఠనము గాని, క్లిష్టశబ్దసమాస భాషాశ్లేషము గాని, పాండిత్య ప్రదర్శనము గాని పనికిరావు. ప్రయత్నము లేకుండుచే భావము భావన వెన్నంటినవలయును. ఈకవి తమ భావయందు తత్వము తద్వలదే శిశిరములను సహజముగా ఆసమానలాభున మనవాడి యున్నాడు. ఎచ్చటను కృత్రిమత్వము కావరాదు.

కడచుచున్న కొలంది గడిచు యొక్కొక్కటే అంత కంఠకు గంధ మతిశయించుచునంత అంతరంగమునందు ఆమోదభిగతి నై చల్లగా సాగితిని సౌరభము గడిచింద.

ఇందు తత్వమూది శబ్దములకు విడిచి రూపమైత్రి, నైకత్వము సరసముగా సంఘటితమై నవి. ఇంతియే కాక—
కొమిసీ మానసాకర్ష కాన్వృతమైన పురుషాకృతిని గాంచి పొంగిపోతిని నేను—
అన్నపుడు క్రమముగా తత్వమూదిశబ్దమైనను భావ శ్రేయ కలుగనీక హృదయమునకు హత్తుకొనిపోవును. ఇట్లే—
చిగునవ్వునీచికల్ చెంగలించుచునుండ—
పాలిండ్లపై నున్న పట్టుగె కను దాకి
తేలిపోవుచునుంటి దేవతానగ్ధాన.

మొదలగుపంక్తులు అనేకము భావానుధాని యగు భాషాప్రయోగమున ధారాశుద్ధికి తార్కాణములు. భావావేగము హృదయమున నింకే వెక్కిరింపు కౌగా శబ్దములు నిర్వృతివంది నిర్ఘరిణితలె ప్రసంగించు చున్నటుండును.

ప్రేమనగరి కి రాహు కవిన మై—అను హిందీ పంక్తిని పుటలముగా ఈ కావ్యమునకు [1985] వినాదో ఉంచుటచే హిందీభాషకు నేకు లభించిన ప్రాముఖ్యమును ఆనాడే ఋషియై ముంగుననే కవి దర్శించినాడు. ఇట్టి లలితమైనకృతికన్యకు తగిన వరు నకు సమ్మించుటలో గూడ సావధానత కావచ్చుచున్నది. బహువిధముల కావ్యతేలికము మధురములగు కౌమింతుకొనిన శ్రీ నేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారికి ఈకృతి నిచ్చుట ముదావహము.

వివిధముగా పరిశీలనము చేసినను ఋశిమాలికా వైభవము అమెయము అనన్య మని తేలుచున్నది. ఈ కవించుని భావగాంభీర్యమునకు, మాతృమూలమర కల్పనాశిక్తికి, సమగ్ర సౌందర్యదృష్టికి, రూపక రచనలో మాతన ప్రయోగ కళాకళలయినను, అపూర్వ ధారాశుద్ధితో విలసిల్లు గేయరచనా పటిమకు, ఆదర్శ ప్రేమితృప్తి నిరూపణాపక్తికి, త్యాగతపోరక్తికి, ఈ 'గీతికావ్యగతి' అచ్చమైన మచ్చుతునక. ఆధునికాంధ్ర కావ్యలోకములో అత్యుత్తమశ్రేణికి చెంది ప్రేమలపై లెక్కంప దగినకృతులలో ఋశిమాలికా స్థానము విధియవచ్చును. గేయనాటికలలో దీని కిదియే చాటి.

అ మృ తు డు

శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం

సన్నజాజులపందిరి కళకళలాడింది. ఆ పువ్వులు నాడినా చిక్కని పరీమళం మాత్రం సిగ నంటి పెట్టుకొనే వుంటుంది... జీవితంలో అధ్యాయం మారు తుంది; కోరికలు తీరటంతో ఆసక్తి చప్పబడుతుంది; ఎన్ని సార్లు పెట్టుకొన్నా సన్నజాజులమీది అపేక్ష మాత్రం తగ్గలేదు!... అనుకొన్నది ప్రమాన. ఆమెకు ఆ పువ్వులు దండగ్రుచ్చి జడలో నిరించటం ఒక్కటే పేలవం కాకుండా, క్రొత్తవని చెగకుండా నిలిచిన సూదా! అంతకు నాలుగై గెళ్ళి పూర్వం ఆమె భావనా లోకంలో గృహిణి జీవితం అంటే: భాగ్యవంతుల ఉద్యోగంతో, అనుకూల డైన, నచ్చిన భర్త; కోరిన నగలు, చీరలు; సంతకారు; కావసిన తీరక..... ఆ కోరిక లన్నీ, తీగ, కల నిజమై నిలిచింది; అందరూ అదృష్టవంతురాలి వన్నాగు! అప్పుడు సాహించింది, తర్వాతి తర్వాతి లోటుగా తెలిసినప్పుడు వుండేది ఒక్కనిమిషం మున్నూట నిజమే: అది తన కింకా మాత్రిత్యం గాకపోవటం; కాని ఆ విషయంలో కూడా భయపడనవసరం లేదని డాక్టర్లు, జ్యోతిష్కులు అంటున్నారు... పోతే, మిగిలించేమిటి? అసంతృప్తి! ఎంగుకు? కారణం తెలీదు! “ఏమీ తోచదు” అని ఆమె ఎప్పుడైనా అంటే, “నీకు తీరక ఎక్కువై పోయింది ప్రమానా!” అంటాడు భర్త... “ఇంకా తల్లివి కాకపోవటమే. కారణం, ఆ పుణ్యకాలం ఎప్పుడు వస్తుందో!” అంటుంది ఆత్మగాను... “అమ్మాయ్, నేదాంతమూ మగిమూ, వీటిమీద కాస్త ఆసక్తి కలిగించుకో రాదూ జీవితంలో అర్థం కనిపిస్తుంది!” అంటాడు తండ్రి... “మహిళాసంఘం కార్యక్రమాల్లో మీరు క్రిస్టి తీసుకోవాలండీ” అంటుంది కలెక్టరుగారి భార్య, సంఘాధ్యక్షురాలు... కాని ఏ ఒక్కవివరణా, సలహా ఆమెకు నచ్చలేదు; సమస్య తీరటం లేదు. ఎంత తరచినా, అసంతృప్తి స్వరూపం ఒక్కటే - పూర్వం తెనకేదయ్యమైనా సరే ఆసక్తి అంటూ వుండేది, ఎదురుమాచే ఉత్సాహం వుండేది; ఇప్పుడు అవి రెండూ లేవు! చివరకు తన మాతృత్వాన్ని కూడా పెద్దగా ఎదురు చూడటంలేదు!

కారువచ్చి అగింది. భర్త వరాండా మెట్లెక్కి వచ్చాడు.

“నువ్వు క్లబ్బుకి వెళ్ళలేదేం యివాళి?” అన్నాడు.

ఒళ్ళోపున్న ఇంగ్లీషు నగల వైకెత్తి చూపింది ప్రమాన. “ఇది చదివెక్యూలని కూర్చున్నాను.”

“మరి చదవకుండా బాజీ పందిరి చూస్తూ పువ్వులు రెక్క పెతున్నావే!”

భర్త దమత్కారానికి ప్రమాన నవ్వింది. “నేను... కొంత భాగం గడిచేప్పటికి కథ పగుల త్తటం మాని యీడుస్తూ వుంటటం ప్రారంభించింది. విసు గొచ్చింది.”

“జీంతలాగే?”

ప్రమాన విషయం మాట్చింది. “నీ రెండుకని ఇంత తొందరగా వచ్చేకాదు క్లబ్బునుంచీ?”

“తెలిగ్రాం వచ్చింది... వేణు వస్తున్నాడు... ఈ తెలియకు! నీతో చెప్పి, తర్వాతి ప్రేమనకు వెళ్ళామని...”

“ఈమధ్య ఉత్తరం వ్రాసినట్టు లేదే!”

“లేదు... వాడెప్పుడీలాగే చేస్తాడు. పరీక్ష సదిహేనుగోజులు వుండికదూ! సరిగ్గా పరీక్షయందు గోజుల్లోనే రిక్రియేషన్ కావాలంటాడు వాడు!”

“భోజనం ఆలస్యమవుతుందేమో, మీకు కాఫీ కావాలా?”

“తప్పకుండా!”

వంట మనిషితో చెప్పటానికి లోపలికి వెళ్ళింది ప్రమాన.

* * *

ఉన్నట్టుండి వచ్చింది వర్షం, వేణు ఒక్కడే సికారు వెళ్ళాడు. బాగా తడిసే పోయి వుంటాడు అనుకుంది ప్రమాన.

వేణు ఏకాంతాన్ని కోశతాడు, అన్నగారిలా కాదు. ఆయన కేమీ ఎప్పుడూ స్నేహితులూ, కబుర్లు వుండాలి, లేకపోతే తోచదు. వేణు మొదటి

రెండు సాయంత్రాలు వదిలెత్తో చదరంగం ఆడుతూ గడిపాడు. ఇవాళ ఆమెతో ముందుగా చెప్పినట్లుగా 'షి కౌరు వెళ్తున్నా' నని. చదరంగం ముందు పెట్టుకొని ప్రమాన నిరీక్షిస్తుంటే, గుస్తులు వేసుకుని తయారై వేణు వరాండాలో నుంచే "అలా వెళ్ళిపోనూ వదినా!" అనేసి గబగబా వెళ్ళిపోయాడు. ఎన్నో విషయాల్ని గురించి లోతుగా అలోచించిన ధోరణి వ్యక్తమౌతూవుంటుండే విం మాట్లాడినా, మరియూ చిన్న విషయం, అవతలి వాళ్ళపట్ల తన ప్రవర్తనను గూర్చి, ఎందుకని తల్లికుండా పోయిందో! అతని మీద ప్రమానకు కోపంవచ్చింది.

అత్తగారికి, ముగ్గురు కొడుకుల్లోనూ చివరివాడని కాబోలు, వేణు మీదే ఎక్కువ మమకారం. అతనికి ఏమేమి యిష్టమో, అతే నేవిషయాల్ని గురించి, ఏ అభిప్రాయం, ఎప్పుడు వెలిబుచ్చాడో అన్నీ సమగ్రంగా చెబుతూ వుంటుంది ఆమె. ఆమె వచ్చిన ప్రతి పర్యాయం యంచుమించు వేణుకూడా యింట్లో వచ్చివున్నట్లే వుండేది! అలా పరిచయమైన వ్యక్తిని గూర్చిన కల్పన, మనస్సులో ఏర్పడిన ఊహా చిత్రం, ఎంతవరకు నిజం? అని పరీక్షించుతోంది ప్రమాన. అత్తగారు చెప్పినవంటలు, ఆ ధోరణిలోనే అన్ని సదుపాయాలు, వేణుకోసం అమర్చి గమనిస్తోంది... ఏదో ఒక నవ్వు, ఒక చూపు, ఒకమాట తిరుగునైన మెరసి అప్పడప్పుడు ఒక ప్రత్యేకతని నూచిస్తున్న మాట నిజమేకాని, మనిషిలో కలుపుగోలుతనం మాత్రం లేదు! ఎదైనా అడిగితే ఒక ముక్కలో సమాధానం, లేకపోతే అదీ లేదు! ఇదంతా కలిసి చివరకు ఒక విధమైన స్వాతిశయమే అనిపిస్తూవుం దామెకు. సిగ్గుపడుతున్నాడేమో అంటే అదేమీ లేదు! నిశ్చలంగా కళ్ళలోకి చూచి మాట్లాడుతాడు; ఏమాటా చెప్పినా అందులో సంతోచం ఏమీ వుండదు! ఒక విటలే అయినా, ఆమె భర్తలో కనిపించే స్నేహభావం, ఉత్సాహం, చైతన్యం, వేణులో ప్రతిబింబించటం లేదుమరి!

కాని వేణు వర్షంలో వస్తాడని ఒక వైపు అడుర్చగా వుంది ప్రమానకు...గోడుగు పంపించటానికి నోటూ వర్షంముందే యింటికి వెళ్ళిపోయాడు. వేణు ఆరోగ్యం విషయంలో జాగ్రత్త అవసరమని అత్తగారు చెప్పడూ చెబుతూ వుంటుంది!

బాగా తడిసిపోయి యిల్లు చేరాడు వేణు! ప్రమాన వోల్లో సోఫాలో కూర్చుని పుస్తకం చదువుతూ, వేణు రావటం చూచి చూడనట్లు ఊరకుంది. వరాండాలో నుంచే ప్రక్కనున్న తన గదిలోకి వెళ్ళి పోయాడు; కొంతనేపటికి బట్టలు మార్చుకుని వోల్లోకి వచ్చాడు. ప్రమానమాత్రం పుస్తకంమీదనుంచి దృష్టి మరల్చలేదు. ఎగుటవున్న సోఫాలో కూర్చుని, అన్నాడు వేణు :

"బాగా తడిసి పోయావు వదినా!"

ప్రత్యుత్తరంగా ఒక్కక్షణం తలయెత్తి చూచింది ప్రమాన. తడవటం మూలాన కాబోలు అతనిముఖంలో స్నిగ్ధతయి ఆ కళ్ళలో ఏదో క్రొత్త కాంతి తోచాయి. వేణులో ప్రత్యేకత, సౌందర్యం వున్నట్టు అంగీకరించక తప్పదు! అనుకున్నది ప్రమాన.

"అన్నయ్య యింకా రాలేదా?"

"లేదు!"

"అనుకోకుండా వచ్చింది వర్షం...పంట పోతగా కురిసింది...నచ్చేల స్నానం!"

"అనుకోకుండా వెళ్ళావు, వర్షమూ అలానే వచ్చి వుంటుంది నిన్ను పరామర్శించటానికి!"

వేణు నవ్వాడు. "నువ్వు కల్లుకు వెళ్ళావను కున్నాను వదినా!" అన్నాడు.

"నిన్ను, మొన్న?"

"నిన్ను, మొన్న, క్రొత్తవాణ్ణి, అతిథిని! ఇవాళ కూడా నాకోసం నువ్వింట్లో కూర్చోవటం చేసి, లేడీస్ క్లబ్బుకి వెళ్ళావని, షి కౌరు బయల్దేరాను!"

"అది నిజంకాదు...నువ్వెప్పుడూ అబద్ధం చెప్పవని మీ అమ్మగారు నోకిరి చెబుతూ వుంటారు మరి!" అని పుస్తకంపై పు దృష్టిత్రిప్పింది ప్రమాన... కొన్ని తూతాలు, తన్నుతాను పరీక్షించుకొంటున్నట్లు మానంగా వున్న వేణు, చివరకు అన్నాడు :

"అబద్ధంకాదు, సగం సత్యం చెప్పాను!"

"ఏమిటి?" అన్న దామె, ఆ సంగతంతా అప్పుడే మరచిపోయినట్లు.

"నువ్వు కల్లుకు వెళ్ళావనుకంటే ఒక కారణమూ, నాకు ఏకాంతంగా వుండాలన్న కోరిక రెండో కారణమూ. ఈ రెండూ కలిసే నేను షి కౌరు వెళ్ళటం జరిగింది...అందువల్ల సగం సత్యం చెప్పా నంటున్నాను."

అ మృ తు దు

“తత్త్వశాస్త్రం చదువుకున్నావు కదూ మరి” అన్నది ప్రమాన విసుగు చూపిస్తున్నట్లు.

కారు వచ్చింది. ప్రమాన భర్తలోపలికి వచ్చాడు.

* * *

వేణుకు జ్వరం వచ్చింది. ఫెవర్ లో సర్వీస్ కమిషన్ ఉద్యోగాల పరీక్ష వదిలొచ్చే వుంది. తమ్ముడు పరీక్షకు వెళ్ళటానికి పిల్లేకుండా పోతుండేమోనని ప్రమాన భర్త ఆందోళన చెందాడు. డాక్టరు మలేరియా అన్నాడు. క్విన్తె ఇంజక్షన్లు ఇచ్చాను. ఆ రోజుల్లో ప్రమానకు వేణు యింకోవిధంగా కనిపించాడు... ఆమె ఊహించిన ‘స్వాతికాయ’ అతనిలో ఆదృశ్యమై పోవటమేకాదు, కొన్ని సార్లు వేణులో న్యక్తమైన పనితీరులు అమాయకత్వం ఆమెకు నవ్వు కూడా తెప్పించింది. ఆమె వేణును గూర్చి తన అభిప్రాయం మార్చుకొన్నది... ఏ విషయం మాట్లాడినా అతని సమక్షంలో ఆమె సొంత భావాలు ఒక కొత్త విలువ వస్తోంది! ఒకానొకప్పుడు పుస్తకాలు చదివి తోటి విద్యార్థినులతో ఎన్నో సంగతులు ఉత్సాహంతో చర్చించే ఆమె ప్రాత అనుభూతి తిరిగి వచ్చినట్లుంది:

“జీవితం ఎందుకు పేలవమై పోతుంది?”

“తీరిన కోరికలవల్ల”

“అయితే ఏం చెయ్యాలి?”

“కొత్తకోరికలు కోరుకోవాలి!”

వేణు మూచించిన జవాబు చాల విడ్డూరంగా తోచింది ప్రమానకు!

“బాగుంది, అవి ఆసక్తి బదులు ఆవేదనని కలిగిస్తాయి కదా! కోరికల్ని జయించి, కాంతిని సాధించు నేకేదా తత్త్వబోధ! కొత్తకోరికల్ని పెంచుకుంటే వివూతుంది?”

“భౌతికంగా సాధ్యమయ్యే కోరికలు ప్రయత్నం మీద వాటివార్యం అవి చూచుకొని ఏమైనాసరే గమ్యం చేరుకొంటాయి... భౌతికంగా సాధ్యంకానివి, లేక మనలోని బుద్ధివల్ల, నిగ్రహశక్తివల్ల కట్టుబడేవి చివరకు—అంటే ఎంతకాలంలో, ఏవిధంగా అనేది వ్యక్తినిబట్టి వుంటుంది—చివరకు సత్యరూపంతో కాంతిని, ఆనందాన్ని ప్రసాదించగలుగుతాయి! అంటే గాని, కోరికల్ని చంపటం, అణచటం, విస్మరించటం, యింతలా భావవల్ల, ఉపావల్ల కలిగే హరణాలు!

దానికి కారణం భయం; భయమూ నిగ్రహమూ ఒకటి కాదు; భయమల్ల లభించేది మృతి; నిగ్రహంవల్ల సాధ్యమయ్యేది ఆనందం... కాబట్టి కోరికల ఆకాంతిని పూర్తిగా అనుభవించటమే జీవితంలో ఆసక్తి మూలం అంటాను... అందుకే కొత్త కోరికలు పెంపొందాలి అన్నాను...”

“నువ్వు చెప్పేది నాకేం అర్థం కావటంలేదు వేణూ! పుస్తకాల్లో చదివినదానికి నీ సొంత వ్యాఖ్యానం కాబోలు యిదంతా!” అన్నది ప్రమాన.

* * *

ఒకనాడు వేణు పెళ్ళి ప్రస్తావన వచ్చింది:

“ఉద్యోగం ఎలానూ వస్తుందికాని, నువ్వలాంటి అమ్మాయిని కోరుతావా, ఎంతకట్టుం, ఏ కవిటి కావాలో ఇప్పుడే కాస్త చెప్పిపెట్టితే ఎంగుక్షా నా మంచి వేణూ!” అన్నది ప్రమాన.

“ఎలాంటి అమ్మయినా సరే!” అన్నాడు.

“అచ్చంగా వేదాంతిలా మాట్లాడుతున్నావే! కోరికలు కోరటం మంచిదని నువ్వే అంటావు మళ్ళీ... కోరుకోవటానికి సిగ్గుగనుకా? అమ్మాయి ఎలా ఉండాలో చెప్పి ఊహించి!”

“నీవలే వుండాలి వదివా!”

“ముఖస్తుతి అక్కలేదు, చెప్ప!”

“నాకింకేం తోచటంలేదు. ఇప్పుడెందుకా గొడవ, దయచేసి ఊరుకో వదివా” అన్నాడు.

ప్రమాన వెళ్ళిపోయింది. తర్వాత రెండు రోజులు ఆమె వేణుతో ఎక్కువగా మాట్లాడలేదు; వ్యక్తిగతమైన ప్రశ్నలు వేయటం అసలు మూనివేసింది.

వేణుకు జ్వరం తొందరగానే నయమైంది. కాని నీరసంగా వున్నాడు. ఢిల్లీకి ప్రయాణ మయ్యాడు. ‘నాఖర్ని పెంబపంపితే బాగుంటుండేమో’ అన్నది ప్రమాన. ఆమె భర్త ఢిల్లీలో తన స్నేహితుల యింటికి వేణుని వెళ్ళమని ఏర్పాటుచేశాడు.

వేణు వెళ్ళినతర్వాత ప్రమానకు జీవితంలోని అర్థరాహిత్యం మళ్ళీ తీరని సమస్యగా గుర్తువచ్చింది. మరది రావటంతో, ఆ సందడిలో కొన్నాళ్ళు ఆ విషయం అప్రయత్నంగా మరచిపోయిందామె. భర్తకు తత్త్వజ్ఞాన పట్టుదు; ఏ విషయాన్నిగూర్చి కాని లోతుగా ఆలోచించటం, తర్కించటం హాస్యాస్పదంగా కనిపిస్తుంది ఆయనకు... కనిపించేది లోకం,

జరిగేది జీవితం, అంతకుమించిన ఊహలు నమ్మకాలు అనవసరం ఆయన దృష్టిలో...వేణు భావునడు, తాత్వికుడు, ప్రతివిషయాన్నిగూర్చి ఏదో పరీక్ష చేస్తాడు, అవ్యయంకోసం వెతుకుతాడు...నిజానికి సోదరులు ముగ్ధురూ ముగ్ధురే! అనుకోన్నది ప్రమానం. సైన్సు, గణితం తీసుకుని పరీక్షలు పాస్ చేసి, ప్రావిన్స్ లో సర్వీస్ లో డిప్యూటీ కలెక్టరుగా సెలెక్షన్యోగకు ప్రమాన భర్త. పెద్దమరది మద్రాసులో తండ్రిదగ్గరే లాయరుగా వున్నాడు. ఇక వేణు, వేదాంతం, చరిత్ర, సాహిత్యం ఎన్నుకొని ఫెరరల్ సర్వీస్ పరీక్షకు వెళ్తున్నాడు. రిపో మాపో పోస్ట్ లోలోనో, రైల్వే లోనో పెద్ద ఉద్యోగి అవుతాడు!

అన్నదమ్ములు వాదిస్తూవుంటే వినాలి! జగత్తు రహస్యం, వాస్తవిక ప్రపంచాన్ని హేతువాదాన్ని మించి, తెలుసుకోవటానికి వీలేదంటాడు అన్న. హేతువాదాన్ని అధిగమిస్తేకాని ఆ విషయం తేలి దంటాడు వేణు. “ఏమిటంగా?” అంటేమూత్రం దానికి సమాధానం, వివరణ, సాధ్యంకాదనీ, అన్నగారిని అంగీకరింపజేయటం తనచేత కాదనీ అంటాడు వేణు...ఒక కోరికను కోగటం, దాన్ని నిగ్రహించటం ఈ విరుద్ధప్రవృత్తులనుగూర్చి కలిగే వ్యతిరేకమూర్తితీ అందుకు ఏదో మార్గం వుందని తనకు తోస్తోందనీ, దాని స్వరూపం తనికొక అవకతం చేసుకోలేదనీ అన్నాడు, జ్వరం వచ్చిపప్పుడు ఒకసారి ప్రమానతో వేణు. ఆ మాట భార్యద్వారా విని, “ఉద్యోగంవచ్చి పెళ్ళితే. యీ పిచ్చివేదాంతం వదులుదీలే” అన్నాడు వేణు అన్న. మొత్తానికి వేణు విచిత్రవ్యక్తి అనుకొన్నది ప్రమాన!

పరీక్షలు పూర్తికాగానే సరాసరి తిరిగి రమ్మనీ, తర్వాత మద్రాసు వెళ్ళవచ్చుననీ చెప్పారు దంపతు లిద్దరూ. కాని ఢిల్లీ వెళ్ళి వేణు ఉత్తరం వ్రాశాడు: పరీక్షలు కాగానే మద్రాసు వెళ్ళి రెండురోజులుండి, తర్వాత ఒక స్నేహితునితో కలిసి దక్షిణదేశం తిరిగి రావాలని సంకల్పించాడట; దక్షిణదేశమత్ర తర్వాత అన్నదగ్గరకు వస్తాడట!

తర్వాత ఉత్తరాలు రేపు! అతను పునుచ్చేరి అరవిందాశ్రమంలో కొన్నాళ్ళు, రమణాశ్రమంలో కొన్నాళ్ళు వున్నట్టూ, దక్షిణాదిలో ముఖ్యమైన స్థలాల్లో దర్శించినట్టూ మద్రాసునుంచి కరురుమాత్రం

తేలిసింది. రెండుసెలల తర్వాతకాని వేణు మద్రాసు చేరుకోలేదు. అప్పుడే ప్రమాన భర్తను బదిలీచేసి బళ్ళారి వేశారు. ప్రమాన పుట్టింటికి వెళ్ళింది. ఆమె బళ్ళారికి తిరిగివచ్చినతర్వాత భర్త వేణూని రమ్మని ఉత్తరం వ్రాశాడు. ఈ మధ్యకాలంలో వేణు మద్రాసులో ఒక కాలేజీలో లెక్చరరుగా చేరాడట; అందువల్ల సెలవుల్లోకాని రావటానికి వీలుండని బదులు వచ్చింది! ఫెరరల్ సర్వీస్ ఫలితాలకైనా వేచివుండకుండా యితలో యీ ఉద్యోగమేమిటని, భార్యభర్తలిద్దరూ ఆశ్చర్యపడ్డారు. దానికి ప్రత్యుత్తర మిచ్చాడు వేణు: “...ఫలితం ఏమాతుందో, ఊరు కోవటం నేనీకని లెక్చరరు ఉద్యోగం చేస్తున్నాను... ఈసారి సెలవుల్లో వచ్చినప్పుడు నాకు పెళ్ళిసంబంధం చూడమని వదినెతో చెప్పాలి...కిందిటిసాగా, నాకు ఉద్యోగం రాగానే అమ్మాయిని వెదికిపెట్టతానన్నది వదినె!”...అయితే వేణు సరియైన ధోరణిలోనే వున్నాడన్నమాట! పునుచ్చేరి, అరుణాచలం, యిని ప్రమానను, ఆమె భర్తను కలవొపెట్టాయి...వేణు వ్రాసిన ఉత్తరం ఆ సందేహానికల్పిత్తే చెబుంది!... తెలిసినవాళ్ళలో తగిన అమ్మాయి ఎవరా? అని ప్రమాన ఆలోచించటం ప్రారంభించింది...నీకలె వుందాలి వదినా!” అని వేణు అన్న మాట జ్ఞాపకం వచ్చి. ఆమెకు మరదిమీద ఏదో క్రొత్త అభిమానం కలిగింది.

* * *

డిసెంబరులో తల్లిని తీసుకుని వేణు బళ్ళారి వచ్చాడు ఢిల్లీ ఇంటర్వ్యూకి గమ్మని పిలుపు వచ్చిందట. పది నెలలుగా నెళ్ళాల్సింది.

“ఏనా సరితో, ప్రమాణమీ ముంగుపెట్టకొని గాని, ఊరికే రాగూడ చేమిటి?” అన్నది ప్రమాన.

“జ్వరం వస్తుండేమోనని భయం!” అన్నాడు వేణు.

ప్రమాన వచ్చింది. “అంగుళే కాబోలు యీసారి అత్తయ్యను వెంట దీసుకొచ్చావ్!”

“అమ్మ మాంటీ చూడాలట...మీరింకా కళ్ళ లేదుగా, అందరం కలిసి కళ్ళొద్దాం” అన్నాడు వేణు.

తీరా ప్రయాణ మయ్యేటప్పటికి ప్రమాన భర్తకు ఆఫీసుపను లేవో అడ్డువచ్చాయి. మిగిలిన ముగ్ధురూ

అ మృ తు డు

డ్రైవరుతో కారు తీసుకుని బయటేరారు.

విరూపాక్ష దేవాలయంలో తిరుగుతూ వుండగా వేణు అన్నాడు : “మొట్టమొదటి సారిగా ఈ ప్రదేశంలో అడుగు పెట్టుతున్నా, ఎందుకనో ఈ కట్టడాలు, శిల్పాలు, పరిసరాలు నాకు చిరుపరిచితాలన్న అనుభూతి కలుగుతోంది వదిలా!”

“బహుశా ఘోటోల్లో ఈ కట్టడాలు చూచి వుంటావు! చరిత్ర చదివి ఊహించుకొని వుంటావు, అదంతా జ్ఞాపకం వస్తోంది కాబోలు” అన్నది ప్రమాన.

“అలాకాదు, గోవా మనం నడిచే విధి, తమ వాళ్ళే దేవాలయం, పాల్గొనే పూజలు, హరికథలు, ఉత్సవాలు—యివి కొన్ని సంవత్సరాల తర్వాత మళ్ళీ ఆ దోటికే తీగిన వే మనకెంత గాఢంగా జ్ఞాపకం వస్తాయో, అలాగే యీ హంపీ బజారు, ఈ దేవాలయాలు ఇంత హుస్సంగా, నిర్లసంగా కనిపిస్తూ వున్నా, మనుష్యులతో ఉత్సవాలతో సందడిగా కళకళలాడుతూ వున్నట్లు ఎదో భయ కలుగుతోంది. నాకు...నిజం చెప్పాలంటే పూర్వజన్మలో నే నీగ్గడ రాయల వైస్రంలో ఒక సరదాగా నైనట్లు గట్టిగా నమ్ముతున్నాను!”

“బాగుంది...అయితే విజయనగర ప్రజలజీవితాన్ని బట్టిస్తూ ఒక చక్కని నవ తయారుచేయవచ్చునే! ఊహాశక్తి అంత గాఢంగా వుంటే... అత్తమ్మాయి, మీ అబ్బాయి ఏదో పూర్వ జన్మలో యీగ్గడ సర్దారుగా రాయలవారి వైస్రంలో వుండేవాడట!”

“సరదా రేమిటి, సైన్యాధ్యక్షుడే అయివుంటాడు! అమ్మయ్యే, పూర్వజన్మస్మృతి అంటే అంగులో ఆభిర్యపడవలసిందేమో లేదు...నాచిన్నతనంలో ఒకసారి మాయింటికి ఒక యోగివచ్చాడు...” వేణు ఏం చెప్పినా అది అందరూ అక్షరాలా నమ్మాలి! దాన్నివల్ల నా కింకించటం ఆమె సహించలేదు; పూర్వ జన్మస్మృతివున్న గూర్పి ఏదో కథలు చెప్పింది ప్రమాన అత్రగారు.

ప్రమాన వింటూ నడుస్తోంది. వేణు కొంచెం ముందున్నాడు. హంపీ బజారుదాటి కొండంపరామ దేవాలయందరికి నడుస్తుంటే, వేణు చవ్వన నిలిచి పోయాడు. ఎడమవైపున తుంగభద్రను చూపి అన్నాడు : “ఇక్కడనుంచీ నడి, యీ పరిసరాలు, యీదృశ్యం నాకు మరీగాఢమైన స్మృతిగా వుంది...”

ఇక్కడ నిల్చుని ఎన్నోసార్లు ఎవరితోనో మాట్లాడి నట్లు నా ఊహ!”

ప్రమాన నవ్వుతూ అన్నది : “తర్వాత మాట్లాడవచ్చు; విశ్వాదేవాలయం యింకా చాలావరం వుండు...తిరిగి వచ్చేటప్పుడు మాట్లాడరాదా!”

విల దేవాలయం చూచినతర్వాత హాస్పేట తిరిగివచ్చారు ఆ గోజు.

మరుసటిరోజు హజార రామస్వామి దేవాలయంగా, రామాయణగాథ చెక్కబడిన కుస్థ శిల్పాన్ని చూస్తూవుంటే, వేణు ఒక చిత్రరపు ముంగు నిల్చుని కదలకపోవటం గమనించి, కాతూహలంతో దగ్గరకు నల్లంది ప్రమాన...నీత పర్ల కుటీంగుండు నిలబడి, బంగారు లేడి వైపు చూపిస్తూ ‘అది తనకు కావాలంటూ వుంది క్రిరాయితో, తర్వాత చిత్రం, రాముడు ఆ లేడిమీద బాణం వేయఁ!’

“ఆ లేడి ఎంత బాగుంది!” అన్నది ప్రమాన.

వేణు మాట్లాడలేదు. గెండుమాడు చిత్రాలు దాటినెళ్ళిన ప్రమాన వేణుతో : “ఆ లేడిమీద వ్యాపాచామే కలగకపోతే నీతకు అంత అసర్థం వాటిలేదీ కాగుకదా!” అన్నది

వేణు ఆమె దగ్గరకు నడిచాడు : “అలా కాదు వదిలా! నీత కాగణ జన్మరాలు...నీతా రాము లిద్దరూ కూడా రావణ సంహారంకోసమే జన్మించారు. అంగుల్ల కాలాన్నిబట్టి కనిపించే పోతువులూ, మంచి చెడ్డలూ ఒక రకంగా వుంటే, కాలాతీతమైన పోతువులూ, మంచి చెడ్డలూ ఇంకోరకంగా వుంటాయి!”

“ఏమిటో వేణూ! ఇక్కడకూడా వేదాంత మేనా?”

గజశాల, దసరాదిబ్బ దర్శించటానికి వెళ్తున్నార; వేణు అన్నాడు: “సర్దారు ను చెప్పనా?”

“సర్దా రేమిటి?”

“మంచి పోయ్యవా వదిలా! నా పూర్వ జన్మకథ!”

“ఆ, అవును, చెప్ప! పూర్తిగా జ్ఞాపకం వచ్చిందేమిటి?” అన్నది ప్రమాన చిరునవ్వుతో.

“ఆ సర్దారు ఒక యువతని—పుష్పలలికను— ప్రేమించాడు...మొదటిసారి విరూపాక్ష దేవా

లయంలో, తర్వాత హంపీ బజారులో, కుంగభద్ర ఒడ్డున ఆమెను కలుసుకున్నాడు... ఆ ప్రేమబంధం నాగపాశంలాంటిది... దానిలో అతను పూర్తిగా కట్టుబడిపోయాడు... ఒక నాటి వర్షపు రాత్రి ప్రేయసి మీది వ్యావహారికం నిగహించుకోలేక, రోగశయ్య మీద మరణావస్థలో వున్న తల్లిని వదలి వెళ్ళాడు... వెళ్ళాడు కాని అతని హృదయంలో పూర్వార్థానికి, ఉత్తరార్థానికి సంఘర్షణ... తెల్లవారే సరికి తల్లి మరణించింది... పశ్చాత్తాపం... — తర్వాత రాయలవారి శైత్ర యాత్ర... సర్దారు యుద్ధభూమికి వెళ్ళి తిరిగి వచ్చేటప్పటికి ఏదాది దాటింది... పుష్పలూరికి బాడలేను... హంపీ బజారులో రెండేళ్ళక్రితం కనిపించాడో విదేశీ వర్తకుడు, ఆమె దగ్గర పువ్వులుకొనేవాడు, అతిథి పెళ్ళిచేసుకొని వెళ్ళిపోయింది విన్నాడు... జీవితం కూర్చు కనిపించింది...

“తర్వాత ఏమైంది?”

“తెలిసే.”

“కథ రొమాంటిక్ గా వుంటే; కాని ముగింపునే చెప్పనా?... చాలా వాసనికే దృష్టితో... ఇంకో అమ్మాయిని పెళ్ళిచేసుకొని పదిమంది పిల్లల తండ్రి అయ్యాడు... సైన్యాధ్యక్షుడయ్యాడు!”

ప్రసూన చెప్పిన ముగింపు మాత్రం చెనిబడ్డ వేణుకల్లి “ఏమిటా కథ? నన్ను విననియండి!” అన్నది.

“మీ అబ్బాయి పూర్వ జన్మకథ, అత్తయ్యా!” అంటూ ప్రసూన వేణు చెప్పినకథ ఆమెకు చెప్పింది.

“అందుకే కాబోలు; నీ నెప్పడూ తనతోలే వుండాలని యిష్టపడతాడు వేణు! నన్ను కూడా తనతో ఢిల్లీ తీసుకు వెళ్తానంటున్నాడీ మాట!” అన్నది నవ్వుతూ తల్లి.

“అయితే మీరూ ఢిల్లీ వెళ్తారన్నమాట! చెప్పవేలేదే!” అన్నది ప్రసూన ఆశ్చర్యంగా.

“నువ్వూ రావే అమ్మయీ! కాశీ, ప్రయోగ చూచినదా... నవ్వు పుణ్యతీర్థాలు నేటిస్తే మనవడు తప్పకుండా పుట్టుతాడు” అన్నదామె.

భూగర్భ దేవాలయందగ్గరకు వచ్చారు. అంగులో చూచే జీవా లేదన్నారు వెంటచచ్చినవాళ్ళు... వేణు తను వెళ్ళి చూడాలన్నాడు. ప్రసూన “నేనూ వస్తా” నన్నది. రాయల ఆలోచనా మందిరానికి భూగర్భ దేవాలయానికి సారంగమార్గం వుండేదట పూర్వం...

వేణు తల్లి రోడ్డుమీద వుండిపోయింది... వేణుమంగు, ప్రసూన అతని వెనుక, మెట్లు దిగి మంగు ఆవరణ దాటి లోపలికి వెళ్ళాడు గర్భవడిదాకా... అంగులో నీళ్ళు నిలిచి లోతుగా వున్నట్లు కనిపించింది, తర్వాత అంధకారం... వేణు గర్భనడి కుడివైపుకు మళ్ళాడు, ప్రసూన అతని వెనుక నేవుంది... “అమ్మో, పాము!” అని అరవబోయిన ప్రసూన గొంతు సగంలో ఆగి పోయి, చప్పన వేణుని గట్టిగా చుట్టుకొని, ముఖం అతని పిపున దాచుకొన్నది... వేణు పామును దూచి కదలకుండా నిలిచిపోయాడు... రెండుమాడు గజాల దూరంలో పడగ ఎత్తి నిలుచున్న త్రాచు, పడగ దించి సరసరా వెళ్ళిపోయింది!

“వనినా, వెళ్ళిపోయింది పాము!” అన్నాడు వేణు.

ప్రసూన తేరుకోవటానికి కొన్ని తులాలు పట్టింది. ఆమె దేహం వణుకుతోంది... ముఖాన చెమట... వేణు చెయ్యిపట్టుకుని మెట్లదాకా నడిచింది.

“అబ్బ! ఎంత గండం తప్పింది వేణూ! ఈ పాడు దేవాలయంలో ఏముందిన వచ్చాం యిక్కడికి!” అన్నదామె.

వేణు మాట్లాడలేదు.

“అత్తయ్యా, త్రాచుపాము! నా ప్రాణాలు నిలుపునా ఎగిరిపోయాయి... వేణుకు ఎంత ధైర్యం! నిశ్చలంగా నిలుచున్నాడు” అని చెప్పింది అత్తగారితో ప్రసూన.

ఆ సంఘటన ఆమె మనస్సుమీద చెరగని ముద్ర వేసింది. తను అంతగా భయపడిపోవటం, వేణు సదురూ దెదురూ లేకుండా నిల్చువటం, రెండూ అశ్రుర్యాన్ని కలిగించాయి. తలచుకొన్నకొద్దీ తన ప్రవర్తన తనకే సిగ్గు తెప్పిస్తోంది. వేణు ఏమనుకొన్నాడో మరి! తను వేణును అలా పట్టుకొని కళ్ళు మూసుకోవటం మేనిటి పనిపిల్లలా!... అప్పటినుంచి వేణు కొంచెం ముభావంగా వున్నట్టుకూడా అనుమానించింది ప్రసూన.

బహిరికి తిరిగివస్తూంటే, కారులో వేణు మానం భారంగాతోచి, ప్రసూన అన్నది. “త్రాచు పామును చూస్తే మనిషికి ఎందుకో అంత వెళ్ళిపోయింది?”

అ మృ తు డు

“వివజంతువుకదూ! కరిస్తే యింకేమన్నా వుందా!” అన్నది వేణు తల్లి.

“వివజంతువు లేన్ని లేవు! త్రాచును మాస్తే అంత విపరీతభయం ఎందుకో అర్థంకాదు!” అన్నది ప్రసూన తమ్ముడే ను నిరసించుకొంటున్నట్లు.

“దానికి కారణం త్రాచుపాములోవున్న విశిష్టత! సౌందర్యము, శక్తి, చైతన్యము, మృత్యువు యినన్నీ త్రాచుపాములో మూర్తిభావం పొందుతాయి వదినా! మన మనస్సులో మృత్యుభావనకు సౌందర్యం, చైతన్యంలేదు; అలాగే సౌందర్యభావనకు మృత్యుసంబంధంలేదు...కాని యీ భిన్నప్రవృత్తుల సంఘర్షణ, కాదు సమీకరణ, ఒక్కత్రుటిలో మన అనుభూతికి తెస్తుంది త్రాచుపాము. ఆ అనుభూతి అసామాన్యమైనది, అందుకే అది వెఱ్ఱిభయం! యోగ విద్యలో మండలిసీక్రికి సర్వపాపాన్ని మనవాళ్ళు నిర్దేశించటానికికూడా యిదే కారణ మనుకుంటాను!”

వేణువి అన్నీ విచిత్రమైన వ్యాఖ్యానాలు, అనుకొన్నది ప్రసూన. కాని పాముఎదుట అతిపి ప్రవర్తన చూచినతర్వాత, అతని మాటల్ని నిర్లక్ష్యంచేసి ఏదో అనలేకపోయింది ఆమె. హంటిలో వేణు చెప్పిన కథనుగూర్చి మళ్ళీ ఆలోచించింది. సరదాకు చెప్పిన కథ అని యిదివరకు అనుకున్నా, అందులో కూడా వేణు ఏదో అద్దాన్ని వుద్దేశించే వుంటాడనిపించింది ఆమెకు...ఇల్లు చెరుకున్న తర్వాత, హంటి విశేషాల్ని భర్తతో చెబుతూవుంటేమాత్రం, వేణు మాటలన్నీ విచ్చివేదాంతి భోరణిగా పోయాయి ఆమెకు...కథంతా విని భర్త నవ్వాడు; “వోందరగా వేణుకి పెళ్ళి చెయ్యటం ముఖ్యమని తెలుస్తూదికదా!...కాబో జిలో ఏ అమామయినో ప్రేమించి నిరాశ చెంది వుంటాడు” అన్నాడు.

* * *

“వేణూ, నువ్వెవరినై నా ప్రేమించావా?” అని నూటిగా ప్రశ్నించింది ప్రసూన తర్వాత. ఒక్క ఊణం “ఎందుకు?” అన్నట్లు చూచి, “ఆ... వుప్పు లావికను!” అని సమాధానమిచ్చాడు వేణు.

“తిమానాకాదు!...నిజంగానే చెప్ప!”

“నిజంగానే వదినా!...ఆనాడు నాకు ఊహా పథంలో మెదిలిన కథకూ నా మనస్సుకూ అవినాభావ సంబంధం వున్నట్లు, తిరిగివచ్చినతర్వాత గ్రహించాను...”

చాను...సీత బంగారులేడి తనకు కావాలంటుంది; దాన్ని బాణంవేసి చంపితేతప్ప అది దొరకను; చంపటంతో మరి దాని స్వరూపమే మారిపోతుంది...సౌందర్యాన్ని పొందటం దాన్ని పోగొట్టుకోవటమే!... సీత లేడిని చూచి ఆనందించిన ఊణంమొక్కటే అమృత ఊణం! ‘అది ఎంత అందంగా వుందన్నట్లైతే, ‘అది తనది కాదే’ అన్న అసంతృప్తి, ఈ రెండూ సహంగా నిల్చిన ఊణం! కాని తర్వాత ఊణంలో ‘అది తనది కాదే’ అన్న భావం జయిస్తుంది, సీత శ్రీరామునికి తన కోరికను చెబుతుంది, ఇక కార్యకారణ సంబంధంతో కాలం అలా కదలిపోతుంది; దానితో సౌందర్యమూ చేజారిపోతుంది!...కాలాన్ని, కార్యకారణ సంబంధాన్ని అధిగమించే సత్యం, రెండు విరుద్ధప్రవృత్తుల సమీకరణ!...పుష్పలావిక—సౌందర్యం; తల్లి—ధర్మం...వానవచ్చినరాత్రి పుష్పలావికతోసం సర్దాదు తనూతిచాలాడిన ఊణం సౌందర్యం, ధర్మం సమీకరణం చెందిన అమృతఊణం!”

“అయితే సౌందర్యంమీది కోరికను నిగ్రహించుకొని, సౌందర్యాన్ని పొందికపోవటమే కర్తవ్యం అంటావా?”

“అది కూడా కాదు! ఆ అనుభూతిలో, నిగ్రహించుకోవటంలోని అసంతృప్తి వుండదు, అలా అని కోరిక ఉద్ధృతమూ తగ్గదు...అది భావకు మామూలు ఊహకు అతీతమైన సత్యం. పొందకుండా పొందటం, పొందీ పొందకపోవటం అనాలి; కాని అంటే అది అర్థరహితంగానే తోస్తుంది! మాటలో, ఊహలో కాదు, ప్రత్యక్షానుభూతిగామాత్రం అని సత్యం! సాధారణమైన జీవితానుభూతి—కోరటం, పొందటం, కోరటం—యిలా వుంటుంది ఎరుకుదిగుడుగా నిరంతర ప్రయాణంచేసే తరంగంలా. అది అలా కదలిపోతూ వుండటమే జీవనసరిళి, కాలప్రవాహం! కాని మనిషిలోని ఏదో విశిష్టత...దు...కోరటంలో నిలిచి బాధపడుతాడు, లేక పొందటంలో పడి పోయి అంతా పేలవం అనుకుంటాడు...విముక్తి మార్గం తరంగంతో కదలిపోతూవుండటం ఒకటి; లేక పోతే తరంగాన్ని అధిగమించే ద్వంద్వతీతమైన అనుభూతి యింకోమార్గం...నేను చెప్పిన విరుద్ధప్రవృత్తుల సమీకరణ ద్వంద్వతీతమైన అనుభూతి!”

ప్రమాన ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నది. ఆమె కేమీ బోధపడలేదు... వేణు వేదాంతం సంగతి ఎలావున్నా, అసలు వేణును వ్యక్తిగా ఎలా అర్థం చేసుకోవాలో ఆమెకు అంతుపట్టటంలేదు... వేణు మాటల అర్థాన్ని ఆమె తరచటంలేదు; కాని సౌందర్యాన్ని గూర్చి, జీవి తాన్ని గూర్చి యిలా గాఢంగా, మధురంగా, గంభీరంగా చూట్టాడే వేణును ఒక అమూల్య ఎలా ప్రేమించాలో, ఆ అమూల్య ప్రకృతి ఎలా వుండాలో ఆలోచిస్తోంది.

“వేణూ! నీకు తగిన భార్యను వెదకటం చాల కష్టమైన కార్యమే!... అయినా ప్రయత్నిస్తున్నాను. చాల అందంగా వుండాలి కదూ!... నీతో తత్వజిజ్ఞాసే చేసేటట్లు కూడా వుండాలి కాబోలు!”

“నీవలె వుండాలి వదినా!”

“నే నెందుకు పనికి వస్తాను బాబూ!” అని ప్రమాన లేచి వెళ్ళింది కలవరపాటుతో.

* * *

హంపీ వెళ్ళి వచ్చిన బహుళికతో అస్వస్థురాలైన వేణుతల్లి ఢిల్లీ ప్రయాణం మానుకోవలసి వచ్చింది. వేణు ఒక్కడే ఢిల్లీ వెళ్ళాడు.

ఇంటర్వ్యూ తృప్తికరంగా వుందనీ, తను కాశీ, హరిద్వారంమంచి పదిరోజుల్లో తిరిగి వస్తాననీ వేణు అన్న గారికి ఉత్తరం వ్రాశాడు.

పదిరోజులు పనిచేస్తే, ఒక నెల గడిచింది. మళ్ళీ ఉత్తరం రాలేదు. మద్రాసుకు వ్రాశాడేమో అనుకున్నారు; కాని వాళ్ళకూ వేణు వార్త ఏమీ తెలీదు. వేణుతో ఢిల్లీ వెళ్ళిన స్నేహితుడు వేణుపేర

మద్రాసు వ్రాసిన రెండు పుత్తరాలు మాత్రం చేరాయి. వేణు నెలెక్ట్ అయినట్లు ‘ఫెడరల్ సర్వీస్ కమిషన్’ వారు తెలియజేశారు కూడా! వేణు ఏమే నట్లు? వేణుకువచ్చిన పుత్తరాలు చదివి, వేణు స్నేహితుణ్ణి కనుక్కున్నారు. కాశీకి తనూ వెళ్ళాననీ, తర్వాత హరిద్వార్ కు వేణు ఒక్కడే వెళ్ళాడని మాత్రమే అతను చెప్పగలిగాడు. ప్రమానభర్త హరిద్వార్ వెళ్ళి తిరిగివచ్చాడు... వేణు జాడలేదు! పత్రికల్లో ప్రకటించాడు, రిపార్టిచ్చారు, వేణును గూర్చి వినిపింపని వార్తలేదు!

భర్త నిరాశతో తిరిగివచ్చినగోజు ప్రమాన దుఃఖం అపురోశేక పోయింది... “నదియో పడి పాయ్యుడో, ఏమయ్యుడో నాతిండ్రీ!” అని వేణు తల్లి విలపించింది... కాని ప్రమానకు ఆ అభిప్రాయం లేదు. “లేదు! వేణు హిమాలయ పరిసరాల్లోనే ఎక్కడో వున్నాడు... వేణు తప్పకుండా తిరిగి వస్తాడు!” అన్నది ప్రమాన.

విచిత్రమైన వ్యక్తి వేణు! అతని మూర్తి, అతని మాటలు, అభిమానం, నిత్యస్మృతులు ప్రమానకు. అతని జాడ ఎప్పుడో తెలిసి తీరుతుందన్న ఆశ ప్రమానకు జీవితమొక కొత్త ఆసక్తిని పెంపొందించింది.

... ఇరవై ఏళ్ళు గడిచాయి వేణు అదృశ్యుడై! సన్న జాజుల పందిరి శకశ లాక తూవుంది... “అలా వెళ్ళిస్తానయ్యా” అని గబగబా వెళ్ళిపోతున్నాడు వేణు; పంకోమ్యుశీల్ల కొడుకు మా. కు ఉరికి పడి, ‘వేణు అమృతుడు’ అనుకున్నది ప్రమాన.

దుర్మహార్ష ఫలము

శ్రీ రాళ్ళపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

“సరేకాని, మాకు జాతకానుకూల్యము చాలా బాగున్నదని చెప్పియుంటారే? ఏదైనా పొరబాటు కలదేమో, ఒకసారి చూడండి.”

నా ఆత్మీయులు గుంపునకు చేరి నగరాంతరమున సంసారమును సాగించుచున్న ఒకానొక సునాసిని ఇంటికి ఈలోగా నే నొకసారి పోయిఉండి, కుశల ప్రశ్నాగుల అనంతము లోకాభిరామాధ్యాయముగా ఆమెతో సంభాషించుచున్న సమయమున, అల్లం త దూరమున ఆసీనురాలై, అంతలు, నింతలునగు తన సంతానములో చిన్నవారి నిగవురిని అంకపాల్లిలో లాలించుచు, తటాలున విదో స్ఫురణమునకురాగా, సాధ్యప్రాయముగ నన్ను చూచుచు వేసిన ప్రశ్న ఇది.

రమారమి పడునెదు సంవత్సరముల క్రిందట యోగ్యుడు, అనుకూపుడు, అగు వగనితో ఆమెకు వివాహము మహావైభవముగా జరిగినది. ఆ భార్యార్థ ర్థ లకు అన్యోన్యముగాకల భక్తిరక్తులు నిరుపమానులని ఎరుగుదును. సత్సంతాన సౌభాగ్యమును సమృద్ధిగా భగవంతుడు వారికి అనుగ్రహించినాడు. గొప్ప ఆర్థిక వసతిగల జాత్యకుటుంబమునకు చెందినవాడు భర్త. ఉన్నత విద్యావంతుడైనా, వినయసేకములు కల సజ్జనుడతడు. భూస్థితివలనవచ్చు ఆదాయముతో హాయిగా, ఇంట కూర్చుండి కాలాకడిచుక, సునము చేయుటకు అతనికి మంచి అవకాశమున్నది. కాని, అట్టి సోమరి జీవిత మతనికి రుచించదు. ఇక, క్లబ్బులలో చీట్లపేకల వ్యవహారముతోనో, పనిపాటల గొడవలేని స్నేహితులతోటి నిరర్థక జల్పనములతోనో, సానివాడలలో లలితకళాభిరుచులతోటి విలాస విహారములతోనో, ప్రాద్దుపోక రాజ్యశాంత్రములను చర్చించు పెద్దదనుష్యులతోటి వాదప్రతివాదములతోనో కాల యాపనము చేయుట అతని స్వభావమునకు సరిపడనిది. తగిన వృత్తిని సంపాదించుకొని నగరములో కొంత స్వతంత్రముగా, నిరాడంబరముగా జీవనము చేయుచున్నవాడతడు. కాక, భూస్థితిని చూచుకొని నిర్వృహించుటకు పెద్దలు, వారికి అండగా తోడబుట్టువులు, ఉన్న కారణమున, అతనికి ఆస్తిగ్రహణ అంతగా అనవసరముకాదు. అనురక్తయు, అనుకూలయు అగు భార్యతో, సత్సంతాన సౌభాగ్యముతో, ఆనందించు

చున్న ఆ యువకుని ప్రశాంత నిర్మల జీవితము నిస్సం దేహముగా ఆద్యాప్రాయము.

వివాహమునకు పూర్వము వీరి జాతకములను పరీక్షించి యుంటిని. అప్పటికి దృక్పథములో నున్న వరులలో ఇతడే ఉత్తముడని తోచి, కన్యాజనకునికి అట్లే ఎలవో ఇచ్చియుంటిని. కన్యావధులు పరస్పర సందర్శనఫలము చాల తృప్తిరముగా నుండినది. దాని పరిణామమే వారి వివాహము. అన్యోన్యాయుర్రాగ విషయమున నా అభిప్రాయమును మార్చుకొనవలసిన సన్నివేశము లేమియు కలిగియుండలేదు. కనుక, ఇప్పుడా సీమంతిని వేసిన ప్రశ్నికు నా కౌట్యమైనది.

అంతలోనే ఆమె లేచి సమీపములోనున్న అల మాగలోనుండి ఇంటి జాతకముల పుస్తకమును తెచ్చి నాకిచ్చెను. ఆమె సాయుజాతక చక్రమిడే—

వ 25-58	భర్త 5-56	కు 10-0	
వివాహ 28-19			
పుణ్య 18-21			
న 28-51	(సాయనము)		రా 6-39
గు 27-33			య 14-49
ప్రేమ 11-25	కుద్ధ జన్మ కుండలి		దాంపత్య 3-18
I 0-10			
పుత్రి 28-56			
కు 27-2			
ర 15-47-28			ఇ 26-36(వ)
కే 6-39			
బు 3-4			
	X 10-5		
క 3-58			

లగ్నము కుంభములో తులా నవాంశ. ఆ నవాం శాధిపతి శుక్రుడు లగ్నభావముండే కలడు.

“సు నయన వదన శరీరం,
సుఖినం, దీర్ఘాయుషం, తథా భీరం,
యువలిజననయనకౌంతం,
జనయతి హారాగత శుక్రః.”

అను 'సారావళి' వర్ణనము, స్త్రీ జాతక పరముగా అన్వయించినచో, జాతకురాలికి చక్కగా అతుక గలదు. చతుర్థభాగ్యాధిపతియునుటచే, యోగ కారకుడగు శుక్రుడు లగ్నములో నుండుట ఎంతో రమ్యముగా నున్నది.

"తుర్వేత్విరే లగ్నగతే, గృహదీ
నిర్మాపణం, సౌహృదతీసుఖాని."

"భాగ్యాధిపే లగ్నగతే, శుభేషీతే,

భాగ్యస్య వృద్ధి ర్మహుధా విశేషాత్."

అని "తాజకనుధాని" ఈ యోగమునకు సత్ఫలమును నూచించినది. గుణము, శీలము, విద్య, ధనము, చక్కగానుండుననియు, పితృశ్రీత ధనము అంట దనియు, సభామూకత్వము వచ్చుననియు, పరాశర మతము.

"పితృశ్రీత ధనత్యాగీ,
సభాయాం మూకవ గృహేత్,"

(బృహత్పరాశర హోర)

అని, స్త్రీజాతక సరముగా అర్థము చేసినచో, భర్త స్వార్థిత్వముతో జీవించునని, నలుగురిలో మాటలాడ వలసి వచ్చిన సందర్భములో ఇతరుల మనుష్యు నొచ్చు నేమో అనుశంకతో జాతకురాలు చెప్పవలసిమాట చెప్పక (శుక్రధర్మమది) ఊరకుండునని, ఎర్దుడు చున్నది. లగ్నాధిపతి శని ధనుస్సులో లాభభావ ములో నున్నాడు. కోదంబ శని ఉత్తమగుణములు కల వాడు. నిర్వాహకశక్తి, ఖ్యాతి, విజ్ఞాన శాస్త్ర కాళల్యము, ఇట్టివి శని వలన కలుగును.

"ప్రభుశీలో విఖ్యాతో,
లాభే, విజ్ఞానశాస్త్ర కుశలేచ్ఛ."

అని 'హోరా సారము'. మరియు,

"సుశీలో, ధర్మవి, న్యాసీ,
బహూదారగుస్తే ర్యతః"

(బృహత్పరాశర హోర)

అనుట లగ్నాధిపతి లాభమందుండుటకు ఫలము. ధనభావములో గురుచంద్రసంయోగ మున్నది. అందులో కుంభ గురువు కర్కాటక గురువువలె ఫల ముల నిచ్చువాడని వరాహమిహిరాచాగ్యము చాటి చెప్పినాడు. ఈ యోగమునకు క సమృద్ధి, సంతాన భాగ్యము, పతి సౌఖ్యము, వినీతస్వభావము, ఫలములు!

"గురుచంద్రయోగజాతో,
ధనవాన్, సుతదారవాన్, వినీతశ్చ,
సర్వత్ర ఫలం ప్రాప్తం,
మక్త్యో సహజారిభిం, తయో ధీచం."

(హోరాసారము)

ఈ యోగముల సమష్టి ఫలము జాతకురాలిస్వభావ ములో నున్నది.

అది యట్లుండె. ప్రకృతాంశమునకు వత్తును. సప్తమాధిపతి రవి లగ్నాభిముఖుడై దీప్తాంశలతో లగ్న మును స్పృశించుమందుట భర్తకు పత్నీపరాయణత్వ మును తెలుపగలదు. అంగులో రవికి శుక్రసంయోగము. అనగా, విషయసఖాధిపతితో భర్తృభావాధిపతి చేగట! దాంపత్య ధర్మములో దీనికి ఉత్తమఫలము కలుగుట గొప్పకాదు. దాంపత్య సహాయము భర్తృ భావమండె నిలుచుట ప్రశంసనీయును. పైగా, లగ్నాధి పతి శనినుండి దానికి సకలార్థసాధకమగు ప్రత్యక్ష స్నేహదృష్టి యున్నది. ఇక, భర్తృసహాయమునకు సైతము ఆ లగ్నాధిపతినుండి అట్టి దృష్టి సౌక్యమే కల్గుట జాతకురాలి పుణ్యంపునుట! భర్తృభావాధిపతి యగు రవితో అర్థకోణసంబద్ధదృష్టిలో పుణ్యసహాయ ముండుట ఆమె పూర్వపుణ్యఫలముగా అనుకూలమగు భర్త రభించునను నూచన. రమ్యమగు దాంపత్య జీవితము జాతకురాలికి రాగలదని ఈ యోగముల వాదనము.

ఈమె జాతకుమతో భర్త జాతక మెట్లు అతుక గలిగినచో చూతము. (*) కుజశుక్రల ఆత్మంతిక సంయోగముకల జాతక మతినది. అనురాగమునకు గొప్ప విలువగల యోగమిది. ఈ గ్రహసంయోగ స్థానమునకు నించుగా త్రికోణస్నేహదృష్టిలో జాతకురాలి కుజా డుండుట ఈ దంపతుల భాగ్యము. వారికిగల అన్యోన్య న్యామరాగ సంపత్తి నిది వేనోళ్ళ చాటగలను. భర్త చంద్రునితో జాతకురాలి రవికి మిత్రదృష్టి కలదు. పర స్పృభక్తి తాత్పర్యముల కీ యోగము తార్కాణ. అతని లగ్నము ఆమె గురుచంద్రుల సంయోగము నవేషించు చున్నది. అతని గురువు ఆమె లగ్నమును, లగ్నాధి పతినిసహా, శుభదృష్టితో చూచుచున్నాడు. ఆమె రవి (సప్తమాధిపతి) సేవన కీ అతని ప్రేమసహాయము స్థానము వేర్పరచుకొన్నది. అతని సప్తమాధిపతి (రవి)తో నించుగా త్రికోణదృష్టిలో ఆమె ప్రేమ సహాయము నిలుచుట!

ఈ దంపతుల వివాహబంధము ఉత్తమక్షయ్యకు చెందినదనుటకు ఇంకేమి కావలయును? దాంపత్య విషయమున దోషము లేమియు కనరావు.

జాతకముల నొకమారు పరిశీలించి ఆమెతో ఇట్లుంటిని.

(*) గంధవి సరభితిచే భర్త జాతి మిచట మాఫలే. సందర్భమునకు వలసిన అన్యోన్యగ్రహాది యోగములు మాత్రము నూచించబడియున్నవి.

దుర్బుహూర్త ఫలము

“ఇన్ని సంవత్సరములు కౌతురముచేసిన తరువాత, ఇప్పుడు నీకు భర్తలో లోపము కానవచ్చిన దేమన్నది?”

“అయ్యో? వారిలో లోపమున్నదని ఎవ్వరనిరి?”

ఆమె ప్రశ్నించు నేను తప్పక అర్థము చేసుకొంటినను భావము ఆమె ముఖములో చూపబడినది.

“మరి?” ప్రశ్నార్థకముగా ఆమెను చూచితిని. అందులకామె

“నానుంకివారికి ఎన్నియో కష్టములువచ్చియున్నవి కదా? నక్షత్రానుకూలము మాకు బాగుగా నుండినదో, ఇట్లు జరిగియుండదేమో?” అని దీనముగా ప్రతి ఇచ్చెను.

“అమ్మయ్యా! వివాహముకొరకు నక్షత్రానుకూలము చూచునందర్బాదులకు, కన్యాశుల్కముగా అన్యోన్యమురాగ బంధము చక్కగా, నిరపాయముగా నిర్వాహముగా, ఉండువలయుననుచే ప్రధాన లక్ష్యము. మీ బంధమెట్టిదా, నా వ్యాఖ్యానము అనవసరము. ప్రమాణము నీవే! ఇక ఇతర కష్టముల మాట వేరు. ప్రపంచమున కష్టములే లేని వారెవరు? సీత ద్రౌపది.....” అనునంతలో,

“చుంచితేకొని, నానుండి మావారికి కష్టములు కలుగునని నా జాతకములో నున్నది కాబోలు?”

అని తన సమస్యకు మార్గాంశరమును చూపినది. ఆమె కన్నులు చెమ్మగిల్లినవి పాపము!

“నీ నుండి భర్తకు ఏ కష్టములు కానీ రావు. అతని కష్టములను నీవు పంచుకొని అతని భారమును కొంత తగ్గించుచున్నావు. అంతే.”

“ఏమోకాని, వారి కష్టములకు నేనే బాధ్యురాలనని నా భావము.”

“నిస్సంశయముగా నీకు బాధ్యుత ఏమీ లేదు.” అంటిని.

“మరి ఎవరు బాధ్యులు?”

“చెప్పవలెనా? ఐతే, వినుము. నిర్ణయించిన ముహూర్తమును వదిలి, ఒక దినము ముందుగానే నీకు వివాహము జరిపినారనుట మరచియుండవు. సుముహూర్తము తప్పిపోయి దుర్బుహూర్తములో పెండ్లి జరిగినది. దాని ఫలమే మీ కష్టములు. ముహూర్తమును ఆ రీతిగా మార్చిన మహానుభావులే బాధ్యులు.”

నా సమన్వయము ఆమెకు తృప్తికొలేదు. ఆమె పూర్వపక్ష మిది:

“నిర్ణయించిన ముహూర్తమునాడు మాకు తారాబలము లేదనికదా, మా మామగారట్లు మార్చిరి! మరి, దోష మెటుంది?”

సమాధానము చెప్పవలసినదైనది.

“అయితే, తుణకాలము ఓసిక పట్టుము. ఆ ముహూర్తద్రవ్యములను చూపనిచే నీకు అర్థముకాదు.”

చక్రములను గురించితిని. వివాహము జరిగిన ముహూర్త మిది:—

	శు 29-15	బు11 9(వ) ర 18 40 X 16 45	వ 7-25 శ 24-12
కే 1-37	(సాయనము)		శు 19-38
పుణ్య 0-10	వివాహ ముహూర్త చ. కము		రా 1-37
			య 6-27 1 16 10 గు 17-48
		ఇ1-11 (వ)	చ 27-40

వైశాఖ శుక్ల ద్వాదశి గుగవారమున ఉత్తరా నక్షత్రములో సాయన సింహులగ్నపు సింహనవాంశోలో ఈ వివాహము జరుగుట! నిర్ణయించి యుండినది వైశాఖ శుక్ల త్రయోదిశి శుక్రవారమున మాస్తా నక్షత్రములో సాయన సింహరాశిలోని కన్యానవాంశ. దీని చక్ర మిది:—

	శు 0-28	బు10-31(వ) ర 14-39 X 19-0	వ 7-29 శ 24-20
కే 1-34	(సాయనము)		శు 20-12
పుణ్య 12-7	నిర్ణయించియుండిన ముహూర్తము		రా 1-34
			య 6-28 గు 17-47 1 18-0
		ఇ 1-50(వ) చ 9-46	

ఈ రెండు చక్రములందలి గ్రహస్థితిని పోల్చి చూచితే మేని, ఒక్క చంద్రునిననుమలూ తిప్ప తక్కిన వానిలూ చెప్పకోతగినంత మా గు చూపట్టదు. లగ్నము సింహనవాంశిబోయి కన్యానవాంశి అయినది. అంతే.

కాని, వివాహకాలమున చంద్రునికి వీగ్రహముతో నైనా సంయోగము ఉండగానుట ముఖ్యమైనాతిమలలో నొక్కటి. చంద్రునికి గ్రహసంయోగమున్నచో, “సగ్రహచంద్ర” నను సాంకేతిక నామము కల మహాదోషముగా పరిగణించబడుచున్నది. ఏ గ్రహముతో చంద్రుడు చేసినప్పుడు ఏమి ఫలము వచ్చునో, మహూర్తశాస్త్ర సూత్రములు చెప్పుచున్నవి. ఇటువంటి వాటిని, బుధునికి అంత స రాహిత్యము, గురువునకు దౌర్భాగ్యము, శుక్రునికి పాపత్వము, శనివలన సన్యాసము ఫలవలదు! కాని, నూతన గ్రహసంయోగములకు మన ప్రాచీనగ్రంథములలో ఫలము నూచించడలేలేదునుట వాస్తవము. అయినా. వానికి ఫలము లేదను కొనుట పొరబాటు. మహూర్తకాలమున చంద్రునితో వీగ్రహము కానీ, చేరదినముల మూలసూత్రము. ఈ ఉపపత్తిని పుగన్ద్రులందుకొని ఏ గ్రహస్వభావమువలన ఏఫలము రావచ్చునో, సులభముగా మనము ఉహించుకొనవచ్చును.

ఇ చట, చంద్రుడు ఇంద్రసంయోగమునకు పోవుచున్నాడు కదా! ఇంద్రుడు మహామృగావి; సత్యావృత్తములను తాగునీరుచేసి చూపగల బింద్రులగుడు; టక్కు, టగూరు విద్యలలో నిస్సీమును. అహితకగుడుగా విర్వదినప్పుడు, ఆ గ్రహము సద్ధిపరచు పరిస్థితులలో మోసమో, ద్రోహమో, పా మరించగలడు. యోగ్యుడు ఆయోగ్యుడుగా, శీలవంతుడు దుశ్శీలుడుగా, సుగుణము దుర్గుణముగా, చూపట్టట అతిసులభము. నమ్మించినట్లేదు ముంచట ఆతిని విశ్వి. ఆడికలు, అపవాదలు, గీలావనిందలు, సమృద్ధిగా అనుభవించవలసినవచ్చును. ఆ గ్రహము తెచ్చిపెట్టు సంకట పరిస్థితులు తిప్పించుకొగ్గాట సాధ్యముకాదు. అదే ఇంద్రుని చిరుతార్థము.

ఇట్టి చంద్రునితో వివాహకాలమున చంద్రుడు చేరినచో, ఇంద్రప్రభావము ఆ దంపతు; వైవాహిక జీవితములో ఏదోవిధముగా చూపట్టక తీరదుకదా! మహూర్త చంద్రుడు ధనస్థానములో నంశవాహ. ఆర్థిక సమస్యలలో ఇంద్రుడు అనుపడుట సహజము. రావలసిన ద్రవ్యమో, ఆస్తియో రాకపోవుట, చేతనున్న ద్రవ్యము ఏదో కారణమున ఉన్నట్టుండి మాయమగుట, ఇదియల సప్తములకు అనవసరముగా

బాధ్యత వహించవలసినవచ్చుట, లేనిపోని అపనిందల పాలగుట, మున్నగు ఫలములు రావచ్చును. ఇట్టి పరిస్థితులలో పుణ్యహమముసహా ఆ యింద్రుని కేంద్ర వేస పాలగుట మరింత శోచనీయును. జన్మకాలములో ఇంద్రుడు దుష్టుడుగా నున్నవారికి, ఇట్టి మహూర్త యోగము చూడకేకారి యగుటలో ఆశ్చర్యములేదు.

ఇంతమాత్రముకాదు. ఈ మహూర్తమునకు ఇతర దోషములు సయితము కొన్ని పట్టియున్నవి.

(1) ఆనాడు ద్వాదశీతిధి? ఇది పక్షాచ్ఛిగ్రహము. వివాహమునకు తగినదికాదు.

“ద్వాదశీ గ్రహగూఢకీ” అని మహూర్తము చెప్పిరి.

“ద్వాదశీ మమింద్రుడై, వరసేత ప్రసత్నతిః.”

అను నిష్ఠే సూత్రమునచో కలుగు.

(2) మహూర్తకాలమున దివి చంద్రునితో 184° భాగము అగుటచే తిధి త్యాజ్యకాలములో పెండ్లి జగుగుట

(3) గురువారముతో ద్వాదశీ తిధి చేరినచో, ‘గురుతిథివాగ’మగును. శుభకార్యముల కూడనిది ఇది.

(4) వివాహలగ్నమునకు కూరంగు సింహనవాంశి హితముకాదు.

(5) ఇంద్రవేస చంద్రునికి మాత్రమే కాక, లగ్నమునకు అర్థకేంద్రము, సప్తమమునకు సార్థకేంద్రము, చతుర్థమునకు సేరుగా ఇది బాధించగలదు. ఇన్నింటిగూ ఇంద్రవేసయే మేరువు పున.

ఈ లగ్నములో బృహస్పతి ఉండుట వాస్తవము. గురువు లగ్నములో నుండేనేని, దోషములు నశించుననుట సామాన్యమాత్రము. ఇది అల్పదోషముల విషయమే కాని, మహాదోషములను గూర్చి చెప్పిన శాస్త్రము కాదు. ఈ మగ్గమును విద్యాహావనమారి ఎంతో స్పష్టముగా చాటి చెప్పియున్నాడు :

“శుభగ్రహణా ముపయోగి నిశ్చింతితా తాతా కర్మ ఫలం విదధ్యాత్, గ్రాహ్యా మహాదోష వివర్జితోయం, ఇదం మహూర్తస్య పం రహస్యం.”

(విద్యాహావనము)

అని. మరుదినము నిర్ణయించిన మహూర్తమున ఉత్తముగుత్రియొకటి తిధి. చంద్రుడు ఇంద్రసంయోగమును దాటి రి భాగల పట్టు ముంగుకు పొయినాడు. కనుక, అతినికి ఇంద్రవేస రాదు. లగ్న సప్తమములు సయితము ఆతిని వేసను తిప్పించుకొని యుండును. తిధిత్యాజ్యబాధి దోషములు లేవు.

దుర్ముహూర్త ఫలము

“ఇతి, కులా, జకుమ, ప్రమదా, ధనుః
ప్రథమఖండః, మఖండఫలం జకుః”

(వివాహబృందావనము)

అనుటచే, లగ్నమండలి కన్యానవాంశి ఉత్తమ ఫలము నీ నుజాలినది. లగ్నాధిపతి రవితో, ధనలాభాధిపతి బుధునితో, (త్రికోణ శుభదృష్టిలో నున్నది పుణ్య సహాయము. చక్కని ఆర్థిక సౌకర్యము నిచ్చు యోగ మిది. ఎన్నియో విధములుగా ఈ ముహూర్తము ఇతర ముహూర్తముకంటే, ఉత్తమఫలము నిచ్చి యుండ గలదు.

ముహూర్తము నిట్లు మాగ్నట్ల భూవరులకు హితము కాదు. అంటే, గురుద్వేషముతో పెద్దొం ఇల్లు ముహూర్తమును మార్చిన కొడు. నిస్సంశయముగా వహువరుల త్రేయచింతతోనే ముహూర్తమును మాగ్నట్ల. ఉద్వేషములో లోపము లేకుండా, శాస్త్రజ్ఞులను లేని ఏ నక్షత్రమూచకునితో బుధికోష మని. వరుని నక్షత్రమగు విశాఖనుండి (వైశ్యంచినచో, త్రయోదశి నాటి నక్షత్రము 25 వది అనును. అనగా, మూడవ నవకములో ఏడవది అనుట! అగుటచే, ఆ నక్షత్రము నరునికి ‘వై ధనతార’ అగుచున్నదని భయపడి, ముందు నాడు ‘సాధనతార’ అగునని ఈ మాగ్న చేసినాడు. వృశ్చికములో 18°-19° అతని గంధ్రస్థానము అంటి నుండి ముహూర్త దంధ్రును 321°-21° దూరమును. కనుః మూడవ నవకములో 81°-27° అగు ననుట. ఏడవతార 80° నుండి 98°-20° వరకు వ్యాప్తిగా నుండగలగు. ఆ తారలో మూడవ పాదము (86°-40° నుండి 90°-01° వరకు) మాత్రమే దుష్టమరియు. ఇతర ప్రదేశములు శుభమే అరియు, ముహూర్త నిర్ధరించినా రని ముహూర్తమును మార్చినవా రెగుగరు.

“ఆస్తింశో విభా త్యాజ్యః;

ప్రత్యిక్తే నరమో (అ) శుభః;

వధే త్యాజ్యః తృతీయాంశః;

శేషా ప్రేవ్యసి శోభనః.”

(గురువు)

అను అపవాదమాత్రము తెలియని దోషమిది.

కాని, మాగ్నచే సాధించిన ఘనకార్యమేమో గమనింపుడు. పెండ్లి నాటి ఉత్తిరానక్షత్రము వధువు నకు ఎనిమిదవ నక్షత్రము (మిత్రతార)గా ఎంచు కొన్నారు. కాని, ఆమె జన్మచంద్రస్థానముండి వివాహ చంద్రస్థానము 208°-49° అనగా, రెండవ నవకములో 88°-49° కాగలదుకదా? ఇది స్పష్టముగా ఏడవతారలో త్యాజ్యమగు మూడవపాద ప్రదేశమే అగునని వారికి తెలియలేదు.

మరియొక్కటి! వధువు జన్మచంద్రునికి అష్టమ భావములో ముహూర్తచంద్రుని సీరిపి వివాహముచేసి నట్లయినది కదా?

“అప్తమగే నష్టసుఖా,

నిత్యోన్మిగ్నా, విగ్నితా సద్విః”

క్షేమము, సుఖాభావము, అపవాదము, ఈగోచారయోగపు ఫలము. ఇట్టి ముహూర్తము వధువునకు క్షేమకరమగుట వింతకాదు.

ఏమనుచుంటియు సావధానముగా విని జాతకు రాలు తుణకాలము చక్రములను పరికించి, చిన్నగా నిట్లున్న, దైన్యమును సూచించు చూడ్కులతో, నన్ను చూచుచు—

“మరి! ముహూర్తములో దోషమున్నదని మీరై నా చెప్పియుండరాదా?” అనియెను.

“కేవలము యుంటిని. నీ మామగారిది నట్టిపట్టు. అతనితో ఈ సంవత్సరమున విరసము సంపాదించు కొన్నచో, మంచినబంధము విప్పివుచ్చనేమో, అని భయపడి, అతని ఇష్టానుసారమే జూపినాడు నీ తండ్రి.

“మూర్ఖం ఛందానువత్తన,

యాథాతిశ్యేన పండితం.”

అని పెద్దలు చెప్పిన నీతి. ఇప్పటి కాలములో కన్యాజనకుల కడుములు నీకు తెలియనివికావు. వరుడు దొంగుటే విహే ప్రమాన. పుణ్యము అని, తగిన సంబంధము లభించినపుడు, దానికి విఘ్నము తెచ్చుకొనుటకు ఎవగు నావాసంతుకు? ‘ధిగవంశుడు వ్రాసినట్లు జరుగునను సమాధానమొట్టి ఉండనే ఉన్నదికదా? నగుని తండ్రికి సహా జ్యోతిశ్శాస్త్రముపై అభిమానము, అంగులో కొంత ప్రవేశము కలదని ప్రతీతి. కన్యా వరుల హితమును మనుస్సులో ఉంచుకొనియే ఈ మాగ్న చేసియుండునని అమానుకుడు నీ తండ్రి విశ్వసించినాడు. ఇట్టి సన్నివేశములలో నేను చేయగలిగిన దేమో, నీవే ఆలోచించుచు” అంటిని.

ఆమె నిరుత్తర అయినది. తుణకాలము ఊర కుండి మరల ప్రారంభించితిని.

“అమ్మయీ! ఇది అంతయు మనుస్సులో ఉంచుకొనియే, జాతకశాస్త్రము వ్యాసంగము చేయు మని నీతో అప్పడప్పడు చెప్పుచుంటిని. పాశ్చాత్య గ్రంథములు, మన గ్రంథములుసహా, అర్థము చేసుకొగల యోగ్యత నీవున్నది. అభ్యసించియుండినచో, రానున్న దశాబ్దాలను గమనించి తగినరీతిగా జాగరూకతతో ప్రవర్తించియుండువు. కాని,.....”

అనునంతలో జాతకురాలు అందుకొని, కొంచెముగా కనుబొమలు చిట్టించి,

“అంటే, నా అజాగ్రూతవలననే కష్టములు వచ్చినవని మీ అభిప్రాయ మన్నమాట!” అని విమర్శించెను. వాస్తవస్థితిలో చాలా తెలివి, జాగ్రూత, సమానశక్తి, కలది జాతకురాలు. ఇట్లు సమాధానము చెప్పితిని.

“నా అభిప్రాయమును నీవు సరిగా గమనించలేదయ్యి! అత్తమామలకు నీయందు గొప్ప విశ్వాసమున్నదని గట్టిగా నిమ్మి భక్తి శ్రద్ధలతో వారిని నేవించుచుంటివి. ఇంకను దాని సత్యము తేలినది. నీ భక్తికి, నమృతమునకు, తిగిన ఫలము రాకపోవుటే నీ ముఠ్ఠేశ్వరునకు కారణము. నీ జాతకములో భర్తృస్థానమునకు (VII) దశమభావము, అనగా చతుర్థస్థానములోనున్న కుజానికి (శ్వేతరస్థానాధిపతికి) వరుణుని అర్చకేంద్రవేగ ఎంత నిరసముగా నున్నదో చూడుము. మామగరితో మనస్సుర్లకు వచ్చు నూనె ఇది. ఇది తెలుసుకొనియుంటివేని, అట్టి నమృతము నిరర్థకమని, ప్రమాదకారియని సులభముగా గ్రహించియుండవు. ఇంత శ్లేశమునకు అవకాశము లేకుండు నట్లుగా ప్రవర్తించియుండువు.”

“ఈ రహస్యము నా కెప్పుడుకాని మీరు చెప్పనేలేదే?” అని ఆమె తీక్షణముగా చూచినది.

“అమ్మాయీ! అత్తమామలపై—అందులో వారు గొప్ప ధనికులు—అపార భక్తివిశ్వాసములకల కోసానికి వారిపై అనూయ కలిగించుమాట చెప్పటం నిమి నీతి? అట్లు చెప్పియుంటివేని, అనుభవములేని నీవు నా మాటలు విశ్వసించియుండువా? ఆలోచించుము. అప్పుడు ప్రాపంచికముగా నాకు ఎట్టి ఫలము వచ్చియుండేదో?” అని, తుణచుగి, మరల, “విషయము కొన్ఱుముద్వారా నీవే గ్రహించునో? క్షేమముని తలంచుచు, దానిని వ్యాసంగము చేయుచుని పక్షపాతే నీకు సలహా ఇచ్చట. కొన్ఱువిశ్వాసములేక, నిందించితీవి” అంటిని.

అంగుపై ఆమె పూర్వపక్షమిది: “పోనిండు. జాతకములో లేని ఫలము ముహూర్తమునుండిరాగలదా?”

ప్రశ్న సముజసమైనది. కాని, ఇది గొప్ప చిక్కు సమస్య.

“తిథివార్షిక లగ్నాదే,

రగ్ననక్షత్రం సహసత్ఫలం,

తత్సర్వం జాతకాధీనం

న స్వకః ఫలదం సప్రృతం.”

అని ప్రాచీనుల సిద్ధాంతము. ముహూర్తపు ఫలము జాతక ఫలమునకు అధీన మనుట! అనగా, ముహూర్తము నకు ఫలము లేదని కాదు. ఒక విధముగా ఈ గెండ్డింటికీని నేవ్వనీవక సంబంధమున్నదనవచ్చును. జాతకము యజమానుడు, ముహూర్తము భృత్యుడు. యజమానుని ఆజ్ఞ ననుసరించి భృత్యుడు పని చేయవలయునా? జగగ వలసిన కార్యపు స్వభావమును నిర్ణయించునాడు యజమానుడు. ఆ కార్యమునకు స్వరూపము నిచ్చునాడు భృత్యుడు. జాతకము దైవాధీనము. ముహూర్తము పుణ్యకారాధీనము. దైవము నూచించు ఫలస్వభావమునకు పుణ్యకార మొక స్వరూపమును కల్పించగలగు. అనగా, జాతకము నూచించు ఫలమునకు ముహూర్తము ఒక స్వరూపము నిచ్చుననుట!

జాతకురాలికి ధర్మభావమందు గరు చంద్ర సంయోగమున్నది కదా? ఆ సంయోగమునకు ఇంగ్రుని సమస్త ప్రకవే ప్రబలముగా నున్నది. ఆర్థిక విషయములలో ద్రోహమునకో, మోసమునకో, అపనింపలకో, ఆమె గురి కావలయుననుట దైవఫల స్వభావము. ఎన్నియో రూపములలో అది రావచ్చును. కాని, వివాహ ముహూర్తములో ఇంగ్రునికి ఇంద్ర సంయోగము, పుణ్యసహాయమునకు ఇంగ్రుని కేంద్రవేగసహ సంపాదించి ఇచ్చటచే వైవాహిక జీవిత సంబంధముతో ఆ దైవఫలము అనుభవించవలెనని ఆశీర్వాదించినట్లు, అనగా శిషించినట్లు కథ జరిగినది. అష్టమభావము (స్త్రీ) జాతకములో అర్థివారింటి ద్రవ్యమును నూచించును. జాతకములో అష్టమభావములోనున్న మాయావి ఇంగ్రుడు ఆ ద్రవ్యమునకు కరటక దుష్టకవిద్యతో సంబంధము ఉండగలదని నూచించును. ఇంద్రమాయతో ఆ సంబంధము ఎన్నిరూపములయినా ధరించవచ్చుననుట. సమయ సందర్భముల కనుగుణముగా దానికి ఎన్నియో అవకాశములు కలుగును. ఒకప్పుడు వెలకల కస్తూరకాటి మాయమైనది. ఎన్నాళ్ళకో ఈ నష్టమును కనుగొన్న అత్తమామలు నిర్దోషయుగ జాతకురాలిపై నిందిమోపి, సామ్యు సహచరించి పుట్టినిల్లు చేర్చినదని, ఆమె భర్తతో కొండెములు చెప్పినారు. కాని, వివేక శాలి భర్త సహచర్యచారిణి శిలమును సంచేహించలేదు. తరువాదమునకు బలము వచ్చునట్లుగా ఎప్పటి

దుర్ముహూర్త ఫలము

నుండియో ఒక శకునపక్షి సాక్ష్యమునుసహా వారు కష్ట పడి సంపాదించి చూపినారు. కాని, పరిశోధించి అది నాటకముని కనుగొని, తండ్రి ఆభిప్రాయమునకు విసికి, వేసరి, గౌరవముగా బలుసార్లు నాటిని బ్రతుకుట మేలని నిర్ణయించి, ఇల్లుండిలి, నగరాంతరముచేరి, జాతకు రాలి భర్త ఏదో ఉద్యోగమొకటి సంపాదించుకొని తన కుటుంబమును పోషించుచున్నాడు. కుమారునికి వేరు కన్యకను పెండ్లి చేయుటకు పెద్దలు ప్రయత్నించినా, జాతకురాలిని చూచి ప్రేమించిన వరుడు తన సంకల్పమును మార్చుకొనలేదు! ఈ దంపతులు అన్యోన్యతకు భంగము కల్గించుటకై ఈ ప్రయత్నము జరిగినదేకా అని సయితము కొంపకు సందేహించి నారు. ఈ దంపతుల బంధము స్పృహయైనది. వారి జాతక గ్రహముల అన్యోన్యమైత్రి అమూల్యము. సిత్రీయనుగు ఆర్థిక సౌకర్యమునకు దూరమై, నిరాడంబరముగా కాలము కడుపుచున్న భర్తకు తోడు నీడయై, కష్టములకోర్చి, “జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి” అని దైవమును నమ్మి జాతకురాలు కాలము గడపుచున్నది.

వివాహమై పగనొకండు సంవత్సరములు గింపిననాడే జాతకురాలిపై ఈ నిందిత మొపుట! ఆమె చలితగురువు, నికరముగా జన్మశనికేంద్రవేళకు వచ్చిన కాలమది. గురువు ధనభావముతో అధిక సంబంధము కలవాడగుటవలన, ద్రవ్యవిషయమున నష్టము, క్షేళము రావలసిన దశ నడచుచుండినది. ఆ గురువునకు ఇంద్ర వేగ యుండుటచే, ఈ దశాఘములో మోసమో, కుట్రలో, కుతంత్రములో మిళితమగుట తప్పదు.

ఇట్లుండగా, అప్పటికే ముహూర్తకూటలికిసహా శ్రవమానదశిలు సాధించినతో, ముహూర్త కుట్రకు చలించి రవి సంయోగమున వచ్చియుండెను. దశికు తగినట్లు (నెల దినముల బాలింతరా లామె) రత్నము వంటి పుత్రుని ప్రసవించియుండినది. ధనాధిపతి బుధుడు చలించి యముని కేంద్రవేగపాలయినాడు. ప్రబల దుష్టఫలము ఆర్థికముగా వద్దుదశి ఇసి. ఇట్టి స్థితిలో చలిత వివాహలగ్నము జాతకురాలి ఇంద్ర సంయోగమును సంపాదించుకొనుట. చలిత చతుర్థ భావము జన్మకాలపు ఇంద్ర గురువుల మధ్యమునకు వచ్చి, వివాహ చంద్రుతో మిత్రపక్షి నాడ్గించుట అప్పుడే. ఎవరి దుర్బంత్రమో మామగారి మనుస్సును తెరిచినది. చలిత గురువు ముహూర్త కుజానితో సార్వ

కేంద్రమునకే వచ్చియుండెను. ముహూర్త చక్రములో చతుర్థాధిపతి కుజాడు మామగారిని తెలుపును. గురువు వలనవచ్చిన క్షేళములో కుజాని వేగ చేరియున్నదనుట. చలిత ముహూర్తచంద్రు హెచ్చుకు జన్మచంద్ర స్నానమునే చేసుకొని వైవాహిక జీవితమునకు దశాఫలమును చేర్చినాడు.

మరియొక్కటి. నింవారోపణము జరిగిననాటికి జాతకురాలి దైనిక కేంద్రమును గుణించితి మేని చతుర్థ భావము నికరముగా కన్యారాశిలో ౨0 లో నుండును. అనగా, ఆమె చలిత గురువునకు సమస్తక ములో ఉండుననుట. జన్మశనితో కేంద్రవేగ, ముహూర్త కుజానితో అర్ధ కేంద్రవేగ కలస్తానమది. మామగారి అనుగ్రహ మి రీతి ఫలించినదనుటకు వేరు సాక్ష్యము కావలయునా?

రానున్న దశిలయొక్కయు, ముహూర్తము యొక్కయు స్వభావమును జాతకురాలు గ్రహించ గలిగియుండెనేని, దుష్టదశాకాలములో దూరముగా నుండి దుష్ఫలమును చాలవరకు తగ్గించుకొనియుండును. నమ్మి మోసపోవలసిన అవసరము వచ్చియుండినది. ఏదో నష్టమో, నిందితమో వేరువిధముగా ఏర్పడి, ఇంక కష్ట ముపించియుండదు.

సరి! ఇది గత జలసేతుబంధనము. ఇక, రెండు మూడు సంవత్సరములు కడచినవో, దశిలు మారగలవు. తరువాత తొందర యుండును. జాతక వాగ్దానములను గమనించి జాతకురాలు తన జాగరూకతతో ప్రవ ర్తించవలసియుండును. శాస్త్రవ్యాసంగము చేయుట ఆమెకు శ్రేయస్సు.

విషయము నంతయు సావధానముగా విన్న తరు వాత జాతకురాలి ముఖము కొంత కలక దేరినది. అంతలో ఆమె కుమారులలో నొక పసివాడు ఇంటి ముందర తోడిబాలురతో బొంగరము లాడుచుండిన వాడు, కాలిజారి క్రిందపడి కాలికి చిన్న గాయము చేసుకొని, భోయన విశ్చువురాగా,

“అనకాళిము దొరకులే కష్టము. అయినా, ప్రయత్నింతును.”

అనుచు వాని నెక్కుకొని సమాధానము చేయ సాగుటచే నాకథ ముగిసెను.

“నువ దుఃఖకరం కర్మ
... కుభాకుభ-మహా-క్షణం...”

వాంఛానుమితి

శ్రీ సంపత్కుమార

ఒక కొండ కొమ్ముకొన ని

ల్వక క్రిందికి గుండు జారిపడు నవ్వడి పో

లిక, మిన్ను నవ్వికొనిన

ట్లాక ఉరు మది దిక్కుకొనలనుం డిటు వచ్చెన్.

ఎట ఏమూలనో ఒక్కగర్జ, మరి అట్లే ఒక్క విద్యుత్తు, వే
సటలం గుందు నెడందకున్, జరము వెచ్చన్ గ్రాగు ప్రాణాని కూ
రటలం గూర్పగ జాలు, పైన మరి తంద్రాశీల మీ మబ్బు లిం
తటివై మింటిని గప్పెడున్ బ్రదుకులోనన్ జల్లపందిట్లుగా.

మూలలో మూలలనుండి చిన్నచిన మబ్బుల్, క్రొత్త అందాల నీ
లాలై, విచ్చిన నల్లకల్వలయి, లీలా లాస్యకృత్యేకి పిం
ఛాలై, ఎల్లెడ మింట గ్రమ్ముకొని స్వచ్ఛాయా ప్రసారమ్ములన్
నేలన్ నర్వమునందు స్వప్రభుత నందెన్ వార్షికస్వాములై.

ఈ విద్యుత్తులు విచ్చుకొన్నయవి, తా మీ గాఢనీలాభ్ర మా
లా వల్లి తనువెల్ల పువ్వలయి, హేలాహానముల్ మోము నిం
డా విప్పారిన ఈ వియత్తు మననంతా నిండు వాంఛాభియై,
ఏవో సూతనలోక నిర్మితికి చిత్రించే ప్రభాశేఖలై.

ప్రామిన నన్నజల్లు వలిపంపుతెరలో విడనీసికొంచు, ఊ
హా మధురమ్ముగా వెలుగుల్లిన దారులనుండి వచ్చి సా
దామని నాఎడంద కెడనన్ గదియించిన నేమి యయ్యె! వాం
ఛామితి లేని ఈ మనసు సౌఖ్య మధోక్క నిమేషమాత్రమై.

ఈనన నన్నజల్లై నిలిగింతలుగా నునుసిగ్గువోపు పృ
థ్వీనతి, తాను గంధవతి, విచ్చిన వేయివిధమ్ములైన ఉ
చ్ఛ్వాసము ంట్లుగా, మధుర వాసనలెల్లను వ్యాకరించు నా
ఈ సుకుమార మానన మిదెల్ల పురాస్మృతి బంధకృతమా.

మరి ఈ వాసనలెల్ల నూత్నములు సంస్కందములూ ఏమి? జీవ రహస్యములుగా మనఃపుటిని నీవారాంత శూక్ష్మ భావరమముల్ పరిలీనముల్ చిరములై, వ్యాపించు నీనాడు, బాహిరమైనట్టి సధర్మకర్షణముతో ఈఎల్లయుం దామునై.

నేనై తా మొదలైన వాసన లివన్నీ, ఆమె నేత్రాంత వీక్షానైశిత్యమునన్ సహస్రవిధ వాంఛారేఖలై చీలి, సంధ్యా సృత్యచ్ఛిఖి పింఛకేసరములై, తాపింఛ నీలాంబుద్ర శ్రేణి కోణ మనోహరారుణ విభాశ్రీలై, ఎదన్ కల్పెడున్.

ఈ వాంఛల్ బడి లక్షయాతనలు, మిన్నెత్తైన దీ వాంఛ, మిన్నా, విచ్చారు తమోగుణము బహుధానై మబ్బుతున్నల్, తథా భావమ్మందును నొక్కసారి సుఖ మాభాసించు, ఐరమ్మద్ర శ్రీ విస్ఫుర్తి వలెన్ నిరంతరధురారేఖానిరాసమ్ముగన్.

వెలిగిన దివ్యే కొట్టకొన విచ్చిన చిక్కని ధూమరేఖ, మిన్నలమిన గాఢధూమమున ఆడెడు చిన్నరి విస్ఫులింగ, మీపొలకువ నున్నదీసుఖము పొందుట దుఃఖము పొందుటల్; నిరాకులముగ లేసి వీ ద్వివిధకుంచితమా అనుభూతి మార్గముల్.

అల సర్వమ్ముననుండి వేరయి 'తృతీయఃపథ'లో సాగు వాంఛలతో సంచలనమ్ము పొందెడు మన స్సాఖ్య మ్మిదేమో? ఇదిట్టు లటంచున్ మరి వేరువేరు విడిపాటుంగూడ చేయంగ లేక, లిలీతామతి సయ్యెదన్ వివృత లోకమ్మందు ఒక్కండనై.

ధనువై సామి మనోజ్ఞచక్రము వియద్భాగమ్ము, చిన్నారి చక్కని రెక్కల్ విదలించుచున్ జను బలాక్రాశ్రేణి తా నారియైనన జల్లుల్ విశిఖమ్ములైన మదనస్వామీ! ఇనో, గుండె విచ్చిన ఈ బాడబరీతి వాంఛాను వెచ్చింతున్ త్వదర్థమ్ముగన్.

భాష: వ్యాకరణ

శ్రీ భద్రరాజు కృష్ణమూర్తి

భాష ప్రకటన సాధనాల్లో భాష ప్రధానమైంది.

“అతిపరిచయ దవజ్ఞా” అన్నట్లు అతి పరిచితమైంది కావటంవల్ల వ్యక్తులజీవితంలోను, నాగరికతానిర్మాణంలోను భాషకున్న ప్రాధాన్యాన్ని మనం గుర్తించలేం. దాన్ని గురించి సాధారణంగా ఆలోచించడంకూడా, కంటికి అన్నిటికంటే దగ్గరది కనెప్పు, దాన్నే కన్ను చూడలేను. అయినా కంటిని రక్షించటంలో అది తన పన్ను తాను నిర్వహించుకుంటూనే ఉంటుంది. అటువంటిదే భాషకూడా. మనో నేత్రానికి బాహ్యప్రపంచాన్ని చూపించేది, బాహ్యప్రపంచాన్నించి దాన్ని రక్షించేది భాష. నాగరికత్వపాటు భాష పెరుగుతూ, తనతో నాగరికతను వృద్ధిపొందించుకుంటూ పోతుంది. ఈ శక్తి భాషకు ఎలా వచ్చింది? బాషే లేకపోతే మానవ సమాజం, మానవ విజ్ఞాన సంస్కృతులు ఏ స్థితిలో ఉండేవి? అసలు భాషంటే ఏమిటి? భాషకు ఆలోచనాశక్తికి గల పరస్పర సంబంధం ఏమిటి? ప్రపంచంలో మానవులందరి అంతఃకరణప్రవృత్తులు ఒకే రకంగా ఉన్నా—ఇన్ని రకాల భాషలు ఏర్పడడానికి కారణం ఏమిటి? భాష ఒక్కొక్క లంలో ఉన్నట్లు ఇంకొక్కొక్క లంలో ఎందుకుండదు? భాషలు ఎందుకు ఎలా మారతాయి? మొదలైన ప్రశ్నలు విజ్ఞానవంతులైన వ్యక్తులను అన్ని దేశాల్లోనూ చిరకాలంగా బాధిస్తూనే ఉన్నాయి. ఈ విధమైన చర్చలకూ, భాషాశాస్త్రానికి పుట్టునిల్లు భారత దేశమే. వీటిల్లో కొన్ని ప్రశ్నలకు జవాబులు మనకు సృష్టి మర్యాదలగే తెలియవు. అభి యధార్థాలని మాత్రమే గుర్తించగలం. మరికొన్ని పరిశీలనలకు తెలుసుకోవచ్చు. అవి శాస్త్రనిషయాల. తాత్వికలకు, తార్కికలకు మాత్రమే జీర్ణబద్ధానికి వీలైన ఊహమార్గాలు విడిచి పెట్టి కేవల పరిశీలన గమ్యాలైన శాస్త్రనిషయాలను ఈ వ్యాసావళిలో క్రమంగా తీసుకుందాం.

అసలు భాషంటే ఏమిటి? అనేది మొదటి ప్రశ్న. ఒకవస్తు తత్వాన్ని పూర్తిగా తెలుసుకున్న వాళ్ళకి ఆ వస్తువును గూర్చి టూకీగా నిర్వచించటం

కష్టం. అతివ్యాప్తి—అవ్యాప్తులు లేని నిర్వచనాలు సాధారణంగా గుర్తుంటుం. భాషను గురించి మాట్లాడడానికి మళ్ళీ భాష నే సాధనంగా ఉపయోగించాలి. మాటలకు స్వతసిద్ధంగా లేని నిర్వచన సామర్థ్యాన్ని ఎలా తెచ్చి పెట్టగలం?

‘గోః’ అంటే పొయ్యేని కాబట్టి ఆ కేరళ వచ్చిందన్నార (గచ్ఛతీతి గోః). కాని దీనికి అతి వ్యాప్తి దోషం పడుతుంది. నడిచే జంతువు ప్రతిదానికి ‘గోః’ శబ్దం వర్తించదు. పోతే, గోవు ‘గడ్డి’ మేస్తుంది, దానికి నాలుక్కొళ్ళుంటాయి, గంగడ్డి లంటుంది’ మొదలైన గోలక్షణాలన్నీ (సామాన్యాలు విశిష్టాలు గూడా) ‘గోః’ శబ్దార్థంలో లేవు. ఇది అవ్యాప్తి దోషం. అయితే ‘గోః’ అనగానే గోవు అని ఎలా తెలుస్తున్నది? ఇది కేవలం మనోగతమైన శబ్దార్థసంబంధచ్ఛాయ ఆ జంతువును చెప్పటానికి ‘గో-దో-నో’ అనే మూడు వర్ణాల సమాహాన్ని ప్రయోగించారు. ఈ మూడు వర్ణాలు ఆ క్రమంలో కలిపి వినబడ్డప్పుడు—పూర్వం ఏర్పడి సంస్కార రూపంగా ఉన్న సంబంధజ్ఞానంవల్ల—ఆ జంతువే కళ్ళొక్కడుతుంది. దీన్ని బట్టి ఏ భాషలోనూ సహజంగా శబ్దాలకు నిర్వచన శక్తి - సమగ్రంగా వస్తు తత్వాన్ని చెప్పే శక్తి - లేదని తెలుస్తుంది. ఈ శక్తి మనస్సులో ఏర్పడ్డ సాంకేతిక సంబంధమే. ఈ సంబంధం ఎంత స్పష్టంగా ఉంటే ఆర్థస్ఫూర్తి అంత ఝటిటిగా కలుగుతుంది. ఇక ప్రకృత విషయానికి వద్దాం.

భాష నియతమైన వాగ్వ్యవహారం. ‘వ్యవహారం’ అంటే వ్యక్తులు సంఘటితులుగా అన్యోన్య ప్రయోజనానికి నడుపుకొనే వ్యాపారం (Social behaviour) అనుకోవచ్చు. వాక్కు అంటే ఉచ్చరిత ధ్వనుల సమాహారం - అచ్చులు, హల్లులు, ఊనిక స్వరం, మొదలైనవి. ఈ ధ్వనులను ఇష్టం వచ్చినట్లు కలిపితే మాటలు ఏర్పడవు గాబట్టి, ధ్వనుల కలయిక వల్ల మాటలేర్పట్టానికి, మాటల కలయికవల్ల వాక్య

లేర్పట్టినీకీ, భాషలో ఎవో కొన్ని నియతపద్ధతులుండాలి. వైన చెప్పింది అన్ని భాషలకు సరిపడే వివరణ. ఇక ప్రత్యేకంగా తీసుకుంటే ప్రతి భాషకూ వ్యక్తిత్వం ఉంటుంది. ఇది రెండు రకాలు. ఒకటి బాహ్యం—ఇది దేశకాల పరిమితత్వం. ప్రతి భాషను ప్రపంచంలో ఏ కాలంలో ఏ ప్రాంతంలో ఎంతయిది వ్యవహరిస్తున్నదీ చెప్పవచ్చు. రెండోది ఆంతరం—ఇది భాషానిర్మాణానికి చెందిన వ్యక్తిత్వం. గ్వనుల దగ్గరించి వాగ్విందాకా ఉన్న అన్ని అంతరువుల్లోను గల అన్యోన్య సంబంధం ప్రతి భాషకు విలక్షణంగా ఉంటుంది. ఉదా. తెలుగు దేశభాషాంశ పదాది సంయుక్తాక్షరాలున్న—ప—ప్ర—, స్క—, క్ల—లాంటివి ఏర్పడవు. ఆంగ్లంలో ఇంచాల సాధారణమైనవి, Snake, Spin, Stand, School, club, మొ. సంస్కృతంలోనూ పదాదినీ సకారటకారాల కలయిక, ‘ప్ర—’ లేదు. ఇదేవిధంగా ప్రతిభాషలోని మాటల నిర్మాణం తీసుకుంటే—పదాల ఆది మధ్యాంతాల్లో ఏయే గ్వనులు కలుస్తాయో వివిధ కలవో నిరూపించవచ్చు. ప్రాచీనాంధ్రంలో పదాంత దీర్ఘాలు లేవు. ప్రబంధకాలంలో వచ్చిన ‘నవలా, జగా’ లాంటివి, ఎదువు తెచ్చుకొన్నవిగా చూపెట్టవచ్చు. అదేవిధంగా కొన్ని భాషల్లో రెండు వచనాలు మరికొన్నింటో మూడు వచనాలు (ఉదా. సంస్కృతం) ఉంటాయి. తెలుగులో క్రియలోనే కర్త గతార్థం అవుతుంది. ‘వచ్చాడు’ అన్నప్పుడు కర్త ‘వాడు’ అని చెప్పకలేదు. ఆంగ్లంలో కర్తల పదాన్ని తప్పక వాక్య భాగంగా చెప్పాలి. ఈ విధమైన నిర్మాణ వైలక్షణ్యం ప్రతి భాషలోనూ ఉంటుంది. మనకు ఆరంగాని యే చైనీస్ భాషనో, ఆఫ్రికాలోని స్వహీలి భాషనో వింటున్నప్పుడు ఆ భాషావ్యసరూ, భాషేతరగ్వనులు (అంటే మామూలు చప్పుళ్ళు) మనకు ఒకే విధంగా ఉంటాయి. అంటే అవి రెండూ అర్థసహితాలుగానే ఉంటాయి. కారణం ఆ భాషల్లోను మన భాషలోలాగా అచ్చులు, హల్లులు మొదలైనవి ఉపయోగిస్తారుగాని—అవి వివిధంగా కలిసి మాట లేర్పడుతాయో, ఎలా కలిసినప్పుడు ఏ అర్థాన్ని తెలియజేస్తాయో—మనకు తెలియదు. కొద్దిలో చెబితే—ఆ భాషా నిర్మాణము మనకు తెలియ దన్నమాట.

అయితే మరో ప్రశ్న. నవ్య, ఏడుపు మొ.లైనవి ఉచ్చారణావయవాల్లో చేసే అర్థవంతాలైన గ్వనులే కాబట్టి ఇవి భాషలో చేరుతాయా అని చెప్పవు. ఎందుకంటే ఇవి భాష ప్రకటన సాధనాలైనా—వీటిలో నియత నిర్మాణం లేదు. గ్వనులకల్ల మాటలేర్పడి—వాటి వల్ల వాక్యలేర్పడ్డట్టా—నవ్య ఏడుపులకల్ల ఏర్పడ్డ గ్వను సర్వస్వాన్ని కొన్ని ముక్కలుగా విడగొట్టి—పదాలను అచ్చులు, హల్లులుగా విడగొట్టిట్టు—వాటి మధ్య కొన్ని మరికొన్ని టిపో కొన్ని పద్ధతుల్లో కలవటంవల్ల నవ్య మొదలయినవి. ఇన్ని రకాల ఏర్పడ్డాయని నిరూపించలేం. అంతకంటే బలీయమైన ఉపపత్తి—నవ్య, ఏడుపులు ఆకలి దప్పలాగా మానవులకు జన్మసిద్ధాలు. భాష సరిసరాలనుబట్టి కైకవంటూ అవడుతుంది. ఏడుపు నవ్యలక భాషావ్యసరూలగా వ్యక్తిత్వం లేదు. అన్ని కాలాల్లోనూ, అన్ని భాషల్లోనూ, ఈ రెండూ అందరికీ అర్థమౌతాయి. విడ్డవుట్టగానే ఏడుస్తుంది. అది సృష్టి సిద్ధం. మరికొన్ని శబ్ద నవ్యతుంది. కాని తన మాతృ భాషావ్యసరూలను, శబ్దాలను తల్లిదండ్రు చాలానెల్లబోయి తిర్యకిత కాని క్రమంగా నేర్చుకొలేదు. అందుకనే ఆ రెండూ భాషలో చేర్చటానికి వీలేదు.

వాగ్వివహారంలో వాడవిధంగా వ్యక్తులగురించి ప్రయోగించే వాక్యాలు మాత్రమే. వాక్య భాగాలైన గ్వనులు, వర్ణాలు, పదాలు, పదబంధాలు (Phrases), ఉపవాక్యాలు (Clauses) వ్యాకర్త విభాగంవల్ల ఏర్పడ్డవేకాని వ్యవహారల జ్ఞానజవాళులగావు. వ్యాకర్త భాషావ్యప్రీతిలో ఉన్న నిర్మాణావయవాలను విడగొట్టి వీటి పరస్పర సంబంధం నిరూపించే వాడేగాని తన ఉపవాదీ వీటిని సృష్టించేవాడుగాదు. ఈ నిర్మాణావయవాల్ని వ్యాకర్త ఎలా గుర్తొస్తాడో చూద్దాం. భాషలో సాదృశ్యంకల కొన్ని వాక్యాలు తీసుకోండి. ఉదా. చిన్న వాక్యాలే తీసుకోదాం. ఇల్లు పెద్దది. ఇంటికి వెళ్ళిను. ఇంట్లోలేదు ఇల్లెంత దూరం? ఈ నాలుగు వాక్యాలు నేటి తెలుగు వ్యవహారంలో కొన్ని పరిస్థితుల్లో స్వాభావికంగా ముందువరం ప్రయోగించేవే. ఒక్కొక్క వాక్యాన్ని అర్థవంతాలు, అవిభాజ్యాలు—అయిన కనిపరూపా, కింద విభజిద్దాం. అర్థవంతమైన కనిపరూపం అంటే. ఆ రూపంలోని యేకదేశానికి—అర్థం లేకుండా ఉండాలి. వేరవిధంగా చెబితే, ఒక రూపంలో

ని కొంత భాగమైనా తీసివేసి దాని స్థానంలో మరో రూపం చేర్చినా అది సహజంగా ఉంటే, ఆ మొత్తం రూపం విభాజ్యమవుతుంటుంది. 'ఇల్లు పెద్దది' అన్న వాక్యాన్ని విభజిస్తే ఇల్లు-పెద్దది, అని మూడు అలాటి భాగాలు కలుగవచ్చు. ఇల్లు-అన్నదాని లోని యేకశబ్దాలకు 'ఇ-ల్' -'ఉ'లకు అర్థంలేదు. కాబట్టి అదంతా తీసుకోవాలి. అలాగే 'వ-ఎ-వ్-ద్-అ' అన్నది. కాని 'పెద్ద-ది' అన్నదాన్నో రెండు కనిష్టభాగాలున్నాయి. 'పెద్ద' స్థానంలో 'చిన్న-గొప్ప', తెల్ల-మొదలైనవి చేర్చవచ్చు, 'చిన్న-ది. గొప్ప-ది, తెల్ల-ది ఇత్యాది. అలాగే 'ది' స్థానంలో-ని, -వాడు, -వాళ్లు, మొదలైనవి చేర్చవచ్చు, పెద్ద-ని, పెద్ద-వాడు, -వాళ్ళు ఇత్యాది. కాని 'పెద్ద' రూపాన్ని పెన్-ద, పె-ద్ద, పెద్-అ అని విభజించి వాటి ఏకశబ్దంలో మరో రూపాన్ని చేర్చటానికి వీలేదు కాబట్టి 'పెద్ద' అంతా అర్థవంతమైన కనిష్టరూపంగా తీసుకోవాలి. అదేవిధంగా రెండో వాక్యాన్ని 'ఇంటి-కి-వెళ్-అ-ను' అని ఐదు అర్థవంతమైన కనిష్టరూపాలుగా విభజించవచ్చు. 'ఇంటి-', 'ఇల్లు' అన్నదానికి 'కి' ప్రత్యయం ముందు వచ్చిన రూపాంతరం. 'కి' 'దిక్కు'లేక 'వైపు'ను సూచిస్తుంది. 'వెళ్' గమనార్థక ధాతు రూపం. 'అ-అ' ధాతుర్థంలో వ్యతిరేకము సూచిస్తుంది. 'ను' కి తరుపురువ బోధకం. వైవిధ్యంగా అడ్డగీతలో వేరుచేసిన వాక్యభాగాల స్థానంలో మరి కొన్ని అలాటి అర్థవంతమైన భాగాల్ని చేర్చవచ్చు.

'చెరువు-లో-మునిగ్-ఎ-డు. కాని అడ్డగీతల మధ్యనున్న భాగాల్ని అంతరించే చిన్నవిగా విడగొట్టి వాటి స్థానంలో అర్థవంతమైన వేరే భాగాలు చేర్చటానికి వీలేదు. అలాగే మూడు, నాలుగు వాక్యల్ని పై విధంగా వ్యాకరిస్తే 'ఇంట్-లో-లే-డు' 'ఇల్-ఎంత-దూరం?' అని కనిష్ట రూపాలు చూపించవచ్చు.

ఇప్పుడే నాలుగు వాక్యాలూ కలిపి పరిశీలిద్దాం.

1. ఇల్లు-పెద్ద-
2. ఇంటి-కి-వెళ్-అ-ను
3. ఇంట్-లో-లే-డు
4. ఇల్-ఎంత-దూరం-?

పై వాక్యాలన్నిటోనూ ఇల్లు అని అర్థం వచ్చే శబ్దం వేరు వేరు పరిసరాల్లో నాలుగు రూపాల్లో

వ్యవహరిస్తున్నాం. ఎయ్ పరిసరాల్లో ఈ నాలుగు రూపాలూ వస్తాయో పరిశీలించి చెప్పవచ్చు. విశేషణ విశేష్య సంబంధం లేనిచోట పరపదం హల్లుతో మొదలైతే 'ఇల్లు' అనీ, లకారేతరమైన నామ విభక్తి పరమైతే 'ఇంటి' అనీ మిగిల్చుకోట 'ఇంట్-' అనీ ఉంటుందని చెప్పవచ్చు. ఈ విధంగా ఒకే అర్థంలేగిన శబ్దం భిన్న పరిసరాల్లో పొందే రూప భేదాలు నియతంగా వుంటాయి.

అలానే మిగిలిన వాక్యమునూ వాల్లో ప్రతి అర్థవంతమైన భాగానికి ఉన్న రూపభేదాల గరిష్ట సంఖ్య తేల్చి వాటి అన్వేష్యసంబంధం నిరూపించవచ్చు. రెండో వాక్యంలోని 'కి' అన్నదానికి వేరు వేరు పరిసరాల్లో వచ్చే రూపభేదాలు మొత్తం కి, -ను, -క్ అని మూడు మాత్రమే. ఉదా. నా-కు-వెళ్-అంటి. నా-క్-ఏం-సంబంధం? ఇలాగే మిగిలిన వాటికూడా భిన్న వాక్యల్లో వేరు వేరు పరిసరాల్లో వచ్చే రూప భేదాలూ, వాటిసంఖ్య ఉండే సంబంధమూ, నియతంగా కనిపిస్తుంది.

ఏఒక్క వాక్యం తీసుకున్నా దాన్నో ఉండే అర్థవంతమైన భాగాలు కలిపి క్రమం కూడా కొంతవరకు నియతంగానే ఉంటుంది. 'ఇంటి-కి-చెళ్-అ-ను' అనే వాక్యంలో కన్న క్రమాన్ని వివరితం చెయ్యటానికి వీలేదు. అంటే 'ఇంటి-కి' అనే బసలు 'కి-ఇంటి' అని 'వెళ్-అ-ను' అనే బసలు 'ను-వెళ్-అ' అనీ తరుసురు చెయ్యటానికి వీలేదు. ఈ క్రమంకూడా అర్థవంతమే. నామవిధక్తులు విశేష్యానికి పరంగానే వస్తాయి అలాగే క్రియా నిర్వాకంలో మొదట ధాతువు, దానికి పరంగా కాలాద్యర్థకరూపం, దాన్ని అనుసరించి పురుషార్థకరూపం నియతక్రమంలో వస్తాయి.

ఇప్పుడు పై చర్చ కంటికి సారాంశం-భాష వ్యవహారంలో వాస్తవికంగా ఉన్న వాక్యల్ని అవి భాజ్యాలూ, అర్థవంతాలూ అయిన భాగాలుగా విడగొట్టి ప్రతిభాగానికి, మిగిలిన వాక్యల్లో భిన్న పరిసరాల్లో వచ్చే దాని రూపభేదాలకూ, ఉన్న అన్వేష్య సంబంధాన్ని, ఒక్కొక్క భాగానికి ఆయా వాక్యల్లో గల మిగిలిన భాగాల్లో సంబంధాన్ని నియతంగా అంటే సూత్రప్రాయంగా నిరూపించవచ్చు. దేశకాల పరిమితమైన వాగ్వివహారంలో ఈ విధంగా నిరూపించిన నియతి సర్వస్వాన్ని వ్యాకరణం అంటారు.

అంటే వ్యాకరణం భాషా వ్యవహారానికి ద్వైమానిక వర్ణనం (Two Dimensional Description) అన్న మాట. అందులో ఒకటి వాక్య నిర్మాణక్రమం, రెండోది రూప నిర్మాణక్రమం. దీన్ని ఈ క్రింది రేఖాచిత్రంలో చూపించవచ్చు.

	1	2	4 5
1 ఎ	ఇంటి—	కి—	—అను
1 బి	ఇంటి—		
1 సి	ఇల్లు—		
1 డి	ఇల్లే—		

అడ్డంగా ఉన్న రేఖ వాక్యవ్యవహార మధ్య నున్న సంబంధక్రమాన్ని తెలియజేస్తుంది. 1-2 మధ్య, 3-4-5 ల మధ్య ఉన్న సంబంధం నియతం. కాని ఈ రెండు పద్యంధాల (Phrases) క్రమం, శైలిభేదాన్ని బట్టి మారవచ్చు. 'వెళ్ళి—ఇంటికి' అన్నప్పుడు అర్థభేద ముంటుంది. నిలువుగీత ఒక్కొక్క అర్థవంతమైన ప్రతి వాక్యవ్యవహారాన్ని రూపభేదాల మొత్తాన్ని, వాటి భేదక పరిసరాన్ని చూచిస్తుంది.

ప్రతిభాషలోనూ ఉన్న ఈ నియతి శాస్త్ర విషయం. ఇది భాషకూ భాషకూ విలక్షణంగా ఉంటుంది. ఇది వ్యవహారంలో ఉండటంవల్లనే ఆయా వ్యవహారాలు ఒకరి నొకరు అర్థం చేసుకోగలుగు తున్నారు. అర్థంచేసుకోటం అనే ప్రయోజనానికి భంగంరాకుండా ఉండటం కోసమే ప్రతి వ్యక్తి తన ఇష్టం వచ్చినట్లుగా ఈ నిర్మాణక్రమాన్ని మార్చుకు, మార్చలేకు, వీలైనంతవరకూ దాన్ని సమగ్రంగా సంపాదించుకోవటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. కాని కొన్ని భౌతిక రాజకీయాటంకాల వల్ల ఒకే భాష వ్యవహారించే భిన్నప్రాంతాల మధ్య ధ్వజల దగ్గర్నుంచీ, వాక్యండాకొ ఉన్న ఈ నిర్మాణంలోని అంతకు పుట్టి ఈపద్యపద్యాలు ఏర్పడుతుంటాయి. వీటినే మాండలికభేదాలంటారు. దేశకాలమానాల్లో ఒకే భాషకు చెందిన వ్యవహారమండలాలు ఎంతదూరమైతే ఈ పద్యపద్యాలు అంత వివిధంగా పెరుగుతాయి. ఇవి ఒక అవధి దాటింతర్వాత వీటిమధ్యనుండే అవగాహన తుపక్వం (intelligibility) చాలాదూరమై పోయి ప్రతి మాండలికమూ ప్రత్యేక భాషగా మారి పోతుంది. ఈ విషయం మరో వ్యాసంలో తీసుకొందాం.

తెలుగు భాషకు 15 శతాబ్దాల చరిత్ర ఉంది. ఆలో శతాబ్దానించీ తెలుగుశాసనాలు దొరుకుతున్నాయి. కాని అంతకు పూర్వమే తెలుగుభాష ప్రత్యేక భాషగా కొన్ని శతాబ్దాలుగా వ్యవహారంలో ఉండి ఉండాలి. కాని చారిత్రక కాలం తీసుకొన్నా, తెలుగు ఆలోశతాబ్దానించీ ఎనో, గు రించగలిగిన మార్పులు పొందుతూ వచ్చింది. మూలంగా ఈ పరిణామవళలు గోచరించే కాలాలకు కొన్ని హద్దు తేర్చరుమకొని ఒక్కొక్క కాలంలో ఉన్న వ్యవహారానికి ఒక వర్ణనాత్మక వ్యాకరణం రాసుకుంటూవచ్చి ఆలాటి వ్యాకరణ విషయాల స్వసంబంధాన్ని నిరూపిస్తే అది చారిత్రక వ్యాకరణం (Historical grammar) అవుతుంది. అంటే ఒక భాషా చరిత్రలో వర్తిస్తేకాలమానాన్ని అనుసరించిన పరిణామదశలనిర్మాణక్రమాల్లో—వర్ణనాత్మక వ్యాకరణాల్లో—గల పరస్పరసంబంధ నిరూపణమే చారిత్రక వ్యాకరణం.

ఒకే కుటుంబానికి చెందిన భిన్న భాషల సంబంధం ఒక్కొక్కప్పుడు చరిత్రకం దిను. చరిత్ర కందినంత వరకు సోదరభాషాల్లోగల నిర్మాణాన్ని సమగ్రంగా నిరూపించి, అప్పుడు వాటిమధ్యగల సాదృశ్యాల ఆధారంలో వాటి పూర్వచరిత్రనూ (Pre-history), మాతృకనూ కొన్ని సూత్రాలవ్వారా నిర్మించవచ్చు. సామ్యవైషమ్యాలు ఆధారంగా చేసిన ఈ భాషా మాతృక నిర్మాణాన్ని, దానికి జన్యభాషలకూగల పరస్పర సంబంధాన్నిగురించి చెప్పేది తులనాత్మక వ్యాకరణం (Comparative Grammar) అంటారు.

ఉదాహరణకు: ఈనాడు మనం వ్యవహరించే "పెద్దవాడు" అనే పదసంభానికి పూర్వపూర్వరూపాలు చరిత్రలో పరిశీలించుకొంటూపోతే 'పెద్దవాడు', 'పెద్దవాణ్ణు', 'పెద్దవాణ్ణు' అని శాసనాల్లో బట్టి నిరూపించవచ్చు. ఎనిమిదో శతాబ్దానికి పూర్వం 'పెద్ద' అని శాసనాల్లో కనిపిస్తుంది. (చూ. 'పెద్దతో' అహదనకర శాసనం, పంక్తి 27, ఇండియన్ ఏంటిక్వరీ, సంపుటి 18, పేజీ 187.)

తొమ్మిదో పది శతాబ్దాలనాటికే 'ద్ద' అనే సంయుక్తాక్షరంలో సమీకరణం వచ్చి 'ద్ద'గా మారి పోయింది. (చూ. 'పెద్దతో', ఎంటిగ్రాఫీయా ఇండికా, సంపుటి 5, పేజీ 140, నెం. 16, పంక్తి 27.)

‘వాస్తు’ శబ్దం కూడా తొమ్మిది పది శతాబ్దాలకే ‘వాస్తు/వాండు’ అని శాసనాల్లో రాస్తూ వచ్చారు. తరువాతి కాలంలో ‘జ్ఞు’ లోని అనువాసికం పూర్వావృత్తి మీద ఆనువాసికంగా మారిపోయింట్టుంది. ఆ తరువాతి కాలంలో అనువాసికంగా కూడా బోయి ఇప్పటి ‘వాడు’ అనే రూపం ఏర్పడ్డది. ఈ పరిణామదశల మేరలు కాలనిభాగంలో నిరూపించటానికి ఇతోధిః మైన పరిశ్రమ జరగాలి. కాని స్థూలంగా చారిత్రకంగా పూర్వరూపమేనో పరరూపమేనో కనుపడతినో ప్రదర్శించవచ్చు. చరిత్ర కందినంతవఱకు ‘పెద్ద’ అనే నేటి రూపానికి మొదటి రూపం ‘పెర్ద’ అనీ, ‘వాడు’ అన్నదానికి మొదటిరూపం ‘వాస్తు’ అని చూత్రమే మనం చారిత్రక వ్యాకరణాన్ని బట్టి చెప్పవలసివచ్చును. కాని ఈ రెండు ప్రాచీన రూపాలూ అంతకుముందు చరిత్ర కందిన కాలంలో ఏ చూర్వులు చెందేయో, అసలు వీటి ప్రాథమిక రూపాలేవో మనకు చారిత్రక వ్యాకరణం చెప్పను, వాటిని నిర్మించాలంటే ఈ రూపాల్లో తుల్యమైన రూపాలు మిగిల్చి సోదరభావల ప్రాచీనతా నితిలో ఎలా ఉండేవో పోల్చి చూసుకోవాలి. ఇప్పటి చర్చకు ‘వాస్తు’ శబ్దం మాత్రం తీసుకొందాం, దీనికి సరియైన సోదర రూపాలు :

తమిళం	అవన్
మళయాళం	అవన్
కన్నడం	అవన్, అవన, అవ
కూయి	అఅన్
కోలామి	అవన్
నాయకి	అవన్
పర్జి	బిన్, బిన్
బెలారి	బిన్
గడబ (కొణ్ణకోర్)	బిన్

ఈ మైరూపాలన్నీ పోల్చి చూస్తే తమిళ మలయాళ కన్నడాలు మినహా మిగిల్చి వాటన్నిటి చిత్రపితృలు ‘స్తు’ అనే దాని పరిణతి రూపాలుగా కన

బడతాయి. తమిళ మలయాళ కన్నడాలకు ‘అవన్’ అనే రూప మాతృకను (Proto-form) మిగిల్చి భాషలన్నిటికీ ‘అవన్’ అనే రూపమాతృకనూ నిర్మించవచ్చు. (చుక్క గుర్తు కొన్ని ధ్వని స్మాతృకలనుబట్టి నిర్మించిన మూలభాషా రూపాలను సూచిస్తుంది) ఈ ‘అవన్’ అనే రూపం నించి తెలుగులోనూ, మిగిల్చి మగ్ధ భారత ద్రావిడ భాషల్లోనూ, ఈనాడు ఏర్పడ్డ శబ్దాలు ఏయే పరిణామాలకులైనా వచ్చిందీ కొన్ని ధ్వని స్మాతృక (Phonetic Laws) ద్వారా నిరూపించవచ్చు. ధ్వని స్మాతృకలకు ఏమిటి? వాటి ఆధారంతో సోదరభావలపూర్వరూపాన్ని ఎలా నిర్మించాలి? ధ్వని స్మాతృక పవాదా లేకున్నా ఉంటాయో? ఉంటే ఏకరణాలవలె? అనే ప్రశ్నలు ఈ వ్యాసావలోకి వేరొకచోట ప్రత్యేకంగా తీసుకుందాం.

ఇంతవఱకు ఉపాధృతరూపంగా చూపించదలచుకున్నది—భాషకూ వ్యాకరణానికి ఉన్న సంబంధం, వ్యాకరణాల్లో ఉన్న తరగతులూ, వాటి అన్వేషణ సమన్వయం మాత్రమే. ఈ వ్యాసాన్నిబట్టి తేలిన సారాంశం. ప్రతి భాషావ్యవహారంలోనూ పరిశీలన గమ్యమైన ద్వైయానికి నియతి ఉంటుంది. ఈ నియతిని నిరూపించటమే వర్ణనాత్మక వ్యాకరణ ప్రయోజనం. దేశ కాల మానాన్ని అనుసరించేయిన అనేక వర్ణనాత్మక వ్యాకరణాల సమన్వయ రూపంగా ఏర్పడ్డవే చారిత్రకమలనాత్మక వ్యాకరణాలు. అంటే అన్నిరకాల వ్యాకరణాలకూ మూలం వర్ణనాత్మక వ్యాకరణ మన్నమాట. దీని లక్ష్యం దేశకాల పరిమితమైన భాషా వ్యవహారంలో ఉండే నియతినీ ప్రదర్శించటం. ఈ నియతి ధ్వనుల మొదటా వాక్యంబాకా అన్ని అంతరపుల్లోనూ అనుమూలంగా ఉన్న నిర్మాణ క్రమం. దాన్ని గుర్తించి, క్రోడీకరించి ప్రదర్శించటమే వ్యాకరణ ప్రవృత్తి. ఈ పనులకు కావలసిన పరిశోధన పద్ధతులేవో వాటి నెలా ఉపయోగించాలో ‘కొక్క అంతరపు తీసుకొనిరాబోయే వ్యాసాల్లో యథాక్రమే ప్రదర్శించే ప్రయత్నం చేస్తాను.

శ్రావణంలో ఒక రా

శ్రీ హరీత శివశర్మ

బ్రతుకు చెడిన మనిషిలాగు
పడివున్నది ఆకాశం
అతుకుల మాసికలతోడి
ఉడుపుల మేఘములతో.

జడి జడిగా వానపడదు
జడనువడిన గాలిలోన
నడివేనగి శ్రావణమున
పడగవిప్పే మబ్బులలో.

ఋతువు ఋతువు కాకపోయి
గతిమాలిన మేఘములు
ఉక్కోప్ప చుక్కచినుకు
పుక్కిలించి ఉమియ వయో !

జడను వడిన గాలిలోన
జడము గూడ నిల్వలేదే !
వడవానల శ్రావణమున
ద్రుహిణాండం బ్రతుకు నెట్లు !

మరల పొగలు మేఘములు
జనుల వగలు రేయెండలు
శుక్లపక్ష రాత్రివేళ
శ్రావణమున కారెండలు.

చంద్రుడు ఆకాశంలో
ఉండి యేమిలాభమయ్యె !
చంద్రమబ్బు రేయెండలు
పిండిన వడ వానలలో !

ధరలుపెరిగి జీవితమును
తరసా బాధించినట్లు
కడుసాగిన నడివేనగి
శ్రావణమున బాధించునో !

ఋతుధర్మం బన్మతాధ్వం
బందుపడ్డ ఈరోజున
శ్రావణమున రేయెండలు
చంద్రనిస్స లూడునొకో !

ఋతుధర్మం తిరిగి, మరల
ఋతమార్గంలో పడునా !
గతిమాలిన శ్రావణమున
బ్రతుకు నేల పుప్పించున !

బ్రతుకు చెడిన మనిషిలాగు
పడివున్నది ఆకాశం
బ్రతుకు పండి మనిషిలోన
నిండించున సంకాశం !

ధర్మము - ధర్మి : గుణము - గుణి

శ్రీ వేలూరి శివరామకృష్ణ

శక్తి అనే పదానికి అనేకార్థాలు ఉన్నట్లే, ధర్మము, గుణము అనే పదాలకుగూడా అనేకార్థాలు ఉన్నవి. రామనియొక్క ధర్మం రామత్వం, ఘటముయొక్క ధర్మం ఘటత్వం అని మనం మామూలుగా చెప్పుకుంటూ ఉంటాం. రామత్వం అంటే దశరథుని కొడుకుసీతాపతి మొదలయినవనినీ, ఘటత్వం అంటే పొట్టామెడా మొదలయినవి ఉండడం, నీరు తీసుకోగలిగిన వీలు కనబడడం, ఈ మొదలయిన లక్షణాలనినీ, అర్థాలు చెబుతాం. ఆయా శాస్త్రాల దృష్టి ననుసరించి ధర్మం అనే మాటకూ గుణం అనే మాటకూ పేరుపేరు అర్థాలు కనబడతవి, ఈ రెండూ ఏకాధర్మ బోధకాలుగానూ కనబడతవి.

సాంఖ్యయోగుల దృష్టిలో ధర్మమంటే ధర్మియొక్క శక్తి. ధర్మి అంటే ద్రవ్యం. మట్టి అనేది ఒక ద్రవ్యం. దానిలో అనేక శక్తులు ఉన్నవి. అది దుమ్ము కాగలదు, ముద్ద కాగలదు, కుండ కాగలదు, పెంకులు కాగలదు, మళ్ళా పొడిదుమ్ము కాగలదు, ఈ రీతిగా ఇంకెన్నో కాగలదు. ఇవి అన్నీ దాని శక్తులే. ఇట్టి శక్తులే ధర్మాలు.

యోగదర్శన భాష్యంలో—“ధర్మికి యోగ్యత ఉన్న శక్తియే ధర్మము” అని ఉన్నది.¹ క్రియాలకు చెందిన విధానికే తెలియదగినది కావడమే యోగ్యత. నిష్ప ముట్టుకుంటే బొబ్బ లెక్కుతవి. ఈ బొబ్బలు చూచి నిష్పలకు బొబ్బ లెత్తించే శక్తి ఉన్నదనే జ్ఞానం కలుగుతుంది. కాబట్టి బొబ్బ లెత్తించే శక్తి అనగా ‘దాహికాశక్తి’ అగ్నికి ధర్మం అని అంటాం. ఈ శక్తి బొబ్బ లెత్తించడానికి అనగా దాహక్రియకు కారణం, ‘దాహికాశక్తి’ దాహక్రియచే అవచ్చిస్తుంది. అనగా విశేషిత్వం. దహనం యోగ్యత. దహనంచే విశేషిత్వమైన ‘దాహికాశక్తి’ అగ్నికి ఒక ధర్మం అన్న మాట.

ధర్మి ధర్మసృష్టిలో శక్తికిన్నీ శక్తికల్గి కలిగే క్రియకున్నా భేదం చేయబడిన ఆవశ్యకత ఉండు. ఎంచెసినంటే, క్రియా—, దానికి మూలమైన శక్తి—, కూడా, ధర్మమే. ద్రవ్యమును మనం ఏ రూపంతో తెలుసుకుంటామో లేక తెలిసికోగలమో అది అంత

ధర్మమే. కాబట్టి ఈ ధర్మి ధర్మసృష్టిలో శక్తి క్రియ లకు భేదం చేసినందువల్ల ఒరిగేది ఏమిటేను.

గుణపదాన్ని ధర్మము అనే అర్థంలో వాడి నప్పుడు ఘనద్రవ్యంలో కనిపించే విశేషాలు అని చెప్పడమే, ‘గుణాలంటే ధర్మాలు’ అని పయిటిగా వ్యవహరించినపుడు గుణి అని అంటే ధర్మి అన్నమాట.

ఏ గుణంచేత వస్తువు మనకు బోధపడుతుందో అదే ఆ వస్తువు ధర్మం. ఎఱ్ఱకుండ ఒకటి ఉన్నదని అనుకుందాం. ఎర్రదనమూ గట్టి తనమూ పొట్టా పొట్టా మెడా పొడా మొదలయినవి కలిగి ఉండడం కుండ ధర్మాలు. బోధగమ్యాలయిన యీ ధర్మాలుగల కుండ ధర్మి.

ఇక శక్తిని ధర్మమని అన్నప్పుడు శక్తి అనాగత ధర్మం అని అవలసి ఉంటుంది. భూత భవిష్యద్వర్తమాన రూపంగా ఉండే ధర్మం ‘ఉన్నది లేక ఉండును’ అని ఈ రీతిగా వ్యవహరించవలసి ఉంటుంది. ఈ వ్యవహారం పదబోధ్యమైన త్రైకారిక ధర్మ సమాహారం. తెలుగు నైయాకరణికుల దీనిని తద్ధర్మాన్తరకం అని అంటారు. ఈ కల్పన ఈ ఊహ—(Conception) కాలత్రయాన్ని చెనుకొని ఉండే పదార్థాన్ని అంటి పెట్టుకొని ఉండే భావం లేక బోధ. ఇది ధర్మి. కాలత్రయ త్రివిధ ధర్మాలలో అనుగతంగా ఉండేవన్న వేదో అది ధర్మి.² అనగా పదార్థానికి లెక్కపెట్టడానికి వీలులేనన్ని ఉదితామదిత ధర్మాలు ఉంటవి. వాని ప్రోవు ఏవస్తువులో—ఏ ద్రవ్యములో ఉంటుందో ఆ వస్తువు—ఆ ద్రవ్యం ధర్మి. ధర్మము = బోధగమ్యమైన ఏదో ఒక భావం.

కారణమునూ కార్యమునూ కూడా ధర్మంచేతనే కనిపిస్తువలసి ఉన్నది కాబట్టి కారణం కార్యధర్మానికి ధర్మి. ఆ కారణానికి ఇంకొక కారణం కనిపించినప్పుడు పరకారణ మనే కార్య ధర్మానికి పూర్వ కారణ ధర్మం ధర్మి. ఈలాగా కార్య కారణ రూపంగా గాని వికృతి ప్రకృతి రూపంగా గాని ఉన్న ధర్మాకూ కారణమూ లేక ప్రకృతి ధర్మి.

1. ధర్మిలో యోగ్యత వచ్చిన్నా శక్తిలేవ ధర్మి (8-14.)

2. ‘శాంతోదితావ్యవశేష్య ధర్మానుపాతీ ధర్మి.’ (యోగ. చ 8-14.)

ధర్మము - ధర్మి : గుణము - గుణి

ఇప్పుడు నమదిరిగి చూచి 'నిదో ఒక ప్రకారంగా తెలిసికోబడే భావాన్ని మనం ధర్మం అని అంటాం' అని నిబ్బరంగా చెప్పవచ్చు.

ఇట్టి గర్భం (త్రివిధం. 1. శాంతిధర్మం లేక అతీత ధర్మం 2. ఉదతిధర్మం లేక వర్తమానధర్మం 3. అవ్యవధేయధర్మం లేక అనాగతి ధర్మం. 3

ఈ ధర్మాలు కాలాన్ని బట్టి విభక్తాలయినట్లు ఇట్టే తెలుసుంది కాని ఇంగులో ఒక విశేషం ఉంది. మనకు వర్తమానధర్మమే గోచర మవుతుంది. గోచరం కానిది అతీతానాగతి ధర్మం. ఈ రెండూ వర్తమాన ధర్మాలు కావని తేలుతెల్లమే కాని వర్తమానధర్మాలు కూడా అవుతవి. అవి గోచరం కావు కాబట్టి అతీత ధర్మమనిన్నీ అనాగతి ధర్మమనిన్నీ అంటూ ఉంటాం. ధర్మిలో ఈ ధర్మాలు లేవని అనడానికి పీలులేదు. అవి వర్తమానాలు కావచ్చు. అనగా నూత్నరూపంతో ఉండవచ్చు. కాబట్టే—'అతీతానాగతి పదార్థాలు నూత్నంగా ఉన్నవి' 4 అని పతంజలి భగవానుడంటాడు. ఒక మట్టిముద్ద తీసికొందాం. దీనిలో పిండవత్వం వర్తమానధర్మం. భూతిత్వం ఘటత్వం మొదలయినవి అతీతానాగతి ధర్మాలు. మొదటిది వ్యక్త ధర్మం. ఇటీవలివి అవ్యక్తధర్మాలు లేక నూత్న ధర్మాలు.

కాలం అనేది లేకపోయినా సూర్యాదుల గమనాన్ని పురస్కరించుకొని మన ఉపయోగం కొరకు ఉన్న చందంగా భావిస్తాం. ఆ భావనచేత వ్యసహారాలు చక్కదోసుకుంటాం. ఈ రీతిగా మనకు కాలజ్ఞానం రూఢమై పోయింది. అందువల్ల భూతకాల వస్తువు భవిష్యత్కాల వస్తువు లేనని అనుకుంటాం కాని ప్రకృతి వ్యాపారోపరూఢ వస్తువులో అనగా అమలులో ఉన్న వస్తువులో భూతి భవిష్యద్ధర్మాలు అవ్యక్తంగా ఉన్నవి. మనకు గల జ్ఞానం విభక్తం. వస్తువును కాలభేదంచేత విభక్తంగా తిలకించి అతీతానాగతిధర్మాలు వర్తమానధర్మిలో లేవని అనుకుంటాం. వర్తమానమైన నిమిత్తమే నైమిత్తికాన్ని అనగా ద్రవ్యాన్ని 5 వర్తమానావస్థను పొందివుంది. ధర్మి అనేక ధర్మాత్మకం. ఆ ధర్మాలన్నీ మనం కల్పించుకున్న కాలంలో ఉన్నవి. వర్తమానధర్మం విశేష వ్యక్తిసంపన్నమై వ్యక్తంలో ఉన్నటులు అతీతానాగతాలు ఉండవు. నాలుగు తిట్ల మట్టితో కుండలా మూకుట్టా చేయవచ్చునని అనుకుందాం. ఈ కుండలా మూకుట్టా ఆ మట్టిలో అనాగతిరూపంగా ఉన్నవి. అనగా అవ్యక్తంగా నూత్నంగా ఉన్నవి. ఘటత్వం అనే ధర్మాన్ని వర్తమానంగా చేయడానికి అనగా

అభివ్యక్తం చేయడానికి కుమ్మరి ఉండాలి. కుమ్మరి కర్మేంద్రియాలూ జ్ఞానేంద్రియాలూ ఇచ్చానీ, డబ్బు సంపాదించేకోగికా, పనీ ఈ మొదలై నవన్నీ కూడా నిమిత్తాలు. కాబట్టి ధర్మిలో అనభివ్యక్తంగా ఉన్న ఫలాన్ని లేక కార్యాన్ని వర్తమానంగా పరిమింపజేసుడంలో నిమిత్తం సమర్థమాతుంది. ఈ ఘట్టం అంతా సంగ్రహించి ఇలా చెబుదాం—బోధ లేక జ్ఞానం లేక చిత్తవృత్తి, ఒకదానిచెంబ మరొకటిగా అనగా వరుసగా కాలంలో ఉండేవి కాబట్టి తెలియబడిన లేక ప్రకాశం పొందిన ధర్మాలు భూతాలనిన్నీ ప్రకాశం పొందుచున్నవి లేక తెలియబడుచున్నవి వర్తమానాలనిన్నీ బోధకు విషయం కాబోయేవి భవవృత్తులనిన్నీ లోకవ్యవహారం అన్నమాట.

'గుణాలంటే సత్త్విగజ స్వమస్సులు' అని అనుకున్నప్పుడు గుణాలంటే విశేషాలు—విశేషజాలు—అని అర్థంకాదు. త్రాళ్ళు అని అర్థం. ప్రవాహరూపమైన యీ ప్రపంచం, అంతూ పొంతూ లేకుండా ముప్పేటగా పేనబడుకుంటూ సాగిపోయే మోకు. ఆ మోకులో గుణాలు మూడూ మూడు పేలులు. కాగా సత్త్విగజ స్వమార్థంలో వాడబడిన గుణపదానికి తాడని అర్థం.

(ప్రపంచాన్ని కార్యకారణ - వికృతి ప్రకృతి రూపంగా విశ్లేష (Analysis) చేసి మూలం పట్టుకొన్నపుడు ఉపాదానకారణమైన త్రిగుణాల సాన్నిధ్యం కలుగుతుంది. అక్కడ ధర్మధర్మాల రెండూ ఒక దానిలో ఇంకొకటి కూరుకోపోతే. నిట్లా అంటే :

సత్కార్యవాదం

'కారణంలో కార్యం ఇమిడి ఉంది' అని చెప్పడం సత్కార్యవాదం. ఇదే 'నాడసతో విద్యతే భావః' అనే గీత. కుమ్మరి మట్టితో కుండలు చేస్తున్నాడు. ఇదివరకు లేనికేమీ ఇప్పుడు పుట్టుకురా లేదు. మట్టి నలుసుల సన్నివేశమాత్రం మారింది. నలుసు నలునూ చూడగలవాడుంటే కుమ్మరి ఆ నలుసుల నన్నిటినీ కుండ ఆకారంగా సవదరించినటులు కనుక్కొని యిది మట్టే అని అనుకోగలడు. అయితే

3. శాంతోదితావ్యవసేయి ధర్మానువాతీ (యోగ. ద. 3-14.)

4. 'అతీతానాగతం స్వరూపతో స్తి — (యోగ ద. 4-12.)

5. దండచక్ర కులాలాదులు నిమిత్తం. మట్టిలో నూత్నరూపంతో ఉన్న ఘటం నైమిత్తికం.

6. యోగులకు కాలత్రయమూ వర్తమానమే.

ఇలా చూడలేక సమదాయమాత్రమే చూడగలిగి, కంఠంతో మాత్రమే పరిచయం గలవారు, లోగడ లేని వస్తువొకటి కొత్తగా పుట్టుకొచ్చిందని అంటారు. నిజాని కది ఒక ఆకారంలో ఉంచిన మన్నే.

ఈ రీతిగా కార్యాలన్నీ కారణాలలో ఇమిడి ఉంటాయని ఒకటిగాని పెక్కులుగాని నిమిత్త కారణాల క్రిమికలాపాలచేత ఆయా కార్యాల అభివ్యక్తాలను తానున్న సత్కార్యవాదం చెబుతుంది. ఈ రీతిగా ప్రపంచవిర్భావం అభావంలోంచి—కూన్యంలోంచి—కొత్తగా పుట్టుకోరావడంకాదు, మరి దేశకాలాలలో సన్నివేశభేద మాత్రమే అని తెలిసివస్తుంది. మహత్తత్వం లగాయతు పరమాణువు వరకూ ఈ ప్రపంచం అంతా ఇంతే.

దృశ్యమైన ప్రపంచమంతా ధర్మాలూ ధర్మలే (ఘనద్రవ్యాలే) అని చెప్పే ధర్మ ధర్మవాదంలో 'కారణంలో కార్యం ఉంది' అనే పె సంకతి సమ్య సరిపోతుంది. ఊహాపూర్వమైన ఏదో ఒకదానికి లక్షణం చెప్పబోతామని అనుకోండి, అప్పుడు — 'ఏది ఫలానా ఫలానా గుణాలు లేక ధర్మాల లేక కేవల కలదో అది' అని చెబుతాం. ఇంగులో ఆ 'ఏది' అనే దానికి లక్షణం చెప్పమంటే ఇప్పుడు చెప్పిన గుణధర్మ కేవలకంటే ఇంకా ముఖ్యనిశేషాలతోనూ పరికిస్తాం. ఉదాహరణానికి—భూమి అంటే యేమిటి? అని అడుగుతారని అనుకుందాం. ఏది నలగా ఇంకా అలా ఉంటుందో ఇలా ఉంటుందో అది భూమి అని అంటామని అనుకుందాం. ఆ 'ఏది' అంటే యేమిటి అని అడుగుతారు. అప్పుడు మనకు తెలిసినంత మేరకు పోయి పరమాణువులు అనో ఇంకేమీ అనో, నానికి మరికొన్ని విశేషాలు చేర్చి ఆ 'యేది'ని లక్షిస్తాం. పరమాణువులకు మరొక మూలకారణం సరిగా తెలియకపోతే సంశయంలో పడతాం. అనగా మన అజ్ఞానాన్ని ఒప్పకున్నట్టు. కాని ఇంకొక మూలకారణం మటుక్కు ఉండడానికి హేతువు లేనప్పుడు ఏ మనాలి? అది కారణం లేని వస్తువు, కాబట్టి నిత్యం అని అనాలి.

ఏదయినా వస్తువులో ఉండాలది ధర్మం అని చెప్పాం. ఇంకా సరిగ్గా చెప్పి చూడాలి—ఏదో ఒక విధంగా తెలిసికోబడే ఆకార—ప్రకార విశేషం ధర్మం. ఆకార—ప్రకారాలకు మార్పు కనబడుతుంది. అనగా పరిణామం ఉంది. అంటే ధర్మాలకు మార్పు ఉందన్నమాట. ఒక ఆకారం—ప్రకారం—ధర్మం, మారినప్పుడు అదే మయినట్టు? అది అవ్యక్తావస్థలో ఉన్నట్టు. ఎంచేతనంటే ఉన్న దెప్పడూ పొదు, — 'నాల్భావో విద్యులే సతతః'. వెనుకటి మాదిరి హేతు

వులు తటస్థించినప్పుడు మళ్ళా ఆ ధర్మం పొటమరింద వచ్చు. కాబట్టి భూతధర్మం ఒక అవ్యక్త స్తూ, భాసిధర్మాలూ అంతే. గుండ్రంగా చేసిన మట్టి ముద్దను చచ్చవుకంగా చేశాం. గుండ్రతనంపోయి చచ్చవుకతనం వచ్చింది. దాన్ని మళ్ళా కోసుగా ఆకారించవచ్చు. ఈ రీతిగా ఎన్నెన్నో ఆకారాలే త్రిదగి ఉంది కదా మట్టిముద్ద! కాబట్టి ధర్మ అనేది లెక్కలేని ధర్మాల (పోవు; మరి దాన్ని వివిధ విధాలుగా బోధపరచుకోవచ్చు. వర్తమాన ధర్మాలే కనబడతే, మిగతావి ఉన్నట్లు ఊహించబడతే. కాగా వ్యక్తవ్యక్తధర్మాలకు కూటం

బౌద్ధమతం

బుద్ధులలో ఒక తెగవారు ఈ ప్రపంచమంతా ధర్మాలే, ఈ ధర్మాలూ అమక్షణమూ కూన్యంలోంచి పుట్టుకొచ్చి మళ్ళా కూన్యంలోనే పోతున్నవి అని అంటారు. కూన్యం అంటే అభావం. మరికొందరు పుట్టుకొస్తున్నమాట నిజమేకాని దేంట్లోంచి పుట్టుకొస్తున్నయ్యో అది అజ్ఞేయం అని అంటారు. ఈ రెండు మతాలూ ఆదరింపదగినవి కావు.

మొదటివాదంలో ప్రత్యయమూ ప్రతిత్యయమూ ఈ రెంటికి కూన్యంచేత సంబంధం విచ్చిన్న మవుతున్నది. వౌద్ధుల పరిభాషలో ప్రత్యయ మనగా కారణము. ప్రతిత్యయమనగా కార్యము. కార్యకారణాలకు సంబంధం విడగొట్టగల ఊహలో సందర్భస్థితి లేదు. కూన్యం లేక అభావం అనేది దేనికి అధికరణం కాజాలదు. ఆధారం లేకుండా నిరాధారంగా ధర్మాలు పుట్టి కూన్యంలోకి పోతే అనేది ఊహాతీతం. ఇక రెండవవాదం అజ్ఞేయత. అజ్ఞేయతలో ఒక విధమైన జ్ఞేయత ఉండనే ఉంటుంది. దానిని వివేచించి విస్మయం చేస్తే సత్యము, రజస్సు, తమస్సు అనే ఆధారం అవుతుంది.

త్రిగుణాలు

సాంఖ్యయోగుల దృష్టిలో ఆధారం లేక మూలం కూన్యం కాదు, మరి తప్పించుకపోయే మాయా మృగమూకాదు, ఈ గుణత్రయమే ప్రపంచానికి ఉపాదానకారణం. ధర్మ ధర్మ దృష్టిలో ఉపాదానకారణం, తన కార్యాలకు ధర్మ, ఈ దేస మట్టి, కంఠలకూ ఇటు కలకూ పెంకులూ మొదలయినవానికి ఈ పెంకులు మొదలయినవానిలో మట్టి అనుగతంగా

ఉన్నా అని మట్టికి వేరుగా ఉన్నటులు తోచునే కాని మట్టి యొక్కయే వేగు వేరు ధర్మాలు లేక రూపాలు లేక ఆకృతులు. ఈతాడు పట్టుకొనిపోదాం. భూతాలు తత్వాత్రయ లబబడే పరమాణువులకు మరి పరమాణువులూ మనస్సహితాలయిన ఇంద్రియాలూ అహంకారానికి మళ్ళా ఆయహంకారం, అన్న - నేనకూ లేక మహత్తత్వానికి తానది మళ్ళా గుణ త్రయానికి ధర్మాలుగా కనిపిస్తాయి. గుణాలకు యోగ మూలం లేకపోవడాన ధర్మ ధర్మిభావం దాంతో సరి.

సత్త్వగజస్వచుక్కులు ఘనద్రవ్యాలు కావు మరి స్వయం పర్యాప్తాలైన సత్య విశేషాలు (entities), ఉదాహరణానికి రజస్సు అనే మూలభావాన్ని చూదాం. పరిణమింపడం లేక వికారం చెందడం, దాని గుంలేక విశేషం కాదు, మరి శీలం. దాంతో వికారం తప్ప మరొకటి లేదు, ఉన్నదంతా వికారమే. కాబట్టి మూలరజస్సుకు వికారం గుణంకాదు మరి స్వయం పర్యాప్తమైన వికార స్వభావమే. కాబట్టి—‘ప్రధానంలో ధర్మమనూ ధర్మిని విడదీయడానికి వీలులేదు’ అని యోగభాష్యం చెబుతుంది.

వైకల్పికధర్మాలు

ధర్మాలు వాస్తవాలూ వైకల్పికాలూ. చెప్పకుండా తెలిసివి వాస్తవాలు. చంద్రునికి తెల్లదనం. ఎండ వావులకు జలత్వం ఆరోపిత వాస్తవం. వైకల్పికాలనేని వాక్యాత్రం. అసంతృప్త్యం, సత్రా, ప్రకృతి యీ మొదలైనవి వైకల్పికాలు. వ్యాకరణప్రకారం త్వ, తిల్ ప్రత్యయాల చేరడానికే ఇవి గుణ వాదులైనవి. త్రిగుణాలే ప్రకృతి కాబట్టి గుణాలంటే తాళ్ళు అని అర్థం కాబట్టి ప్రకృతి వైకల్పిక ధర్మ వాది. త్రైగుణ్యంవలె నైర్గుణ్యమైన సైతస్యం ధర్మ ధర్మి దృష్టికి అతీతం.—‘నిర్గుణత్వాన్ని చిద్ధర్మా’ ఇలా అయినప్పటికీ మన మొక ధర్మకల్పించి వాడతాం. అది మన కలవాటు. ఆపశ్యక కావన్నా మామూలు చొప్పన ద్రవ్యకు అదృశ్య ఉనే విశేషణం వేస్తాం. ఇది ఎన్నో ‘నేతి నేతి’ రూపాలను పిలిచి పెట్టింది. ‘విశేషణ అపరామృష్టా దృక్’ అని అంటాడు వ్యాసులు. విధి ముఖంగా ద్రవ్యకు ‘దృశ్యమాత్రం’ అనియే లక్షణం. నిషేధముఖంగా చెప్పబడిన లక్షణ శతం చూచి కొందరనుకుంటారు—సాంఖ్య యోగుల మతంలో పురుషుడు నిషేధ ముఖంగా గాని చెప్పబడడానికి వీలులేదని.

వాస్తవ ధర్మాలు బాహ్యాలూ మరి ఆంతరాలూ. బాహ్యధర్మాలు మూలంలో యుద్వివిధాలు : అవి ప్రకృత్య కార్యజాడ్యాలు. శబ్దాది గుణాలు ప్రకృత్యాలు అనగా జ్ఞానేంద్రియబోధ్యాలు. క్రియ అంతా కార్యమూగా పరిగమింపడం దన్నమాట. కాశి న్యాసులు జాడ్యధర్మాలు. కాశస్యం భూసర్వం కాన ఇది జడసర్వం. ఆంతర ధర్మాలు మూలంలో ప్రకృత క్రియాస్థితుల రూపాంతరాలైన బోధ చేష్ట భృతులుగా ముద్దెరగులు. ఈవాస్తవధర్మాలకు అవస్థాంతరం అనగా పరిణామం ఉంది, కాని వివాశం అంటూ లేదు.

ధర్మి వికారి

ధర్మలు అన్నింటికన్నీ ధర్మాలు అనేక ప్రకారాలతో అనేకం. కాబట్టి ధర్మ లబబడే వన్నీ వికారాలు.

వికారం అంటే ఒక ధర్మం అడగి వేరొకధర్మం కలగడం. చితికి ధర్మధర్మాలకు అతీతం కాబట్టి కూటద్ధం. అనగా నిర్వికారం నిత్యం, అవివాశి.

ఏది ఏకత త్వస్వరూపమో మరియూ అసంయోగజమైన పదార్థమో అది కారణమీనం. దానికి నాశం కల్పనీయం కాదు, దాన చితికి అవివాశి.

ఇక...మూలబృశ్యమైన త్రిగుణం నిత్యపదార్థం—“ప్రకృతిం పురుషం చైవ విద్ధ్యనాదీ శబ్దావశి” గీతి.

ప్రకృత - క్రియా - స్థితులు (సత్త్వరజస్వ మస్సులు) ఎంతకాలంనంచీ ఉన్నవో, ఎంతకాలం ఉండ బోతాయో?

‘ఇవి ఉన్నవి, ఉండగల యవి’ అనియే సమాధానం చెప్పవలసి ఉంటుంది. ఇవి ప్రత్యేకించి అసంయోగజాలు. కాబట్టి నిత్యాలు. చిత్తం మొదలయినవి ద్రవ్య దృశ్య సంయోగజాలు కాన నాశం అనగా లయం పొందుతవి, కాని వాని మూలకారణమో అది అవివాశి.

ప్రకృతక్రియాస్థితులు జాతివాదకాలు కావున (Generalisations) సాధారణోపాధాన పదాలు. దృశ్యరూపా ప్రకృతక్రియాస్థితులే అని అనడం ‘మృత్తికేత్యేన సత్యమ్’ అన్న చందంగా వ్యాపకమైన సత్యాన్ని చెప్పడమే.

7. చూ—బృహదారణ్యకం.

8. ప్రకృతక్రియాస్థితి శీలం భూతేంద్రియాత్మకం దృశ్యం (యో. 4-208).

బాష్ప ప్రసూనములు

శ్రీ. మోఝారి వేంకటరావు

చైవపుఁ దక్కు లూర్చి వికసించెడు క్రొన్నన తేరి కూర్చి న్న
 ల్లిలితపదాంబుజాత యుగళమ్మునయిం గయినేయు కోర్కె నే
 నిలు దిగనాడి ఒక్క నుమమేని హసించని దారి సంజ నీ
 డలఁ దిరుగాడి నీ గుడిని డాసితి రిక్తకరాలతో ప్రభా !

ద్వారము నేరినంతఁ గనుదమ్ముల విందయి నందనాశ్శర
 స్త్రీ) రమణీయ లాస్యము రచించు విత మ్మెలదీవె యొండు కి
 మీర కనత్ప్రభాయుత నమీకృత మంజు లతాంత పుంజ శో
 భా రుచిర స్వరూపవిభవమ్ము వెలార్చుచుఁ దోచె దేహళిక !

నమములఁ గాంచి పూల సాగసుందనముం దిలకించి, ప్రాంచ దు
 త్కృమణము నా హృదంచలము ప్రముక్తానన్, గొననేళ్ళతోఁ బ్రసూ
 నములను ద్రుంచఁబోయి యెలనాఁగల నిద్దపు ముగ్ధకంఠ నా
 శము లొగి నుత్తరించు నటులం దలపోయుచు నేఁ జలించితిక్.

చాచిన నా కరమ్ము వికచప్రసవమ్ములఁ గోసివైచు క్రూ
 రాచరణమ్ము పాల్పడక అల్లన వ్రాలె—తదీయ క్రమ రే
 ఖాచయ పుష్పబంధురవికాసము నా కనుచూపులోఁ గృపా
 వీచుల రేపె, బాష్ప జలబిందువు లూరి న్రవింప భారలై.

విరులకు మాటు నా నయనవీధులలోఁ గరుణాశ్రుమాలికో
 త్కరములు సంతరించుకొని తావక దివ్యపునీత మందిరాం
 తరమును జొచ్చి, నీ చరణధామముపై మిహికారహద్వ్యతుల్
 దొరఁగ, సితాంబుమౌక్తికతతుల్ గురిపించితి నో దయామయా !

నా కడగంటి జీవన కణా లటు రాలుచుఁ దగ్గత్పదాంక ము
 ద్రా కలితమ్ములై మధు సుధా భరితామల కోమల ప్రసూ
 నాకృతులం ధరించి తొలఁకాడె, వివిక్త శరీమళ ప్రమో
 దాకరమైన ఆక్షణ మనంత తపః పరిపాకముం గనన్.

సంస్కృత సాహిత్యము: ముస్లిముల సేవ

శ్రీ కప్పగంతుల లక్ష్మణశాస్త్రి

ప్రపంచములో మతములకు పరస్పర ప్రేమ ఒక భావమై మరియొక భావ వారికి ప్రేమ ఉండుట వలనను, ఇతిర మత సహనము వలనను నేర్పడును. ఈ తత్వములవలన భరత ఖండములో ముసల్మానుల పరిపాలన కాలమున హిందూ మహమ్మదీయులకు పరస్పర మత సహనము ఏర్పడెనని చెప్పవచ్చును.

భారత ప్రజలు ఏజాతి వారిచేసిన తమలో కలుపుకొని జీవించు అలవాటు కలవారు. భారతదేశములో మధ్యయుగమున మహమ్మదీయ, హైందవ నాగరకతలకు బిశ్వము ఏర్పడినది. భారతీయులు సత్యమెక్కడనున్నను గ్రహించు స్వభావము కలవారు. తత్త్వగ్రహణ సమయమునందు వారు జాతి, మతముల విశేషమును పాటించరు. మధ్య యుగమునాటి ఈ మత సహనమే ఈ నాడు హిందూ మహమ్మదీయుల ఏకత్వానికి ఆధారమైయున్నది. హిందువులు మహమ్మదీయ దేవతలను, ముస్లిములు హిందూ దేవతలను కొలుచుట కూడ మన దేశములో ఆచారముగ నుండుటకు మనయీ మత సహనమే కారణము. దీనికి తార్కాణముగ తాజ్ అను మహమ్మదీయ మహిళ కృష్ణభక్తురాలై దేవుని గానము చేసెను. సత్యమును గ్రహించుట యందే దృష్టి గల మన పెద్దలు మత భేదమును దృష్టియందుంచరై. ఆశ్వా రాదులు వ్రాసిన భక్తి గీతమును రామానుజుల వంటి ఋషి సత్తములు కూడ స్వీకరించి పాడిరి. ఈ శ్రేణికి చెందిన వారే వంగదేశములో చైతన్యము, అస్సాములో శింకరదేవుడు, మహాగొప్పయిలో తుకారాము, నామకేవులు మొదలైన మత నాయకులు. రామానందస్వామి శిష్యులు నట్టివార. వారిలో రవిదాసను హరిజనుడు, శేన అను మంగలి, కబీర్ అను మహమ్మదీయుడు సుప్రసిద్ధులు. ఈ విధముగా ఘనదేశములో హిందూ మహమ్మదీయులకు మానసికముగా నేర్పడిన యీ స్నేహసంబంధమే ఆ రెండు జాతుల భాషా సాహిత్యముల కలయికకు, పరస్పర సహనభావమునకు దారి తీసినది.

వంగదేశములోని అనేక మహమ్మదీయ విద్వాంసులు కృష్ణభక్తులై ఆ దేవుని పై వంగభాషలో గ్రంథ

ములను రచించి వంగసాహిత్యమునకు దోహదము కల్పించిరి. హుసేన్ షాహ రాజు చైతన్యమునకు శిష్యుడయ్యెను. ఆయనయే కాక వంగదేశములో నాసిర్ మహమూద్, ఛక్రీ హబీబ్, సయ్యద్ ముర్తజా మొదలైనవారుకూడ రాగా కృష్ణులకు భక్తులైరి. అలీరజా, ఆక్బరు షాహ మొదలైనవారు గొప్ప వంగ కవులని ప్రసిద్ధులైనారు. ఈ విధముగా అనేకులు ముసల్మానులు హిందూసంస్కృతి వ్యాప్తికొరకు ప్రయత్నించిరి. వారు సంస్కృతసాహిత్యమును పోషించుచు ఆ భాషలో గ్రంథరచనము గూడ చేయుచు వచ్చిరి. ఇట్లే హిందూ పండితులు, రాజులు, మహమ్మదీయ సంస్కృతి సాహిత్యముల వ్యాప్తికి దోహదమొనర్చి యా భాషలో గ్రంథరచనములను గూడ సాగించిరి.

అనేక మహమ్మదీయ రాజులు సంస్కృత సాహిత్యమును ఉదారముగా పోషించిరి. వారి న్యాయ సాసములలో సంస్కృత విద్వాంసులకు, కవులకు గౌరవము, ప్రోత్సాహము, ధనము లభించుచుండెను. ముస్లింరాజుల ఆస్థానమును అలంకరించిన సంస్కృత కవులలో భానుకరుడు, అక్బరీయకాళిదాసుడు, జగన్నాథ పండితరాజు ఈ ముగ్గురు చాల ప్రముఖులు. మహమ్మదీయరాజులలో సంస్కృతకవులను ఉదారముగా ఆదరించి పోషించినవారిలో “షహాబుద్దీన్, నిజాంషాహ, షేర్ షాహ, అక్బర్, షాహ జహాన్, ముజఫర్ షాహ, బుర్హాన్” ముఖ్యులు. ముసల్మానులు పోషించిన సంస్కృత కవుల కొవ్వములు మనకు ఇప్పడు లభించుచున్నవి. వాటివలన మహమ్మదీయ పాలన కాలములో జరిగిన హిందువుల సాంస్కృతికాభివృద్ధి తెలియుచున్నది. దురదృష్టవశమున ఆ విద్వాంసులు ఆ దినములలో సంతరించిన రికార్డులు, గ్రంథములు నష్టమైపోయినవి.

మధ్యయుగములో మహమ్మదీయ రాజులు సంస్కృత భాషా వ్యాప్తికిగాను చాలా శ్రద్ధచూపిరి. వారిలో వంగదేశము ముసల్మానులు ముఖ్యులు. క్రీ. శ. 1282 నుండి 1825 వరకు వంగదేశమును పరిపాల

లించిన నాసిర్ షాహా విద్యాపతితో మహా భారతమును వంగభాషలో వ్రాయించెను. ఈ విద్యాపతి తన గ్రంథములో ఈ నవాబును, మరియు సుల్తాన్ గయానుద్దీన్ ను ప్రస్తావించెను. ఈ నాసిర్ షాహా నవాబే “కృత్తివాసుడు” అను వంగ కవిచేత రామాయణమును వంగభాషలో వ్రాయించెను. హుస్సేన్ షాహా చక్రవర్తి కోరికపై “మాలాధర బసు” అను బెంగాలీ కవి భాగవత పురాణమును వంగ భాషలో అనువదించెను. ఈ చక్రవర్తికి మంత్రియైన పరాగల్ ఖాన్ ఆజ్ఞచేత “కవీంద్ర పరమేశ్వరుడు” మహాభారతమును స్త్రీపర్వమువరకు అనువదించెను. ఈ కవిని పరాగల్ ఖాను మిక్కిలి ప్రోత్సహించి ప్రతి దినము తన మిత్రులలో పరాగల్ పూర్ లో కవీంద్రుని భారతానువాదమును వినుచుండెను. ఈ ఖానుని కొడుకు చుట్టి ఖాన్ చిటగాంగులో గవర్నరుగా నున్నప్పుడు “శీకర నంది” తో మహాభారతాశ్మిపేఠ సర్వమును వంగభాషలో అనువదించజేసెను.

బెంగాలు నవాబులే కాక ఢిల్లీ షానుషాలు కూడా సంస్కృత సాహిత్య ప్రచారమునకు దోహదమును కల్పించిరి. బాబర్ సార్వభౌముడు భారతీయ నక్షత్రశాస్త్రము అభివృద్ధి పరచెను. అతని రాష్ట్రమునకు ఆ శాస్త్రము ప్రచారములోనికి వచ్చెను. సమరఖండులో ఒక నక్షత్ర వేదశాలను ఈ నవాబు నిర్మించెను. ఆ కాలములో చేసిన పరిశోధన ప్రకారముగా అఖిలభారత మహమ్మదీయులు తమ కార్యాలాపములను జరుపుచుచున్నది. సంస్కృత విద్యావ్యాప్తికి హుమయూన్ చేసిన ప్రోత్సాహము అంతగా కనపడదు. కాని అతని కొడుకు అక్బరు సార్వభౌముడు అతి విశేషముగా ఆ విద్యను ప్రోత్సహించెను. క్రీ.శ. 1582 లో అక్బరు నకిబ్ ఖానును మహాభారతమును ఫార్సీలో అనువదించవలెనని ఆజ్ఞాపించెను. అక్బరు స్వయముగా ఈ కార్యమునందు శ్రద్ధ వహించి ప్రతి దినము రాత్రి వెళ్లల మహాభారత విషయములను నకిబుకు తెలుపుచు వచ్చెను. ఈ పనిలో నకిబుకు సహాయము చేయవలసినదని అబ్దుల్ ఖాదర్ అనే పండితునికి అక్బరు ఆజ్ఞానిచ్చెను. కొన్ని నెలలలోనే రెండు పర్వములు అనువదించబడెను. ఈ మహాభారతానువాదములో తోడ్పడినవారు ముల్లా షేరీ, సుల్తాన్ హజీ, షేక్ షైబీ మొదలైనవారు కలరు. ఇది మహాభారత కథానువాదమే. ఈ పుస్తకమునకు “రక్తానామా” అని

అక్బరు చేరిడెను. అనగా “యుద్ధపుస్తకము” అని అర్థము. గ్రంథ రచనాసంతరము మంచి చిత్రములు గూడ ఆయా కథాసందర్భములలో అక్బరు వ్రాయించియుంచెను. ఈ రచనకు అక్బరు 40,000 బంగారు నాణెములను ఖర్చుపెట్టెను. దీనికి ఉపోద్ఘాతమును అబుల్ ఫజల్ తో వ్రాయించి యీ గ్రంథ ప్రతులను మంత్రులకు సామంతులకు పంపెను. క్రీ. శ. 1585 నుండి 89 వరకు అబ్దుల్ ఖాదరు రామాయణమును అక్బరు ఆజ్ఞచేత అనువదించెను. ఆ సార్వభౌముని కోరికపై అబ్దుల్ ఖాదరు మహమ్మదీయ మతమును స్వీకరించిన ఒక దాక్షిణాత్య పండితుని సహాయముతో అధ్యయనమును పార్సీలో అనువదించెను. ఈ కార్యమును సరిగా నెరవేర్చునందుకు చక్రవర్తి ఈ పనిని షేక్ షైబీకి అప్పగించెను. హజీ ఇబ్రహీం సర్ హిందీ అను విద్వాంసుడు గూడ ఈ పనిలో తోడ్పడెను. షైబీ లీలావతీ గణితమును, ముకమల్ ఖాను నక్షత్రశాస్త్రమును, మాలానా షాహా మొహమ్మద్ సంస్కృతములోని కాశ్మీర చరిత్రను పారశీక భాషలోనికి అనువదించిరి. మాలానా ఇనుముద్దీన్ కల్లుణుని రాజతరంగిణిని అనువదించెను. నసరుల్లా ముస్తఫా హరి వంశమును, మాలానా హుస్సేన్ పంచతంత్రమును పారశీక భాషలోనికి అనువదించిరి. “నల దామన్” అను షేరుతో నలదవయంతలు కథను ఈ కవి “లైలా మజ్నూన్” కథను అనుసరించి వ్రాసెను. అక్బరు సార్వభౌముడు అబ్దుల్ ఖాదర్ ను “ద్వాత్రింశత్ పుత్రలిక” అను గ్రంథమును ఒక బ్రాహ్మణ పండితుని సహాయముతో అనువదించవలెనని ఆజ్ఞాపించెను. అబుల్ ఫజల్ వర్ణచేక్షణలో “గంగాధర, మహేశ మహానంద” అను గ్రంథములు అనువదించబడెను.

దారాశికోహ గొప్ప సంస్కృత విద్వాంసుడు. అతడు అఖిలభారత సంస్కృత విద్వాంసులను ఆదరించి పోషించెను. ఆయన బ్రాహ్మణ పండితుల సహాయముతో అనేక ఉపనిషత్తులను పారశీక భాషలోనికి అనువదించెను. అతడు ఈ గ్రంథముయొక్క ఉపోద్ఘాతములో తాను కాశ్మీరములోనున్న ముల్లా షాహా అను నూషీకి శిష్యుడై నూషీ మతమునుగూర్చి పూర్తిగా తెలుసుకొన్నాననియు, తన పరిశ్రమ అంతయు వ్యర్థమైనదనియు, తాను వ్యాధియవుచున్నందునగా ఆశించిన మనశ్శాంతి నూషీ నతములకు తమకు లభించలేదనియు, ఆ మనశ్శాంతి వేదములు ఉపనిషత్తులు చదువుటలకు

సంస్కృత సాహిత్యము: ముస్లిముల నేప

తనకు కలిగినదనియు వ్రాసినాడు. “యోగవాసిష్ఠ మును”గూడ అతడు అనువదించెను. ఈ గ్రంథమును పూర్వము అక్కరగూడ అనువదించజేసియుండెను. “సమద్ర సంగమము”అను గ్రంథమును దారాషికోహ వ్రాసి, అందులో నూఫీ యతమునకు హిందూ మతము నకు సమానములైన అంశములను ప్రస్తావించెను.

దారాషికోహ తన మేనమామ షాయిస్తాఖాను చేత బహుశా సంస్కృత సాహిత్యమునందు ప్రోత్సహించబడియుండునని తెలియుచున్నది. షాయిస్తాఖానుడు గొప్ప సంస్కృత పండితుడు. కవి. అతని శ్లోకములు చతుర్భుజాని రచకల్పగ్రుములు. ప్రస్తావించబడినవి. మధ్యయుగమున మహమ్మదీయ ప్రభువులు హృదయపూర్వకముగా సంస్కృతమును ఆదరించుటయేగాక ఆ సాహిత్యములో గ్రంథములుగూడ రచించిరి. మహమ్మదీయ ప్రభువులను ఉదాహరణముగా పెట్టుకొని అప్పటి హిందూరాజులుగూఁక అనేక సంస్కృత గ్రంథములను వ్రాయించిరి. బెంగాల్ ముస్లిం రాజుల పోషణలోనే సంస్కృతములో నవ్య సృష్టి, నవ్యన్యాయము అను రెండు శాస్త్రశాఖలు పుట్టినవి.

పైన ఉదాహరించిన విషయములవలన హిందూ మహమ్మదీయ సంస్కృతులు క్రి॥ శ్రి॥ 11 వ శతాబ్ది నుండియే భారతదేశములో కలిసిమెలసి యున్నట్లు తెలియగలదు. ఈ విధముగా ముస్లిమురాజుల పోషణలో అభివృద్ధి చెందిన కవులు గ్రంథములు కొన్ని మాత్రమే మిక్కిలి ప్రస్తుతింపబడును.

భానుకరుడు:—ఈ కవి ముస్లిములు పోషించిన కవులలో మొదటివాడు. వారి ఆదరమును అధికముగా పొందినవాడు. కవికి “భానుదత్తుడు”అను పేరుకూడ కలను. ఇతడు 12 వ శతాబ్ది పూర్వార్థమునంగుండి నాడు. ఇతడు గీతగౌరీక, రసతరంగిణి, పద్మవేణి అను గ్రంథములను రచించెను. నిజామ్షాహ, షేర్ షాహ రాజుల పోషణలో నుండెను. ఈయన తన కృతిలో “కా హానిః శేరసాహ షీతిప కుమణే రశ్వ కోటిశ్వ రస్య” అని తన ప్రభువును పొగడెను. షేర్ షాహ సభలోను, నిజామ్షాహ సభలోను గౌరవమును పొందెను. నిజామ్షాహనుగూర్చి ఈ కవి రచించిన అనేక శ్లోకములు లభించుచున్నవి.

“అయం కామో నిజామో వా

కిం త్వయా వ్యవధారితం”

“నృపతి నిజామ్ చమూదరజార్పిత జనిత ప్రభూతి పీడాభిః.”

“ధరణిధర నిజమశామ యుచ్చత్ కరకరవాలకరాళ కాల్సర్యః”

“తత్ కిం రాజపథే నిజానుధరణి పాలోయ మాలోకితః”

“షోణీకామ నిజామశాహ విలసత్ సిందూర కుంద్రనజ”

షోణీకామ నిజామ తావక భుజం లబ్ధ్యా భుజం గేశ్వరం”

“నిజామవసుధాధి పే షీపతి శోణికోనే దృశా”

“చైవ ప్రాపి క్వచిదపి తతః శ్రీ నిజామద్వితీయః”

“పద్మద్వోష్ఠీ గర్దిప ప్రతిభటదమన శ్రీ నిజామ ప్రతీభః”

“షోణీకామ నిజామశాహ భవతః ప్రాథప్రతాపానలైః”

“జాయంతే శ్రీ నిజామ పృథురణ భవతః ప్రాథనిస్సాగనాదాత్”

“దిగ్బాల తనుతే నిజామనృపతే వాతం పతాకాంసుకైః”

ఈ మొదలైన శ్లోకములను భానుకరుడు నిజాం శాహ పోషణలో ఉండి రచించెను.

అక్బరీయ కాళిదాసుడు:—ఈ కవి అక్కర చక్రవర్తి కాలములోనుండెను. ‘రామచంద్ర యశఃప్రశస్తి’ అను కావ్యమును రచించి రేమా రాజున కంకితమిచ్చెను. ఈ కావ్యము ఆ రాజు పేరనే ప్రసిద్ధిపడెను. ఇతడు నాలుగు వందల సంవత్సరముల క్రితము ఉండినాడని తెలియుచున్నది. ఇతని పేగువల్ల నే, అక్కరన కిత డభి మానపాత్రుడని తెలియుచున్నది. ఇతడు అనేక రాజుల ఆసానములను అలంకరించెను. దశపతి, జలాల పీఠ భానుపుత్ర, రామచంద్ర మొదలగు హిందూ రాజులను కూడ కొలిచెను. ఇతడు అక్కర చక్రవర్తిని అద్భుత మహా చక్రవర్తిగా వర్ణించెను.

“వేల్ల త్సంభోధరశ్రీ రకబరధరణి

పాల పాణి కృపాణి

గాజీజలాలదీన షీతిపకులమణే

ద్రాక్ష ప్రయాణేప్రతీతే”

“పిరత్సం కాన్యకం చే దకబరకలయ

సుప్రగంఠం కార ఘోషం”

“దిక్షా గారబరఘంప స్తవ విశేదయశః

శేసరీ కాచిలేంద్ర”

“...అర్థతి వాసుకిం స్వయశ్చసా

నీలీంద్ర మాదామణిః”

“తత్ సత్యం శ్రీ మామాయాపలతిలకమశే

భీషణాత్ భీషణాసి”

ఈ విషయముగా అనేక రీతుల అక్కర చక్రవర్తి నీతికు ఖర్చించెను. ఈ కవి వ్రాసిన ‘సూక్తి కుందర’ మను కావ్యములో అక్కర యుద్ధయాత్రవర్ణింపబడి నది. ప్రకృతివర్ణనలూను, యుద్ధ వర్ణనలూను నితకు సిద్ధమగుదు. ఇతనికి “అక్కరీ కాళిదాసు” అను పేగు ఆకాలములో విరుదనామముగా నుండెనని తెలియుచున్నది. సకలాలంకార నిబద్ధమైన రచనతో నీ కవి తన ముస్లిము విలికలను అభివర్ణించెను.

జగన్నాథపండిత రాజు:—ఈ పండితకవి శ్రీ.శ. 1628 నుండి 1658 వరకు ఉన్న షాహజహాన్ చక్రవర్తి ఆస్థానకవి. దాదాశిరోహ కూడా ఇతనిని ఆదరించెను. ఇతడు ఆంధ్రదేశములో గోదావరీ తీరమునందలి ముంగండి గ్రామనివాసి. వేగినాటికాఖకు చెందిన ఆంధ్రబ్రాహ్మణుడు. ఇతని తల్లితండ్రులు లక్ష్మీ పేరుభిట్టులు. తండ్రి అనేక శాస్త్రములలో మహాపండితుడు. జగన్నాథుడు తండ్రి వద్దనే విద్యాభ్యాసము చేసెను. జగన్నాథుడు ఇస్లాము మత గ్రంథములను, సాహిత్యమును చాల తర్కరగా చదివి ఆ మతములో ఖాజీని ఓడించెను. ఈ అన్యుత్తిమును విని డిల్లీ పాగుషా జగన్నాథుని తన దర్బారుకు పిలిపించెను. జగన్నాథుడు “లబంగీ” అను ఒక ముస్లిమ్ బాలికను ప్రేమించి పెండ్లియాడెను. ఆ యవస్థ్రీని “యవనీ రమణీ విపదశ్చిన్ననీ, యవనీ సనీతిశ్చయంగీ” లోనగు శ్లోకములచేత వర్ణించెరు. జహంగీగు కాలములో అతడు డిల్లీకి వారెను. అతడు నూగుద్దీన్ చక్రవర్తిని “వ్యతిరేక స్థూరదీన్ షీతిరమః” అని వర్ణించెను.

స్థూహానుకు సాదగుడైన “ఆసఫ్ ఖాన్” అను షాహజహాన్ మంత్రి పైన “ఆసఫ్ విలాసము” అను కావ్యమును రచించి షాహజహాన్ హాస పండితరాజు విరుదమును పొందెను. జగన్నాథుడు తనదృష్టిలో ఇద్దరే ప్రభువులు అని “డిల్లీ శిర్గోవా, జగదీశ్విగోవా మనోభాక పూరయితం సమరీః, అన్వైః గృహలైః పరిదీయచాసం శాకాయ వాస్థాల వణాయ వాస్థాత్” అను శ్లోకముగా తెలిపెను. షాహజహాన్ దర్బారులోనే ఈ కవి చాలా కాలము గడపెను. ఇతడు కొంతకాలము దాదాశిరోహ పోషణలో కూడా ఉండెను. దాదాశిరోహ హత్య తరువాతి నిర్వేదమును చెంది జగన్నాథుడు డిల్లీ వలి, కాశీ చేరెను. “ఇతడు కులభిషుడైనందుకు అప్రయ దీక్షితు లితనిని గర్హించగా, శాప

ముచే జగన్నాథుడు దీక్షితుల గ్రంథములకు ఖండ్సములు వ్రాసి తన ప్రియురాలైన లవంగితో గంగలో మునిగెను.” అని యొక కింవదంతికలదు. ఇతడు “డిల్లీ వల్లభపాణి పల్లవతలే నీతమ్ సవీనం వయః” అని చెప్పకొనెను. ఆసఫ్ విలాస కావ్యాంతము నందలి గద్యములో “సవాజ్ ఆసఫ్ ఖాన్ మనః ప్రసాదిన సార్వభౌమ శ్రీ మాహజహా ప్రసాదాధికత పండిత రాజ పదవీ విరాజితేన జగన్నాథేన” అని చెప్పి కొనెను.

అమృతవత్తుకు:—ఈ కవి మహబుద్దీన్ దర్బారులో నుండెను. ఈ నవాబు కాశ్మీరరాజు. కాశ్మీరముపై దాడిచేచ్చిన “మిరా షాహ” అను నవాబును మహబుద్దీన్ బెదిరించు శ్లోకమును అమృతవత్తు డివిధముగా వ్రాసెను:

“కాశ్మీరగంతు కామస్య మీరశాహాఖ్య ధూపతేః, శివాబుద్ధీన ధూమింద్రః ప్రాహిణో దితి లేఖకం”

ఈ కవి శ్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దిలో నుండెను.

పుండరీక వికలుకు:—ఇతడు శ్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ది అంతమునందు ఖాన్ సేత రాజ్యమును పాలించిన బుర్ హాన్ ఖాన్ దర్బారులో నుండెను. ఈ నవాబు టిండి తాజ్ ఖాన్, తాతీ అహమద్ ఖాన్. పుండరీక వికలుకు ఈ నవాబు ఆస్థానములోనుండి “రాగమల” అను సంగీతశాస్త్రగ్రంథమును గచించెను.

మారినారాయణ మిత్రకు:—ఈ కవి 17 వ శతాబ్ది మధ్యభాగమున నెలసిన శాహజహాన్ కాలములో నుండెను. ఇతని రెండు శ్లోకములు మాత్రమే లభించుచున్నవి. అందొకటి శాహజహాన్ వద్ద ను పరయగుచున్నది. “శ్రీమచ్ఛాహ జహా బ్రహ్మి తిదిదం మాహాత్యైవం” అనునది ఆ శ్లోకము.

వంశిసరమిత్రకు:—ఈ కవి శాహజహాన్ చక్రవర్తి భాగ్యచే గౌరవింపబడెనని యితని పద్యామృత తరింగిణిలోని ఒక శ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. “డిల్లీంద శాహజహాన్ మహిష్యాః సేవకో వంశిసరః” అని యితనినిగూర్చి చెప్పబడెను.

చతుర్జ్ఞానుడు—ఈ కవి ఔరంగజేబు మేనమామ, మంత్రియునగు శాయస్తాఖాన్ పోషణలో నుండి అతనిపై కృతజ్ఞతా సూచకముగా ‘రసకల్ప గ్రుమము’ అను కావ్యమును రచించెను. ఈ కవి శ్రీ. శ. 17 వ శతాబ్ది అంతమున నుండెను. ఇతని గ్రంథము లభించుటలేదు. కాని అంగులోని ఖానుని వంశవర్ణన శ్లోకములు మూడు లభించుచున్నవి. ఖానుని తాత పేరు ఇరమాద్దాలా అని

సంస్కృత సాహిత్యము : ముస్లిముల సేవ

రితమా

ద్వోలేలీనామా భవత్."

అను శ్లోకమువలన తెలియుచున్నది. ఖానుని తండ్రి పేరు "అస్కఖాన్" అని

"సుతను రసకఖానః నూనరస్మాత్ తూతారిః"
అను శ్లోకమువలన తెలియును. శాయిస్తాఖానుని గూర్చి

"శాస్తాఖాన నృపో విహస్తమతిష్ఠ
చ్చస్తాస్త్ర శాస్త్రాన్తరే"

అని చెప్పబడినది.

"జానామిదానాయ సువరశైలం
ప్రనాయతావత్ వదనానివేధాః,

శాయిస్తాఖానస్య యశః ప్రతాప
సామ్రాజ్య సోమన్యుమహీ ససర్జ."

అని వర్ణింపబడినది.

స్మృతి:—ఈ కవి 18 వ శతాబ్ది ఆదిభాగములో మొగల్ పాగుషా మంత్రియగు అబ్దుల్ అక్బరు ముఖానుండి "అబ్దుల్ గాఫరు" అను గొంథమును రసించెను. 1720 లో మహమ్మద్ షాహ రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈ గొంథములో 1707 నుండి 1720 లో జరిగిన చరిత్రాంశములు వర్ణింపబడినవి. 1721 లో ఆంగ్లేయ మరణించెను. ఈ గొంథములో ఆక్బరు, జహంగీర్, శాహజహాన్, ఔరంగజేబుల ప్రసావము కలదు. లక్ష్మీపతి యీ చంపువులో, ఔరంగజేబు కొడుకైన మహమ్మద్ షాహ దర్బారులో మంత్రిగా ఉన్న అబ్దుల్ గాఫరు మంత్రిత్వము నుండి తొలగింపబడినపుడు తిరిగి మంత్రిత్వ సంపాదనకై అతడు చేసిన దాడి వర్ణింపబడినది.

"ఔరంగజేబు మరభ్య వ్యవహారస్తయా ఖిలః"

ఇత్యాది శ్లోకములవలన నై యంశములు స్పష్టమగును. అబ్దుల్ గాఫరు, ముస్సేన్ అలీఖాన్, నై యద్ఖాన్ అను ముగ్గురు సోదరులు. వీరిలో అబ్దుల్ గాఫరు మంత్రి; మహమ్మద్ షాహ, మాసన్ మహత్వి చేసినప్పుడు అబ్దుల్ గాఫరు సహాయము చేసి దాడిచేసి ఓడిపోయెను. కేవల షాహ అతడు పూర్వముచేసిన సేవను తలచి తిరిగి మంత్రిగా అతనిని నియమించెను.

"దారాశాహం నిగత్యాహాయ కంకృత్యారణాంజ్ఞే
ఔరంగజేబుహస్తాభ్యే య లక్ష్మీః సమర్పితా"
అని అబ్దుల్ గాఫరు పాగడినను.

"ఔరంగజేబు భూనాగకలంభాధికలనిధే,
బేదలీ (నిరుత్సాహము) మమజాతాస్తి..."

ఇత్యాదులు యీ గొంథములోని ముఖ్యములు

లక్ష్మీపతి అనేక శాస్త్రములలో పండితుడు. అతనికి కుంఠనగూడ బాగుగా తెలియును. అరబ్బీ,

పార్సీ పదములు విశేషముగా నీకవి తన సంస్కృత కావ్యములో వాడి ఆ భాషలలో తనకుగల పాండిత్యమును తెలిపెను. ఉదాహరణముగా:—

"స నరో గోస్తనీంత్యక్త్యా కరోతి గోస్తభక్షణం"
"గోష్ట" అను పదమును "గోస్త"గా వాడినాడు. అనగా మాంసము.

"యత స్తతోమయా భుక్త్యా జహరం త్యజ్యతే నపుః"
"జహర్" అనగా వివము. ఈ పదమును "జహరం" అని ద్విత్వీకరణం చేయవలయుగా వాడినాడు.

"సునాహయంతరా త్యక్తుం కరోతి స్వస్య నిల్కతే"
కంబక్తః సోపి, ... " "సునాహ" దోషము.

"నిల్క" మనగా అత్త. "కంబక్త" అనగా దురదృష్టుడు. ఈలాగే "పంజరస్థితి కేరవత్" అని. "కేర" అనగా పులి. "జవాబం కిం ప్రదాస్థితి" అని జవాబ్ అను పదము వాడినాడి కవి.

"వజీరేషు చ మోషిత్సు దుష్కరీ యో ర్విధీకుతే"
"వజీరీ" అనగా మంత్రి, "దుష్కరీ" అనగా ద్వేషము. "చంద్రేణముస్తది". ముస్తది అనగా బుహువు. "శరాబపానతోనష్ట చ మైత్ర్యే నృపతి నందనైః"
"శరాబ్" అనగా సారాయి. "చమత్" అనగా కన్ను. ఇది "చక్షుస్" అను సంస్కృతపదమునకు ఫార్సీ రూపము. "సుదాంగస్తయథా ఫీలః" అను చోట ఫీలః అనగా వినుగు. "తత్కాలమేవ ఖబర్ గ్రాహకేణ" అను వాక్యములో 'ఖబర్' అనగా వార్త. "మాహాతావకర స్పృష్ట మంభోజమివ" అనుచోట మాహాతావ్ అనగా చంద్రుడు. "సుభాహ గోధలంకృత్యా" అని మరి యొకచోట వ్రాసెను. "సుబాహ" అనగా ఉదయము, 'గోష్టల్' అనగా స్నానము. "హిలాల మంతరా చంద్ర ఆశ్వానే న విరాజతే" "హిలాల్" అనగా అర్ధ చంద్రుడు. "ఆశ్వాన్" అనగా ఆకాశము. "ప్రామాశీ న విధాతేవ్యో బరదాస్తం విధీయతాం" అని యొకచో నీకవి వ్రాసెను. "ఫరామాశీ" అనగా కోపము. "బరదాస్త" అనగా ఓర్పు. "దలియస్తై మే సత్యం". "దలిల్" అనగా ప్రమాణము.

ఇట్టివి ఎన్నియో ఫార్సీ అరబ్బీ భాషాపదములను సంస్కృతిజ్ఞములలో కవిని లక్ష్మీపతి యీ కావ్యమును మణిప్రవాళియు చేసినాడు. ఇతడు కవియే గాక చరిత్ర పరిశోధకుడు కూడా.

ఈ ఉదాహృత విషయములవలన శ్రీ. శి. 11 వ శతాబ్ది నుండియే హిందూ మహమ్మదీయ సంస్కృతులు మనదేశములో కలిసి మెలిసి యున్నట్లు తెలియుచున్నది.

సూర్య త న యా సు

శ్రీ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులు

పాతక పాత హేతువయి పావనమై పుగహూతసీల ర

త్నాతతకాంతినోష్ఠ భవదంగ మహర్ముఖమందు గాంచ నే
పాతకి నోచునో యమున ! వాని మనంబున నిల్చు సీరద
వ్రాతనమచ్చవిం బాలుచు వారిజనాభుని రూపనంపదల్.

కలుషపరంఘరల్ హరుని కంఠలనద్వ్యుత్థితో హరించు నీ
జలములఁ గ్రుంకి యచ్చరల చామరచానసమీర నేవ్యులై
బలరిపునీర మెక్కుదురు పాపులు నీదు మహానుభావముల్
జలరుహబంధునందనిరొ ! నన్నుతి నేయఁగ నేర్తురే నరుల్.

కలిత మదాంధగంధగజగంఢవిలోల మిళిందనాద సం
కులములు భూపమాఖ్యుల ప్రకోష్ఠము లొల్లఁ గలిందనందినీ
చెలువగు నీ తటంతర విచిత్రవనంబులఁ గందమూలముల్
ఫలములు వృత్తిగాఁగ నిజవాసరముల్ గ్రమియింతు వశానినై.

స్ఫురదురుహాక్షికక్షరశోభలు లోపలఁ బైకి నిండ్ర సీ
లరుచులు గల్గు నీదు నలిలంబులఁ గ్రుంకు నరోత్తముండు భా
స్కరతనయా ! భజించు క్షణకాలము భీషణసౌమ్యమైన యా
హరిహర దివ్యరూపము మహాద్భుతమంద నుమారమానకల్.

కలితోత్తుంగ తరంగసంకుల భవద్గంభీర వాఃపూరముల్
నలినాస్తాత్మజ ! నేత్రోపర్యముగ సందర్శించునందాక యీ
లలనామోహము పాపభీతియును గాలవ్యాళదౌష్ట్యంబు దు
ష్కలిసామ్రాజ్యము దండపాణి భటనిశ్శాస్త్రిసాగ్ని ధూమచ్ఛటల్.

“కాళిందీ” యను నక్షరంబులను హృత్కంజాతము దెవ్వఁడే
లీలాయుక్తి భజించు దత్తరమునక నిల్చున సమస్తార్థముల్
సీలాశ్మచ్ఛృలీను నీ జలములన్ నిష్టాగరిష్టాత్మకై
తేలంగల్గిన దత్పభావగరిమల్ చెల్పంగ శక్యంబులే ?

సూర్యతనయాస్తుతి

ఋరధనము స్థాపించుటయు బ్రాహ్మణహత్య సురాభిలాషయున్
గురునతితోడి పొత్తు మదిఁగోరుట కాంచనచౌర్యమాదిగా
నరు లొనరించు పాపముల నాశమొనర్చు బ్రతిష్ఠఁబూని యో
తరణికుమారి ! నీ జలముదాపుననుండ నఘంబులంటునే !

నీదగువారిపూరముల నిత్యముఁగ్రోలుచు రాధికా మనో
నా ఘని పుణ్యగాథలు మనంబున ధ్యానమొనర్చుచున్ మహా
మోదముతోడ నీడుతటభూరుహ సంక్తులలోఁబరేత రా
ట్రోనరి! మానిభావమున శుద్ధమతిన్ జరియించు తెన్నువో.

జననీ ! నీ విమలాంబుపూరములలోఁ జన్మంబు వోనాడు నే
మనుజుం డాతని పాపనంఘము లెడన్ మన్నించు వైవస్వతుం
డనుజప్రీతిని భాస్కరుండును దదీయాంగంబు భేదించుటన్
గనియున్ గోపమునొండఁ డమ్మరొ! నిను న్నన్నటి మోహంబునన్.

తరణి తనూజ ! గోపవనితారకసిక్రప్రియ! దండహస్తసో
దరి ! యమునా ! నమ స్తజన తాపవినాశిని ! పాపహారిణీ !
సరసపయఃప్రపూర ! యని స్నానమొనర్చుచు నీదు నామ సం
స్మరణ మొనర్చ నస్తభవనంచితపాపము లెల్ల రూపఱున్.

(పండితరాయల అమృతలహరిః అంధ్రానువాదము.)

వైదిక కావ్యాలలో జైనుల కైవాడు

శ్రీ కె. కుళాలప్పగౌడ

భారత భగ్యాకాశంలో భారత రామాయణాలు సూర్యచంద్రులవంటివి. వివిధ మత భాషలున్న మన దేశంలో ఈ భారత రామాయణాలు వివిధ రీతులుగా దేశకాలానుసారంగా మారుచుచున్నాయి. వాల్మీకి రచితమైన రామాయణాన్ని పలువురు కవుల ప్రతిభాకుల్యాలలో ప్రసాదించి పలు మత క్షేత్రాలను సారవంతం చేశాయి. ఈ కారణంవల్ల నే మనదేశంలో జైనబౌద్ధ వైదిక సంప్రదాయాల రామాయణ భారతాలు వ్యాపించాయి. కన్నడనాడుగో సాహిత్య ప్రోద్బలకాలంలో జైనుల ప్రబలులైనందున ఆ మత ప్రతిపాదకులు వారు రచించిన వైదిక కావ్యాలలోను ప్రతిబింబించాయి. కన్నడ సాహిత్యంలో అదికవి అని పేరుపొందిన పంపకవి వేంగీ నుండలన్ను 10 వ శతాబ్దం మధ్యభాగంలో (941) పాలించిన చాళుక్య అరికేసరి ఆస్థానంలో విరాజిల్లి జైన పురాణమైన అదిపురాణాన్ని మొదలు రచించాడు. తర్వాత రాజా కోరికపై సుసేనీధుడైన విక్రమాద్ధున విజయనునే సమస్త భారత సారాన్ని చారిత్రక వ్యక్తులతో పారాణిక ఘటనలను సమ్యేశించేసి, రచించి క్షిత్రి పొందాడు. తర్వాతి కవులలో కొందరు మొదలు జైన పురాణం, మరొక లోకకావ్యం రచించడానికి ఇది మార్గదర్శకమైంది. వీరిలో రన్నకవి పంపకవి అడుగు జాడలలో నడిచాడు. పంపకవి సమస్త భారతీయ హాసాన్ని సంగ్రహించి విక్రమాద్ధున విజయాన్ని రచించగా, రన్నకవి సింహావలోకనకమంతో ఒక పర్వంలోని కథలో భారతాన్ని ఇమడించినాడు. పంపకవి జీవాగమాన్ని అదిపురాణంలోను, లోకకావ్యాన్ని విక్రమాద్ధున విజయంలోను వెలయించగా, రన్నకవి లోకకావ్యానికి సాహసభీమవిజయాన్ని, జీవాగమానికి అజితపురాణాన్ని మీదుకట్టాడు. అంతేకాదు. కావ్యపు అంతరంగగుణాలలో ఒకదానికి మరొకటి ప్రతిబింబింపి అన్నంతగా చిత్రించాడు. చాళుక్య అరికేసరి సామంతమాదామణికోగా, పంపకవి అతని నుగళిలాలకు అమ్మడుపోయి, అతని బిరుదును అర్జును

నికి ఆగోపించాడు. ఉదాహరణకు:—అరికేసరిగల సాహసాంక, శుజార్ణవ, ఉదాత్తనారాయణ, సామంతమాదామణి అనే బిగుదులను అర్జునుని వర్ణించే పట్టులలో అక్కడక్కడ కనిపిస్తాయి. రన్నకవి కావ్యంలో రాష్ట్రకూటులనుంచి రాజ్యం కైవసం చేసుకొని కల్యాణి చాళుక్య వంశస్థాపకుడైన నూర్మడి తైలవ చక్రవర్తి వంశానువర్తనమే భీముని వంశాను వర్తనం. అతని పునరుడు ఇరివ డం సత్యా శ్రేయుని-సాహసభీమ, చాళుక్య కంఠీరవ, చాళుక్య కంఠస్వ అనే కవి మనమెచ్చు - బిరుదులు గదాయుద్ధంలోని భీమునికి కూడా చెలుతాయి. ఈవిధంగా కర్నాటకాత్రయగంలో అవతరించి కవులుగా నుకదన విగులుగాను గంటంలోను, కటాగిలోను అద్వితీయమైన కైవాసం చూపి, యశస్సులైన ఈ కవులిద్దరిలో బింబ ప్రతిబింబ సామ్యం కనిపించినా, పంపకవి పంపకవిగానే, రన్నకవి రన్నకవిగానే ఉండిపోవడం కూడా కానవస్తుంది. అంతేకాక, పంపకవికి శిష్యునిలాగ ఉన్న రన్నకవి పంపకవినిగురించి తన గదాయుద్ధ కావ్యంలో ఒకమాటైనా అనక పంపకవికి సామంతునివలె ఉన్నప్పటికీ కవిచక్రవర్తిగా శోభిస్తాడు.

అది పంపకవి తర్వాత అభినవపంపకవి ఒకడు ఉద్భవించడానికి సుమారు నూరేళ్ళు అవసరమైంది. పంప రన్న కవులిద్దరి మధ్యగల సామ్యం అదిపంప, అభినవ పంపకవుల మధ్యలేదు. ఒకరు భారతం రచించారు. మరొకరు రామాయణం అథవా రామచంద్ర చరిత పురాణం రచించారు. వైదికులకు (చేదుతాను యాయలకు) సర్వగ్రంథాలుగా పరిగణించబడిన ఈ రామాయణ మహాభారతాలు జైన సంప్రదాయంలో లోకక కావ్యాలపురుషుని. పంప రన్న కవులు పెట్టిన పద్ధతి యిది. అభినవ పంప (నాగచంద్ర) కవికి ముందే పొన్నకవి రచించిన లోకక కావ్యమైన భువనైక రామాభ్యుదయ మనేది ఉందనే ఉల్లేఖనాలు, ఉదాహృతి పద్యాలూ కేశిరాజు శబ్దమణిదర్పణం మొదలైనవాటిలో లభించినప్పటికీ, సమగ్రగ్రంథం లభించ

వైదిక కావ్యాలలో జైనుల కైవాడం

లేను. కనుక కన్నడంలోని జైనరామాయణాలలో అభినవ పంపకవిధి మొదటిది. సుప్రసిద్ధమైన వైదిక కథలను గ్రహించడంవల్ల అభినవ పంపకవి కెప్పుడోన్నాడో ఏమో! ఇద్దరూ మూలకథల ఉత్తమ సంగ్రహాలు గనుక నాగచంద్రునికి ఈ పేరుకు (అభినవ పంపక వేగకు) అర్హత ఉండవచ్చు; ప్రతినాయకుల చిత్రణలో ఇద్దరికీ సామ్యం కనిపించినా కనిపించనూ వచ్చు; అయితే, ఇద్దరిమార్గమూ వేరు వేరు. శైలి అయితే పూర్తిగా భిన్నం. ఆది పంపకయితే వైదిక సంప్రదాయానుయాయి. ఆయన రాజు ఆస్థానకవి, తన జైను జైనస్థితికి పూర్వకం వైదికరక్తం తన గమయలలో ప్రవహిస్తూ మనస్సు జనభక్తిలోను, అహింస అనే ఆకాశగంగలోను పునీతమైంది. అయినా మతాంధత లేదు; ఆ మతం ఈ మతనునే భ్రమలేదు. దీనికితోడు రాజు ఆ ప్రయత్నం. చనువున్న నెచ్చెలి! నుకాలకు అర్హుడు; తనకు ఒకవంతు; ఆశ్రయ దాత. రాజు ర్శిని తను గుండుభి గభీగధ్వనితో ఘోషించడానికి, అలాగే సమరాంగణంలో కతిపట్టి ముంగుకురికి 'అతి నాయకపట్టన పారిసత్' నాయకుల పట్టు నికడనే! శక్తుడు. రెండు తరాలుగా తనదాతి ఋణవిముక్తుక. అంగుశం తన ఆశ్రితకవి వాణిని వైదిక వాణినితో పారించాడు. ఈ రీతిగానే చాళుక్య చక్రవర్తి నూర్కడితైలవ చక్రవర్తిని ఆశ్రయించిన రన్నకవి కూడ తన కృతిస్వరూప 'చాళుక్య కందర్పుడు' 'ఇదన పడంగ' తాత్పర్యమునీ అనుగించాడు. ఆనూ రాజులవల్ల కవులను ధనకవస్తు వాహనాలు, పురస్కారం, పాగడ్డలు, పదవి బిగులు అహమహమికతో ముసురుకొని వచ్చేవి. కాని, నాగ చంద్రుడు వీరికి పూర్తిగా భిన్నుడు. ఇతడు—

“శ్రీ నిలయు నిష్ఠ విషయము
భానుధనం బడెను దేవనిర్మితమేసిసి
ద్వైపగరియొ శ్రీప్రాకృత
మానధనం సుఖది నిర్ద సభినవ పంపం.”

(శ్రీనిలయు నిష్ఠ విషయము
భానుధనము వడసి దేవ నిర్మితమనిన
ద్వైపగరిలో నప్రాకృత
మాన ధనుడు సుఖము నుండె సభినవపంపం.)

పైన పేర్కొన్న కవులకు వైదిక కథలను ఉన్న రీతిగా రచించడానికి, అభినవపంపనికి రామాయణాన్ని జైన రీతిలో రచించడానికి, ఒదిగిన సన్నివేశాలూ వేరే

వేరే. ముందు చెప్పినట్లు పంప రన్నకవులు రాజాశ్రయం పొందినవాడు. రాజులు వైదికమతానుయాయులు. వారి స్నేహశ్రయోదార్యాలకు కట్టుబడినందున, ఈ కవులు కథలను వ్యాసుని మూలకథనుంచి సంపూర్ణంగా దారి తప్పించడానికి పూనుకోక చాలవరకు యథాతథంగానే రచించి ముగించాడు. అభినవ పంపకవి కావ్యం రచించినది ఏ రాజు పెద్దతనపు పాగడిక కోసంకాదు. తనమత శ్రద్ధను నిశ్చలంగా చూపడానికి జైన సంప్రదాయంలో సంస్కృతంలో ఉన్న రామాయణ కథను అనుసరించాడు.

ఇలా మూలకథ ప్రసిద్ధమైనదైనా ప్రఖ్యాత కవులవల్ల (ఉదాహరణకు:—భివధూతి, దిగ్విజయ చాళుక్య రామాయణాన్ని, భానుడు భారతాన్ని మాన్యులు చెయడం) నానారీతులుగా కృత్యైకం కావడం కొత్తదేమీకాదు. ఇది అవగాధ మనడమూ సాగ్యంకాదు. అనుభవ రామాయణము, ఆనంద రామాయణము, శేష రామాయణము మొదలైన రామాయణాలు మనకు విఖ్యాతంగా ఉండనే ఉన్నాయి. ఈ విధంగా వాల్మీకిరామాయణంతో ఆక్షేపకక్షేప పొందిఉన్నా కృత్యానలే విశేషంగాఉన్న జైన జ్ఞాని రామాయణాలూ సంస్కృత ప్రాకృతాలతో లభిస్తున్నాయి. ఇలాటి సందర్భంలో మన అభినవ పంపకవి విమలనూరి గవించిన జైన రామాయణానికి సంపూర్ణంగా ఋణపడిఉన్నాడు. ఇంతటి అర్ధవ్యక్తి, మృదుక్తి—కావ్యసౌఖ్యాలన్న నాగచంద్రుడు మత శ్రద్ధ అనే సంకల్పము తుంటలుగా తెంచి, పంప రన్నకవులను అనుసరించిఉంటే, కన్నడ కుల రసికులు ఇతన్ని కొండాడి వారి (పంప రన్నుల) కోవకు చేర్చి పూజించేవారు. కనుకనే ఇతనికి తిగినంత జన్మప్రియత లభించలేదు. నీలాకాశంలో ఆక్షేపకక్షేప మబ్బు తునకలు వ్యాపించిఉన్నా, ఒక్కొక్కచోటనుంచి మినుకుమినుకుమని కాంతి వెదజల్లే తారకలవలే భవావళి (జన్మ పరంపర) వర్ణనలో, మితిమీరిన వైరాగ్య బోధనలలో వైకుంఠివచ్చే రసగుళికవల్ల ఇతని కావ్యం తిగినంత గౌరవం పొందకపోలేదు. ఆదిపంపకవిని మెచ్చుకొని, అతని ప్రభావానికి లోనయిన కుమార వ్యాసుడనే బ్రాహ్మణకవి తన భారతాన్ని రచించే లభ్యుడు చెప్పిన “తిణికిదను ఘణిరాయ రామాయణం భారదతి, కౌటిలం తెరహిల్ల” (తలడిలే ఘణిరాజు రామాయణ భారమున, కౌలూన తెరవులేదు) అనే

అవహేళన అభినవపంపని రామాయణంగురించే విమో—అన్నట్లుంది!

అభినవపంపడు తనకు ఆకరమైన విమలనూరి రామాయణాన్ని అనుసరించినా, అతనివలె నీరస పురాణశ్రవణం చేయించక పాఠకుల భారం తగ్గించాడు. సంగ్రహాక కార్యంలో ఇతడు ఆది పంపకవివేషాలుతాడు.

ఇక జై నరాయణుని వాల్మీకి రామాయణం కన్నా వీరితో భిన్నమో చూద్దాం. పై చూపులకు ముఖ్య కథ ఒకే చూదిగా కనిపిస్తుంది. అయితే ఆంతర్యభేదాలు విభిన్నం. దీనిలో కథానాయకుడు రాముడు కాదు - లక్ష్మణుడు. ఇది రామచంద్ర చరిత్రపురాణం - రామాయణం కాదు. పలువురు జనములు ఇహలోక జనులకు భవావళిని తెలుపుతారు. విభూచలంలో పీఠజనపార్వ్యంలో గణాగ్రణి అయిన గౌతముడు మృగాధాపతికి చెప్పిన రామకథను తన చెబుతున్నానని కవి అంటాడు.

దీనిలో దశరథుని పుత్రకామేష్టి యగంలేనవి. దశరథునికి నలుగురు భార్యలు—అపరాజిత, కైక, సుమిత్ర, సుప్రభ. వీరికి క్రమంగా రామ, భరత, లక్ష్మణ, శత్రుఘ్నులు పుత్రులు. వీరిలో రామలక్ష్మణులు బలమృతులని కర్పించబడినారు. (వ్యాసభారతంలో బలరామకృష్ణులలో కృష్ణుడే ముఖ్యుడైనట్లు దీనిలోను, ఇతరజై న కథలలోను బలమృతులనే మేరు కన్యవృత్తిమొంది. అన్నకంటే తమ్ముడు ముఖ్యుడవుతాడు) లక్ష్మణుడు శ్యామలవర్ణుడు; రాముడు గౌరవర్ణుడు. వాల్మీకిరామాయణంలో రామునికి అన్యయించే అన్వర్థ నాయకమానన్నీ ఇక్కడ లక్ష్మణునికి అన్వయిస్తాయి. లక్ష్మణుడు వాసుదేవుడు, కృష్ణుడు, నారాయణుడు, లక్ష్మీధరుడు, పురుషోత్తముడు, జనార్దనుడు అని ఐర్వి తుడయ్యాడు.

రావణుని వంశావళి వివరణ కూడ దీనిలో ఉంది. జానకి కారణంగా దాశరథిచేత రావణునికి మరణమని నైమిత్తికలవల్ల విన్న విభీషణుడు జనకుని, దశరథుని చంపిందానికి ఏర్పాటుచేసినా, నారదుని మంగు నూచనవల్ల జనక దశరథులు గండం తప్పించుకొని బయటపడుతారు. సీతాదేవికి ప్రభామండలడనే అన్న ఉంటాడు. అతడు పసికందుగా ఉన్నప్పుడు భేచరు డొకడు గుర్రాగ్రహంతో అతనిని ఎత్తుకునిపోయి, చంపివేసే అవకాశమున్నప్పటికీ చంపక కరుణించి ఖచరపతి అయిన ఇంద్రుగతి ఇంటపడేబట్టు విసిరివేస్తాడు. ఈ విధంగా ప్రభామండలడు ఇంద్రుగతి సాకుడు కొడుకవుతాడు.

నారగుడు సీత రూపాతిశయం చూచి మోహించి నిరాకృతుడవుతాడు. ఈ కని తీర్పుకొనడంకోసం ఆమె సుందరచిత్రం గీచి ఇంద్రుగతి ఉద్వానంలో తగిలించి వెతుతాడు. దానిని చూచి ప్రభామండులు చెల్లెలని తెలియక సీతను మోహిస్తాడు. ఇంద్రుగతి అంతకుముందే జనకునికి వజ్రావర్త, సాగరావర్తాలనే రెండు ధనుస్సులను పంపాడు. మొదటి ధనుస్సును వంచి రాముడు సీతను, రెండవదానిని వంచి లక్ష్మణుడు చంద్రసృజాని ఇంద్రు కుమార్తెలను పెండ్లాడుతారు. ఇలా ఉండగా, ఇంద్రుగతి తన పెంపుడు కుమారునికి సీతను ఇవ్వరలసిందని జనకుని కోరుతూ దూతను పంపుతాడు. జనకు డది విని సీతను అదివరకే రామునికిచ్చి వివాహం చేసినట్లు వార్త పంపుతాడు. ఆ వార్త విని ప్రభామండలను కోపాటోపంతో స్వస్థింతో కదిలి రామలక్ష్మణులను ఓడించి, సీతను పట్టి తీసానని ప్రతిన పట్టుతాడు. అంతలో అతనికి పూర్వస్మరణ వచ్చి, సీత తన చెల్లెలని తెలిసి, వ్యసనపడుతాడు. దీనిలో పరమరామప్రసక్తిలేను.

రామ లక్ష్మణుల విభవ విజయాలకు భరతుడు విషాద పడుతాడు. కైకేయి ఉపదేశంపై విరాగిఅయిన భీతుని నైరాగ్య విముఖుని చేయడంకోసం—దశరథుడు జనకుని తమ్ముడైన కనకుని కుమార్తెను ఇప్పించి పెండ్లిచేస్తాడు. వరం నెపంగా రాముడు పోవలసిరావడం రామాయణంలో ఉన్నట్లు ఇక్కడా ఉండడం మాత్రమేకాక రాముడు సత్యస్వరూపుడుగాను ప్రకాశిస్తాడు. లక్ష్మణుడు మాత్రం కోపావేశంతో భీకరుడైనప్పటికీ—మేరు తప్పని తృబ్ధనాగంగా రాముని కనుసన్నలకులోబడి—ఉద్దరమండడం మాత్రమేకాక, వనవాసానికి బయలుదేరిన సీతారాములను వెంబడిస్తాడు కూడా. ఈ వనవాసాన్ని లక్ష్మణుని విజయయాత్ర అని చెప్పడం కవి ఆశ్చర్యం. దీనిలో లక్ష్మణునికి పెక్కు పెండ్లి ఉండవుతాయి. మొదటి పెండ్లి కాక వజ్రకర్ణుని ఎనమండుగురు కన్యలను, తిక్కినరాజుల మున్నూరుగురు కుమార్తెలను, వాలభిల్యుడనే వానికూతురుని, విజయపురపు వనమాలను, నంద్యావర్త పురాధిపుడైన అతిపీర్ణుని చెల్లెలిని, శిక్త్యాయుధాన్ని నిగ్రహించి జయించినంగన తేనుంజలి పురాధిపుడైన శత్రుధమనుని పుత్రుకను, వేలాంధపురపు విద్యాధరుడనే వాని నలుగురు మతలను, రావణుని శిక్త్యాయుధప్రయోగతాపాన్ని ఉపశమింపజేయగల ప్రోహమేషుని పుత్రుక విశల్యకుందరిని, మరి నూరుగురు యువతులను పెండ్లాడుతాడు. రాముడు వాల్మీకిరామాయణంలో ఏకపత్నివ్రతుడని ప్రసిద్ధి. కాని ఇక్కడ—రామునికి సీతకాక కపివ్యజను

వైదిక కావ్యాలలో జైనుల కైవాదం

పన్నెండుగురు దుహితలు, దధిముఖపర్వతపు ఖచరపతి సుతలూ భాగ్యలు.

వాల్మీకి కూర్చున్నాడేరు ఇక్కడ చంద్రవభి అయింది. రావణుని చెల్లెలయిన ఆమె ఖరుని భార్య. వనంలో తపస్సు చేస్తున్న ఆమె కుమారుని లక్ష్మణుడు తెలియక చంపివేయడంవల్ల దీనిని చంపడానికి ఆమె వచ్చి, దీని రూపం చూచి మోహపరవశురాలవుతుంది. కాని, అవమానితురాలై పైఠాం తీర్చుకొనడానికి ఇరునివద్దకు వెళ్లి మొరపెడుతుంది. ఖరుడు ఆమె చూడటం విని లక్ష్మణునితో యుద్ధానికి తలపడుతాడు. ఘోరయుద్ధం జరుగుతుంది. లక్ష్మణుడు ఖరుణ్ణి సైన్య సమేతిగా నాశించేస్తాడు. రాముడు సీతకు కౌవలిగా ఉంటాడు. ఖరుని సహాయానికి వచ్చిన రావణుడు సీతను చూచి మోహపరవశుడై రాముని మోసం చేసుకొని అవలోకినీ విష్ణును దెబ్బరించి యుద్ధార్థ విషయం తెలుసుకొని, లక్ష్మణుడు పెట్టిన సంకేతం ప్రకారం అవలోకినీ విద్యతో లక్ష్మణునిలాగ సింహనాదం చేయించగా, సహ్యాద్రునికి విమెండో అని రాముడు జటాయువును సీతకు కౌవలిగా పెట్టి బయలుదేరుతాడు. మరీచవృత్తాంతం, కాంచన మృగవృత్తాంతం దీనిలో తేలేవు.

ఇలా ఒంటరిఅయిన సీతను రావణుడు విమానంలో ఎక్కించుకుని అడుపడిన జటాయువును చావగొట్టి అపహరించుకొని వెళ్తుతాడు.

వాల్మీకిగ్రీవవృత్తాంతంలో వాల్మీకి జైనమతి. సుగ్రీవునికి భింగపాటు జరిగినది మాయావాల్మీకినించి. రాముని సప్తతాళభేదనానికి మారు రావణ సంహారానికి లక్ష్మణుడు సుమధుడని తెలుపడానికి లక్ష్మణుడు నీడతైలం ఉద్ధరించిన ఉండవల ఉంది. సుగ్రీవాదులు వానిరులు కోరు; వానరద్వీపాలు. హనుమంతుడు బ్రహ్మచారి కాడు. ఇతనికి సలుపురు పెండ్లాలున్నాడు. రావణుని చెల్లెలు చంద్రవభికుమార్తె అసంగపుష్పను పెండ్లాడిన ఈ హనుమంతుడు రావణుడిచ్చిన కర్ణకుండల పురానికి అధిపతి అవుతాడు; రావణుడు వరుణునితో యుద్ధం చేసినప్పుడు అతనికి సహాయంగా వస్తాడు; రావణుడు పరస్మిని మోహించాడనే కారణంగా అతనికి క్రూరమైబోతాడు.

వాల్మీకి కైలాసపర్వతంవూడ తపస్సు చేస్తున్నప్పుడు రావణుడా పర్యంతం ఎత్తుతాడు. అప్పుడు వాల్మీకి తన బొటనవేలితో నొక్కగా, రావణుడు చాల నొప్పిపడి అరవడంవల్ల 'రావణుడా నీ పేరు రూఢమైందని కవి అంటాడు. వాడు దరివదనుడుకాడు. వాడు పుట్టిన పదవోజాన భీముడనే రాక్షసుడు బహుళకరించిన భూపజాలలోని మాణిక్యాలలో రావణుని ముఖం ప్రతిబింబించడంవల్ల అతనికి దిశవదనుడనే పేరు పెట్టారు. కుంభకర్ణుని పేరు భామకర్ణుడు.

వీరందరూ యుద్ధంలో పట్టుబడి రావణ వధానంతరం తపస్సులవుతారు.

ఈ కావ్యంలో నేత్రబంస ప్రసక్తిలేదు. రామాదుల నేలను నభోగమన విద్యతో లంకకు చేరుతాయి. రావణ వధానంతరం సీతకు అగ్నిపరీక్షలేదు. అంచరూ అయోగ్యుడు వెళ్ళిన చాలకాలానికి సీతపై అపవాదు పుడుతుంది. రాముడు కృతాంతవక్తృడనే దూతతో సీతను అడవికి పంపుతాడు. ఆ అనిగ్యంలో వినుగుల వేటకు వచ్చిన పుండరీకజీ పురాధివాసుడు వజ్రజంఘమచారాజు, సీతాదేవినుంచి ఆమె వృత్తాంతం విని తన నగరుకు మిలచుకువెళ్లి కుశ్రామ చేస్తాడు. అక్కడ ఆమెకు లవ అంకుశులనే కుమారులు కలుగుతారు. అవును పెద్దనాడై వజ్రజంఘుని కుమార్తె శశిమాలను, మరి ముప్పై ఇంద్రుల కన్యలను, అంకుశుడు వృథువు పుత్రికలను పెళ్ళాడుతారు. లవంకుశులు నారదునివల్ల రాములక్ష్మణుల వృత్తాంతం తెలిసి వారిపై దుండై తిరస్కారాని బడిస్తారు. తిరస్కృత రాముడు వాగు తన కుమారుని తెలిసి ఆనందిస్తాడు. సిద్ధప సీత పవిత్రత చాటడానికి అగ్నిపరీక్ష జరుగుతుంది. ఆమె సంసార విరక్తురాలై తపస్సేని అవుతుంది.

కొంతకాలానికి రత్న మాల, అమృత మాలు లనేవారు లక్ష్మణునిలో పరిహాసమాడుతూ రాముడు మరణించాడని తెలుపుతారు. ఆ వార్త నిజమని భ్రమపడి లక్ష్మణుడు వెంటనే ప్రాణాలు వదులుతాడు. రాముడు ఈ అనాచారం తెలుసుకుని, లక్ష్మణుని ఘోరిక కాయాన్ని చిందనాగలుతో అలది, ఆరు నెలల పాటు తన బడిలోనే పెట్టుకొని ఉంటాడు. లక్ష్మణుని అంత్య సంస్కారంకోసం సుగ్రీవ విభీషణాదులు రాగా, వారిని రాముడు వారించి లక్ష్మణుని దేహాన్ని విడుదల కాగిలించుకుంటాడు.

ఈ సమయం చూచి రావణపుత్రుడైన ఇందగి కుమారుడు (రావణమౌతుడు) మొదలయినవారు అయోగ్యుడు ముట్టడించాడు. అప్పుడు రాముడు వజ్రావర్తచాపం పట్టి వివేకవిలుడై ఉండగా, సద్గతిపొందిన కృతాంత వక్తృడు, జటాయువు వచ్చి, ఆ రావణ మౌతుని సైన్యం చెల్లా చెదరుచే, రామునికి ధర్మం ఉపదేశించి, అతని వికలత్వం మోగొడుతారు. అనంతరం రాముడు కేవలి (కేవలజ్ఞాని) అవుతాడు. రావణుని చంపిన జీవహింసభరితంగా లక్ష్మణుడు నరకానికి వెళ్ళుతాడు.

ఈ విధంగా, కుతూహల జనకమైన మార్పుతో ఈ రామచంద్ర చరిత్రపూరాణం కావ్యదృష్టితో కై నే తగులకూ పఠనయోగ్యమైనది. అంతేకాక కావ్యమం తటా భాసించే కవిసహజ రసస్ఫూర్తితో అభినవ పంపనికృతి సహృదయవృద్ధులయంగమంగాను ప్రకాశిస్తున్నది.

విడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు

శ్రీ పి. పి. స్నో

కొంతకాలంగా నా సనస్కృతిలో ఒక సమస్య కనులుతూ ఉన్నదంటే అది కేవలం నా జీవితానికి సంబంధించిన పరిస్థితులవల్లనే. అసలీ వస్తువును గురించి తర్కించగల హక్కు కూడా నాకు ఈ కారణాలవల్ల ఏర్పడినది: ఇది కేవలం ఆకస్మికం. ఇదే అనుభూతిని పొందిన వారందరూ నేను చూసిన విషయాలనే చూసి ఉండేవారు; నేను ప్రస్తావించిన విషయాలనే ప్రస్తావించేవారు. అద్భుత వశాత్తు ఈ అనుభూతి కొంచెం అసాధారణమైంది. నా విద్యా శిక్షణ భౌతిక శాస్త్రాలకు సంబంధించిన శిక్షణ: కాని రచనలైతే మొగ్గ రచయిత సమస్య, అంటే. ఇటువంటి అవ్వడం నాకు, ఒక పేద కుటుంబంలో జన్మించడం చేత కలిగిన కేమో.

కాని ఇక్కడ నా జీవిత చరిత్ర ముఖ్యం కాదు. నేను చెప్పవలసినది, కేంద్రీకృత విశ్వాసాని, అక్కడ ఒక మహత్తర శాస్త్రయుగంలో కొంచెం పరిశోధన చేసే అవకాశం నాకు లభించినదని. భౌతిక శాస్త్రచరిత్రలో ఒక అత్యున్నతమైన ఘట్టాన్ని కళ్ళారా చూసే అద్భుతం నాకు కలిగింది. యుద్ధం వల్ల—జబుల్య. ఎల్. బ్రాగ్ ను కెల్టంగ్ స్టేషన్ అల్పవరకాలదగ్గర, చలికాలంలో ఒక గోజు ప్రొద్దున్నే కలవడంచేత నా జీవితంలో కలిగిన పరిణామాలవల్ల—ఈ అద్భుతం నన్ను వెంటాడుతూనే వచ్చింది. కేవలం నా అభిగమి మాత్రమే కాక, పరిస్థితుల ప్రభావం కూడా నాకు శాస్త్రజ్ఞులతో మెలగే సదవకాశాన్ని లభింపజేసింది. నా రచనలకు ఆకారాలను ఇచ్చే ప్రయత్నంలో రచయితలలో కలిశాను.

ఈ రెండు తరగతులవారితో కలిసి మెలిసి తిరగడంచేత, ముందుకూ వెనుకకూ వీరి మధ్య తిరగడం చేత ఈ సమస్యలో చిక్కుకున్నాను; దీనినే “రెండు సంస్కృతులు” సమస్య అని పేరు పెట్టి పిలుస్తున్నాను, ఎందుకంటే నా కెప్పుడూ రెండు వేరు, వేరు తరగతుల వారితో కలిసి తిరుగుతున్నాననిపించేది. తెలివిలో

పోల్చదగి, జాతిలోను సామ్యం కలిగి, సాంఘికంగాను అంతగా వేరుగాక, ఇంచుమించు సమానమయిన ఆర్థిక కలిగిఉన్నా, సమోహ్య లేనందున మానసిక, నైతిక జాతిక వాతావరణంలో మాత్రం విడిపోయిన వీరిని చూస్తే, బర్లింగ్టన్ హౌస్ నుంచి కాని, కెన్సింగ్టన్ నుంచి కాని చెల్లీవరకు కాకుండా మహాసముద్రాన్ని దాటవలసినట్లుందని నాకు అనిపిస్తుంది.

నిజానికి, ఒక మహాసముద్రం కన్నా పెద్దమాగం ప్రమాణం చేయవలసినట్లేది. అలాంటి అవకాశాన్ని గ్రామంలో చెల్లీలో మాట్లాడే భాషనే మాట్లాడుతూ ఉంటారు: ఈ గ్రామం చోల్లనుంచి M. I. T. కి ఎవరైనా వెళితే ఎదో టెబెట్ భాష విన్నట్లునిపిస్తుంది. ఇది ప్రత్యేకం, మన సమస్య మాత్రమే కాదు; విద్యాశిక్షణకూ, సాంఘిక వ్యవస్థలకూ సంబంధించిన కొన్ని చాదస్తాలవల్ల ఇక్కడ కొంచెం తీవ్రంగా ఉన్నది: కాని మొత్తానికి ఇది పాశ్చాత్యనేతా అన్నిటికీ సంబంధించిన సమస్య.

పాశ్చాత్యసంఘంలోని మానసిక జీవితం క్రమంగా చిలిపోయి రెండు ధ్రువాలుగా ఏర్పడుతున్నదని నా నమ్మకం. మానసిక జీవితమంటే, వ్యావహారిక జీవితమనికూడా నా ఉద్దేశ్యం: ఇది రెండూ వేరు వేరు కావని నా నమ్మకం. ఈ రెండు ధ్రువాలలో, ఒకవైపు సాహిత్యవేత్తలు (తక్కినవారు గమనించనవ్వకు వీరు తమనుతాము ‘మేధావులు’ని పిలుచుకొనడం మొదలుపెట్టారు—వారు తప్ప మరెవరూ లేనట్లు). కేంద్రీకృత శాస్త్రజ్ఞులు జి. హెచ్. హార్టీ నాతో ఒకసారి అన్నాడు, “ఈ మధ్య ‘మేధావి’ అనే మాట ఎలా వాడుతున్నారో గమనించావా? ఈ వాడుకవల్ల రూథర్ ఫోర్డ్, ఎడ్వింగ్టన్, డిరాక్, ఎడ్రయన్ లు ఎవరూ ‘మేధావులు’గా పరిగణించబడలేరు. ఇది చిత్రంగానే ఉన్నది.....” అని.

ఒక ధ్రువంవద్ద సాహిత్యవేత్తలు, మరొక ధ్రువంవద్ద శాస్త్రజ్ఞులు, ఈ శాస్త్రజ్ఞులకు ప్రతినిధు

విడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు

లుగా భౌతికశాస్త్రజ్ఞులు. వీరిద్దరిమధ్యా పరస్పరం ఎవక లేకపోవడం చేతి విర్రవీన అగాధం—ఒకొకప్పుడు (చిన్నవారిలో ప్రత్యేకంగా) విరోధభావం, అసహ్యం. కానీ పిటన్నిటకంటే సానుభూతి లేక పోవడం. పిటన్నిటివల్ల పరస్పరం అపోహలతో మనసులో వికృతరూపాలు విర్రవీనాయి.

వీరు ఒకరికొకరు ఎంతదూరమైపోయారంటే, భావనలోకూడా వీరిద్దరిమధ్యా సామాన్యమైనది విడిలేదు. శాస్త్రజ్ఞులు దాంభ్యపలనీ, ఉపేక్షపలనీ... తిక్కినవారనుకుంటారు. ఈ విధంగా అనుకునేవారిలో టి. యన్. ఎలియట్ ను ఉదాహరణగా తీసికొనవచ్చు: పద్యనాటికలను మళ్ళీ పునరుద్ధరించడంకోసం తను చేసిన ప్రయత్నాలు అంతగా ఫలితం పోయినప్పటికీ మళ్ళీ ఇంకొక 'కెడె'కుగానీ, 'గ్రీన్'కుగానీ భూమికలను తియ్యదేయలేనితే చాలునని ఆయన చెప్పాడంటే పైన చెప్పినట్లు అనుకునేవారు వింటారు. ఈ విధంగా చెప్పే కంఠం వారికి నువ్రిచితం. ఇదే వారి సంస్కృతికిచెందిన సంయుక్తమైన కంఠం. దీనిని విన్నతిరవ్వుత వారు మరికొక కంఠాన్ని వింటారు. ఈ కంఠమే ఎలుగెత్తి చాటుతున్న గూఢర్ ఫోర్డ్ కంఠం. "ఇదే శాస్త్రమహాయుగం! ఎలిజబెత్ యన్ యుం!" అని ఈ కంఠం చాటుతుంది. ఇదికొక, ఇంతకంటే... ఆంబుగయిన సందేశాలను మనలో చాలానుంది విన్నాను: షేక్స్పియర్ పాత్రకు ఎవరిని గూఢర్ ఫోర్డ్ నిర్ణయిస్తున్నాడో గ్రహించడం సులభం. ఇంతకీ సాహిత్యవేత్తలకు అర్థంకాని విషయ మేమిటంటే, అతను భావనలో, బుద్ధినిశ్చిత్రలో పూర్తిగా సత్యాన్నే పలుకుతున్నాడని.

"This is the way the world ends, not with a bang but with a whimper." ఈ వాక్యంతో గూఢర్ ఫోర్డ్ విసరిన ఛలోక్తిని పొల్చి చూడండి. "Lucky fellow, Rutherford, always on the crest of the wane" అని ఎవరో ఛలోక్తిగా అంటే, "Well I made the wane didn't I?" అని సమాధానమిచ్చాడు.

శాస్త్రజ్ఞులు లోతు లేని ఆశావాదులనీ, మానవ పరిస్థితులను గ్రహించలేని వారనీ ఇతరులు అనుకుంటారు. రచయితలూ, పండితులూ, ముంగు చూపులేని వారనీ, తమతోటి మానవుల విషయంలో ఆసక్తి చూపని వారనీ, ప్రగతిగా పరిశీలిస్తే మేధావివర

విరోధులుగా తేలిపోతారనీ, భావనను, కళను కూడా తుణికిం గా నిర్బంధించాలని చూస్తారనీ శాస్త్రజ్ఞులు నమ్ముతారు. ఈరెండింటిలోనూ కొంచెం నిజం లేక పోలేదు. కానీ ఇటువంటి వ్యాఖ్య అపాయకరమైనది, విధ్వంసాత్మకమైనది. పిటిలో రెండింటిని గురించి చర్చిస్తాను.

మొదట, చర్చనీయాంశం శాస్త్రజ్ఞుల "ఆశావాదం." ఈ సేరాలోపణ కేవలం ఒక లోకసామాన్య విషయమయిపోయింది. ఈ ఆగోపణ చేసినవారిలో అతి నిశితమైన బుద్ధిశక్తి కలవారు లేక పోలేదు; కానీ ఇది వ్యక్తిగతానుభూతిని, సాంఘికానుభూతిని విడిచిడిగా అర్థంచేసికొనలేక పోవడంవల్ల విర్రవీన ఈశా. నాకు తెలిసిన శాస్త్రజ్ఞులలో చాలానుంది (తిక్కినవారి వరకే) మనలో ఒక్కొక్కరి వ్యక్తిగతమైన పరిస్థితి విషయపూరితమైనదని ప్రగాఢంగా నమ్ముతారు. ప్రతి ఒక్కరూ ఏకాంతవాసంలో ఉండిపోయి, అప్పుడప్పుడూ కళలు, కళాసృష్టి సహాయంతో ఈ ఏకాంత వాసంలోనుంచి బయటకు రాగలుగుతున్నాం. కానీ జీవితంలో ఈ విజయాలు కేవలం శాంతిపల్లవ ములవంటివి: వాటి అవతలి మళ్ళీ చీకటిగానే ఉంటుంది. మన మందరమూ ఈ ఏకాంతంలోనే చనిపోతాము. మతవిశ్వాసమున్న కొందరు శాస్త్రజ్ఞులను నే నెరుగదును. బహుశా వారిలో ఈ విషయ భావంయొక్క చైతన్యం అంత ఎక్కువగా లేదేమో నాకు తెలియదు. గాఢానుభూతిని పొందగలిగిన వారిలో పునరుత్థి—వారెంత సంతోషంగా, ఉత్సాహంగా ఉన్నారో, నిరంతర సంతోషాత్సాహిత్యాలైనా సరే—ఒక్కొక్కప్పుడు జీవితపు బగువు వారి నగనరాలలోను బిత్తికేకలిగిస్తుం దనిపెనుంది. ఈ ఆనుభూతి తిక్కిన వారి విషయంలో ఎంత నిజమో శాస్త్రజ్ఞుల విషయంలోకూడా అంత నిజమే.

కానీ ఇందుమించు అందరూ—సరిగ్గా ఇక్కడ ఆశంసారేఖ నిజంగా భాసిస్తుంది, వ్యక్తిగతమైన పరిస్థితి విషయపూరితమైనంత మాత్రాన సాంఘికమైన పరిస్థితికూడా ఆ విధంగానే ఎందుకు ఉండాలంటారు. మనలో ప్రతి ఒక్కరూ ఏకాంతవాసులమే; ఏకాంతంగానే మరణిస్తాము. సరే అది మనం అతిక్రమించలేని విధి. కానీ మనపరిస్థితి విధికి సంబంధించనిది చాలా ఉన్నది: దానిని ఎదుర్కొనలేక

పోలే మనం మానవ మాత్రులంకాదు. అంతకన్నా తక్కువవార మవుతాము.

ఉదాహరణకు—మనతోటి మానవులలో చాలా మంది తిండిలేక మరణిస్తున్నారు. క్షులం గా చెప్పాలంటే, ఇదే సాంఘికమైన పరిస్థితి అంటే, మానవుని ఏకాంత స్వభావాన్ని తెలిసికొనడంలో ఒక అపాయం ఉన్నది. ఈ విషయభావంలో నిమగ్నమయిపోయి తక్కువవారికి తిండిలేకపోయినా లేక్క చేశాము.

శాస్త్రజ్ఞులు ఒక తరగతివాదుగా ఈ అపాయానికి అంత గురికారు. వారు పరిష్కారానికి ఏదైనా వీలవుతుందేమోనని చూడటానికి తొందరపడ్డారు. లేదని రుజువుయ్యేవరకూ వీలుందనే అనుకుంటారు. 'ఆశావాదమంటే' ఇదే. దానిని మనమందరం అలవరచుకొనవలసిన అవసరం చాలా ఉన్నది.

ఈ ఊహ తలక్రిందులుగా తయారయి, తమ సోదరులతో పోట్లాడాలనుకునే శాస్త్రజ్ఞులను రెండవ సంస్కృతియొక్క దృక్పథాలను అవజ్ఞతో చూసేట్లు చేసింది. ఇది చాలా సులభమయిన ఊహ. ఈ ఊహను ఉదాహరణగా తీసికొన నక్కరలేదు. ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు నన్నిలా ప్రశ్నించడం నాకు బాగా జ్ఞాపకం.

“రచయితలలో చాలామంది ఫ్రాంటాగ్నెట్ కాలంలోకూడా అనాగరిక మనబడదగిన సిద్ధాంతాల నేందుకు ప్రతిపాదిస్తారు? 20 వ శతాబ్దంలోని రచయితలలో చాలామంది విషయంలో ఇది నిజం కాదా? యాల్ట్స్, పాండే, విండాంరెన్ మన కాలంలో సాహిత్యాభిరుచులను ప్రతిపాదించిన పది మందిలో తొమ్మిదిమంది—రజకీయం గా మూఢులు కావడమే కాక, దుర్మార్గులుకూడా కారా? వారు నిరూపించేవాటి ప్రభావమే బౌషేన్విట్జును దగ్గరగా తీసికొని రాలేదా?”

అసమర్థనీయులైనవానిని సమర్థింప కూడదని అప్పడూ, ఇప్పడూ కూడా నా అభిప్రాయం. యాల్ట్స్ (నాకు సమ్యక్మయిన స్నేహితులద్వారా తెలిసిన విషయం) వ్యక్తిగా మంచివాడనటమేకాక మహాకవికూడా, ఆనందమత్రాస చాడు. ఈ విషయాలను కొదన్నమాత్రాస లాభింలేదు. అసలు సంగతేమిటంటే, 20 వ శతాబ్దంలో 'కథ'లోని కొన్ని పోకడలు అసాంఘికమైనవనే విషయాన్ని గుర్తించడంలో చాలామంది సాహిత్యవేత్తలు ఆలస్యంచేయడం

శిఖర్మమైన విషయం. మాలో చాలామంది సాహిత్యాన్ని వదిలివేసి జీవితంలో మరొక 'దారి'ని చూసుకొనడానికి కారణాలలో ఇదొకటి.

అటువంటి రచయితలు సాహిత్యాభిరుచిని నిరంకుశంగా పరిపాలించినా ప్రస్తుతం అటువంటి పరిపాలన లేదు. శాస్త్రంలోంటే సాహిత్యంలో మార్పు నెమ్మదిగా జరుగుతుంది. తననుతానే సరిదిద్దుకునే గుణం దానికిలేదు. అంగుచేత, దారి తప్పడం చాలా సార్లు జరుగుతుంది. కాని 1914-50 సంవత్సరాలలో దొరికిన సాహిత్యాన్నిబట్టి రచయితలను పరిశీలించడం కూడా శాస్త్రజ్ఞుల తప్పే.

నేను చెప్పిన అపొహలు ఇవే. ఈవిషయం తాత్వ్యంతో ఎన్నోసార్లు చర్చించాను. వారు నాతో ఏకీభవించలేదు. ఇది అతి సుగమమైన పద్ధతి అని వారి అభిప్రాయం: ఈ పరిభాషలో మాట్లాడినట్లయితే మూడు సంస్కృతులను గుర్తించాలంటారు. వారు శాస్త్రజ్ఞులు కాకపోయినా, శాస్త్రీయమైన పద్ధతులలో ఆలోచించగలిగినవారు కాబట్టి, ఇటీవల ఏర్పడి కేవలం సాహిత్యానికి సంబంధించిన సంస్కృతివైన తమకు అభిమానం చాలా తక్కువ అనీ (ఈ విషయంలో పాండిత్యంకూడా ఎక్కువ కనుక తక్కువ ప్రయోజనం అని భావిస్తున్నారు కాబోలు) వాదిస్తారు. సాంఘికాభివృద్ధి వీలులేదనే వాతావరణంతో వారికి సంబంధంలేదని నొక్కి చెప్పారు.

ఈ వాదాలపైన నాకు గౌరవం లేకపోలేదు. 'రెండు' చాల అపొయకరమైన సంఖ్య. అంగుచేతనే ద్వంద్వవాది పద్ధతి కూడా అపొయకరమైనది. రెండుగా దీనినైనా విభజించాలని చూసేవారిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. కాని ఇంతకంటే నూత్నీకరణ అవసరం: ఇంకా దూరం వెడితే నిరుపయోగమైన ఫలితాలే లభిస్తాయి.

ఒక ప్రవచనద్ద ఉన్నది శాస్త్రానికి సంబంధించిన సంస్కృతి—నిజమైన సంస్కృతి; మానసికంగానే కాక మానవశాఖ శాస్త్రదృష్టిలో కూడా. ఈ సంస్కృతికి చెందినవారు ఒకరి నొకరు పూర్తిగా అర్థం చేసుకోనక్కరలేదు. చేసికొనరు కూడా. జీవ శాస్త్రజ్ఞులకు సమకాలికమయిన ఖాతక శాస్త్రవిషయాలు బాగా తెలియక పోవచ్చు; కాని సామాన్యమయిన భావాలూ, ప్రమేయాలు ఉంటాయి. రాజకీయమత వర్ణవిభేదాలను చీల్చుకొని వ్యాపించే దాని స్వభావం ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది.

విడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు

లెక్కవేసి మాస్తే మిగిలినవారిలోకంటే శాస్త్రజ్ఞులలో కొంచెం ఎక్కువమంది నాస్తికులు ఉంటారని తెలుతుందిను—తక్కిన ‘మేధావులతో పోల్చి మాస్తే నన్ను చూడు. కాని ఆస్తికత కలవారూ ఉన్నాడు (ఇప్పటి యువజనంలో ప్రత్యేకంగా). రాజకీయాలలో శాస్త్రజ్ఞులే ఎక్కువమంది ‘వాసు’ పజ్జలకు చెందినవారని లెక్కలు చెప్తున్నాయి. ‘సన్సర్ వేటివీలు కూడా (మళ్ళీ ఇక్కడ కూడా యువజనంలో) లేకపోలేదు. లెక్కవేసి మాస్తే, ఈ దేశంలో, అమెరికాలో ఎక్కువ మంది శాస్త్రజ్ఞులు పేదకుటుంబాలనుంచే వచ్చాగని తెలుస్తుంది. కాని మొత్తంమీద మాస్తే ఇది ముఖ్యంకాదు. వారు చెందిన కుల, మత, రాజకీయ వర్గాలకే చెందిన ఇతిగులకంటే వారిలో వృత్తి, వైశిర్యంలో ఒక ఏకీభావం ఉంటుంది.

జె. జె. థామస్, లిండో మన్ కంటి కన్సర్ లేటివ్ లలో ఇది ఎంత నిజమో, ఐన్ స్టీన్. బ్లాక్ బోల్ వంటి ‘రాడెకల్’ల విషయంలో కూడా అంత నిజం; ‘క్రైస్తవుడు’ అనతిగిం కాంప్లెస్ విషయంలో ఎంత నిజమో ‘భౌతికవాది’ అయిన బెర్నార్డ్ విషయంలో కూడా; అదేవిధంగా బ్రోగ్గీ, రెస్నెల్ వంటి విశ్వగ్రామీణుల విషయంలో వలే ఫారడే వంటి బీవీ కుటుంబంలో జన్మించినవారి విషయంలో; ధనవంతుల కుటుంబాలలో జన్మించిన థామస్ మెర్సెన్, విక్టర్ రోడ్ డిస్ట్లె వంటివారి విషయంలో వలే నే పనిమరిషి కోడుక్లెస్ రూథర్ ఫోర్డ్ విషయంలో కూడా. వారందరూ ఆలోచన అనేదేమీ లేకుండా ఒకే విధంగా ప్రవర్తించారు: సంస్కృతి అంటే ఇదే.

రెండవ ద్రువంలోని చిఖరి ఇంకా విస్తారమైనది. భౌతిక శాస్త్రజ్ఞుల వద్దనుంచి సాహిత్యకారుల వరకూ, మధ్యలో ఎన్నోరకాల స్వరవిభేదాలు ఉండటం తెలుస్తూనే ఉన్నది. కాని సంపూర్ణాజ్ఞానాన్ని నూచించే ద్రువం యొక్క ప్రభావం రెండవదానిపైన ప్రసరిస్తుంది. ఈ సంపూర్ణాజ్ఞానం వల్ల, “సాంప్రదాయక”మైన సంస్కృతికి ఒక విధమైన అశాస్త్రీయమైన రుచిని ఆపాదిస్తుంది. మనం ఒప్పుకొనికపోయినా, ఈ రుచి శాస్త్రీయమైన పద్ధతికి విరోధిగా తయారవుతున్నది. ఒక ద్రువం వైపు ఉన్న భావాలు మరొక ద్రువంలోని విరుద్ధభావాలుగా ఉంటాయి. భవిష్యత్తు శాస్త్రజ్ఞుల రక్తనాళాలలో

ఉన్నదనిస్తే, సాంప్రదాయకమైన సంస్కృతి ఈ భవిష్యత్తే ఉండకూడదని భావిస్తుంది. శాస్త్రీయమైన సంస్కృతి ఉచ్చివించినా, ఇంకా పాశ్చాత్య నాగరికతమైన సాంప్రదాయకమైన సంస్కృతి ప్రభావమే ఉన్నదనవచ్చు.

ఈ ద్రువీకరణ మనకందరకూ నష్టం చేకూర్చుంది. మానవులుగా, సంఘంగా మనకు, అంతేకాక మానసికంగానూ, వ్యావహారికంగానూ కాలానికం గానుకూడా నష్టం చేకూగుస్తోంది. ఈ మూడిటిని విభజించాలనుకొనడం తప్పదు.

ఈ పరస్పరాజ్ఞానం విరసంగా మారిన సరసం. దేశంలో ఏదై వేలమంది శాస్త్రజ్ఞులు పని చేస్తున్నాడు. సుమారు ఎనిమిది వేలమంది ఇంజనీర్లు ఉద్యోగాల్లో ఉన్నాడు. యుద్ధకాలంనుంచి యుద్ధానంతరం వరకూ నేనూ, నా సహోద్యాయులూ ముప్పై ఏలై వేలమంది పరిశీలించాము. అంటే సుమారు నూటికి ఇరవై అయిదు వంతులన్నమాట. ఉదాహరణకు ఈ సంఖ్య చాలు. మాతో మాట్లాడినవారందరూ నలభై సంవత్సరాల లోపు వారే. వారంతా ఏ వేలి చదివేవాడో, అలాచించే వారో మేము తెలుసుకొనగలిగాము. వాగంటే ఇద్దం, గౌరవం ఉన్న నాకే విస్మయం కలిగింది. సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతితో వారికున్న సాన్నిహిత్యం ఇంత పల్లనిదని మేము అనుకొనలేదు.

సాధారణంగా సాహిత్యకారులు మాట్లాడే విషయాలన్నిటిని గురించి చదివేకొని కొందరు శాస్త్రజ్ఞులకు ఉండేది. ఇప్పటికీ ఉన్నది. కాని ఇది అరుదు. గట్టిగా అడిగితే, “కొంచెం డిక్టన్స్ చదివి చూశామన కోండి,” అనేవారు—డిక్టన్స్ ఏదో అతికష్టమయిన రచయిత అయినట్లు, అతిని పుస్తకాలను చదవటం నిష్ఫలమవుతుందన్నట్లు—రయినట్లే మరియూ రిల్ కీ లాగ. (వీరందరూ నిజంగా ఈ విధంగా ఆలోచిస్తారు. కష్టమొదకాని అర్థంకాని సాహిత్యానికి డిక్టన్స్ చిన్నామయిపోయినాడనే విషయం మాకు ఆశ్చర్యం కలిగించింది.)

వారి ఉద్దేశ్యంలో డిక్టన్స్ పుస్తకాలు చదవటం కేవలం, సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతికి ‘సలాము’ చేయటమే! వారికి వారి స్వంతమయిన గాఢమూ, నియమబద్ధమూ, నైతన్య నిలసితమూ అయిన సంస్కృతి ఉన్నది. ఈ సంస్కృతి సిద్ధాంతాలు సాహిత్యంలోని వాటికంటే ప్రత్యయంగా, నియమ

బడంగా, ఉన్నతస్థాయిలో ఉంటాయి. శాస్త్రజ్ఞులు కొన్నిచూటలను చిత్రంగా వాడుతూ ఉంటారు : ఈ వాడుకలను సాహిత్యంలో ప్రవేశం కలవాడు ఒక్కొక్కసారిపోయినప్పటికీ శాస్త్రజ్ఞులకు మాత్రం వారు ఏమి మాట్లాడుతున్నారో స్పష్టంగా తెలుసు.

వీరు బాగా తెలివైన వారని మరచి పోకూడదు. వీరి సంస్కృతిలో, సంగీతం మినహాయితే, కళకు పెద్ద స్థానం లేదు. వాదన, గ్రామఫోన్ రికార్డులు, కలర్ ఫోటోగ్రఫీ—అంటే ఎక్కువగా శ్రోత సంబంధమైన విషయాలు; చతుస్సంబంధమైనవి తక్కువ. పుస్తకాల సంగతి వేరే చెప్పవలసివస్తుంది. అయినా “పుస్తకాలా? నా పుస్తకాలను నేను యంత్ర పరికరాలలాగా వాడుతుంటాను,” అన్న మహానుభావుడంత అన్యాయం కాదనుకోండి. పుస్తకం ఎటువంటి పరికరం? సుత్తికింద ఉపయోగపడుతుందా? అనాదికాలంలో ప్రజలు త్రవ్వటానికి ఉపయోగించే సాధనం వంటిదా?

జీవితంలోని నైతిక, మానసిక విషయాలపైన వారికి ఆసక్తిలేదని కాదు. సాంఘికజీవితంలో మనలో చాలామందికంటే వారికి ఆసక్తి ఉన్నది. నైతికంగా చూస్తే మేధావులందరిలోనూ వారే ఎక్కువ సంఖ్యమైన కలవారు. (అసలు శాస్త్రీయమైన పద్ధతిలో నే నీతి ఉన్నది.) సాంప్రదాయకమైన సాహిత్యంలో వారి శ్రద్ధాసక్తులకు సంగతిమైన వస్తువు చాలా తక్కువని వారి భావం. వారు పూర్తిగా పొరబడుతున్నారు. అందుచేతనే వారి భావనాశక్తి ఉండవలసివచ్చి, గా లేదు. వారిచేతులతో వారే దారి (దాన్ని) తెచ్చిపెట్టుకుంటున్నారు.

ఇక మిగిలినవారి సంగతి? వామ దిగ్గులుగానే ఉన్నారు—ఈ విషయంలో వారికి అహంకారం ఎక్కువ గనుక. వారు ఇంకా అపాయకరమైన స్థితిలో ఉన్నారు. వారి సంస్కృతికి పైన సంస్కృతి లేదన్నట్లు, భౌతిక క్రమం లేదన్నట్లు నడుస్తాను. ఈ భౌతికక్రమానికి విలువలేదని భావిస్తారు. నిష్ఫలమైన దనుకుంటారు. ఈ భౌతిక ప్రపంచంయొక్క నిర్మాణంకన్నా, సుందరమైనదీ, విశేషదృష్టిలో లోతుకలదీ, వ్యక్తిమైనదీ నానవుని ఊహలో వేరే లేదని వారు గ్రహించలేక పోతున్నారు. అసలు శాస్త్రజ్ఞులు కానివారికి ఇటువంటి భావన లేనేలేదు. వారికి కావాలన్నా రాదు. బుద్ధికి సంబంధించిన ఒక

మాహావధిలో ఒక వర్గమంతటికీ చెవును వచ్చినదేమో ననిపిస్తుంది. కాని ఈ చెవుడు స్వాభావికమైనది కాదు. కేవలం, సరియైన శిక్షణ లేకపోవడంవల్ల కలిగే చెవును.

చెలివారిలాగే, వారికి అందని విషయాన్ని ఉన్నాయో వారికి తెలియదు. ఎవరో ఒక శాస్త్రజ్ఞుడు సాహిత్యంలో ముఖ్యమైన గ్రంథాలు చదవలేదని విని నవ్వుకుంటాడు. జ్ఞానంలేని విశేషజ్ఞులను కుంటారు. కాని వారి అజ్ఞానం, వారి ప్రత్యేక జ్ఞానం అలా వెరసపాటు కలిగించేది. మంచి విద్యాశిక్షణ పొందినవారనబడే కొందరు శాస్త్రజ్ఞుల అజ్ఞానాన్ని గురించి నవ్వుకుంటున్న కొందరిని, “Second law of Thermodynamics” గురించి ప్రశ్నించాను. సరియైన సమాధానం లేకపోవడమేకాక శూన్యమయిన ప్రతివచనంకూడా లభించినది. కాని నా ప్రశ్న, ఒక శాస్త్రజ్ఞుని, “షేక్ స్పియర్ చదివావా?” అన్నదాని వంటి ప్రశ్న.

ఇంకా సులభమయిన ప్రశ్నలు, ‘ఘన’ మంటే ఏమిటి? ‘తీవ్రత’ (‘విక్సిలెన్స్’) అంటే ఏమిటి? అనేవి వేస్తే (శాస్త్రసృష్టిలో “మీకు చదవడం వచ్చునా?” అనే ప్రశ్నతో ఇది సమానం) పది మందిలో ఒకగుడుకూడా సరియైన సమాధానం చెప్పలేక పోతారు. మేము అసలు వేరు, వేరు భావలు మాట్లాడుతున్నామా అని నాకు ఇప్పుడు అనివీధా ఉన్నది. నవీనభౌతిక శాస్త్రసాధనం పైకి ఎగిసిపోతూనే ఉన్నది—తెలివిగలవారిలో అధిక సంఖ్యాకులునాత్రం వారి రాతియుగపు పూర్వాలెంత జ్ఞానం చూపేవారో అంత అజ్ఞానంతో దీనిని చూసి ఊగుకుంటున్నాను.

సుమారు రెండు సంవత్సరాలకు పూర్వం కొలంబియాలో గూంగ్, లీ అనే వారిద్దరు ఆశ్చర్యకరమయిన పరిశోధనను చేశారు. శాస్త్ర చరిత్రలోనే ఇది ఒక అద్భుతమయిన ఘట్టం. పరిశోధనగా కూడా ఇది అపూర్వమయినదే. కాని ఫలితంవల్ల మనకు కలిగే ఆశ్చర్యం, ఈ విషయాన్ని మనల్ని మరిపించేస్తుంది. భౌతికప్రపంచంయొక్క పునాదులనుగురించి ఆలోచించేట్లు చేస్తుంది ఈ పరిశోధన. “అంతరీక్షభౌతికం”, “లోకజ్ఞానం” తొక్కింగుబయ్యాయి. ఈ పరిశోధన ఫలితాన్ని “Contradiction of Parity” (సాదృశ్య వైరుధ్యం) అంటారు. నేను చెబుతున్న రెండు సంస్కృతులమధ్య సంబంధం కనుక ఉంటే ఆకస్మాత్తు, కేంద్రబిందులలో ప్రతివేదిక (“High table”)

విడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు

వద్ద జరిగే సంభాషణలకు ఈ పరిశోధన వస్తువుగా ఉండవలసింది. కానీ ఉన్నదా? నేను అక్కడలేను కాబట్టి ఈ స్రగ్మ అవకాశాలన్నిటినీ అంటే.

ఈ రెండు సంస్కృతులూ లిప్తి స్థానం లేదని పిలుస్తారు. ఇవి విచారకర్తమైన విషయం అని వృథాగా చెప్పి, చెప్పి ప్రయోజనం లేదు: త్వరలో కొన్ని ప్రయోజనాత్మకమయిన పరిణామాలను ప్రస్తావిస్తాను. 20 వ శతాబ్దపు శాస్త్రం, 20 వ శతాబ్దపు శతాబ్దం వంటి తక్కువ ప్రభావం కలిగి ఉన్నదా అని చూస్తే ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. అప్పుడప్పుడు కవులు శాస్త్రపరిభాషను నిశుభం గా వాడుతూ ఉంటారు— తస్య తస్య గా కూడా. "Refraction" (వక్రీకరణం) అనే పదం పద్యాలలో అప్పుడప్పుడు తరలూ ఉండేది. "Polarised light" అనే మాటల వాడుక, ఇండో మంచి రకమయిన "light" అనే భావం ఉందనిపించేది. ఈ విధంగా భౌతిక శాస్త్రం కళకు ఉపయోగపడుతుంది దనుకొనకూడదు: మన (సం)పూర్ణ మానవకానుభూతిలో ఇంకిపోయినప్పుడే, సహజమయిన వాడుకలు ఏర్పడుతాయి.

ఈ సంస్కృతి విభేదం పాశ్చాత్య ప్రపంచ మంతటా ఉన్నా, ప్రత్యేకం ఇంగ్లాండులో తీవ్రంగా ఉన్నది. దానికి రెండు కారణాలున్నవి. ఒకటి, మన దేశంలో విశేషజానసంపాదనలో మూఢసమృద్ధి. మరొకటి మన సాంఘిక వ్యవస్థల ఘనీభావం. ఆర్థిక మయిన విభేదాలు తగ్గినకొద్దీ ఈ ప్రభుత్వ ఇంకా స్థిరపడిపోతున్నదనిపిస్తుంది: విద్యలో ఇది ఇంకా నిజం. అంటే, సాంస్కృతికంగా (ఒక) చిలిక ఏర్పడినప్పుడు, సాంఘిక శక్తులు దీనిని స్థిరపరుస్తాయి కానీ తగ్గించవని అర్థం.

ఈ రెండు సంస్కృతులు, అరవై ఏళ్ళ క్రిందనే ఒకదానికొకటి దూరమయిపోయినవి. కానీ, శాలిస్ బరీ వంటివాడు "హాల్ ఫీల్డ్"లో తన స్వంత "లేవారెటరీ" నడిపేవాడు. బాల్ ఫోర్ కు భౌతిక శాస్త్రాలపైన ప్రత్యేకాభిరుచి ఉండేది. సివిల్ సర్వీస్ లో చేరక ముందు ఆండో సన్ ఊర్ బ్రోమర్ లో రసాయన శాస్త్రానికి సంబంధించిన పరిశోధన చేశారు. ఇప్పటి ఉన్న తాళికొండల్లో ఈ కలయిక అసంభవం.

నిజానికి, ఇప్పటి యువజనంలో ఉండే శాస్త్రజ్ఞులు తదితరులు అనే విభాగాన్ని బాగ్ బాటించి చాలా కష్టం, ముష్టిసంకటాల క్రితం ఈ రెండు సంస్కృతులూ, ఒకదానితో ఒకటి మాట్లాడటం మానివేసి, కనీసం ఎదురైనప్పుడు చిరునవ్వుతోనేనా ఆభివందించి

చూశారే. ఒక వైపు శాస్త్రజ్ఞులలో యువకులైన వారు తమ సంస్కృతి పురోగమిస్తున్నదని, ఇంకొక వైపు రెండవ సంస్కృతికి చెందినవారు తమలో తనో గమన భావాన్ని గుర్తించ గలుగుతున్నారు. ఇంటే కాక, చిన్న, రెండవశతాబ్దం వైపు డిగ్రీ ఉన్నవారు కూడా ఉత్తమ శ్రేణిలో వచ్చిన ఇంగ్లీషు, హిందీ డిగ్రీలు కలవారికంటే మంచి ఉద్యోగాలను సులభంగా తెచ్చుకొనగలుగుతున్నారు. వారికంటే రెండు గట్టు విలువ సంపాదిస్తున్నారు. 'జీ కీ జిమ్' లోని నాడుకునిలాగ తమ పరిశ్రమ వృథా అనిగాని, హాస్యాస్పదమయినదనిగాని ఏ శాస్త్రజ్ఞుడూ అనుకొనడు. నిజం చెప్పాలంటే, కింగ్స్లీ అమిస్ (Kingsley Amis) సహాధ్యాయుల నిరాశ ఆర్మీస్ గ్రామ్యమేజర్ ల నిరుద్యోగ సమస్యకు సంబంధించినది.

విలువైనది ఒకటే మార్గం: మన విద్యాశిక్షణ పద్ధతిని మార్చాలి. పైన చెప్పిన కారణాలనల్ల, ఈ దేశంలో తక్కిన దేశాలలోకంటే మాన్యుటీరిని రావడం కష్టం. మన పాఠశాలలలో ప్రతినిమిషంలోనూ కేవలం విషయాలకే ప్రాధాన్యం ఇవ్వబడుతున్నదని అందరూ ఒప్పుకుంటారు. కానీ ప్రతి ఒక్కరూ మన మేమీ చేయగలిగినది లేదని ఊహిస్తుంటారు. తక్కిన దేశాలలో ఇదే అసంతృప్తి ఉన్నా వారు చెబులు కట్టుకుని వదలలేదు.

మనదేశంలోని శిక్షణంతో తుల్యమైనది కాక పోయినా అమెరికాలో ఇక్కడకంటే ఎక్కువమంది పిల్లలు మన విద్యార్థులకంటే విశాలమయిన శిక్షణ పొందుతున్నారు. పదిసంవత్సరాలలో ఈ సమస్యను పరిష్కరిస్తామని అక్కడివారి ఆశయం. రష్యాలో కూడా మనదేశంలోకంటే ఎక్కువమందికి విద్య లభిస్తున్నది. (వారి పాఠశాలలోని ప్రణాళికలు మరీ విశేష జ్ఞాన ప్రాముఖ్యం కలిగి ఉంటాయి అనుకొనడం తప్పు.) ఇది వారికి తెలుసు. స్కూం డివీషన్ మనీలు (ప్రత్యేకంగా స్పీడెక్ వారు) మనల్ని విద్యలో అతిక్రమించానిచూస్తున్నారు. విదేశభాషాభ్యాసంవల్ల అక్కడి విద్యార్థులు కొంచెం ఎక్కువగా కష్టపడవలసివస్తుంది. కానీ సమస్య ఎలాంటిదో మాత్రం గుర్తించారు.

ఇక మనం? సహింపలేనంతగా శిక్షలపై పోయామా?

పాఠశాలలోని ఉపాధ్యాయులతో మాట్లాడి చూడండి. ఆక్స్ ఫర్డ్, కేంబ్రిడ్జ్ స్కూలర్ సిట్ లు తెచ్చిపెట్టిన పరీక్షలే, ఇది, అంటారు. ఇది గమక నిజమయితే ఈ పరీక్షిని మార్చి వేయడం చాలా సులభం

కదా అనిపిస్తుంది. కాని మనదేశంలో ఇటువంటి మార్పులను ఎదుర్కొనే శక్తి ఎంత ఉందో సాధారణంగా తెలిసికొనేలేక పోతున్నాము.

ఎలాగో మనము కార్యాన్ని అవలంబించాము. మరేదేశంలోనూ ఇటువంటి పరిస్థితిలేదు. కేవలం ఒక శాస్త్రంలో విశేషజ్ఞానం సంపాదించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాము. కేంద్రీద్రిలో నూటపైభైసంవత్సరాలుగా గణితశాస్త్రంలో, తరువాత పురాగ్రంథాలలో కాని లేక గణితంలోకాని విశేషజ్ఞానంతో సంప్రదించారు. చిట్టచివరకు భౌతికశాస్త్రం వచ్చింది. కాని పిటిలోకూడా ఏదో ఒకదానినే ఏరుకోవలసి ఉండేది.

ఈ పద్ధతి పరిణామక్రమానికి ఇక తిరుగులేదేమో. ఒకవేళ లేకపోతే మన సంస్కృతి నిరీశ్వరునియే అవకాశం ఉన్నది. మన జీవితంలోకూడా దీనివల్ల కొన్ని అపాయకరమైన ఫలితాలు ఉండవచ్చు.

అసలు “రెండు సంస్కృతులు” మనదానికి చాలా కొరతాలన్నవి... అంగులో కొన్ని గాఢమైనవి. మరొకటి సుక్ష్మమైనవి. ఇంకొక కొన్ని వ్యక్తిగత చరిత్రానూ, వివిఃములైన మానసిక వ్యాపారాలనూ సంబంధించినవి. కాని నేను కారణాలను నూచించాలి. అవకాశంలేదు. పరస్పర సంబంధాలను తెలుపాలని నా ఉద్దేశ్యం. శాస్త్రీయమైన సంస్కృతితో సంబంధం ఉన్న వాదతప్పు, తక్కినవారెవరూ పారిశ్రామిక విప్లవాన్ని అర్థం చేసుకోవాలని ప్రయత్నించేయడంలేదు. అర్థంచేసికొనే సామర్థ్యం వాగికిలేదు. మేధావులు అంగులో సాహిత్యకావ్యాలు సహజమయిన మొదటికే మోసం తెచ్చే విప్లవసకులు (Luddits).

తక్కిన దేశాలలోకంటే ముంగు ఇక్కడ పారిశ్రామిక విప్లవం జరిగిందికనుక ఇటువంటి పరిస్థితి ఏర్పడిందికాని, ఆశ్చర్యకరమైన విషయం ఏమిటంటే అమెరికాలోకూడా పరిస్థితి ఇక్కడిలాగే ఉండడం.

రెండుదేశాలలోనూ, పారిశ్రామిక విప్లవం క్రమంగా ముందంజవేయడం ఎవరూ గమనించలేదు. వ్యవసాయం తర్వాత మానవ సంఘాన్ని ఇంతగా ఏదీ మార్చలేదు. ఈ రెండు విప్లవాల్లా (వ్యవసాయ, పారిశ్రామిక విప్లవాలు) సామాజికజీవితంలో మానవుడు కనిబి యెరుగనంత గొప్పమార్పులను తీసికొనివచ్చినవి. ఈవిషయాన్ని సాంప్రదాయకమైన సంస్కృతి గమనించలేదు. గమనించినా ఇష్టపడలేదు. ఈ విప్లవాల వల్ల కలిగిన ఫలాలను ఈ సంస్కృతి అనుభవించలేదని కాదు—19 వ శతాబ్దపు ఇంగ్లాండ్ సంపత్తిలో ఒక

భాగం విద్యాసంస్థలు పంచుకొన్నాయి. ఇంతకూ విశేషమేమిటంటే, ఈ సంస్థలు మనశిష్యుడు తెలిసిన ఆకాంక్షలోనికి ఘనీభవించడానికి కారణం ఈ సంపత్తిలో భాగం తీసికొనడంలేదే.

విప్లవానికి, అప్పటి ప్రతిభలో కల్పనాశక్తిలో కొంతెంతకూడా తోడుపడలేదు. సంపన్నమైనకొద్దీ సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతి విప్లవానికి దూరమయిపోయింది. భారతదేశంలో బ్రిటిషు సామ్రాజ్యాన్ని నిలబెట్టేందుకు కావలసిన శిక్షణలో అప్పటి యువకులు నిమగ్నులైపోయారు ఈ విప్లవాన్ని అర్థం చేసికొనడానికి కావలసిన శిక్షణ వారు పొందలేదు. దూరపు చూపు కలవారు కొందరు మాత్రం ప్రతిభావంతులు కొందరికి శాస్త్రశిక్షణ ఇప్పిస్తే గాని దేశం అభివృద్ధిచెందదని గ్రహించారు. వారి మాట ఎవరూ వివలేదు. సాంప్రదాయకమయిన సంస్కృతి అసలమాట, వినిపించుకోవలేదు. ‘కేవల శాస్త్రజ్ఞులు’ (Pure scientists) పట్టించుకొనలేదు. (ఈ విషయాన్ని, దీనికి సంబంధించిన సిద్ధాంతాలనూ ‘Technology and the Academics’ అనే గ్రంథంలో ఎరిక్ యూవ్ చే చర్చించాడు.)

విద్యాసంస్థలవారు పారిశ్రామిక విప్లవం జోలికి వెళ్ళేవాడు కాదు. జేసన్ కాలేజీ ఉపాధ్యాయుడు కారీ, ఆదివారంనాడు కేంద్రీద్రికి వెలుబండు రావడం నాకు, భగవంతుడికి కూడా సచ్చశ్రద్ధని అన్నాడు. తర్కించదగ్గ విషయమేమైనా ఉంటే దానిని కార్యకులకూ, చాందమలకూ వదిలి వేసేవారు. అమెరికన్ సాంఘిక చరిత్రకారులు, వారిదేశంలో కూడా ఇదే జరిగినదని నాతో చెప్పారు. న్యూ ఇంగ్లాండ్ లో పారిశ్రామిక విప్లవము మనదేశంలోకంటే ఏదైనా సంకల్పకాల తర్వాత బయలుదేరినా అక్కడ విద్యావంతు లెవ్వరూ దానిని సహించడలేదు. కార్యకులకు వదిలివేకాదు—అప్పుడప్పుడు హెన్రీఫోర్డ్ వంటి మహామేధావులు దొరికేవాడు.

చిత్రమేమిటంటే జర్మనీలో (1820-40 లలో, పరిశ్రమలు ఇంత అభివృద్ధి చెందకమునుపు) విశ్వవిద్యాలయాలలో ఉత్కృష్టమయిన శాస్త్రజ్ఞులైన లభించేది. ఇటువంటి శిక్షణ ఇంగ్లాండ్, అమెరికాలో దొరికేదేకాదు. ఇదేమిటో నాకు అర్థం కావటంలేదు. కాని నిజమయిన విషయం. ఈ పరిస్థితి ఫలితంగా లుడ్విగ్ మాండ్ (ఒక చిన్న ఉద్యోగి కొడుకు) హైడల్ బర్గ్ వెళ్ళి వినియూక్టరసాయనశాస్త్రంలో ఘోషమయిన శిక్షణ పొందాడు. సీమన్స్ సైన్యం

పిడిపోతున్న రెండు సంస్కృతులు

లోనూ, విశ్వవిద్యాలయంలోనూ కూడా ఎల్లెక్ట్రికల్ ఇంజనీరింగ్ చదువుకున్నాడు. వారు ఇంగ్లాండ్ కు వచ్చి విద్యాగంధం లేని కలసరాజ్యంలోలాగా విశ్వగృహంతులయ్యారు. ఇకేవిధంగా అమెరికాలో జర్మన్ టెక్నాలజీస్టులు పైకివచ్చారు.

ఇందుమించు ప్రతివోటా మేధావు లెక్కనూ ఏమి జరుగుతున్నదో తెలుసుకొనలేకపోతున్నారు. రచయితలు అసలు తెలిసికొనలేకపోతున్నారు. కొందరు భయపడిపోయారు. మరికొందరు, రస్కిన్, ఎమర్సన్, మారిస్, తోరోవంటివారు తప్పించుకొని పోకడమే మంచినదనుకున్నారు. మరివి శేవలం భయక్రందనల తిప్పు మరెవూ కావు. ఒక వైపు అసహ్యయిన సందులు, పొగగొట్టాలు, పీటిని చూసినా; మరొక వైపు బీదవారికి కలిగే ఆవకాశాలు, అప్పటివరకూ నూటికి తొంభై తొమ్మిది మందికి కూడా దొరకని అవకాశాలు దొరకడం—పీటిని గ్రహించగలిగిన రచయిత ఎవ్వరూ లేకపోయాడు. రవ్వన్ రచయితలు కొందరికి ఈ గ్రహణశక్తి ఉన్నదేమో కాని వారి వాతావరణానికి ముందరివారు. దీనిని గ్రహించగలిగిన రచయిత ఇచ్చెన్ ఒక్కడేమో ననిపిస్తుంది. ఆ మాటకు వస్తే ఇతనికి తెలియని విషయాలు ఎన్నో లేవు.

ఒకటిగాత్రం నిజం: దారిద్ర్యాన్ని నిర్మూలించాలంటే పరిశ్రమలను ఆక్రమించవలసినవారే. “ఆక్రమం” అనేమాట ఇక్కడ స్థూలంగా వాడుతున్నాను. ఈ విప్లవ వాడుకున్న గ్రహించలేని వారంటే నాకు గౌరవంలేదు. కాలమిద కాలవేసి కూర్చుని, దైవందినావసరాలు నీదమనే వాదం మనకు అనవసరం. ఒక వ్యక్తి తన కక్కరలేని వాటిని వదలి వేయవచ్చు—కావాలంటే అభివ (వాలెస్) రయారు చేస్తుంటే, మీకు ఆకారం అవసరమయితే మీ పిల్లలు తిండిలేక మాడగం చూడండి. విద్యాభ్యాసంకల్ల కలిగే లాభాలను దూషించండి. మీ జీవితంలో ఇంకెవంప తప్పులను పొగొట్టుకొనండి. మీ సౌందర్య కోతను నేను గౌరవిస్తాను. కాని అందరినీ ఈ విప్లవ కష్టాలకు గురిచేస్తానంటే ఒప్పుకోను. అందులో ఉపయోగానికి సంబంధించినవరకూ ఎవరేది కోరుకుంటారో అనుమానంలేదు. ప్రతిదేశంలోనూ పేదవారందరూ పిల్లనంతవరకూ తమ భూమును వదలి కర్మాగారాలను విడిచి వెళ్లిపోయారు.

మా తాతగారితో నేను చిన్నప్పుడు మాట్లాడినది నాకు బాగా జ్ఞాపకం. ఆయన తెలివైనవాడు, నిజాయతీ కలవాడు. ఏడవఏట మాత్రం వదలి స్వంతంగా విద్యాభ్యాసం చేశాడు. పైకివచ్చే

అద్భుతమాత్రం లేకపోయింది. (కావలసినంత సామర్థ్యం, తాత్కాలిక ఆయనకు లేనేమోనని ఇప్పుడు నాకు అనిపిస్తున్నది.) ఒక ట్రామ్ కంపెనీలో ఫోర్ మెన్ ఉద్యోగాన్ని మించలేదు. మాకు ఆయన జీవితం నిష్ఠురమూ, నిష్ప్రయోజకమూ అనిపిస్తుంది. కాని ఆయన ఆ విధంగా భావించలేదు. తెలివైనవాడు కనుక తను సగ్గా వినియోగింపబడలేనని తెలుసుకున్నాడు. కొంచెం విచారిించినా ఏదోవిధంగా సమాధానపరచుకొని తృప్తిపడ్డాడు. ఆయన తాత ఒక కర్షకుడయి ఉండాలి. ఆయన పేరు కూడా నాకు తెలియదు. చరిత్రమొక్క కూసుంగోపడి మునిగిపోయిన ‘అనామకుల’లో ఒకడు. ఆయన మంచి సామర్థ్యం కలవాడని మా తాత అనుకుంటూఉండేవాడు. ఐంఘం ఆయనకు చేసిన అన్యాయాన్ని తీసుకునేలేకపోయేవాడు. అటువంటివాగిస్తీతిని గురించి కలలు కనలేకపోయేవాడు. 18 వ శతాబ్దంలో కర్షకుడుగా ఉండడం తమాషాకాదు—ఈ కాలం జేన్ ఆస్టిన్, జ్ఞానోదయాలకాలంగా మనం చింతించుకుంటాం.

పారిశ్రామిక విప్లవం ఏవిధంగా చూస్తే ఆవిధంగా కనపించే—అంటే పైనుంచి చూస్తే ఒక విధంగానూ, క్రిందినుంచి చూస్తే మరొకవిధంగానూ ఉంటుంది. ఈ రోజు చెప్పేసేనుంచి చూస్తే ఒక విధంగా కనిపిస్తుంది. అలాంటి ఒక గ్రామం నుంచి చూస్తే మరొకవిధంగా కనిపిస్తుంది. మా తాత వంటివారికి కష్టం ఒక గురుత్వ అని తోచేది.

నాగరికయున దృష్టిలో ఇది ఇంకా సమస్యగానే ఉన్నది. ముందువచ్చిన కాలంలో ఈ విప్లవం ఫలితాలు స్థూలంగా అర్థం చేసికొంటున్నాము శాస్త్రంకల్ల కలిగిన అభివృద్ధులకల్ల జనాభాసంఖ్య పెరిగింది. తిండికి కావలసినంత నోరుకు తున్నది. ప్రతివారికీ చదవడం వ్రాసుడం తెలుసు. ఆరోగ్యం, తిండి, విద్య, ఇవన్నీ విప్లవంకల్ల నేకదా పేదవారికి లభ్యమవుతున్నాయి. ఇవన్నీ ముఖ్యయున లాభాలు - సప్తాలు కూడా లేకపోలేదు. పరిశ్రమకు తోడ్పడేవారలు యుద్ధసన్నాహాలకు కూడా తోడ్పడగలవు. కాని లాభాలు మిగిలాయి, అవే మన ఆశాకులు.

కాని ఇదంతా ఎలా జరిగిందో మనకు అర్థం అవుతున్నదా? పాత పారిశ్రామిక విప్లవాన్ని అర్థం చేసుకుంటున్నామా? ప్రస్తుతం జరుగుతున్న శాస్త్ర సంబంధయున విప్లవాన్ని అర్థం చేసికొనగలుగుతున్నామా?

(‘ఎన్ కౌంటర్’ నుంచి)

లక్షణసార సంగ్రహము

శ్రీ రావూరి దొరస్వామి శర్మ

భారతి 1959 ఏప్రిల్ నెల సంచిలో ఒకటిత మైన మిత్రులు శ్రీ బులుసువేంకటరమణస్వామిగారి లక్షణసారసంగ్రహమును వ్యాసమును జదివితీ. అందు బరమర్షింపబడిన విషయములగూర్చి నాకు గొన్ని యభిప్రాయములు దోచినవి. వానిని విద్వత్లోకమున కెఱుక పఱుచు నుద్దేశముతో నీ వ్యాసము వ్రాయుచున్నాను.

చిత్రకవి పెద్దనకృత లక్షణసారసంగ్రహమునకు బ్రతి యొక్కటే యాంగ్రసాహిత్యపరివర్తువారికి లభించినది; ప్రశస్తింతరము గానరాదు. కాని కీర్తకేషులు శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారి కుమారసంభవ శ్రీ డాభిరామ పీఠికలోని వ్రాతలంబట్టి, లక్షణసార సంగ్రహములో గవికృత లక్ష్య లక్షణములే కాక యప్పకవియగులందువలె నితరగ్రంథోదాహృతులు చూపబడిన ట్లుహింపనగుచున్నది. ఇప్పుడు ముద్రితమైన గ్రంథములో నితరగ్రంథోదాహృతులు లేవు. ఇది మూడవవ్యాసములగ్రంథము. మానవల్లి కవిగారి వ్రాతలంబట్టి పెద్దనకవిగ్రంథ మసములు ఆఠాశ్వాసముల గ్రంథమై యుండినట్లు తెలియుచున్నదని శ్రీ బులుసువారు వ్రాసిరి. కాని కవిగారి వ్రాతలంబట్టి యట్టి యర్థము దోషగు. "పెద్దన లక్షణసారసంగ్రహములో 6 వ ఆశ్వాసమునుండియు, రత్నాకరకర్తరి 6 వ ఆశ్వాసమునుండియు బద్ధములు బుదాహరించుచున్నారు. ఇందులు చూచినకృతి నేటికెట్లు క్రొత్తదగును?" (కుమారసంభవ పీఠిక-పుట 4) ఇందలి సందర్భమును బరిశీలించినచో 'కుమారసంభవ వృత్తాశ్వాసము నుండి పద్ధము పెద్దన లక్షణమున నుదాహృతము' అని యర్థమగునగాన బెద్దన గ్రంథ మాఠాశ్వాసములు గోదనుట పొసగుదు.

మానవల్లివారు చెప్పిన గ్రంథ మెచ్చుటనున్నట్లు నేటిదాక దెలియరాలేదు. ఒక వేళ కవిదొల్ల నేనున్న రూపముతో స్వకీయ లక్షణ లక్ష్యములతోనే గ్రంథమును రచించితిరావ్ద గొంతికాలానకు నితర గ్రంథోదాహృతుల జేర్చి మరొక ప్రతి వ్రాసియుంచె నేమో?

అప్పుట్టున రెండు తెఱగుల ప్రతులుంట కవకౌశము గలగు గదా? సంక్షేపస్వరూపమైన యుపోద్ఘాతముతోడి యీ ప్రసంగమింక జాలింతము.

ఆంధ్రలక్షణగ్రంథములు సంస్కృత లక్షణగ్రంథములకంటె విలక్షణముగా నుంటుకు గారణము లేకపోలేదు. ఛందోగ్రంథములందు వ్యాకరణము, వ్యాకరణగ్రంథములందు ఛందము చెప్పబడును. గణయతి ప్రాసనిబద్ధమై మార్పుటకు విలువపని శిబ్దరూపములనే ప్రమాణముగా గొని తెనుగువ్యాకరణము నిర్మింపబడియున్నదని విద్యత్పల్లవులకు బడితము. తెనుగు వ్యాకరణముందు లక్ష్యము లెల్ల ఛందవిబద్ధ ప్రయోగములే. ఆస్యములు ప్రమాణములు గావు. ఇది యనాదిసిద్ధ మిభాషకు. ఏతత్కారణమున ఛందో వ్యాకరణము లనినాభావ సంబంధమున వెలయుచు లక్షణ గ్రంథములందు గాన వచ్చెను. ఛందోవ్యాకరణములు కావ్యరచనోపకరణము లగుటచే గొందఱు కావ్యలక్షణములకు నలంకారగుల సయితము చేర్చి చెప్పిరి. (ఉదా. కావ్యాలంకారమాదాయజి.) యున పెద్దనయు బ్రాచీనాంధ్ర లాక్షణికుల ననుసరించి తన ఛందమున వ్యాకరణము గొంతయు సంతకు బూర్వము తెనుగున జెప్పబడని నాటకలక్షణము గొంతయు వ్రాసి పెట్టెను.

"కాలమునుబట్టి యిది యప్పకవికంటె బ్రాచీనమైనను విషయ వివరణమునందు దానికి దర్వాతదనియే చెప్పవలెను. లక్షణజిజ్ఞాసువుల కిది యెక్కువగా నుపయోగింపని కారణముచేతనే యేమో దీని యునికియే చాలమందికి దెలియకపోయినది. దీని రచయిత ప్రఖ్యాతుడు కాకపోయెను" — అని శ్రీ బులుసువారు వ్రాసిరి. (పుట. 11.)

ఇదియొక్కటే గాను, ప్రాచీనములకు కవిజ్ఞాన శ్రేయః ఛందోదర్పణాదు లేవియు విషయ వివరణముం దప్పకవియమునకు దర్వాతివే. ఆ లోపము పెద్దనకృతికమాత్ర ముగోపింప నేల? 'ఇది చదివిన పిమ్మట మతియొది యేనియు జరుపు బుద్ధి

లక్షణసార సంగ్రహము

యేలా నొడమున' అని యప్పకవి స్వగ్రంథమును బ్రశంసించినాడు కదా? ఇది కొంతవఱకు యథార మనక తప్పదు. చిత్రకవి పెద్దన బ్రఖ్యాతుడే; లక్షణ గ్రంథమును బ్రఖ్యాతమే యనుట కీ క్రింది యంశములు చాలియున్నవి చూడుడు: "లక్షణసార సంగ్రహం బొనరించి యున్నట్లేర్చి బ్రఖ్యాతుడగు చిత్రకవి పెద్దనార్యుడు" — చిత్రకవి అసంతకవికృతి హరిశ్చంద్ర నల్లొపాఖ్యాత వ్యాఖ్య. "స్వలక్షణసార సంగ్రహం బొనరించి తనరె మీ తాత పెద్దన కపిం గుడు" — చిత్రకవి రమణకవి సాంబలిలాసము.

లింగగుగుంట తిమ్మకవి (క్రీ. శ. 1560) సులక్షణ సారమున (నావిశ్వ ప్రకటితము) నింనలి పద్యముల గైకొనెను. ఇప్పటి సులక్షణసారము ప్రతిభా లేకు గాని కంఠకూరివారు తిమ్మనదనన్న యముదిత సులక్షణసారమునుండి చిత్రకవి పెద్దన మతిమును ఖండించిన 'ఆదు నశే మొకో మును రచుంబున లక్షణ సారసంగ్రహం బెనయ నచించె జిత్రకవి పెద్దన...' అను పద్య ముదాహరించిరి. కాలూరి గూంజ నేయకవి గుకవికర్తామృతిమునను, పొత్తిపి వేంకటరమణకవి (17 శతాబ్ది) లక్షణ శివ మణియందును, న రాకవి రఘునాథయ్య (1600) లక్షణదీపికయందును నీతని పద్యములు పెక్కు బాదాహరించియున్నారు.

గణపకాపు వేంకటకవి (క్రీ. 1675) ప్రబంధ రాజవేంకటేశ్వర విజయవిలాసమును లక్షణసార సంగ్రహమును జేర్చొన్నాడు. (పు. 14) ఇంకను ముద్రితములుగాని లక్షణగ్రంథములు పెక్కు గలవు. అందెనరెవర దీని నుదాహరించినా? అప్పకవి యీ గ్రంథమును జేర్చొని యింక లక్షణగ్రంథముల నుదాహరించెను. దీనిని జూచియే కాబోలు దిన గ్రంథము నకు స్వలక్షణసారసంగ్రహమని కూచించి తిమ్మన పేగు పెట్టెను.

పెద్దన యీ కృతికి జాలవఱ కనంతుని ఛంసో ద్వణ మాధావము. ఛంసోద్వణాచ్చ గూగ నే గచిత్ర మైన దీ క్షణసార సంగ్రహమునకు యుభయ గ్రంథముల ఒకటింటిని డెలి మగగు అనంతుని న్యాకణ ప్రకరణమును మాని గూతకు చెప్పని శిష్యులకొగ నిర్ణయము నాలకిలక్షణము, చిత్రకావ్యలక్షణము నీతకు (కొత్తగా జేర్చెను. అనంతుని సుపద్యానుకణములు, లక్ష్యలక్షణానవాదములు పెద్దన గ్రంథమందంతింబ గానవచ్చును.

(1) అక్షరక్రమము : "అక్షరములు 52 అని పెద్దన మతిము. త్తకారము వర్ణాంతరముగా గ్రహింపబడినది. సంస్కృత వైయాకరణులు ల్కారము నంగీకరింపరు" అని బులుసువారు వ్రాసిరి. (పు. 11 12)

పెద్దన లక్షణమునకు మూలమనదగిన యీ క్రింది యనంతుని ఛంసోద్వణమునందలి పద్యము లిట్లు వర్ణ సమామూయమును నిర్దేశించెడు:—

క. భూమి బదాఱులు నా

గా మెఱసి అకారమాదిగా స్వరములగున

కా మొదలు త్తకారము తున

యై ముప్పదివాల్లు హల్లులగు వ్యంజనముల్.

క. తర హ్రస్వంబులు దీర్ఘము

లగు ఆ ఇ ఊ యు లి లును వెండి హ్రస్వాభావం

బగు వి ఐ ఓ ఔలు నె

నగు అం ఆః అనగ షోడశ స్వరము లగున.

క. కవలతపవర్ణ వర్ణము

తెచటక స్పర్శలగు నిగవశీనై మఱియం

దుచితగతిక జ ఇ ణ న మ

ప్రవయం బగునానికౌఖ్య బ్రకుతినొందుక.

క. యరలవ లంతస్థలనా

బరగును శవసకాలు లేటపకు నూమ్మలనక

సారిది త్తకారము గూడగ

సరి నేబది యయ్యె వర్ణ సంఖ్య ధరితిక.

క. శిలలకు భేదము జేదను

పలుకున భా దోఁగి యొగు పగులగు వర్ణం

బులు సంస్కృత భావకు మఱి

తెలుగున జశలనగ రెం షధిక మంగు హరి.

(4. ఆశ్వాస. 123...127)

ఈయనంతుని పద్యములను జూచియే మన పెద్దన త్తకారమును వర్ణాంతరముగా గ్రహించె. సంస్కృత వర్ణము లేబదిలో జ శి లు రెండు తెలుగున కధికముగా నన్నితమున 52 అగును. ల్కార దీర్ఘ యనంతుకు చెప్పె, పెద్దన చెప్పె. తెలుగులో హ్రస్వక్రమము (ఎ-ఒ) జ శి లతోబా టనంతుకు నిర్దేశింపయ్యె; పెద్దన విశిచిపెట్టె గాబోయి. (మా—అర్వకునాశ్శని ఇన్ద్రయ భిగశి ఉగ్రయ ఋతుమగ్న గగ్గి యను హ్రస్వ ఏ నగ్గరు ధైకార మీస డో ఔ లదితి... శ్శిఱల్ రెవతి గునెడి ఋ త్త మగును. 1-28) త్తకారమును వర్ణంతుగముగా చెప్పిండుల కనంతునిట్లు విమర్శించినా డెప్పకవి—

“కాకుమ జడ్డయిన తుకారముగట
దలప కేబది లిపులలో దాని గూర్చి
లొలుత భిన్నాక్షరమైన నొడ్డకాను
విడిచి పెట్టిన నమతుండు నట్టిగాడె.” (2-52)
వర్ణములలో తుకారమును గ్రహించు సంప్రదాయమును గలను. ‘అకారాదిక్షకారాంత వర్ణాః స్వర్గ్యార్యత్వకౌహ్యనూః’ అని చమత్కార చంద్రికలో మాతృకా వివరణము చేయబడినది. ‘అకారాదిక్షకారాంతః అక్షః తత్త్వైత తత్త్వైతినిధి ధూతావామాలా అక్షమాలా’ అని ఆచార్య నిఘంటు.

‘అకార దీర్ఘ విషయమున భిన్న మతములు గలవు. మంత్రాక్షరమున మాతృకాపూజలో అకారమును గ్రహింపబడినది. శిల్పేందు శేఖరమున ‘అ వర్ణస్య ద్వాదశి’ అను స్థాపనవివరణలలో ‘దీర్ఘ క్షేప్రీ నక్షత్రః’ అని దీర్ఘంబు నుండవచ్చునని వ్యాఖ్యానింపబడినది. ‘ఋ అ వర్ణయో ర్విభక్త్యా వర్ణ్యం వాద్యో మ్మను వార్తికము కలిమింజేసి ఋవర్ణ దీర్ఘముచే అవర్ణ దీర్ఘము వ్యాకర్తలచే సాధితము. ‘ద్విదాక విహో నస్యాగో విసర్గస్థానశివ్యరా’ అను వరరుచి వననము అకారమును గ్రహించెను. ఏకాక్షర నిఘంటువులలో అకారమున క నేకార్థములు చెప్పబడినవి. ఆంధ్ర లాక్షణికులు భిన్నాదులు అకారమును జెప్పిరి. అహోబలపండితుడు అకార విషయ మతిభేదముల జర్పించెను. “కేహంచి నృతే అవర్ణస్య దీర్ఘగ్రహణం సమ్మతమ్” (పు 182).

వర్ణసమామ్యాయములలో అకారము గ్రాహ్యమని తుకారము వర్ణాంతరము గాకున్నను దెనుగు లాక్షణికులు పెక్కురు గ్రహించినారు.

(2) కౌక్యస్య గూఢము :

అష్టదశవర్ణనల జ్యేష్ఠాను ‘ఋతుగిరి వనజల...మంత్ర తనము దూత్య పరణమ నృపతి మగు వర్ణనలు... (1-58)’ అను పెద్దన పద్యమున ‘దూత్య’ అనబడు మాటగా ‘దూత్య’ అని యుండవలెనని వ్యాసకర్తలభిప్రాయము (12 పుట) వాసిరి.

‘నగార్ణ వక్తైలర్దు...మంత్రమూత ప్రమాణాజి...’ అను ప్రతాపరుద్రీయ లక్షణమున ‘దూత్య’ అని యున్నది. గాని ప్రతాపరుద్రీయమున వాద మనదిగన నరసభూపాలియమున నీ సంభ్రమమున, ‘పురసింధునగర్వినశి...నయవిరచన యాత్రాజిదౌత్య విభవర్ణనములే’ (2-166) అను పద్యమునను ‘దౌత్యమే’

చెప్పబడినది. కారణము మృగ్యము. పై పెద్దన పద్య మందును మూర్తి పద్య మందును ‘దూత్య’ శబ్దమును బలింతుమేని సంయుక్త పూర్వాక్షరము గుగ్గై గణభంగ మగును. పెద్దన్నది తప్పన్న మూర్తి తప్పి. అంతియేల విన్నకోట పెద్దనయు గావ్యాలంకారచూడామణిలో ‘దూత్యమే’ శేర్మోన్నాడు. “పురవారాశి మహీగర్హ...స్వరం నర పుత్రోత్పన్నమంత్రమూత్య రణదోన్యైక్రాంతి సంకీర్తనాకర మస్తదశివస్థి నాన్వితము (8-92).” ఇందును దూత్యశబ్దము పఠింపబడినది. అదియును గాక ‘దూత్యమే’ విన్నకోట పెద్దనాభిప్రేతమని యంశే తర్కాతి. 183-184 పద్యాలనలన దెలియుచున్నది. ఆ పద్యాలలో వరుసగా దూత్యలక్షణ లక్ష్యములు చెప్పబడ్డవి. దూత్యము మతాంతరమని విన్నప్రము కాప పెద్దనవాత యసంగతముగా 1.

(3) ప్రాసవిషయము : అంతుకు ద్వాదశవిధ ప్రాసములను జెప్పినతర్వాత శబ్దాలంకార విశేషములగు పద్యప్రాసముల వ్రాసె. మన పెద్దన రెంటి నేకము చేసి 18 ప్రాసభేదముల చెప్పె. ఇందలి లక్ష్య లక్షణము లన్నియు ఛందోద్యతానుసరణములే. అందలి పదముల కూర్పుకొన్ని పట్ల యథాతథముగా గ్రహింపబడినది. పెద్దన రచనలోని గుణదోషము లనంతుని రచనకును జెందక తప్పదు.

“ఇందలి ప్రాసముల లక్షణోదాహరణము లన్నియు నొక్క సీసమాలికలో నీయబడినవి. కావున కొన్నియెడల యతులను, మఱికొన్నిచోట్ల బ్రాస యతులను ప్రాసభేదముల కుదాహరణములనుగా గ్రహింపవలసివచ్చుచున్నది” అని విమర్శ. (18. పు).

ప్రాసలక్షణోదాహరణ లనంతాప్యవ్యాదులను గీతపద్యాలలో చెప్పవలసి వచ్చినప్పుడు ప్రాస యతిలో నిబద్ధమైనప్పిరి. పెద్దన సీసమాలికలో జెప్పినాడుగాన బ్రాసయతులలో బ్రాసోదాహరణలు తప్పనిసరిగా నిబద్ధములైనవి. వ్యాసకర్త చెప్పినట్లు ప్రాసోదాహరణలకు యతులను గ్రహింపవలసిన పట్టు నాకిం గు గానరాలేదు. ఎందేని ముద్రాప్రమాద ముండవచ్చు.

1. వనజలక్ష్మి శిశిరవి తినయొదము పాన యన దౌత్యాభి వివాహ...వర్ణనలు దళగృతులకొ - అని దుక్కొంగవదిత్రలో (1-18) దౌత్యమే శేర్మోన బడియె.

లక్షణసార సంగ్రహము

(అ) సంధిగతప్రాస :

“పవనజా కవచమే నృతియింతు నననిది
సంధిగత ప్రాస సంజ్ఞ దనగు.”

ఇందు సంధిగతప్రాస కుదాహరణ లేదనితోచును. ఈ పాదము సరిగాను, ‘పవనజా కవచమే—ను వతింతు నన నిది...’ అని యుండువలయు. ఎను+వతింతు ఎను వతింతు. ఇందు సిద్ధిగతరమునకు సంధిగత వకరమునకు బ్రాస ముంచబడినది. ఎను గ్రుత్ప్రతికముగాన ‘ఎను బతింతు’ననికదా సంధి గలుగునను శంక రావచ్చు. ఎను+పివప ఎనువివప అని గసపదవాచకము భారతమున బ్రాసస్థలిబద్ధమై యున్నది.

“కవచోనలును గాండీవము

నవలినిపించు బహు ముంద అరదము డిగు మే
ను విదప డిగియెద... (శ్లో-2-888)

ఈ మహాభారతప్రయోగమును జూచియు, ‘ఎవ్వండు వతించు’ అను కాశిఖండప్రయోగమునందలి తెనుగు మీది తత్త్వము పరమములకు గసపదవాచక ప్రాప్తిని జూచియు మన పెద్దన ‘ఎను వతింతు’నని ప్రయోగించి యుండును.

(ఆ) ప్రాదిప్రాస :

“ప్రాదిప్రాస మను పేరేల వచ్చెనో తెలియ కున్నది”—అని విమర్శ (18). ప్ర+అన—ప్రాణ. ఇంగు ఇకార మాదేశము. ఇ ట్లాదేశ ఇకారమునకును గేవల నకరమునకును బ్రాస ఘటించనగును. (పూనుక.. ప్రాణ). ‘నుణ...నున’ అనునీలి సిద్ధసకార ఇకారము లకు బ్రాసమైత్రి లక్షణ విగర్ధము. ప్రాదులపైని ఇత్యమున కీప్రాస చెల్లుగాన ప్రాదిప్రాస నామ ముంచ బడియె. ఇది పెద్దన పెట్టిన పేరుగాను. అంతకుముందే యనంతుడు దీనిని జెప్పె:

‘ప్రాదియై యన శిబింబు ప్రాణమగుట
బరగ నణలకు వేరైత్ర ప్రాసమయ్యె
క్షోణి గరుడైత్ర సేనుగు ప్రాణమనగ
దానవారాతి వేత్ర ప్రాణమనగ’ (భం-1-48)

(ఇ) ఋప్రాసము :

“ఆ ఋకాంము రేఫతోరహి గూర్చుట
ప్రాధులౌ కవులు ఋప్రాసముండు.”

“లక్షణ మీయబడినకొని యుదాహరణము లేదని విమర్శ.” (పు 18)

ప్రథమార్థమందు బ్రారంభమండే యుదాహరణ మున్నదే.

‘ఆ ఋ.....తోరహి’

ఋకార మచ్చైనను దెనుగున బదాద్గంబులు

ఋ ౪ వర్ణంబులు రలతుల్యంబులుగాన ఋకారము నకు రేఫతో బ్రాసము చెల్లుబడియైనదని యెఱుంగునది. అంశ - ఋప్రాసమును జెప్పె. (మా-1-48)

(ఈ) ప్రాసమైత్రి ప్రాసము :

ఋ యంతానులముకను నీ ప్రాసమును (శిమ దనుసంపన్న—వచ్చుతాళి) జెప్పట యనావశ్యక మని విమర్శ. (పు. 18)

ఇచ్చుది స్పష్టప్రతిపత్తికై చెప్పబడినది. పెద్దన తన పూర్వాక్షుణికుల ననుసరించియే దీనిని జెప్పె. మాదామణి చ్ఛందోదర్పణాదులం దీ ప్రాసభేదము లక్ష్యలక్షణములు చెప్పబడినవి. (మా: కార్యాలంకార మాదామణి, ఋకాంతప్రాస ఉ-7. 85, 87.) ఛందోదర్పణము (1-40, 42) - కూచించి తిమ్మ కవియు జెప్పెను. (సర్వలక్షణసారసంగ్రహము. పు. 100)

(4) ఋతి విషయము: చిత్రకవి పెద్దన ప్రాసభేదముల ననంతుడు చెప్పినవానినే యథాభిధముగా గ్రహించెనుగాని యతిభేదములంగు గొంత మాగ్నచేర్చుల గావించె. అనంతుడు 24 యతులు చెప్పగా నీతడు 27 యతులు చెప్పెను. అనంతుడు చెప్పిన కొన్ని యతిభేదము లను వదలి కొన్ని కొంగ జెప్పెను. అనంతుని యతులంగు పెద్దన దానేవేరి చెప్పెనో వాని లక్ష్యలక్షణము లనంతానుకరణములే.

(అ) “ప్రాసఋతిని పెద్దన తెలుపకుండుటకు గారణమేమో బోధపడుచున్నది”—అని విమర్శ (పు. 14)

ప్రాసయతి యొక యతిభేదముగాదు. సీసగీతాదు లందు యతికి మాత్రప్రాసయతి యంగీకృతము. దీనికి బ్రాసలక్షణ మేకాని యతిలక్షణము వేరుదియు గ్రాతిగా లేదు. ఇదియొక ఋతిభేదముగా బ్రాచీన లాక్షణికు లెవ్వరైన చెప్పలేదు. అప్పకవి మాత్రమీ యతిభేదమును జెప్పెను.

(ఆ) “ప్రాది, ఆదేశ, ఉభయ, అభంష, శకం ధ్యానియతులు నిర్దిష్టసూసయతి కాండే లీనమగుటచే బ్రజ్ఞేకముగా జెప్పట యనావశ్యక”మని విమర్శ. (14 పుట)

ఇది కొంతకంతకు వాస్తవమేకాని ప్రాచీన కవి భీమనాంధి నిన్న మొన్నటివఱకు ఛందశకర్తగా నిర్దిష్టసూసయతితో బ్రాధ్యాదేశాదుతులను సయితము చెప్పదు వచ్చిరి. ఉభయవల్మీకిలో నిన్ని భేదములు లాక్షణికులు స్పష్టప్రతిపత్తికై చెప్పిరని తోచెడిది. అనా కములుగా బైని బరిగణింపమైన ప్రాది

ప్రభృతి యతులను జెప్పిన లక్షణగ్రంథముల నీ కింద దెల్పెను.

ప్రాచీనత — కవిజనాశ్రయము, కావ్యాలంకారమాధామణి, ఛందోదర్పణము, అప్పకవియము, కవిజనసంజీవని, ఆనంద రంగ చృందము, కూచిపూచి సర్వలక్షణసార సంగ్రహము, 2 లక్షణాదీపిక, 3 లక్షణ శిరోమణి, 4 కవిచింతామణి, 5 కవితాలక్షణసారము, సులక్షణసారము.

ఆదిత్యయతి — మాధామణి, రంగయచృందము, లక్షణాదీపిక, కవితాలక్షణసారము, సులక్షణసారము.

ఉభయయతి (యమ్యనన్యద్యతి) — అప్పకవి, లక్షణాదీపిక, లక్షణ శిరోమణి, సులక్షణసారము.

శిశుకంధాదియతి (పరమాపయతి) — అప్పకవి, సులక్షణసారము, లక్షణాదీపిక, లక్షణశిరోమణి, కవి సంజీవని, రంగయచృందము.

అఖండవడిగూడ నిత్యసమాస యతులననే గతార్థము కాగలదనుట సరిగాదు. అఖండ యతులన నిత్య సమాసయతి గతార్థమును గాని నిత్యసమాసయతివలన అఖండయతి గతార్థము గాదు. స్వరసంధిఘటిత శబ్దములం దెల్ల స్వరమునకు గాని వ్యంజనమునకు గాని యతి పాటించుట యఖండయతి లక్షణము. వసుధామర, సక

లార్థ, దివిజారి, తలంచుచుండు, కొడుకులల్లు, నా కిడుము, ఏనున్నను—ఇత్యాది సంధి గతి శబ్దము లందు స్వగవ్యంజనులకు యతిరూపులు అఖండ యతి యనబడు. ఇవి ప్రాచీనప్రభృతి యతులకు భిన్నము. నిత్యసమాసయతి వేఱు; ఇది వేఱు కర్తా. జనార్దన, రామాయణ, నారాయణ, రసాయనాదీ శబ్దములు నిత్య సమాసయతి యందు జేరను. పై వసుధామర...తిలంచు చుండు...ఇత్యాదులు చేరవు.

ప్రాచీనిత్యసమాసాదీ యతుల జెప్పియు అఖండ యతిని జెప్పిన ప్రాచీనాస్వాదీన లక్షణికులు పెక్కురు గలరు. చిత్రకవి పెద్దన గ్రంథమండకొక కవిజనాశ్రయ, కవిచింతామణి, కవిసంజీవని, కవితాలక్షణసార, సులక్షణసార, లక్షణాదీపిక, లక్షణ శిరోమణి, సర్వలక్షణసారసంగ్రహ, రంగయచృందము లందు అఖండవడి చెప్పబడినది. హంసనింజితి యంగు

2. వారాకవి రఘునాథస్య (క్రి. 1600). 3. పాత్రుని వేంకటరమణకవి (17 శతాబ్ది). 4. తాతంభిలు (15 శతాబ్ది). 5. ఓరుగంటి రామకవి (18 శతాబ్ది)—పైలక్షణగ్రంథకర్తలు; ఇవి యునుద్రితములు. 1, 2, 3 గ్రంథములు మద్రాసు ఓరియంటల్ ప్రెస్ పరిచీనము, 4 సాహిత్య పరిమత్తులోను గలవు.

రాబిన్ ముడ్

ప్రపంచ మంతటా
మన్నన పొందినది

GENEALOGY

SRC-52 TE

అక్షణసార సంగ్రహము

గవిత్వరచనగూర్చి తెల్పు సందర్భమున నీ వడిభేదము పేర్కొనబడెను. (1-127)

(ఇ) చక్కటియతి :

విప్లవ మువర్ణముతో పు పు బు భు లు యతి చెల్లుట పాఠికయతి, కేవల ముకారముతో యతి చెల్లుట చక్కటియతి—ఇది పెద్దన లక్షణము. గెంటిని గలిపి పు పు బు భు లు ము వర్ణముతో జెల్లునని యొక్కయతి భేదముగా జెప్పిన జాతును, 'యతిస్యయ నిరూపణ మనావశ్యక'మని విమర్శి.

పెక్కుగు లాక్షణికు లీ గండు భేదముల వ్రాసి యున్నారు. పాఠికయతి ప్రాచీనముతము. చక్కటి యతి యర్హచినముతము. భారతమున జక్కటియతికి గ్రములు గానరావగుదుత. ఉభయమత ప్రదగ్ధ నారము రెండు ముతులుగా జెప్పబడినవి తోచెను. ఇట్టి పద్ధతి యప్పకవీరుని సత్యయతుల విషయ మునను జూపబడుచున్నది. (మా : అభేద—అభేదవర్ణ యతులు; తద్వనవ్యాజ - విశేషయతులు).

తాతంధట్టు కవించితముణిలో నీయతి యసంగ తమని వక్కాణించె.

‘చక్కటి యతియని కొండలు.

మొక్కలమున పు పు బు భులకు మూవెట్టుగురొ
కొక్కక్క పక్షగు చెపులకు విన
గక్క సమన గవి మతంబు గాను ముకుండా’

(వల్లిపానాధికారము)

దీనింబట్టి తాతంధట్టునకు బూగ్యమే యీయతి భేదము ప్రచారములో నుండెనియు బ్రాచీనకవి సమృద్ధిగా కుండెనియు చెల్ల మగుచున్నది తర్వాతి వారంగీకరించుటచే రెండుభిన్నయతులుగా నిర్ణయించి

(5) నాటక ప్రశంస : తెనుగున బ్ర ప్రథమ ముగా నాటక లక్షణము దల్పినఖ్యాతి చిత్రకవి పెద్దనకే దక్కినది. ఛందో లక్షణమును నూత్నముగా నూదనా మాతముగ దెల్పినట్లే నాటకలక్షణమును వివరించి వ్రాయవయ్యె. విన్నకోట పెద్దన

“అపద్ధ్యగద్య కృతిములు

రూపకములు నాటకములు రూఢము లగునా

రూపను చంపూ కావ్యత

బ్రాహ్మిండును నాటకములు బహుళము లరయన్”

(4-6)

అని నాటకములను ప్రస్తావించెను. చిత్ర కవి పెద్దన మూర్తికపులు సమకాలికులు. అప్పటికే ప్రచారమునకు వచ్చిన మూర్తి కావ్యాంకర సంగ్రహములో నాటక ప్రకరణము చెప్పలేదని పెద్దన దీనిని రచించె నేమో! మూర్తికపు లప్పడే ప్రసిద్ధములు.

ఆతని దృష్టికి పెద్దన కుమారుడు అసంతకవి వ్యాఖ్య రచించె గదా!

ఇంగు ముద్రణ స్థావర్యము లేర్పడుటచే గవికి మూలవిషయార్థావగతి కాలేదను కళంకము వ్యాస కర్తచే నంటగట్టబడెను. “నూచ్యము దృశ్యశ్రవ్య భేదములచే ద్వివిధమని, అనూచ్యము విష్కంభారు లచే బంధవిధమని చెప్పబడినది. (8 క9) ఇది ముద్రాప్రమాదమేమో! ఇందిట్టి ముద్రా ప్రమాదములు పెక్కులు గలవు. నూచ్యమునందే విష్కంభాది భేదములు చెప్పవలె. (98-99 పుటలలో) “లీల విష్కంభ మాళికలు సంకౌస్య మంకౌవతార ప్రవేశాఖ్యలై గు నూచనాధానితములు” అని పెద్దన చే సరిగానే చెప్పబడినది.

పాపకలకులకు దలీయుటకై యీ ప్రకరణములోని కొన్ని ముద్రణ ప్రమాదముల జూపెద.

ఉప రూపకములు : (94-ప.)

నాటికా సట్టక త్రోటకో పేక్షణం

బును గోష్ఠి బాణికల్ పొల్పవూణ

సల్లాపకంబు ప్రస్తానంబు కావ్యంబు

రహిమించు భిల్లి స రాసకములు—గీతలుంచి

నవి యపరూపములు. వగునగా ‘ప్రేక్షణంబును, భాణికల్, హల్లి సరాసకములు’ అనునవి సరియైన పాఠములు.

ఉత్పిష్టంకలక్షణము : (90 ప.)

‘రసము కగుణముగ బ్రఖ్యాతి మితిన్వ త

మును శ్రీ విలాసంబు మొనసియుండు

వాగ్యధ్వనును భావ తిన్పి వృత్తాగు

లును నాయకులు ప్రాకృత నరులుగను.

ప్రతాపక్షిద్రయమున నిట్లున్నది :

“యలేతీవృత్తిం ప్రఖ్యాతం, ప్రధానం కరుణోరసః,

స్త్రీజాంవిలాసో వాగ్యధ్వం నేతారః ప్రాకృతానరాః.”

పెద్దన పద్యములోని ‘శ్రీవిలాసము’ - పారపాలు ‘స్త్రీవిలాస’మని యుండవలె, కాని సాహిత్య దర్శ

జాదుల ప్రకారము ‘స్త్రీవిలాప’ మనవలయు.

ఇంక నిట్టి వెన్నె కలవు. వ్యాసవిస్తర శంకచే

విరమింతును. ఛందో వ్యాకరణ విషయములగు పెద్దన

తన పూర్వ లాక్షణికుల ననుసరించెనని, పరిచిత్తువారి

ప్రతిలో ముద్రణ ప్రమాదము లీటి శంకలకు దాగితిసిన

వని యిందాక నాచేసిన పరామగ్నవలన దెలియగలను.

6. కూచిమంచి వంకటాయకవి తన సుకవి

మనోరంజనిలో నీ విషయము నూచించె. ఇతని గ్రంథ

ముద్రితము.

మ గు వ మ న సు

శ్రీ కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

పాత్రలు : జానికమ్మ - చంచల.

[ప్రగడిలో, మధ్యతరగతి వాడి ఆశల జీవితంగా మధ్య మధ్యలో ఆరిపోతానని ఔనిస్తూ వో కిరసనాలులు దీపం వెలుగుతోంది మంద మందంగా.

తెర తొలగేసరికి, యాభయ్యాపడి దాటి జీవితంలోని వొడిదుడుకులతో, అమధివాలతో వార్ధక్యానికి మరింత చేరువగా వున్నట్లు కన్పిస్తున్న జానికమ్మ, చీరచేంకు తలమీదకు లాక్కుని, నిండా పచ్చని వో దుప్పటి కప్పుకుని, అవనువాలను దగ్గరకు కూడదీసుకుంటూ వొక వాలుకుర్చీలో నలతగా పడుకుని వుంటుంది. మనిషిలో ఆనందం లేదు. ఏవో ఆలోచనలు, వారం పదిరోజులనుండి మంచానికి అంటి పెట్టుకుని వుండవలసిరావడంతో మొహంలో విసుగు, నిరాశ, ఎవరిమీదనో కోపయా కన్పిస్తున్నాయి. అయినా తన ప్రవర్తనను తాను నిభాయించుకోగల ముందాతనం ఆమెలో లేకపోలేదు.

ఆమె కున్న ప్రక్కనే వో టేబిలు వుంది. దాని మీద చిన్ననీ, పెద్దనీ అనేక రకాల మందుసీసాలు. ఒక సీసామీద 'విషం' అని వ్రాయబడివుంది. గోడలకు దేముళ్ళు చిక్కితంగా వ్రేలాడుతున్నారు.

సమయం ఆరు గంటలు దాటింది. కిటికీలోంచి సిగరెట్టు పొగలంటి వెల్లురు గదిలోకి ప్రసరిస్తోంది. కానీ నాటిక జరుగుతున్నంత కొద్దీ, అది తగ్గిపోతుంటుంది.

[ప్రక్కగదిలోనుండి అంత విగ్ధగనూ కాకుండా, మరి అంత మెల్లగానూ కాకుండా రేడియోసంగీతం... ఏవో విషాదగీతం.

ఒక నాకిలిగా వేసివున్న గది తలుపులు కొద్దిగా విడివడ్డాయి. తలుపుమీద మధ్య వేలితో చప్పుకు. జానికమ్మ (మెల్లగా) ఎవరదీ?...లోపలకు రావచ్చు. (అందంగా, ఎఱ్ఱగా, సన్నగా, పోకకన్నులతో, నల్లని జుట్టు ముడిమీద తెల్లని మల్లెలను వదులుగా తుడుముకొన్న చంచల లోపలకు ప్రవేశించింది. మనిషిలో ఏదో సాధించాలన్న ఉబలా

టం వుంది. చదువుకున్న యువతిలోని నాజాకుతనమూ, సెజ్జాకుతనమూ రెండు ఆమెలో కన్పిస్తున్నాయి. ఆమె చేతిలో రెండు బత్తాయి పళ్ళూ, కాసిని సపోటాలూ వున్నాయి.)

జాని : ఓ! నువ్వు చందలా?! రా. రా. కూచో (చంచల వో కున్నీమీద కూచో బోతుంటుంది) ఆ! ఆ! పెద్దదాన్ని చెప్పాననుకోబోకు. కొంచెం, ఆ తలుపులు వోరవాకిలిగా దగ్గరకు వేసివచ్చి కూచో. ఈమధ్య వొంట్లో అంత బావుండడం లేదు కదూ? చలికాలి పనికిరాదు న్నారు డాక్టరుగారు.

చంచల : (తలుపులు వేసివచ్చి కూచుంటూ) ఎలా వుందిప్పుడు? గుండెల్లోనొప్పి కొంచెం తగ్గిందా? — ఇన్నాటికి నామాట జ్ఞాపకానికి వచ్చింది మీకు. పొన్నెంజీ. ఇప్పటికైనా జ్ఞాపకానికి వచ్చాను. అదే పది వేలు. వాళ్ళి సుందరం లేదూ, వాడొచ్చాడు పొద్దున. వచ్చి అర్జంటుగా మీరు పిల్వకు రమ్మన్నారని చెప్పాడు. ఎంగుకో ననుకున్నాను. అప్పుడే వచ్చేసి మిమ్మల్నో సారి చూసి పోదామని అనుకున్నాను, కానీ ఏం చేయను. అప్పటికే ఆఫీసు ట్రైయి పోయింది. ఆఫీసులో వాడొక్కటగుడు. ఏంచేసేది చెప్పండి? — ఇప్పుటికి గాని తీరుబడి కాలేదు, రావడానికి ఏమిటో, ట్రైసిప్టు జీవితమే యిత.

జాని : పోనీలే. ఇప్పటికైనా ఈ ముసలిదాన్ని గుర్తు పెట్టుకుని, తీరుబడి చేసుకువచ్చావు, అదే పదివేలు.

చంద : అయ్యయ్యా! అదేమిటండీ అలా అంటాడు? మాబోటి చిన్నవాళ్ళను మీరు కాస్త కనిపెట్టి చూడాలి కానీ...ఆ! వస్తూ, వస్తూ వుండగా దార్లో ఈపళ్ళు కనిపించాయ్. పట్టుకొచ్చాను.

జాని : ఎంగుకూ?...మా యింట్లోనూ బుట్టలో వున్నాయి. వాడిపోతున్నాయి. 'వస్తూరా!

ఎందు కనవసరంగా తీసుకొస్తావ్ ? —
వాడి పోతాయి. పిల్లా జెల్లా అన్నా
లేరు తిండిదానికి? అని చెప్తున్నా వినకుండా
రోజో అరడజను పళ్ళిన్నా పట్టుకొస్తుంటాడు.
చంచలకు. (ఈమాట విని చంచల కొంచెంగా
కళ్ళవళ్ళపడుతుంది) ఆ! చంచలా, ఆ రేడియో
ఆపేసిరా. పాడు సంగీతం, ఎవరో విడుస్తు
న్నట్టగా.

చంచల: నిజమేనండి. (రేడియో ఆపిననూ) ఎంత
సంగీతమంటే చెవి గొసుకున్నా, వివాదగీతా
లంటే మాత్రం వెగ తీస్తుంటుంది. ఆ పాటలు
విన్నవ్వడల్లా, జీవితానికి కన్నీళ్ళుతప్ప మరేమీ
మిగలవేమోనని భయం కూడా వేస్తుంటుంది.
(కొంచెం మానం. ఏం మాట్లాడాలో తోచ
నట్లు) రేడియో చాలా బావుంది. కొత్తగా
కొన్నారా?

జాని: ఆ. ఆ. మొన్నీ మధ్యనే. (చంచలను పరిశీల
నగా చూస్తూ) రఘు వెళ్ళి కొనుక్కొచ్చాడు.
(ప్రేమగా) నా బాబు, నాతండ్రి, ఎంత తెలివి
గలవాడు. (తనలోతన గొణుక్కుంటూ) ఎట్లా
పాడయిపోయాడు!!

చంచల: నిజమే. నేనూ అలాగే అనుకుంటుంటాను.

జాని: (ఉత్సాహం తెచ్చుకుంటూ) ఏవని?

చంచల: తన పనేమో, తానేమో తప్ప రఘుపతికి మరో
వాటి తెలియదు - అని ఇతర్లు మెచ్చుకోలుగా
అన్నపుడల్లా ఆ మాట నిజమేమోనని.

జాని: (చిరుకోపంతో) నువ్వేమీ మావాణ్ణి ఎగతాళి
చేయనక్కరలేదు.

చంచల: (నవ్వుతూ) అవునవును. ఏదో సినిమాలో చెప్ప
లేదూ, చెట్టుకు కొయ్యదనా అని; అలావుంది.
(విమయం చూపుతూ) ఆ! జానికమ్మగారు!
వీటిసంగతే ముగియాయో, ఎక్కడ పెట్టయం
టారు?

జాని: ఆ లేవీలుమీద పెట్టు.

చంచల: (అట్లాగే చేసి, అక్కడ వున్న వస్తువులను
పదుతూ) ఈ మందు సీపాలనీ,
ఇన్నిరకాల మందులూ వాడుతూనే వున్నారా?

జాని: ఆ! ఏమిటో! ఈ మందులూ, ఈ డాక్టర్లనూ
చూస్తుంటే విసుగ్గా ఉంటోంది. ఒక్కమందూ
సరిగా పనిచేయరు. ఇదికాదు అది, అదికాదు

ఇది అంటూ ఆ డాక్టరు వూరికే చీటురాయడం;
గాభరాపడుతూ చచ్చిచేడి ఆమంగులన్నీ మనం
కొనుక్కురావడం; ఇంటే తప్ప ఇందులో నాకు
మరేమీ కనబడడం లేదు. డబ్బు దండుగ
వ్యవహారాల!

చంచల: బాగానే వుంది. మరి ఈ విషాన్ని కొను
క్కున్నా రెండుకు?

జాని: అది నా గుండెజబ్బుకు మందు. ఈ మధ్య
బొత్తిగా కూదుంటే లేవలేకుండా వున్నాను.
ఇవతలపుల్ల తీసి అవతల పెట్టలేను. ఒకటే
ఆయాసం. ఏమిటో! వివాదా, బండలూ; ఆ
సీపాకు ఆచీవీ ఎందుకు అతికించారో తెలుసా?
మందగర డబ్బు గుంజటానికి, మన రక్తం పిండ్
డానికి; అంతకన్నా మరెందుకూ కాదు.

చంచల: డబ్బు ఖర్చయితే అయింది కానీ... ఏది కాళ్ళ
తం? మీలో ఇదివరకటికన్నా కొంచెం ఆరో
గ్యం వచ్చినట్లే కన్పిస్తోంది.

జాని: అట్లాగా?

చంచల: (వ్యంగ్యంగా) నేనేగనక మీ స్థితిలో వుండి,
ఇంట్లోకాల్లు జెటపెట్టే వోషికలేక, కళ్ళమసక
లేసిపోయి, గుండెజబ్బుతో బాధపడుతూ,
రామా కృష్ణా అని అనుకోడానికి కూడా పీలు
లేక పోయినట్లయితే - చచ్చి గిపెట్టినా నన్ను
చూట్టాని కెన్నీ రానిచ్చేవాన్ని కాదు.

జాని: బావుంది. చివరకు వాళ్ళతో వీళ్ళతో మాట్లాడ
లేని ప్రశ్నితికూడా రావాలంటావ్? ఇది చాల
దూకే - మందం మీదనుంచి కాల్లు కిందిపెట్టడా
నికి వీలేదు నాలుగడుగులు సరదాగా నడవడా
నికి వీలేదు. కాళ్ళూ చేతులూ కట్టి పడేసినట్లుగ
ఎందుకూ పనికిరాని దానిలాగా, ఫీ! ఫీ! ఫీ!
అనవ్యం వేస్తోంది నామీద నాకే.

చంచల: నిజమే! ఈ పరిస్థితుల్లో ఇల్లా మినుల్ని చూట్టా
నికి, చెప్పాదూ నాకూ చాల బాధగానే వుంది.
ఇవరకు ఎంత హుషారుగా, నిండుగా వుండే
వారు! పార్వతీదేవి లాగా -

జాని: వ్వు! వ్వు! ఆ రోజులు పోయినయ్యే. ఒకరిమీద
ఆధారపడవలసిన స్థితి వచ్చింది. ముసలితనం
నన్ను జలగలా బాధిస్తోంది.

చంచల: విచారపడకండి. మీ ఆరోగ్యం బాగుపడుతుంది.
మళ్ళీ ఇదివరకటిలాగానే, నవ్వులు, ఆనందం,
సుఖం.

జానీ: నాకా విచారం లేదు, జీవితంలో అనుభవించ
వలసినవన్నీ ఇదివరకే అనుభవించాను. బీదతనం
లోంచి భాగ్యవంతులొకరి, వికాశితవంలోంచి
ప్రీతిలోనొకరి! ఏం కావాలి నాకు ఇంతకన్నా
కానీ...కానీ...

చంద: (అలోచనగా) ఊ!...కానీ...

జానీ: ఏమీలేదు. నాణ్ని నో యింటివాణ్ని చేసి,
సరియైన మార్గం వాడికి చూపించి, వాడిపటం
వాడికిచ్చి తర్వాత, ఎటుబోయి ఎటువచ్చినా
నాకేమీ చింతలేదు.

చంద: మీరు అంతగా బాధపడవలసిన పనినీ తేమీ
నాకు కనిపించడం లేదు. రఘుపతి మీ మాట
మీరి నడచడు. మీరుగీచిన గీటు దాటడు. నేనెలు
చెయ్యడానికి మేమంతా వున్నాం.

జానీ: (ఒక్కసారిగా లేచి కూచుంటూ) ఉన్నారా?
ఎందుకూ, ఏం చేయడానికట? చందలా, నువ్వు
నాకేం చేశావ్? ఏం చేశావ్? అబద్ధం ఆడ
కుండా చెప్పు?

చంద: (భక్తున్న దాడుకోడానికి యత్నిస్తూ)
ఓ! నేనా? నేనేం చేయగలను చెప్పండి?
(నవ్వుతూ) త్రైనింగయినా అయ్యాను కాను,
నన్నుగా మీకూ పనికొచ్చేదాన్ని. (తీరంగా)
అయినా కలవా పెటని పేంటానికి గావం
నాకు అలవాటు లేదు.

జానీ: అంటే?—బోట్లా కాటికాపెట్టి “ఇదిగో
అన్యాయం, ముఠిదాన్ని, అండలేని దాన్ని,
గోగిష్టిని, కొంచెం కనిపెట్టి వుండు తల్లి” అని
నేన్నిన్ను పిలవా లంటావ్?

చంద: ఆహ...హ...అని కాను, ఆయనా చాలా
ఆశ్చర్యకరమైన విషయం—

జానీ: (మధ్యలోనే అందుకుంటూ) అవును. ఆశ్చర్యక
రమైన విషయమే. చాలా ఆశ్చర్యం! ఇప్పుడు
నేను ఎందుకు పిలిపించి వుంటానా అన్నది...

చంద: (బాగా చెబుతూ, గాయాన్ని దాడుకోడా
నికి యత్నిస్తూ) ఇంగులో ఆశ్చర్యకరవలసిన
దేముంది?—కాసేపు కులాసాగా అవీ యివీ
మాట్లాడుకోడానికి రమ్మని వుంటారు.

జానీ: అవీ యివీ మాట్లాడుడానికి అస్తమానం
నాయంటికి ఎవరో ఒకరు వస్తూనే వుంటారు.

చంద: అవును, వాళ్ళకూ తెలుసు, ఇక్కడకు వస్తే
వాళ్ళకూ మీకూ కూడా కాసేపు కాలక్షేపం
అవుతుందని.

జానీ: (విమంసనగా) వాళ్ళే చెప్పాడు నాకే సంగతి.

చంద: (జాగ్రత్తగా) పనీ పాటా లేని నలుగురు
ఆహవాళ్ళు చేసిన చోట జరిగేనీ యిది. బట్ట
తలకూ, మోకాటికీ ముడివేస్తుంటారు.

జానీ: పొరపాటు పడ్డావు. ఇక్కడ మాత్రం ఆవు
శానితర్యాతి నే, దూశను కోవ్వంలో కట్టెయ్య
మన్నారు, అర్థంగాలా?

చంద: ఊ...హూ...

జానీ: విడమర్చి చెప్పాలా?

చంద: (పేలవంగా) ఊ?

జానీ: ఈ కోళ్ళో ఒకవిడకు పెళ్ళియింది. భర్తతో
కొంతకాలంపాటు కాపుగించేసింది. తిరిగి
అర్థంతరంగా, నో అర్థరాత్రికి అర్థరాత్రి తన
పుటింటికి వచ్చేసింది. ఉన్న పూళ్ళోనే పైపిట్ట
పువ్వోగం సంపాదించుకొంది.

చంద: అర్థమైంది. అందుకే నే గోపలకు చెప్పలే కాని
కళ్ళులేవనం (మననం చేసుకొంటున్నట్లుగా)
వారక్కడో, దూరంగా, అన్నాంబో, ఆ
నాగజాతివాళ్ళ ముగ్ధ, ఆ అనాగోగ్య (పదే
శంకో ఉన్నోగం చేసుకుంటున్నాడు. వద్దని
నయానా భయానాచెప్పాను. చినతేను “పిచ్చి
దానా! అన్యప్రం ఎదుగువచ్చి స్వాతంత్రం చెప్పి
నవును తిరస్కరించ కూడక” అన్నాడు.
“కాదండీ! అక్కడికి వెళ్ళి ఆ బాధలను కొని
తెచ్చుకు నే బదులు, ముసాళ్ళ మధ్య వున్నదే,
కలోగంజో తాగుదాం” అని ప్రాధేయపడ్డాను.
ఉహూ! వారింతమే వారిది. నేనెం చేయను?
ఆ నాగజాతి వాళ్ళుంటేనే నాకు భయం.
కోళ్ళకుపూళ్ళ తిగులపెట్టుంటారట వాళ్ళు.
అందుకని—

జానీ: ఉన్న పూరికి వచ్చేశావు. బావుంది. (హేళనగా)
ఇప్పుడు మీ ఆయన ఎల్లా వున్నాట్టే? కులాసా
యేనా?

చంద: ఊ! బాగానే వుండివుంటారు. మగవాళ్ళు
వాళ్ళ కేం?

జానీ: కానీ నాకొకటి అనిపిస్తుంటుంది. అటువంటి
మగవాళ్ళు పెళ్ళిళ్ళు చేసుకోకూడదు.

చంద: ఎందుకనీ?

మ గు వ మ న ను

జాని : గృహస్థయొక్క విధ్యుక్తనర్త మేమిటో తెలుసా? పెళ్లొం బిడ్డలను చూచుకొంటూ అతిథి అభ్యాగతులను ఆదరిస్తూ ఇంటిపట్టున వుండెడిది.

చంచల : అదంతా పూర్వకాలంలో. ఇప్పుడు ఆ గృహస్థులూ లేకు; మగవాళ్లు రక్షించకపోతే ఆ పాపాల్ని ప్రత్యేకం పోదు.

జాని : కానీ అందరూ కాదు.

చంచల : అలా ప్రత్యేకం చేసినాగు తను కాళ్ళమీద తాము నిలబడాలి ధైర్యం చేసి దుగద్విప్లవంతులను మాట! నామట్టుకు నాకేం పర్వాలేదు. అంతా బాగానే వుంది.

జాని : 'బాగా' అన్న మాటకు అర్థం చెప్పకోండింటే వుంటుంది ఆ విషయం.

చంచల : అంటే?—మరలంబున్న దేమిటో నాకు అర్థం కావడం లేదు.

జాని : అట్లాగా! నేనెందు కిట్లా మాట్లాడుతున్నదీ నీకు బాగా తెలుసని నాకు తెలుసు.

చంచల : నాకు తెలీను. (పెద్దగా) మీ రే ఉద్దేశ్యాన్ని మనసులో వుంచుకుని, ఇలా మాట్లాడు తున్నారో నాకు తెలీను. (ఆవేశంగా) తెలీను. ఏమీ తెలీదు. నిజంగా నాకేమీ తెలీదు.

జాని : తెలీదూ నీకు?—నిజంగా నీకు తెలీదూ? (వికృతంగా నవ్వుతూ) పిల్ల పాలు తాగుతూ లోకం తన్ను చూడలేదనుకుంటుం దిట.

చంచల : (వొళ్ళు చురిచిపోయి) ఏమిటి? ఏమిటి మీరం టున్నది? నాకు తెలీననంతవరకు, నాకు సంబంధించినంతవరకు ఏమీ లేదు. ఏమీ జరగలేదు. అంతా మమ్మాలగానే వుంది. ఇదివరకు ఎల్లాగో; అలాగే. ఎవరో నన్ను గూర్చి పనిగట్టుకుని అబద్ధాలు ప్రచారం చేసివుంటారు. అంతే. అంటే జరిగివుండాలి. ఆవును అన్నీ అబద్ధాలే.

జాని : (ప్రశాంతంగా) ఇంక లోలో అబద్ధమత్రం కూడా అబద్ధం లేదు చంచలా! నిన్ను గూర్చి చెబుగా ప్రచారం చేయవలసిన అవసరం ఎవరికీ ఏమీ లేదు. అంతా నాకు తెలుసు. స్వయంగా నేను చూచాను. నా చెవులో విన్నాను. ఇంకా పూర్తిగా తెలివితప్పు పిచ్చిదాన్ని కా లేదు. చంచలా! దుగద్విప్లవ వశాత్తూ అలా కిక్కిరించడం, చెవులు విడపడక, వాధ్యం మొదలైన నాకు, ఆ రోజున నువు ఆడుతున్న నాటకాన్ని యధేచ్ఛగా కొనసాగిస్తువుగాని. ఇప్పుడు మాత్రం పిల్లేదు. ఇకనీ లాభంలేదు. ఈ అన్యాయం

ఇంతటితో ఆగిపోవలసిందే. ఈ కథ, ఈ ప్రణయ కథ ఇంతటితో ముగింపుకు రావలసిందే.

చంచల : ఏమిటి? (ప్రణయభేదితో) ఎక్కడో పొర పొటుపడ్డాను మీరు. ఏమిటో అంటున్నాను?

జాని : ఏమీ పొరపాటు పడలేదు. తెలివి వుండే మాట్లాడుతున్నాను. గప్పుతో, నా బుచ్చిబాబు, నా గతనాతంతో, నా వెర్రినాచున, గప్పుతో నువు సాగిస్తున్న కృతహాసం...

చంచల : (నెడదగా నవ్వుతూ) ఏ...ఏ...టి గప్పుపతితో కృతహాసం సాగిస్తున్నావా? గ.ఘ.ప.తి.తో!—(నకిలిగ) లోకంలో ఇంకెవరూ లేనట్లు, ఇంకెవరూ దొరకరనిట్లు...రఘుపతితో!!

జాని : తప్పించుకోదానికి ప్రయత్నం చేస్తుంటావు. నిజం నిస్సంగంలేదు.

చంచల : కాదు. ఎన్నటికీ కాదు. ఇది నిజం కానే కాదు. కుద్ధ అబద్ధం. ఎవరో కావాలని కుబుద్ధితో నామీన చేస్తున్న దుప్పి(ప్రచారం).

జాని : ఈ వయస్సులో దుప్పి(ప్రచారం) చేయవలసిన అవసరం నాకు లేదు. నేనంత దుర్మార్గురాలనీ, వివేకహీనురాలనీ కాదు. ఒకరి జీవితాన్ని గురించి త్వరపడి అలా నిర్ణయాలకు రవాదానికి రహస్యం బట్ట బయలుపరిచేస్తావు నే, ఈ విషయం కెయిబారిపోతున్నదని తెలుసుకున్న తర్వాత నే నీతో ఇలా మాట్లాడుతున్నాను.

చంచల : కాదు. మీ రంటున్నది మీ నిజం కాదు. మీరంతా మోసగాళ్లు. హీనులు, కుచ్చికులు. (బలహీనంగా కన్నీటిలో కూలిబడిపోయి) పదలను గురించి హీనంగా ఆలోచించడమూ, మాట్లాడడమూ తప్ప మిగిలినా చేత కాదు. (కొంచెం మానం) కాకపోతే యేమిటి జానకమ్మగారూ? రఘుపతికి ఎన్నేళ్ళు?—ఇంకా ఇరవై రెండు నిండలేదు. అవునా?—పురుషుడు కావాలన్న కోరిక కలగారే కాని, అది ఈ జన్మకు లేదు నాకు—రఘుపతి లాంటి పసివాడితో, లోకమంటే తెలియనివాడితో...

జాని : అవును. లోకమంటే తెలియని పసివెళ్లవ కాబట్టే నిన్ను చూచి భయపిపోయాడు.

చంచల : జానికమ్మ గారూ! ఇంత కఠినంగా మాట్లాడు తున్నాడు. మీ అబ్బాయి నుగళజాబు మీకు తెలియనివా?

జాని : తెలుసు కాబట్టే మరణభాగ పడవలసివస్తున్నది,

చంచల : అయితే మీ అబ్బాయిని పిలిపించి అడగవలసివచ్చింది, ప్రత్యక్షంగానే ఎందుకు అడగలేకపోయాడు? (ప్రశాంతంగా) రఘుపతి ఎవని నయనా ప్రేమించి వుండిన విషయం నిజమే అయివుండవచ్చు. కానీ... (కీచు గొంతుకతో) నన్ను మాత్రం కొడుకా.

జాని : (కోపంలో) చంచలా! ఇహ చాలించు నీ అబద్ధాలు. వాడిమీద మత్తుమందు చల్లింది నువ్వు. సాలెగూటిలోని పుగులగా వాణ్ని కలుళిస్తున్నది నువ్వు. నువ్వు; నువ్వు ఈ ప్రళయానికి, ఈ నాశనానికి కారణం కాదా? ఒప్పుకో! ఒప్పుకో చంచలా!

చంచల : మళ్ళీ మళ్ళీ చెబుతున్నాను ఇవన్నీ అబద్ధాలని, మీరు మాట్లాడుతున్న విషయంతో నాకేమీ సంబంధం లేదని వివరించలేదు మీరు? కాదు, వినలేదు. నిజమే మరి! ముగ్ధుని మనసు రంజింపరాదు. సరే! వెళ్తున్నాను. (కొంత దూరం వెళ్ళి, మళ్ళీ వెనక్కువచ్చి) ఒక్కమనవి. ఆరోగ్యం విషయమాత్రం ఎవరి చేతనైనా కలుగుచేస్తూంటుంది. వినను.

జాని : (చెడ్డగా) ఆను.
(వెళ్తున్న చంచల కొస్తా ఈ మాట విని ఆగిపోతుంది. జానికమ్మ మొహంలోకి కొంచెంసేపు చూస్తుంది. నూటిగా చూడలేక తప్పును వొప్పుచున్నదానిలాగా తిరిగి వస్తుంది.)

జాని : ఇట్లా. వచ్చి ఆ కుర్చీలో కూర్చో. ఇహ చెప్పు. ఏం జరిగిందనలు? రఘుపతికి, నీకూ—

చంచల : సమ్మంధం లేదు, లేదు, లేదు అని చెబుతున్నాను. వినిపించుకోరే?

జాని : సరే. ఈ సంగతి నిజమవునా? కాదా? క్రితం కనివారమంతా రఘు నీ వెంటే వున్నాడు.

చంచల : లేడు. రఘుకూ, నాకూ ఎటువంటి... మంచిది. అతనూ, నేనూ కలిసి సినిమాకు వెళ్లాం. ఏం వెళ్ళ కూడదా? అదేమైనా తప్పా? ఇంటి దగ్గర ఎక్కడూలేదు. ఏమీ తోచకుండావుంది. మనసులో ఏదో ఆందోళన. నన్నర్థం చేసుకున్న రఘు, నేనెంత బాధపడుతున్నానో తెలుసుకున్న రఘు ఆపాద్యంగా, అభిమానంగా “ఎందుకూ అనవసరంగా నిన్ను నీవు హింసించుకుంటావు? సినిమాకు పోదాం రా. కానీ నైనా ఈ ఆందోళనను మర్చిపోతావేమో!” అన్నాడు. సరే నన్నాను. గొట్టెల్లాంటి ఈ ప్రజలందరూ ఇట్లా, ఇంత నీచంగా

వూహించుకుంటారని తెలుసుకుని వుండవలసింది. ఆ సినిమాకు వెళ్లకుండా వున్నా—

జాని : సినిమా అయిపోయింతర్వాతి ఇద్దరూ కలిసి మీ యింటికే వెళ్ళారు.

చంచల : అవును. నన్ను ఇంటిదగ్గర దింపి....

జాని : అంతమాత్రమే కాదు, ఆ రాత్రిల్లా నీ యింట్లోనే గడిపాడు.

చంచల : సినిమానుంచి వచ్చేసరికే బాగా పొద్దుబోయింది. “ఇప్పుడు వెళ్ళి ముసలావిడ, మీ అమ్మగార్నెం బాధపెట్టారూ, భోంచేసి వెళ్లండిన్నాను.” సరే అని భోంచేశారు. మరి పొద్దుబోయింది.

జాని : వాడు ఇంటికీ వచ్చేసరికీ తెల్లవారుఝానున నాలుగయింది.

చంచల : మీలాగా మీ అబ్బాయిమీద నాకేమీ అధికారంలేదే, ఫలానా టైముకు రమ్మనీ, ఫలానా టైముకు రావద్దనీ చెప్పడానికి.

జాని : (జాలిగా) వాడు నాతో అబద్ధాలు కూడా చెప్పడం నెగ్గుకున్నాడు. (వేలవంగా) ఆ రాత్రి వాడి నేనేమీతుడీ కెవడో (పూజం మీదకు వచ్చిందట. అందువలన వాడక్కడ వుండవలసివచ్చిందట. హు! (తీవ్రంగా) వాడి యీ పతనానికి నువ్వు కాదూ కారణం? నువ్వు!!

చంచల : మీ అబ్బాయి మీతో నిజమే చెబుతున్నాడో, అబద్ధమే చెబుతున్నాడో తెలుసుకొనవలసిన అవసరం నాకు లేదు.

జాని : అవసరం!! సిగ్గులేనిదానా! అవసరం వున్నంత వరకే వాణ్ని ఊపయోగించుకుంటున్నావు... ఎల్లా వెంచాను వాణ్ని! ఎంత బుద్ధిమంతుడూ నా పిల్ల వాడు! నీ చపలత్వాన్ని, నీ చంచలత్వాన్ని, నీ అలంకారాన్ని, నీ పాడరు మొహాన్ని చూసి, మోసపోయి...రఘూ!

చంచల : (గాద్దికంగా) జానికమ్మగారూ! నన్ను తిట్టగానే పండుగ అయిపోయిందనుకోకండి. మీరివాడు నన్నన్న మాటలన్నీ, రఘుతో నే చెప్పకపోను.

జాని : (ప్రశాంతంగా) చెప్పు. నా రఘుతో, నువ్వీ నాడు మన యిద్దరినూధ్యా జరిగిన సంభాషణను గూర్చి ఈషణ్మాత్రంగానైనా చెప్పలేవు. ఇహ ఈ జన్మలో నువు రఘును కలుసుకోలేవు.

చంచల : భగవంతుడా! రఘును—నా రఘును నేను కలుసుకోలేనా?

జాని : అంతే కాదు, రఘును కలుసుకోనని, రఘుని మాటాడనని, నాతో నువు ప్రమాదం చేసి చెప్పేవరకూ, ఈ గదిలోనుంచి నువు బయటకు, అడుగుపెట్టలేవు.

చంచల : చూస్తాను. అదీ ఎంతవరకో చూస్తాను.

జాని : (కంఠస్వరం మార్చి, ఉవ్విళ్ళూర్చుకుంటూ) ఆలోచించుకో చంచలా! త్వరపడే నిర్ణయాలకు రాభోషు. బాగా ఆలోచించుకో. ఇదివరకు ఎంతగౌరవంగా, ఎంత నమ్రతగా, ఎంత శుభ మారంగా వుండేదానివి! ఏవీ ఆ లావణ్యమూ, ఆ విషయమూ, ఆ సంస్కారమూ అన్నీ ఏవీ నీలో ఇప్పుడు? ఇంతగా మారిపోనూ వేం చంచలా? రాముడూ, నవ్వు ఒక వయసు వాళ్ళు కదూ? ఇద్దరూ ఎంత ముద్దుగా, చిలకా గోరింకల్లా వుండేవాళ్ళు!! మించి వాళ్ళు నే భగవంతుడు తనలో ఐక్యం చేసుకుంటాడుట! నవ్వు నేనూ మిగిలాం, వడిలిపోయిన పూవుల్లాగా బ్రతికినా చనిపోయినవాళ్ళల్లో సమానంగా; బాధ లనుభవించబానికి. కను చంచలా? రాముడు పోయినా, రఘురాముడు నిన్ను పెళ్ళిచేసుకోవడం చూచి ఎంత సంతసింపాను!! నీ జీవితం హాయిగా, వసంతలాగా సాగిపోతుందని ఆశించాను. కానీ నా ఆశలన్నీ నిరాశచేసి రఘురాముడి కన్నుగప్పి, అమాయకుడూ, స్త్రీతత్వం తెలియనివాడూ అయిన రఘుపతితో సుఖ్యంత నీదంగా ప్రవర్తించడం అన్యాయం చంచలా! చాలా అన్యాయం. దేముడు నిన్ను తీసుంచకు. నువు మాకన్నా ధనవంతురాలివి. చదువుకున్నదానివి. తిరుగ నేర్చినదానివి. నువ్వు ఇలాగేనా ప్రవర్తించేది? ఆలోచించు చంచలా! బాగా ఆలోచించి ఒక నిర్ణయానికి రా.

చంచల : నా ఇష్టమొచ్చినట్లు నేను చేయడానికి నాకు సంపూర్ణమైన అధికారం వుంది.

జాని : నిజమే నిన్ను నీవు నాశనం చేసుకోడానికి నీకు సంపూర్ణమైన అధికారం వుంది. కానీ, అభం, శుభం తెలియని రఘును, నా బంగారాన్ని, సువ్విట్టా నాశనం చెయడానికి నీ కేహత్రం అధికారం లేదు.

చంచల : పాపం! అరటిపండు వొలిచి నోటికందించి నా, అందుకోలేదు మీవాడు, (నవ్వుతూ)

జానికమ్మగారూ, రఘు మీరనుకోన్నంతటి అమాయకుడూ, లోకజ్ఞానశూన్యుడూ కాదు.

నేనేమీ అతన్ని అన్యాయం చెయ్యడం లేదు.

జాని : చెయ్యడం లేదా?—ఎంత నంగనాచి లాగా మాటాడుతున్నావు?—వాడు సంపాదించిన డబ్బంతా ఏ సముదంలో కలిసి పోతున్నట్టే? వాడి కష్టాన్ని ఎవరు అన్యాయంగా అనుభవిస్తున్నారట?

చంచల : (ఒక్కసారిగా విజృంభిస్తూ) ఓహో హో! అయితే ఇరవ్వుచూట మీ బాధకు కారణం? రఘుపతి నా కేవలం త్రెన్సి తలకెత్తుతున్నాడని...హ...హ...అతడు నా కోసం ఖర్చు పెట్టింది ముప్పి పదిరూపాయలు లేదు.

జాని : ముప్పి పదిరూపాయలు!! ఎంత తేలిక అయి పోయిందీ డబ్బు నీకు? ఈ నెల, తన జీతంలో నాలుగవంతు వాడు ఇంటికి తెచ్చిన పాపాన బోలేడు. ఈ డబ్బంతా ఎవరికోసం ఖర్చు పెడుతున్నాడట? అప్పులు తీర్చవలసి వచ్చిందట?—అప్పులు!! మా యిద్దరికీ వున్న అప్పులేవెటో మరి?!

చంచల : (వెలుకారంగా) చదువుకున్నవాడు, సంపాదిస్తున్నవాడు, యువకుడు, అటువంటి వాణ్ణి పట్టుకుని, జమా ఖర్చులు చెప్ప మనడం, మీదే పారపాటు జానికమ్మగారూ! మీ రలా అడగ కూడదు.

జాని : ఎందుకనీ?—ఎందుకని అడుగకూడదు? వాడు తప్ప నాకేటి మిగిలింది? వాడే నా ప్రాణం, నా ఆస్తి, నా జీవన సర్వస్వం, వాడే. వాడే...న్నీ. అన్నీ నాకు వాడే. ఈ వార్షిక్యంలో, ఆరిపోతున్న దీపానికి కొంచెం నూనె పోయడానికి, ఎవరన్నాగు వాడు తప్ప

చంచల : అర్థమైంది మీ ప —మంచిది. రఘుపతి తన గృహబాధ్యతను తాను సవ్యంగా నిర్వహించుకొనేటటు నేను చూసాను.

జాని : సువా? నవ్వు రఘుపతినిగూర్చి త్రిధ వహించడమా! ఎంతటి దుర్లభ పటిండి!! ఇంకా నేనంత అసమర్థురాలి కాలేదు. వాడు పిచ్చి వాడిలాగా నీ వెంటబడి—

చంచల : రఘు తన సంపాదనలోంచి చిన్నమొత్త నాకోసం ఖర్చుపెట్టనవసరం లేదు.

జాని : సిగ్గుపాలిందానా! ఎంత నీదంగా మాటాడుతున్నావు?

చంచల : మాటలు జారకంకే. మీ మనసులోని దేవుల్లో
స్పష్టంగా చెప్పివేళారు. మీకు కావలసింది
దేవుడు. ఆ సంగతి నాకు బాగా అర్థమైంది.

జాని : ఈ జన్మకిక రఘును చూడలేవు ఆ సంగతి
కూడా బాగా అర్థంచేసుకో.

చంచల : హూ! అవన్నీ వ్యర్థమైతాయి. మమ్మల
సెవ్వరూ వేరుచేయలేరు.

జాని : నేను చెప్తాను.

చంచల : ఏం చేయగలను మీరు? రఘుపతిని కాళ్ళా
వేళ్ళాబడి బ్రతికులాడుకుంటాను. అంతేనా? కానీ
అతను మీ మాట వినడు. ఇలా మీ చెందిటి
ప్రయత్నం విఫలం కాగానే లోకాన్ని
మా మీదికు వురిగింపుతాను. ఆహ. నిరాశ్చేప
ణీయంగా చెయ్యగలమునానని దారివెంట వీను
గులు నేగుతుంటే పిచ్చికుక్కలు మొరుగు
తుంటాయి. జానికమ్మగారు, నేను మళ్ళీ,
మళ్ళీ చెబుతున్నాను. మీవన్నీ వ్యర్థమయి
తాయి. నన్నూ, రఘునూ బ్రతికివుండగా
ఎవరూ వేరుచెయ్యలేరు.

జాని : అన్నాంలోవున్న మీ ఆయనకు ఉత్తరం
రాస్తాను.

చంచల : (క్షణికాలం తొట్టునడక) ఆయనకు ఎప్పుడో
తెలుసు ఈ సంగతి.

జాని : ఏ...ఏ...టి?

చంచల : అవును. ఆయనకు తెలుసు. ఎప్పుడో తెలుసు.
నేనే చెప్తాను. ఈ విధంగా ఒకళ్ళి నోళ్ళు
విడిచి దూంబితాల్లో వుండవలసి గనుక తప్పని
సరి పరిస్థితి అయితే, ఈ వివాహంవల్ల ప్రయో
జనంలేదని. ఆయన ఆ ఉద్దేశ్యం మానలేడు.
నేను రఘుపతిని విడిచి వుండలేను. అంగుక నే
ఆయనా, నేనూ విడాకులు వుమ్మకోడానికి
నిర్ణయం చేసేసుకున్నాం. ఆ
ఆతిర్వాత, ఇహ జరగవలసిందల్లా, రఘుపతి
నేనూ—రిజన్సారాఫీసులో—

జాని : (నిశ్చింతగా) అది మాత్రం జరగదు.

చంచల : తప్పక జరుగుతుంది.

జాని : జరగదు. జరగటానికి వీలేను. ఈ పెళ్ళి, ఈ
పెళ్ళి జరగడానికి వీలేను. నవు, రఘుపతిని చేసు
కోడానికి వీలేను.

చంచల : ఎందుకని?

జాని : రఘుపతి తిప్ప మరెవ్వరూ లేరు నాకు.

చంచల : (హేళనగా) జీవితాంతం, రఘుపతిని మీ
అనుపాజ్ఞల్లో వుంచుకుంటా నంటే ఎలా?
అతని నూరేళ్ళజీవితాన్ని మీ గుప్పిట్లో వుంచు
కోలేదు. అతనికి ఆరేటా, కోక్కెటా, అభి
మానాలూ, సమ్మంధాలూ అనేకం వుంటాయి.
అలాగే నాకునూ!

జాని : అయితే, వాడి జీవితాన్ని నీ కొంగన ముడి
వేసుకుంటానంటావ్.

చంచల : ఆహ...మమ్మటికీ అంతే జరుగుతుంది.

జాని : (కన్నీళ్ళు పగ్గంతమై) ఇప్పుడుగాను,
ఇప్పుడుగాను నా బాధ నీకు అర్థమయ్యేది, నీకు
వాదకర్తగా మిదపడి, వున్న ఒక్కగానొక్క
కోకుమారుని యువతి నాకేయింది నిన్ను
నిర్లక్ష్యం చేసినప్పుడు, అప్పుడూ!!

చంచల : శిషివున్నారా. అంతటి క్రూరులమేమీ కాను
మేము. రఘుపతి, నేనూ మిమ్మల్ని కంటికి
రెప్పలా చూచుకుంటాం.

జాని : అంతటి హీనస్థితి, ఒకరి వయాధగ్యాలుమీద ఒక
పతితురాలి పంచలో బ్రతుకు గడవవలసినస్థితి
నాకింకా రాలేదులే. (ఆమె దృష్టి అనాలో
చిలంగా నే 'విదం' అని చీటి వున్న సీసామీద
పడుతుంది.)

చంచల : సరే. మంచిని అర్థంచేసుకోలేనివారికి నేను
మాత్రం చెప్పగలను? (కొద్దిమానం) రఘుపతి
ఇంటికి వచ్చే వేళియిందనుకుంటాను.

జాని : ఆగు దాటింది.

చంచల : ఇంకా రాలేను. సరే ఇహ అతనికోసం
ఇక్కడ నేను కనిపెట్టుకుని కూర్చోలేను.

జాని : (తనసోరణిలో) పెళ్ళి—హూ? ఎవరన్నా
అనుకున్నారా తిరిగి నువు రెండోసారి వివాహం
చేసుకోటానికి సిద్ధపడుతున్నావని. మాకొలంలలో
ఈ ప్రేమలూ, ఈ పెళ్ళిసృష్టా, భిర్రలను వరించు
కోడాలూ, వదిలిపెట్టడాలూ మాకు తెలియ.
ఎంత అణకువ! ఎంత వినయం! ఒకసారి అగ్ని
సాక్షిగా వివాహం చేసుకున్నతర్వాత, ఎన్ని
బాధలుపెట్టినా, ఎంత నికృష్టమయినా, అత
నికేమీ జీవితాన్ని అంతం చేసేవాళ్ళం.
కొడుకులూ, కూతుళ్ళూ, మనుమలూ, మనుమ
రాళ్ళూ అంతా వోబాదరాయణ సంబంధం. తామ
రతంపర. ఇప్పుడు మీరంతా చనువునున్న వాళ్ళు
కదా? తెలివిగలవాళ్ళు. అవునా? చెట్టు చెడి

పోయేయందు వేసిన కుక్కచూతి పిండలు మారంతా. పిదప కాల మొచ్చి పడింది. కొడుకులతో, కూతుళ్ళతో ఎంత సంతోషంగా కాలం గడప వచ్చు! ఆ తల్లికి అంతకన్నా ఏం కావాలి? చంచల—కనీసం ఒక్క కొడుకునా కనీసం నీకు పుట్టివుండవలసింది. అప్పుడీ పాపపుపని చేసివుండేదానిలకాదు.

చంచల: ఛా! ఛా! వాళ్ళంటేనే నాకు అసహ్యం. క్షుణ్ణంబ నియంత్రణం ఎంత మంచిది.

జాని: కానీ రఘుకు పిల్లలంటేనే పంచప్రాణాలు.

చంచల: అలా అని చెప్పి రఘు నా అందాన్నేమీ నాశనం చెయ్యకు. (భయంతో) అంతకన్నా మరణమే మంచిది.

జాని: పిరికిపండ్లు! పిల్లల్లోవున్న ఆనందం, ఆ దైవతత్వం మీకేం తెలుసు? యధార్థాన్ని ఎక్కడానే ధైర్యంలేనివాళ్ళు. ఇటువంటి వాళ్ళకు ప్రేమలు! ప్రేమ!

చంచల: అవును. ధైర్యంలేనివాళ్ళ మే మేము. కాదు మరి? ఇంత వికృతంగా ఆలోచిస్తున్న అనాగరికులయ్యి జలయెత్తుకు తిరగడం ధైర్యం కాదు, పిరికితనం. కాదు మరి?

జాని: అది ధైర్యం కాదు తప్పిదం. భగించలేని పాపం! చంచల: మీ కేంలా? ఇప్పుడు పాపమూ లేదు, పుణ్యమూ లేదు. విలువల స్వరూపమే మారి పోయింది.

జాని: కానీ అన్ని కాలాలూ పనికివచ్చే, స్వజనులకూ వర్తించే విలువలు కొన్ని ఎప్పుడూ వుండనే వుంటాయి. ఉదాహరణకు నీలా కాలు జారినవాళ్ళి నే తీసుకో. వేంకాలంలోనూ అది దోచుమే. ఇప్పుడూ అది దోచుమే.

చంచల: కానీ ప్రేమించుకోవడం వ్యభిచారం కాదు.

జాని: ఇది ప్రేమకాదు. పశుచర్య. ప్రేమ అన్న ఒక భ్రమ. ఆత్మీయంచన.

చంచల: ఆ సంగతి మీకన్నా నాకే బాగా తెలుసు.

జాని: (గద్దడికంగా) రఘు, నా రఘు నా వరాల తిండి, ఇలా చేస్తాడని కలలోగూడా వ్రాసించలేకపోయాను. కనీసం నన్నుగాక మరెవరినీ ప్రేమించినా సహించేదాన్ని. నీలాంటి పతితురాలిని, భర్త వుండగానే మళ్ళీ పెళ్ళికోసం ప్రయత్నిస్తున్నదాన్ని, బిడ్డలు వద్దని తపస్సు చేసేదాన్ని—నే సంగీకరించలేను. ఊహా...అంగీకరించలేను.

చంచల: ఆవేశపడకండి. జరిగినంతా చూస్తుంటే, అందరం నిమిత్తపడి, వో క్రొత్త జీవితాన్ని ప్రారంభిద్దాం.

జాని: ఆయన బ్రతికివుంటే?—రఘుపతి నిటూ గాలికి వదిలిపెట్టేవాడేనా? వ్యవహారం తునకంటూ తేల్చుకుని, వంశగౌరవం నిల్పేవాడు. నేనేం చెయ్యను? అడదాన్ని. ముఠిదాన్ని (బాగా చీకటిపడడం చూచి) అంతే. ఇహ ఈ చీకటే నాకు మిగిలిపోయింది. ఏం చెయ్యను? ఈ ముసలి తనంలో, కాఫీనీళ్ళ న్నా ఇచ్చేవాళ్ళు లేకుండా, నా రఘును నానుండి దొంగిలిస్తున్నావు.

చంచల: రఘును దొంగిలించినా, కాఫీనీళ్ళు సమాత్రం ఇబ్బంది రాదు లేండి. నేను కలిపి తీసుకురానా?

జాని: ఎంత మంచిదానివి! అదిగో ఆ ప్రక్కగదిలో ప్లాస్టులో పాలున్నాయి. ప్లాస్ట్ మిదవున్న కెటిల్లో డికాషనుంది. పంచదార సీసా, ఆప్రక్కనే అలమరలోవుంది. కలిపి తీసుకురా. కనీసం ఈ ఒక్కమంచుపని అయినా చెయ్య. పైలోకంలోనన్నా సద్దతి కలుగుతుంది.

చంచల: పైలోకాలకోసం కాకపోయినా, కనీసం నా రఘుకోసమయినా ఈ పనిచేస్తాను. (లోపలికి వస్తుంది) జానికమ్మ తేబిలుమీది వస్తువులన్నీంటినీ వోశుగనలో సర్దుకుంటుంది. పర్దలుంటా ఆమె మగోసారి ఏదంటే అని రాసివున్న ఆ సీసాని చూస్తుంది. చేతిలోకి తీసుకుని దాని వేవే తడకం గా చూస్తుంటుంది. ఆమెలో గంభీరత. ఎనాలోచన. పెదవులకదలిక. చిరునవ్వు. ఆమె జాగ్రత్తిగా ఆ సీసా మూతవేసి అంగులలో వున్న మందును సగానికి పైగా ప్రక్కనన్న మగోసీసాలోకి పోస్తుంది. మళ్ళీ మూతపెట్టి ఆ సీసాను యధాస్థానంలో వుంచుతుంది.)

జాని: (చంచల రావడం చూచి) అవసర సమయాల్లో కానీ, ఎవరి నిజస్వరూపాలూ బయటపడవు.

చంచల: నిజరూపాలు బయటపడేసత్యతనమైనా పామరస్వంతో సర్దుకుపోగలిగితే అంతకన్నా కావలసిందేమీ లేదు. (కాఫీగ్లాసు పెట్టడానికి ఆ మంగుసీసాలను సర్దుతు) ఇదెవటి సీసాలన్నీంటినీ ఇలా పెట్టాడు? కొన్ని సీసాలను అతని పెట్టమంటారా?

జాని : అద్భుతే ! ఆ సీసాలనేమీ ముట్టకోబోవర.
(ప్రశాంతంగా) ఒకరిచేత పని చేయించుకోవడమన్నది ఎంతటి బాధాకరమైన విషయమో నీకు తెలియ. ఆఁ! ఆ కాఫీగ్లాసు ఇలా ఇయ్యి. రఘుపతికూడా త్వరగా నే వచ్చేస్తాడే. మొన్న జబ్బుపడినప్పటినుంచీ వాడికోసం కనిపెట్టుకు వుండడం మానేశాను.

చంచల : నే నున్నానుగా.

జాని : ఎందుకూ అవసరంగా! నువ్వు కాఫీ తీసుకో. అబ్బ! చలిగా వున్నట్లుంది. ఆ కిటికీ తలుపులు కూడా దగ్గరకు వేసిరా! జాగ్రత్త. వేళ్లు నలిగిపోయేను. (చంచల వెళ్లి తలుపులు దగ్గరకు లాగివస్తుంది) ఆఁ! అదీ, ఒట్లా చెయ్యాలి చెప్పిన పని. మంచివాళ్ళు లక్షణం కూడా అదే. పెద్దనాళ్ళను గౌరవించడం.

చంచల : (కాఫీ తీసుకుంటూ) డిక్కాన్ ఎక్కడై నట్లుంది.

జాని : పర్యాటకు. అట్లా వుంటేనే కాఫీ కమ్మని వాసన వేస్తుంటుంది.

చంచల : ఇప్పుడేలా వుంది వొంట్లో? చలి తగ్గిందా?

జాని : కాఫీ తాగింతర్వాత కూడానా? (ఆమె చంచల కాఫీగ్లాసు పూర్తిచేయడం చాలా జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తుంటుంది. ఆ తర్వాత ఒక్కసారిగా పెద్దపులిలాగా ఆమెను లక్షిస్తూ) ఇప్పుడేలా వుంది నీ వొంట్లో? వైత్యం తగ్గిందా? రఘును పెళ్లి చేసుకుంటావా? పాపం! చేసుకో!! ప్రేమించావా? ఎవరి? రఘునేనా? ప్రేమించు. బాగా ప్రేమించు. కళ్ళు బైర్లు క్రమేపకరకూ ప్రేమించు!! దుర్మార్గురాలా! ఒక్కక్షణం, మరొక్కక్షణం నీ జీవితం!!! ఈ సీసా చూశావా? ఇందులో వున్న జేమిటో తెలుసా? విషం!!! నువ్వు తాగిందేమిటో తెలుసా? విషం!!! ఎట్లాగో తెలుసా? ఆ సీసాలో విషాన్ని నీ కాఫీలో కలిపాను. సీసాలో మందు సగానికేలేదూ, కనబడడంలేదూ?

చంచల : (అరుస్తుంది) ఏమిటి?... (గొంతును గట్టిగా నొక్కుకుంటూ) విషం!... అయ్యయ్యా... విషం!! విషం!!! నా గొంతు మండుతోంది.

నా కడుపులో పేగులు కగులుతున్నాయి. మంట! భరించలేని మంట! అయ్యయ్యా విషం! విషం!!

జాని : అవును. విషం! నీ నరనరాల్లో విషం! నీ నువ్వు విషమయం! నీ రక్తం విషమయం! ఇంకా సంగహిస్తున్నావా? చూడు. ఈ సీసాలో ఇది వరకు నిండావున్న విషం, ఇప్పుడు సగానికే వుండడం కన్నడంలేదూ?

చంచల : అయ్యయ్యా! విషం! విషం! నన్ను రక్షించండి. రక్షించండి. నేను చచ్చిపోతున్నాను. చచ్చిపోతున్నాను.

జాని : అవును. చచ్చిపోతున్నావు. విషప్రయోగంచేత చంపబడుతున్నావు.

చంచల : భగవంతుడా! భగవంతుడా! నన్ను...నన్ను రక్షించు...భి...గ...వం...తు...డా!!

జాని : మరణానికీ భయపడుతున్నావా? ఇప్పటికై నా వొప్పకో. నువ్వొక పిరికిపందివు. నీలో గొప్ప లక్షణం, ధీరగుణం ఒక్కటిలేను. అందరిలాంటి దానివే నీవునూ. ఆ కారణంకేతనే అందరి వలెనే, ఆతిసామాన్యంగా నువ్వు మరణించబోతున్నావు. పాపానికి ప్రాణస్పృత మేమిటో తెలుసా? మరణం! మరణం! నికృష్టమైన మరణం!!

చంచల : ఇంగుతు...ఇంగుతు...తగిన ప్రతిఫలం అనుభవించకపోవులే. నే...ను...దు...న్నా...డు. సర్వసముడు!! (అలాగే క్రిందికి వాలిపోతుంది.)

జాని : (మెల్లగా ప్రశాంతంగా) చంచలా! చంచలా!...నువ్వేనా రఘును ప్రేమించింది!! ఇంతటి వేలహృదయంతోనే? మరణమన్న మాట విని మూర్ఛపోయినదానివి, ప్రేమించగల శక్తి, ఎక్కడ నీలో? పిచ్చిపిల్లా!!! (చంచల అలాగే నిర్జీరంగా పడివుంటుంది. జానికమ్మ వేలవంగా నవ్వుకొని, తిరిగి తలనిండా దుప్పటి కప్పకొని, అవయవాలను కూడదీసుకుంటూ, కళ్ళు మూసుకోబోతుండగా)

(తెర)

* "టు డి మెన్" అన్న నాటికలోని శిల్పాన్ని మాత్రం ఇందులో గ్రహించాను. అందుకే నాటికా రచయితకు నా కృతజ్ఞతలు.

కోకిలమ్మ పాట

శ్రీ సాళ్య కృష్ణమూర్తి

ఎదురుగా నెలపాడిచినట్లే
నిపు మీరేడోయ్!

క్రి సప్రూట్ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు చాల నాళ్ళక్రిందట ముద్దుగా వ్రాసిన మోహన గాథ యిది. ఎందుకోగాని కిన్నెరసాని పాటలను చెప్పకొన్నట్లుగా దీని నెవరైనా చెప్పకొనగా నేను వినలేదు, ధౌవణ్యము ప్రబలిన నేటివారల కచ్చపు కవితవ్య మనుభవించు కిక్కి చాలక పోవుచున్నదేమో అనుకొందును. పసిపిల్లలనంటే మనసుగలవారికి, ఎవనదును తగ్గనివారికి, హృదయమును ప్రత్యగ్రముగ నుంచుకొన్నవారికి ఈకథ రసనిద్యుంది; గుండెలో నూగులుగ్రుచ్చి గుబురుల గరగించి గుడుసుకు పుట్టించి ఘూర్చిల్లి జేయును.

ఈ కథలో కోకిలమ్మపెండ్లి ఈ జన్మలో జరుగలేదు, మరుజన్మలో జరిగిందని ఇందులోని రహస్య మేమి? కవి యెందుకిట్లు కల్పించినాడు? ఈ సందేహ మొకటిభాదించును.

తొలుజన్మలో కోకిలమ్మ మూగపిల్ల. దైవమే దానిని చిన్నచూపు చూచినాడు. తిల్లిదండ్రుల ప్రేమగూడ తానన్యత్రమే. తనంతట తాను బ్రదుకుటకు గూడ నాగ్యము లేకపోయినది. చిలకమ్మచిలిపి నవ్వులు, పెక్కిరింతలు, వేళాకోళాలు; కన్నతండ్రి కసుబునన్నలు; అపన్నపెప్పడు అమ్మ విసుగులు- వీనితో కోకిలమ్మ మూగమనసు వాగావిచ్ఛక్తి లేక తిలడిలి తిపించిపోయినది. తిల్లి మనసుగూడ తిలట పడియుండు ననుకొనుడు, కోకిలమ్మ ఈ వేదనారూప మగు తపస్సునకు ఫలముగా మరుజన్మమున మధురకంఠ మతో తాను పోకేళ్ళు పోయిన అడవిలోనే పిల్లగా బుట్టి వచ్చినది. ఆ జన్మమున ఆ వేదనయే లేనిదో కోకిలమ్మకీ జన్మమున నింత కంటమాధుర్యమే వచ్చియుండదని కవి భావము.

ఈ కథాకల్పనమున కొంత ప్రతీక సంవిధానము (Symbolical rendering) ఉన్నది. ఇందలి తెలుగు రాజు విశాఖవాహనుల కాలము వాడో కావచ్చును, ఆ రాజు స్థానికమగు నుజ్జ్వలమూర్తిని కవి ఇట్లు వర్ణించుచున్నాడు:

‘వెదురులో ముత్యాలపేరులు
కదురులో దారాల బట్టలు

మరి చిలకమ్మ పచ్చనిది. కోకిలమ్మ నల్లనిది. ఆర్యజాతులవారు చిత్రవర్ణ విలసితులు. జీవజాతులవారిని చిత్రవర్ణ విలసితులుగ జూపుట నాట్యధర్మ నిర్దేశము. సంస్కృతము నార్యభాషయని దేవభాషయని వ్యవహరింతుము. ఈ కథలోని చిలక వైదిక బ్రాహ్మణుని వలచి తనవంశములో సాంస్కృతిక వాక్కులు నిలుపుకొన్నది. కోకిల నలుపై సంస్కృత భాషా ప్రభావము చేరరాని తెనుగు తీపిని సంతరించుకొన్నది. ‘చిలక పలుకులు’ ‘కోకిలపాట’ లు వేదానువాకములు, జానపదగీతులకు ప్రతీకలు.

తెనుగుపాట పుట్టకయే ఈ కథ. తెనుగు సంస్కృత జన్మమని కొందరు, కాదు ద్రావిడభాషయని కొందరు ననుచుండగా తెనుగు ప్రాకృతజన్మమను మరియొక యవాంతరవాదమగునాడ నుండుట మనమెరిగినదే. ఏమైనను తెనుగునాట సంస్కృతవ్యాప్తిలేని నాళ్ళలో ప్రాకృత ముండెన మాట నిజము. ఈ తాకిళ్ళ నడుమ తెనుగుభాష ఒకతీపు సంపాదించి జాను తెనుగై పుట్టి వచ్చినది. ఆ భాష పుట్టుక యెట్టిదైనను దాని ప్రశ్నోత్తర సాగను అంతయు నది తెనుగుగడ్డపై నుండుటచే వచ్చినది. అదటి నేటి నీరు గాలి—సర్వ ప్రకృతియు దానికి దోడుపడినవి. ఈ ప్రాదుర్భావమునే కవి ఈకథలో నిక్షేపించి చెప్పినాడు.

వి మూగతనము పోవుటకై తిల్లి బిడ్డలు బ్రదికి నంతకు వేదన పాలైకో దేని నాకాంక్షించికో ఆ మధురవాక్కు మరుజన్మమున నవ్వుపు సంస్కారరూపముగా కోకిలమ్మకు ఫలించినది. అది ఆ యిద్దర తపః ఫలమేగాదు. తెనుగునాటి సర్వప్రకృతియొక్క తపః ఫలమును.

కథా దృష్టితో జూచినదో కవి యిందు తటస్థచారిత్రము, ఆయనకు తెనుగుపై నెంత ప్రేమడియో సంస్కృతము నుపై నంత ప్రేమడి యున్నది. ఇతివృత్తవశమున కోకిలనుగూర్చి యొక్కవగా జెప్పినాడేకాని పాక్షిక దృష్టిచే గాదు. చిలకమ్మనుగురించి యొక్క విరుగుడు మాత్రమే అడకపోవుటయు, కథ నుపసంహరించునపుడు ‘చిలకతల్లి మహానవ్యయంబున

వెలసినవి సాంస్కృతిక వాక్కులు' అని సగౌరవముగ జెప్పబడయు కతి ఈ నిర్మమత్వమునే చూపును.

ఇంక లోని మాట ఎవనుగా నిజమునకు కవి తన మనసువెటినది చిలకమృ మిదను గాదు కోకిలమృ మిదను గాదు. తెనుగుగజ్జమిద. అచటి సర్వప్రకృతి మిద. ఏ తత్వసంపానతీ మాయన యాత్మ. దానినే ఆయన రెండు దశాబ్దాలకు పైన రాజనాలపంటగా బండించుచున్నాడు.

ఇందలి స్థాయ్యాది విషయము లెట్టివో, ఈ కథా రచనలో కవి యాత్మకముగ నేమి సాధించెనో ఇంచుక పరిశీలింతుము.

2

కవిహృదయము నెలుగుట కష్టము—కవి స్వకాపనిరూపణ మంశికంబై కష్టతరము. ఈ కథలో కోకిలమృ ముగజిల్ల. తండ్రికి చిలుకమృ మృ ప్రేమయే గాని దీనిపై లేదు. తలిదానికి తాత్కాలిక శిష్యులు. అనియు నోకాచో దివ్యము. లోకమున నందరతో బాటుగా భగవంతు డామెకు అందచ దము లీలేగు సగిదా నోరైన నీలేదు. ఉండవలసిన తిలండు, వాస్యస్యము చిలకమృ ఆచిశానగా కోకిలమృ కొదాసీన్యము మిగిలినది. పైగా చిలకమృ నవ్వులు వెక్కిరింత లాచిన్న పడుచు అహంకారమును కలచి వేధించినవి. ఏది లోకమున సర్వలకు ప్రాయశఃకుగ జన్మనిధివో అట్టి వాగావిష్కృతి లేఁబోవుటయే కష్టము. కనారక్తముల బంచుకొని పుట్టిన బిడ్డలపై మనశ్శరీరిగావధిగ వెలెడి తల్లిదండ్రుల ప్రేమ వాత్సల్యములు లేకపోవుట మరంత కష్టము. పోనిండు— ఊహ తనగానైన తను బ్రదుకుటకురావలసినట్టి నవ్వులు, వెక్కిరింతులు! అన్యల యపరాధమును తీమించవచ్చును. ఆత్మీయుల యపచారము తీమింప రానిది; సహింసరానిది. ఓహో! ఇకమి కష్టము! ఇంత కంటే కష్టముండునా? నిత్య ప్రత్యగమున ఆ పనిదాని మనస్సు నాంక వేదన నందియుండవలెన; దాని శోకము నిర్మమన మార్గములేక యచటనే స్తంభించి గడ్డకట్టి మూగతనము భజించి యుండవలెను. ఈ కథ యందలి శోక స్థాయి యిట్టిది. అది శోకమనియు నది మనలోని కరుణను వ్యంజించుననుట కేవలమాపచారి కము. నుండెపిండివైచు ననుట లెస్స.

ఈ కథలో కవి నిర్వాణజ కరుణారసమూర్తి. ఇందలి రసము కరుణము. కోకిలమృ శోకవిగుణికి తనవలెనే మూగయైన ప్రకృతి కరుణజూపినది. అదియే దానికి తల్లిగా తండ్రిగా తలపుచుట్టముగ భాసించి నది. మనుష్యహృదయముకంటే మిన్నగా పరగత కుఖ

దుఃఖాది భావనచే భావితాంతకరణత్వము జూపి కేవల సత్వమూ రియైనది. గిలకవలె కోకిలమృ పోకిలమృ పోయిననే ఆ యదవి కందము. అది తాగిననే తాన మాడిననే అచటి నెలయేటి నీటికి చెలవము. అది యచటి చిగుళ్లు చిదిమిననే వానికి రక్తి. అది గిల్లిననే అచటి పూల కందము, దాని యుల్లూసము ప్రకృతిగుణ సము. దానిశోకము ప్రకృతికి శోకము. ఇది వారి ఆత్మసంకేతమున హృదయసంవాదము. ఇట్టి కల్పన నింగ్లిషున నలంకారమాత్రముగ గాక కొంతమెక్కువ దృష్టితో 'పాథెటిక్ ఫాలెసీ' (Pathetic Fallacy) అందుగు. మనవారు ప్రకృతిని భావమున కుద్దీపకముగ ప్రసించిరేకాని దానికి సాంశిమన వ్యక్తిత్వము నీలేదు. అలంకార మార్గమున సన్ని వేశోచితముగ శిల్పమున దృష్టికుం దిడుకొని తత్తిద్ధావాగోపణము చేయుట కలదు—సరి.

ఈ కావ్యమున కవి కోకిలమృ కరుణామయ జీవితగాథను, దాని యాత్మస్థమగు వేదనాగతి నావిష్కరించి నాడు. దానిలో ప్రకృతి వట్టి నేపథ్యమాత్రముగ నుండుట గాదు. ప్రధానపాత్రగా నున్నది.

ఒక పుష్ప కీ కావ్య మంతయు నొక గొప్ప స్వభావోక్తివిశిష్టము. డింభకాదులయు వన్యమృ ములయు తత్తిద్ధౌరా సహజులగు భావన చేపాదకము, భావముల ప్రశోపము, మహాభివేక భావనాసాధ్యములు. అట్టిదో కథలోని చేతన చేతనముల గూర్చిల నావిష్కరించుట తనిశ్చిరల పరామగ్న కందనే యందగు. ఇందు స్వభావోక్తి అలంకారగూఢముగ నెన్నిచోటులనైన నుండవచ్చును. అది గాదు నే జెప్పునది. జడబధి తాది విశేషములతో గూర్చి ప్రకృతి గలదిగా చెప్పబడుచున్న స్యాప్రకృతిని మనసున నిలిపి దానితోడి సంవాదము నెరపి కథలో దానిని నేపథ్యపు తెరగా దీర్చుటయే గాక భావప్రచోతమగు వ్యక్తిగ రూపుగఱించుట ఒక్క మహాభివేక సాధ్యము. ఏ తీణమున విచోట ప్రకృతి ఏ భావ పుటెలిగి చేతనవ్వను నెరపునో తద్భావ సంకాంతి వైలక్షణ్య మెట్టిదో అట్టి దానిని, తిరుతానల్పశిలానిర్మలముల నొదిగియుండు దానిని, కాలప్రవోదిత పరివర్తనశీలమైనదానిని— తన యాత్మలో నణావణావున ననుభవమునకు దెచ్చుకొని దానియాత్మను దగ్గించుటకు కవి హృదయమున సహంకాగము పూర్తిగా పశించి యాత్మ వెన్నముద్దవలె నుండవలెను. దీనిచే కవిశోక శక్తి గలుగును. దానిని మనము తాదాత్మ్యముని వ్యవహరింతుము. తనదిగానటు వంటి—ఎదుటివాని భావకోశములోనికి తన యాత్మను బ్రవేశింపెట్టగల ఈ శక్తినే కీర్తన మహాకవి 'నెగటివ'

కోకిలమ్మ పెళ్లి

శేషబిలిటీ అని వ్యవహరించి నాడు. అనగా స్వీయాహంకార నిరాసమని తాత్పర్యము. మనకవులు కావ్యారంభమున స్వీయాహంకారనిరాసము చేయుట విషయమాత్రముగ వ్యాఖ్యానించు చాలమంది కవిరహస్యముచేయుదు. వైతన్యము మనసుదాక నెగదట్టి యహంకారరూపముగ భాసించు హిరణ్యగర్భునియొక్కయు సంతయు సేనే యని సర్వాహంకారముగ భాసించు విరాడ్రూపునియొక్కయు సంధికాలమైనది మనకాలము—'రసాత్మక నూరక సే స్రవియించివారు'నన్న రస స్రావోమూర్తి ఈ కవి.

ఈకథ 'లిరిక్' (Lyric) అని పాశ్చాత్యుల మార్గమున నానుబంధము. ఇటాలియన్, ఇంగ్లీషు మొదలగు భాషలలో నీలలితగీతులకై కవిసములు. ఇవి అనురాగము, చిహ్నము, ఆనందము, యుక్తి, ప్రేమస్ఫు మొదలగు రసభావముల నభివ్యక్తించును. వినిలో కథయుండదు. ప్రాయముగా భావముకట్టి, కవి గూఢాభావమును గీతకారూపమున విన్యసించుటలో నాభావ వివృతి ప్రసారములకు సంబంధించిన యనేక భావచ్ఛాయలలో విహరించును. ఆ చిరునాయ లంచులుదిరియుండవు. ఇదమితిమీరి వాని నేర్చునవగాదు. ఇది యాతీయు నారచనకూర్చు శేషలాత్మికగుణులచే వచ్చిన చిహ్ను. ఎందుకనగా ప్రకృతిసంపత్తిమైన యాత్మ వాసనావశిమున నెంతయో సంక్లిష్టమగు భావప్రపంచము నిమగ్నమైయుండి స్పందితమైనపుడు దాని ననుభవించును. ఆ భావములును వ్యక్తివైలక్షణ్యరూపమున సంస్కారవిశేషమువలనను, స్పందనకారకశక్తి బలీయతాసాపేక్షభావమువలనను ఒక్కొక్కచో ననుభవించువానికే ఎఱుక కంది స్ఫుటప్రతీతికి రాజాలపు; తెలివి పొలుముల పొలిపేరల నెచ్చులోతిలనూపును. ఎఱుక కందిన స్పష్టానభవమే వాగ్రూపమున నభివ్యక్తికి వచ్చుట వక్త్రసామర్థ్య సాపేక్ష భావముచే దుస్తరమగుచుండగా నస్ఫుట ప్రతీతిగల యనుభవము మాట చెప్పనక్కరలేదు. అట్టిచో లలితగీతులందలి భావచ్ఛాయలు స్ఫుటప్రతీతిగల స్థాయి విభావాను భావసంచారల చాలులో వింగడించుట సాధ్యము కాని పని. కాగా స్ఫుటప్రతీతిలేని ఈ భావచ్ఛాయల మంథనము, ఆవిర్భావము, సంవృతి, నివృత్తి, సంవాదము, వివాదము, వాని యొరిపిస్ఫుట బంధురత, విశ్లేషణ మాదిగాగల ఆత్మయొక్క దశాంతరముల నెన్నింటినో ఈ లలితగీతులు వెలార్చును.

పూర్వమివి 'తెర' అను తంత్రీవాద్యముచే—మన వారు పోషి ప్రబంధము' లాదిగాగల వానినాలించినట్లు—గానము చేయుటచుండెడివి. తగునాతి కాలమున నీ యలవాటు తప్పినది. ఇప్పుడు ఊరక చదివి కవి హృదయానందము సంవాదరూపమున ననుభవించుట మాత్రము నిలచినది.

కోకిలమ్మ పెండ్లిలో కథయున్నదిగదా యనవచ్చును; ఇది లలితగీతి యెల్లగునని యాక్షేపింపనవచ్చును. కాని ఇందలి కథ కథయేగాదు. ఇది వట్టి రమణీయమగు భావకల్పనము. అంగుకే తొలుతనే నే నీకథయందలి ప్రతీక సంవిధానమును వివరించితిని.

కోకిల గీతికావిగ్భావము, అచ్చమైన తెనుగుపాట పుట్టుక—ఈ రెంటికథేదము — ఈ కావ్యమున నిది ప్రధానవిషయము. ఈ విషయము తిక్కిన కల్పనము సంభటి నాకర్పించుచున్నది. అందలి పాత్రల మనుష్యత్వముగూడ ప్రపంచితమై స్థాపింపబడక అవి యనగా తిక్కిరుచి తేకై క భావావిషయములగు, నా భావములకు ప్రతీకలుగ నున్నవి. ఆ భావములు గూడ మనఃప్రపంచమునకు చెందినవిగావు. నాత్మ, పితృ, పుత్రికేది సంబంధమైన భావములు మాత్రమే అంతేగాక కలికి మాత్రము కోకిలమ్మనుగూర్చి ఏనో యొకజన్మమునకు జెందిన వృత్తాంతము చెలియవచ్చునని పూర్వోత్తిరజన్మల వృత్తాంత మెట్లు చెలియును? ఈలోక సాధాణముగు భావ మొకటి యున్నది. అనగా వట్టికల్పనలోగూడ కవికట్టిజ్ఞాన మెప్పుకొనలేము. మరియెట్లు చగువుచునగూర్చి ఈ కావ్యము నంటరా రసభావపతాబుదిచే తాత్కాలికముగ నా తిక్కబుద్ధి విడువబడును. దీనినే అంగమున "Willing suspension of disbelief" అని Coleridge వ్యవహరించి నాడు. కనుక నిన్ని కారణములచే నిది కథ యను భావము మనసున ప్రతిఘటితమైపోవును. కథ యొక యాధార్థ్య భావమును భజించి నమిక్ గొలుపవలెను. ఇతివృత్తమునకు వలసినవేగాక అక్కగలేనివిగూడ, మితముగ, గొన్నిచులగు లమరి యా నమిక్ పుట్టింపవలెను. ఇందలి లోకమైన హంబులేవు గనుక ఇది వట్టి కల్పన యనియే మననెంచును.

ఈ కథాకల్పనలోనే కవి సంయమనశీలత భాసించి దానిని పరిమిత మొనర్చినది. పాత్ర వైరశత్రుము, వానిలోగూడ భావవైరశత్రుము మొదలిన చేపట్టిన యొకటి రెండు భావములనే కుంఠపోతగా గ్రమ్మరించినాడు కవి. కనుక కావ్యమున ఆద్యంతము రస స్రావోమూర్తి పుష్కరాల్ల వచ్చినట్లుగా సృష్టించుచునే

గాని కొద్దిగా తడుపుటలేదు, ఆ పాత మధురముగ రచన యిది.

పై జెప్పిన లలితగీతులు పాడుట కుద్దేశింపబడినవి. వానిలో గేయగుణము ప్రధానము, నిజమునకు వీని కూర్పులోని శబ్దార్థములకు ప్రాధాన్యము తక్కువ. శబ్ద గంభమునకు వాని పోహళింపున బుట్టి విచ్చితిమాత్రముగనుండి జ్ఞాపకశక్తివోలె యాత్మకేయో జ్ఞప్తి కల యిందు శక్తికి ప్రాధాన్య మెక్కువ. లాలిత్యము, మాధుర్యము ఉండనే ఉన్నవి. ఇదియంతయు సంగీతావరణముగాని సాహిత్యావరణముగాదు. సంగీత మేమిచ్చేయును? అది నాదమాత్రమేయయ్యి క్రుతిలయలచే సౌప్తవమును భజించి ఆలాపనచే భావావధుల వెదకి కొనును; స్ఫుటప్రతీతిలేక వాసనారూపముననున్న జీవి యనుభవ ప్రపంచమును మనోవిధి కాక్షింపును: ఒక్కొక్క భావమున కొక్కొక్కరాగ మొప్పును. ఆ భావముల ద్రుతి మంథరత్వముల ననుసరించి తాళముల చతుత్కృతి, మంద్రస్థాయిలోని యొక దీర్ఘ దీర్ఘముగ నాదవివృతి శోకస్థాయి నందుకొని కరుణావ్యంజకముగను, తారస్థాయిలోని యొక గమకప్రస్తారము జీవి పడుపొట్టెన్నియు జూపించి వేదనాస్వరూపమును దెలుపగలదు. ఆత్మకును నాదపదార్థమునకును గల ఈ యవిసాభావ మెట్టిదోగాని మనవారు నాదమునే యాత్మపదార్థముగ బ్రహ్మమనిరి.

కోకిలమృ పెండ్లిని కవి ముత్యాలసరాలలో వ్రాసినాడు. ఈ మాత్రాచ్ఛందస్సు తెనుగుభాష వలెనే శృంగారకరుణముల కొప్పినది. వానిని పాడి యానందించిన సే యా యొప్పుదల తెలియును. ఇందలి పలుకుబడులన్నియు నచ్చుమైన తెనుగు పలుకుబడులు, రసవ్యంజకములు. వ్యావహారికపద్ధతిని వ్రాయటచే తెలుగున నుచ్చారణమునగల కాకుసిద్ధియంతయు కవి కొల్లగొట్టి రసోపస్కారకముగ నడిపించినాడు.

మన యాత్మ ప్రకృతినిసంలీత మంటిని. అట్టి యాత్మను నాదవివర్తము సంగీతరూపమున నొరయును. ఒరసిన సేమగును? ఆత్మగూడ మొరయును. మనసు మురియును, తనువు మొరయును, బహిరంతరముల నొక చొక్క అవహిల్లి యానంద మతిశయించును. ఈ యాత్మ మొరయుట యెట్లనగా వాసనాప్రపంచముపై నాదసంఘాత మేర్పడినప్పుడిది జరుగును. తంత్రిసంఘాతముచే స్వరముల బుట్టించుచుండగా వాద్యముపై జీవనాద మొకటి పుట్టినట్లు ఆత్మ గూడ తాను స్వయముగా మొరయునారంభించును. రసికులు రాగబోధిత

మైన భావమును బట్టకొన్నట్లే ఈ యాత్మికముగ జీవనాదమును బట్టకొన యత్నింతురు.

ఈ రచనలోని మహాప్రయత్న మంతయు తెనుగు నాటి సర్వ ప్రకృతిలోని యాత్మగీతి నావిష్కరించి తత్సంఘాతముచే తన యాత్మనే నినదించజేయుటకు. ఇతివృత్తసంఘాతముచే ప్రకృతిగీతి యుబుకవలెను. దాని సంఘాతముచే దన యాత్మగీతి యుబుకవలెను. కథయో కల్పనయో వ్రాయట దాక సులభమేగాని మీది రెండు పనులును సామాన్యములకు దుస్సాగములు

కోకిలమృ పెండ్లికల్పన మంతయు తెలుగునాడు కొండలు కొనలుగా నున్న నాళ్ళ జరిగినట్లు కల్పింపబడినది. నేటివలె యాత్మను ప్రతారించెడి దొంగనాగ రికతలో దేశ మానాటికి తూలిపోలేదు. అది యంతయు నొక ప్రాకృతసాతావరణము, చెట్లు చేమలు వాగులు తోగులు పుట్టులు గుట్టులు గాలులు నేలలు అడవులు జడ ధులు అన్నియు నొక యాత్మనిశేష సమృద్ధిని భజించెడి రోజాలవి. ఇంక నితివృత్తవర్ణనలో నెట్లు కవి ప్రకృతికొక భావసంఘాతము గల్పించె ననగా ప్రకృతిలోని యాయాపదార్థములకు వ్యక్తిత్వప్రదానము చేసియు మూర్తిమత్వము నిచ్చియు. చిలకమ్మ కోకిలమృతకే గాదు. కవి ఆనాటి సర్వప్రకృతికిని విగ్రహ మూర్తిమత్వము కల్పించినాడు. మనవారు వసంత మన్మథులదిగా నధిష్ఠానచే వత్సములకు మూర్తిమత్వము గల్పించినారు. కాని 'గౌలిపిలు లు సొగసు నడక' సోకులు పోవుట 'పాము పడుచులు తెప్ప లేసుక తేలి పోవుట' క్రొత్త కల్పనలు. జాతి గుణ క్రియా వివక్ష నతిక్రమించి, ప్రకృతి కన్ను దెరుచినదనుట, పాట పాడినదనుట, మామిడిచిగురు మరింత సాగిందనుట గూడ నిట్టివే. వాస్తవప్రపంచమున జాతిగుణ క్రియా విభాగము ననుసరించి భావమును దీర్పవలసి యుండగా కల్పనాప్రపంచమున నిది చాలనిదై నిరాదృత మైనది. సర్వభావములకు బరస్పరము సర్వవస్తువులు నభవా వాని గుణక్రియలు సంకేతములలో అభివ్యంజకములలో గావచ్చును. ఇదియంతయు లలితగీతి రచనామార్గమున నంగీకృతమే. వేన్నెలలు ప్రేమకు చావులేదనుట వాని యపుతత్వగుణ మాధారముగ జెప్పింపబడినది—చెట్లు పాడుటకు ముర్రురధ్వను లాధారము. ఇట్టిచోట్ల కవి సంప్రదాయమును మరింత పొడిగించినాడనవలెను.

కోకిలమృ కరుణామయగాఢకు ప్రకృతి సంవాద రూపముగ క్రుతి గలిపినదంటిని. కవి యారెంటి సంఘాతముచే ప్రకృతి యాత్మగీత నావిష్కరించుటయు నది

కోకిలమృపెళ్లి

మరల దనమాతృకు సంఘాతమై తన యాత్మ నెట్లు
స్పందింపజేసినదో చూచుటకు సులభమగు మార్గము
లేదు.

ప్రకృతిస్థమగు చైతన్యగీతము నావిష్కరించు
టకు మహా ప్రయత్నమే చేసినాడు. అది కథలో వర్ణన
నాలో మనకు గానరారు. జీవనాదము ప్రతి సన్ని
హితముగ వినిపించినట్లే మననశీలన కిదియు ననుభవ
సన్నిహితముగ వచ్చును. కవియాత్మగీతి ప్రకాశ మి
సర్వ ప్రయత్న యాధార్థ్యముచే ననుమేయ మాత్ర
ముగ డెలియవలెను. తెనుగురాజు చలని పరిపాలనలో
దేశములోని ప్రకృతిగూడ స్తిమిత విలాసములు
చూపును. కావ్యారంభమున కవి సాగరతీర దేశము
నిట్లు వర్ణించినాడు.

‘ఊగులాడే కడలి తరగలు

నాగుబాముల కోడెలల్లే

ఒడ్డుదాకా ప్రాకి ప్రాకి

ఒరిగి పోతాయోయ్.

అడవిలోనూ కడలిలోనూ

అర్ధరాత్రి వేళ అప్పుడు

లింగరు కన్నుల చుక్క కన్నెలు

తొంగిచూస్తాలోయ్!

పొద్దుకూకే వేళ ఒడ్డున

ముద్దు ముద్దుగ తిగుతూంటూ

సొగసు నడకల గాలిపిల్లలు

సోకుపోతాలోయ్!

సుళ్లుతిరిగే కడలి నడుమా

చూపుకందీ అందకుండా

తెప్పలేసుకు పాము పడుచులు

తేలిపోతాలోయ్!

ఒడ్డునే బంగారు చేలూ

ఒడ్డునే పూవులు చేత్తో

ఊరికే యిట్లంటే చాల్ పా

లులికి పోతాయోయ్!

తల్లి కోకిలమ్మకుగా నడవిలో వెనుకుచున్నది:

అడవులెంటా కోనలెంటా

బుడబుడా చను సెలవివెంటా

అడుగులు తడబడా వెనుకుతు

నడచిపోయింది.

రెండుజాములవేళ పులులూ

పండుకొని రొప్పేటి నీడల

గుండె గుబుగుబాడ పోయీ
బొతు వెదికింది.

పెద్దపులులు సివంగులూ ద
ప్పికలు తీరగ నీరు త్రాగే
గొంగుత్రోవల సెలమొదట్లా
తొంగి చూసింది.

లేళ్లనూ తిని కొంత సిలువలు
కళ్లుచూసుకు నిగురబోయే
బిలువడవిలో ఉన్నారంటూ
వెళ్లి చూశింది.

శాంతమృగప్రచారమైన మధ్యాహ్న వేళాగహన
వృద్ధయ మింత భయదంగభీరమని అడవులు జూచిన
వారికిగాని దెలియను. కవి యిచట నావిష్కరించు
నది కోకిలమృపై తల్లి తొలుతి జూపిన యుదాసీనతను
శిశుగా గహన మాక్రొశించుట. అది క్రూరమృగముల
భయదాగ్ధత గర్జనములు లేక నిశ్శబ్దముగనుండియు
నామెను జూచి గాంధించుచున్నది. అచటి హున్య
తయే గహనవక్త్ర వివృతివోలె భయంకరము.

మింత మింతల సోకులేటిక, పూలరేడు, వసం
తుకు చెక్కుల నవ్వులు జెందుతూ వచ్చినాడు.
ప్రకృతి ఉల్లాసపరవశయై ఊగిసలాడింది. ఏమని
పాడిందో చూడండి.

వచ్చావటయ్యా పూలరేడా

తెచ్చావటయ్యా పూలరాజా

నీవు తెచ్చినపూవులే కా

నికల కిస్తామా.

రావయ్య ఓ పూలరాజా

రావయ్య ఓ అందగాడా

కోకిలమ్మకు నీవు నీకూ

కోకిలా తగునూ.

వారిపెళ్ళికి అడవిఅంతా

వోరజాలె నాయి చివురులు

కాలాకొనీనె పులులూ

గండశిలలందూ.

సన్నాయి పాడింది తెల్లని

సన్ననీ సెలపూట, పూలూ

వెన్నెలై ప్రకృతి తల్లేమో

కన్ను తెరిచింది.

ఇట్లే కావ్యము ఆపాతమధురము, ఉదాత్త
భావప్రచోదితము; మహాకవి సర్వశక్తి సమన్వయరూప
ప్రయత్న ఫలమిది. కోకిలా కల్యాణగీతికి భద్రమగుగాక!

రేపు మనదే-మరి

శ్రీ హ స జ

రేపు మనదే—మరి

రేపుతా వెందుకు నిన్నటిగాయాన్ని

రాజనాసురుడి కాష్టాన్ని !

సాగిపోదాం కలసి—మరి

దారిపొడుగునా లేవకు దుమ్మును

తోక తొక్కకు చరిత్రను

కలుగులోకి జారిపోతున్న కాశీసర్పాన్ని

కోటి పడగల కాళిని !

గీడ్దాం మనోహర-చిత్రాన్ని-మరి

గీస్తావెందుకు మల్లీ

చెరిగిపోతున్న చదరంగపు గల్లను

లేపుతా వెందుకు శకునిని నిద్రలోంచి !

వెలిగించుదాం ప్రమిదెను — మరి

తెస్తా వెందుకు కాష్టాన్నిని శ్మశానంలోంచి

ముట్టించకు తుద — ముట్టించకు

బతుకు వత్తిని మృత్యువుతో

ముట్టించకు...తుద ముట్టించకు !

గోవిందవాక్యాలలోని చరితాంశాలు

శ్రీ కొత్త భావయ్యచౌదరి

బ్రహ్మేంద్రస్వామిలవారి గోవిందవాక్యములలో చాల చరితాంశములు వ్యక్త పరుపబడినవి.

1725-1820 సంవత్సరములమధ్య ఒక ప్రక్క యిండియా కం పెసీవాగు, మరొక ప్రక్క ఫ్రెంచి వాడు, మహారాష్ట్ర సేనాని బలవంతగావు, ఏకోజి, ఆర్కాటు గోల్కొండి మున్నగు నవాబులు, చందా సాహెబు, మైసూరు హైదర్‌గాలీ రాజ్యాధిపత్యము నకై పెనగులాడుచున్న కాలమని. ఈ క్రింద వ్రాసిన విశేషములు ఇతర చరితాంశములతో సమన్వయించి యాంధ్రశివరిత్రలోనికి జోప్పించదగినవి. ముఖ్యముగా రాయలసీమలోని యుద్ధాదు లింగు చరించబడినవి.

“నాల్గు పేలా యెనుమన్నుట ముప్పదియేండ్లు కలియుగాబ్దములు జరిగేనమా కలియుగ శ్వేతముఖులు దొర లయ్యెరు మెలకువతో రాజ్యమేలేదుగా”

“శ్వేతాశ్వముఖులు ధూమశిఖరులతో గల్పించి, భూతలమున నినుప మూలపై నూత్రి మెరిగి పల్లిమెత్తగదిశించు గ్రామముగా నడిపించెగామా”

ఈ వాక్యములు 1724 నాటికి కంపెసీ పరిపాలన వచ్చుట నూచించును. తర్వాత వేయబడిన రైలు మార్గములను గూడ దెలుపుచున్నది.

“జాతి జాతికి చాల వైరములు గల్గిన,

జనయోగములు తల డిల్లినీ మా

పెన్నయొడ్డున నుంజే చెన్నూరు గ్రామము

నదిపాలై వరదబోయ్యెనిమా”

అంతఃకలహాలు, ఆ కాలమున చెన్నూరు వరదపాలకుల నిది తెలుపుచున్నది.

కర్నూటభూములకు, తురకవారిసీమకు, మహానందికి, మొరసరాజ్యానికి, కర్నూలుకు దండువచ్చినట్లు, అనంద సం॥ (1784) లో లేక 1794 లో యుద్ధమై చాలమంది మాతులై, కలరామున్నగు వ్యాధులచే పీడింపబడినట్లు యీ క్రిందివాక్యాలు తెలుపును.

కాళిమున్నగు భయంకరదేవతలు వచ్చుట ప్రళయ నూచన.

“మీసాము లేనోడి దేశానికొంచని మహి

కొండాకు జుండా లేసేనిమా

కర్నూట భూములకు కాళిపంపున తురక

వారిసీమకు గుర్తివచ్చేని మా

పురగోగుని పంపు మహానందికొచ్చేని,

కర్నూలుకు నంది పంపాచ్చేని మా

అనందాబ్దములు అంత్యమునంగున

హంతకుని దూత లొచ్చేగమా

పేరుగ పెంటలు పృథివీమా దయ్యాని

భేరివాంతులయి చచ్చేగ మా.”

1785 లోనో లేక 1795 లోనో కొంతకంపెసీవారికి నష్టము గల్గినను, పాలించిరిని యీక్రింది వాక్యము దెలుపును.

“దనుజ (రాక్షస) వామసంత్సరమందున

వింతలయ్యా జనులు రాలేదుమా

హూణముఖులవంశమున కొంత బొయ్యిని,

కాని జాగని భూమిగొలిచెదుమా”

ఈ కాలమునందే మధుర, తంజావూరు రాజ్యములు ఆక్రమింపుబడినవట. మహానందిగోపురము విరగగొట్టబడినట. ఈవిషయములు వాక్యములలో నిట్లు చెప్పబడినవి.

“మధుర తంజావూరు మరి కారణమయ్యేవి

మహానంది శిఖరము విరిగేనిమా”

చందాసాబు మీనాక్షిపాలన తుదముట్టించిన

కాలమిది. అప్పుడు హంపి, విరూపాక్షము మధ్య

గొప్పయుద్ధమై, అగ్నిని గురిపించిరి. అనగా తుపాకులు

వగైరాలతోను, అగ్నితోను పోరాడిరి. అప్పుడా

గ్రామాలమధ్య నున్న 14 గ్రామములు నాశన

మయ్యెను. తూర్పునుండి పశ్చిమమునకు ధూమశిఖాలు

తెగ తిరిగడివట. సంభకోణములో గోవన, కొలా

పురము కొలగొట్టుట, కంభము కందుకూరులతో

చెరులుబెట్టుట, యిత్యాదులు జరుగుచుండినట్లు కొన్ని

వాక్యములలో నున్నది.

ఇట్లుండగా వీరవసంతుడు

జనించి, యిచటికి వచ్చెనట. బలవంతరావు, హైదరాబాద్, టిప్పూ, చందాసాహెబు మున్నగు వారిలో నెవ్వరినో యీత డుడ్డేశించియుండును. లేదా దండు నాయకు డెవడో ఆతడే వీరవసంతుడు. పెనుగొండ, గండికోటలవద్ద యుద్ధములు జరిగి, వినుకొండవద్ద, మంగళగిరి (కనకగిరి) లేక బెజవాడలవద్ద గూడ కల హములై చివరకు రాజ్యము వీరవసంతునికి (దండు నాయకునికి) స్వాధీనమయ్యెనట. ఇతడు హిందూమత స్థుడై దేవబ్రాహ్మణులను పోషించెనట. ఈశ్వర సం॥ (1757) లో నాయనకు రాజ్యము వచ్చెనట. ఈతనిని తర్వాత రామ ధర్మజస్వామి యనుపేరుతో పై గంధము చెప్పచున్నది. ఈ మారుపేరు బహుశః యీతని సహాయుడగు వానిదని చెప్పవచ్చును. అప్పుడు 88 రోజులు కనుపించిన తోక చుక్క యొకటి యిరవై వారల పొడుగుగలది ఆకొళమున ప్రకాశించెనట. అప్పటికి కలియుగము 5000 సం॥ లు లోగా అయినవట. అనగా 1898 లోగా అగును. ఇది తప్పగా నున్నది. (1816) యన సం॥ లో వింతలు బుట్టినయిదు ఫిరంగు లుపయోగింతురనియు నీకింది వాక్యములందున్నది.

“యువసంతత్యురమంగు శ్రావణమాసమున యామ్యాది దిశలందు వింతలు బుట్టెనిమా,

యనుపదారి యంగు నిష్పఘోటకములు బ్రోవ

ఫిరంగులు ఆరంభించెదమా”

ఈ సంతత్యురములోనే ఆంధ్రదేశములో పిండారీదండు ప్రవేశించి దాదాపు ప్రతిగ్రామమును కొల్లగొట్టట చరిత్రాంశము.

ఈ గంధములో తర్వాత నానాదేశవార్తలు, మనదేశములో నానాచోట్ల, గలిగిన భూకంపాలు, వరదలు మొదలైన ఉపద్రవాలను తెలుపుచున్నది. తర్వాత నీ వాక్యములు గమనించదగినవి.

“ధిలీవారు తిరి దక్షిణమొచ్చెను,

ఉల్లాస మెల్ల తలదిల్లెని మా

నెల్లారిసీమంతా నిర్మూలనయ్యిని,

గుగ్గిళ్ళు గుగ్గాని క మ్రోగు మా

తిరుపతి వెంకటేశ్వరు గడిలో మేచ్చులు

అడుపుతముగ అడిపాడేరు మా

గరుడస్వజము నానాదిక్కుల కేగి,

అరుచోద్యములుగ నాడేమమా

దొడ్డయిన తిరుణాల దోపిళ్ళుబోయ్యిని

వుండే దేశముల వలసబోయ్యెనిమా.”

ఇవి యేసంతత్యురములో జరిగినవో ప్రాయబడ లేదు. చరిత్రలజూచి గుర్తింపవచ్చును అలంపురు లోను, కంచిమున్నగు విడువోట్ల ఉత్పాతాలు జరిగినవిగూడ చెప్పబడినది. ఇది జరిగినతర్వాతనే ఢిల్లీ సైన్యము వచ్చుట జరిగినట. ఇక్కడ నుండి యొక్క డెక్కడ దోపిళ్ళ కార్యక్రమము జరిగినవో వివరింపబడినది. ఓరుగల్లు, అగరాము, కటకము, కొల్లాపురము కొడుమూరు, ధనమూరు, బెల్లంకొండ, మున్నగు చోట్ల చాలద్రవ్యము దొనుకొనబడెనట. కేశవసేనాని యీ సమయమున కొన్నిచోట్లను గాపాడెనట. ఇతడెవరో తెలియుటలేదు. బోయలు కొందరు మహాండి ప్రాంతమున ముప్పియుద్ధ మొనరించి చనిపోయినట. బేతంచెరకప్పడు వీరవసంతుడు వచ్చి సేనాని చేరి కేశవులకు సాయపడెనట. అప్పుడు బండియాత్మ కూరుగ్రామము భిస్మయయ్యెనట. అచటి స్త్రీలను మండలపతి గారవముగా చూచెనట. ఈ దోపిళ్ళయ్యుద్ధములలో చనిపోయినవారికి శ్రాద్ధకర్మలు, బ్రతీకియున్నవారికి అన్నదానములు ముక్త్యముగా బ్రాహ్మణులకు విరివిగా జరిగెనట. ఇంకా కొన్ని దోపిడీలు బెజనూరుకోట, చాగలమర్రి, వినుకొండ మొదలగు చోట్ల జరిగెను. ఇవి ప్రాయశః మరాటి దండుచేసినవై యుండును. ఈ సందర్భమున రాయచూరు, ఆగెగొండి, ఆపచేని, కందనూరు, మున్నగుచోట్ల పెద్దయ్యుద్ధములు జరిగినవి కొన్ని వాక్యములందు గలను. ఈ వాక్యములు పిండారీల విజయము నూచించును.

“కానికులాలంగు పింజారికులయందు

గాలి గాబరలేక యుండేనిమా”

మున్నూగువారు గూడ నీదండులో విస్తారముగా నుండిరి. ఈ వాక్యములుగూడ కంపెనీవారి అపజయమును తెలుపుచున్నది.

“కందుకూరికి వీరవసంతుడువచ్చి

కంపెనీ వారెల్ల గూలేరుమా”

మున్నూరు వారెల్లా మదముతో నుండేరు

మొగలాయిదొరతనము లడిగేని మా.

పెన్నయొడ్డున నుండే చెన్నూరుగ్రామము

పెనుగొండసీమకు జేరేనిమా.”

ఈ వాక్యములనుబట్టి మరాటిదండు (పిండారీ దండు) నాయకునే వీరవసంతుడను పేరుతో సింగంధ

గోవింద వాక్యాలలోని చరిత్రాంశాలు

కర్త సమర్థించినట్లు కనబడుచున్నది. ఈ దండుజము ములనే యిందులో వర్ణించినాడు. రాబొందినన్నె, మునియగు, నాగాయపట్నం, సోగనూరు, సిద్ధపట్నం, ధేనువకొండ, యాగంటి, గుర్రముకొండ, కోవెలకుంట, రామేశ్వరము, ద్రావిడ దేశములందు గూడ దోపిళ్ళు సాగెనని తర్వాతి వాక్యములందున్నది.

ఈ దోపిడివారిలో ముగ్గురు నాయకులందఱే వారని, ముత్తిలూరువద్ద వాడుకూడ ఆలోచనలు సల్పిరని యొక వాక్యములో గలను. వాడు గుత్తిగుర్లము నకునచ్చి వారి గురువునకు అనగా ముక్తివాసుకునకు దోపిడి సనములో కోటిద్రవ్యము సమర్పించిరట. రామేశ్వర రణములో రాష్ట్రాధిపతులు రాలేదట. అనగా చనిపోయిరి. ఘోరిక ముఖులు (తెల్లవారు) నాశనమైరట.

1797 పింగళి సంవత్సరములో మరల ఈ దోపిడి నాయకుడు (వీరవసంతుడు) పట్టాభిషేక మయ్యెనని యొక వాక్యములో చెప్పబడినది. ఈతఁకి సామంతులుగా రామగుర్జుజస్వామి యుండవేడాడట. ఈతడు 108 తిరుదత్తులంగు పూజలు చేయించవేడాడట. కేశవ నాయకు నీతిడు సేనాధిపతిగా నుంచి రాజ్యమేలెనట. ఆకాలములో పాండూరంగ దేవళిము ప్రాకారగోపురములకు బంగాదనీ రూదించుట, తిరువేంగళిస్వామి తిరుణాళ్ళు జేయించుట, యాగంటిలో యీశ్వరపూజ, బ్రాహ్మణులకు నిరతాన్నదానము, మంత్రానుష్ఠానములు ఆచరింపబడెనట. ధేరుకోమట్ల వ్యాపారము బాగుగా సాగెనట. ఈ వీరవసంతరాయ దోపిడిదారు నకు పంచానకులము వాడు (విశ్వబ్రాహ్మణులు) భక్తులై వెంబడిరాగా, కంచి, అహోబిలములలో వారికి కాంచన మిచ్చి రక్షించెనట. ఆతుహారవారు అపవలపాలకాగా, మోతుకూరువారు చనిపోగా, మరెందరో హతమైరట. కన్నడిగులా, అరిఘాటువాడు (ఆర్కాటు?) స్వప్నమై, అరవలు అడవిపాలకాగా, గానుగకుండులుమాత్రము కరిగిపోకుండా నిల్చియుండిరట.

ఈరీతిగా సాగిన పిండారిదండు నాయకుని చరిత్రయే మిక్కిలి అతరియోక్తులతోను, వీరవసంతరాయ నామముతోను గోవిందవాక్యములలో బ్రస్తావించబడినది. ఈదండును యాష్టినడియాకంపెనీవారు 1816 తర్వాత సైన్యములను బంపి అణచివేయుటతో దేశమున శాంతి నెలకొనెను. ఈ దండునాయకులను ప్రోత్సహించి, వారి కువదేశము లిప్పుడు వారినే

విష్వక్తతారములుగా భావించుచు వీరబ్రహ్మాండ స్వామి పరదేశపాలనను నిరసించుచున్నట్లు యీగ్రంథమువల్ల తెలియును. జరిగిన సంగతులనే భావి విషయములుగా వ్రాసి ఈతడు జనులలో నద్భుతకాజ్ఞానిగా పేరొందెను. కొన్ని వ్యంగవాక్యము లిపు డరము కావు. కప్పకోడియై కూయుట, “గుండెల్ల దేశిని, పెండెల్ల మునిగేని” యిత్యాదు లెవరినో యుద్దేశించి వ్రాయబడినవి. దోపిడి నాయకుడగు వీరవసంతుడు తన కుమారునికి అక్షయసంవత్సరములో నధికారమిచ్చెనని యొక వాక్యమున్నది. ఈ అక్షయ సంవత్సరము 1806 అగుచున్నది. ఈరీతిగా పిండారిదండు చరిత్ర 1725-1816 వరకు సాగిననవచ్చును. దీనిని చరిత్రాంశములతో సరిజేసి, యుద్ధములందు పాల్గొనిన నానారాజుల వివరములతో బ్రకటించిన బాగుండునని చరిత్రజ్ఞులకు మనవి.

మహారాష్ట్రనాయకుల ధాటికాగలేక 1729 లో గోల్కొండ నవాబు అసఫ్ జా ఆంగ్లదేశములో చాతు, సర్ దేశముఖి పన్నులను మహారాష్ట్రులకిచ్చెను. ఇది రెండవ పీష్వా బాజీరావుకాలములో జరిగెను. ఈ బాజీరావుకాలమునుండి ఆంగ్లదేశపాలక తాగు మారయ్యెను. పన్నుల పేరతో దోపిడిలు సాగెను. ఈతడు కర్నాటకమునుగూడ జయించి మైసూరు రాజుచే కప్పము లందెను. 1740 లో నీ మరాటిదండు కర్నాటనవాబు దస్తలైని చంపెను. ఆతని అల్లుడగు చందాసాహెబు పునుచేరిలోని శ్రౌంచినారి శిరణు జొచ్చెను. అన్వగద్దీ నచట పాలకుడయ్యెను.

శ్రౌంచినారికి పురుచ్చేరిప్రాంతము 1674 లో తంజావూరు పాలకుడగు షర్ ఖాన్ లోడి యొసంగగా వారచట బలపడిరి. చందాసాహెబును శ్రౌంచినారును కలిసి 1748 లో అన్వగద్దీనును చంపి కర్నాటకమును స్వాధీనపరచుకొనిరి. ఈ చందాసాహెబు కుమారు, తంజావూరుల నాక్రమించెను. అచట ఆంగ్లనాయక రాజులను జయించి రాజ్యముగైకొనెను. 1740 లో పీష్వా బాజీరావు చనిపోగా, బాలాజీ బాజీరావు పీష్వా యయ్యెను. అన్వగద్దీను కుమారుడగు మహమ్మదాలీ మద్రాసు యాష్టినడియా కంపెనీ శిరణుజొచ్చెను. గోల్కొండ నవాబు ముజి షఫర్ జంగు శ్రౌంచినారికి ఆంగ్ల, కర్నాటములను పాలింపనిచ్చెను. అందుచే 1758 లో

చందాసాహేబును చంపి ఆర్కాటు జయమును ఇంగ్లీషువాగ మహమ్మదాల్కిచ్చిరి. కాని 1767-1782 మధ్యలో ఆంగ్లో-ఫ్రెంచి యుద్ధములు జరిగెను.

రాబ్బట్టెపు మరల ఆర్కాటు జయించి తీసుకొనెను. ఇంగ్లీషువారి పలుకుబడి జూచి గోల్కొండ నవాబు సలాబతుజంగు తనకు సహాయముగానుండిన ఫ్రెంచి సేనాని డూమనుకు (డూప్లేకు) 1754 లో ఉత్తర సర్కారుల నొసంగెను. అందులో గుంటూరు సర్కారు ముస్లిము తన సోదగని కిచ్చెను ఒక్క ప్రక్క పీష్వాల్ల ప్రభు పెగలుచుండెను. 1758 లో పీష్వా బాల్కీబాజీరావు పంజాబు జయించి పలుకుబడిని విస్తరించుచుండెను. కాని 1761 లో పానిపట్టు యుద్ధమున సదాశివరావును సేనాపతి ముస్లిములతో బోరియోడి బోయెను. ఈ మహారాష్ట్రులకు దక్కను సహాయము లేకుండెను.

1767-68 సంవత్సరముల మధ్య హైదరాబీ కర్నాటనవాడై కంపెనీతో రాజీపడి పాలన సాగించెను. ఈతకు 1780 జూలై నెలలో కడప, అనంతపురం జిల్లాలలో దాడిచేసి చాలావస్తువెక్కినను. కర్నాటములో ప్రతిదోటను గ్రామదహనాలు, యుద్ధములు విశేషముగా నపుడు జరగెను. దీనికి కారణాలు తెలియుట లేదు.

1782 లో మరాటివారు తమ పన్నులకై దండయాత్రలు రాగా, వారితో ఆంగ్లేయులు సంధి గావించుకొనిరి. తర్వాత 1779 లో కడప, కర్నూలు, బళ్లారి, అనంతపురం జిల్లాల పాలనను నైజాం ఆలీ కంపెనీవారి కొసంగెను. ఈ ప్రాంతముల ఆధిపత్యము నకై మహారాష్ట్రులు, టిప్పుసుల్తాను నిరంతరము యుద్ధములు జరుపుచు వచ్చినందున తన రాజ్యము భంగము గాకుండుటకై, కంపెనీవారి సైనిక సహాయ మవసరమైనపుడు పొందుటకుగా నివి యొసగబడెను. విదన్ను మహారాష్ట్రుల దాడులు ఆగిపోలేదు. 1788 లో గుంటూరు గూడ కంపెనీ పాలనలో తేరెను.

1799 లో టిప్పుసుల్తాను యుద్ధములో చివర వరకు పోరాడి, చనిపోగా, ఆర్కాటు నవాబును తొలగించి, లార్డు వెలిస్లీ ను త్రివర్గ రాప్రాంతములు గూడ స్వాధీనపరచుకొనెను. 1794 లో మరాటి నాయకుడు మహమ్మద్ సింధియా చనిపోయెను. తర్వాత వచ్చిన నానా పడ్మల్ ను 1800 లో చనిపోయెను.

తర్వాత పిండారి దండు కటి నూతనముగా బలులుడగి, మరాటి దండుతో కలిసి ఆంధ్రశాసములో నొప్పికులను బాహుబుగ సాగించెను. కంపెనీవాగు దానిని ప్రతిఘటించుచున్నను లాభము లేక పోయెను. ఈ దండు 1817 వరకు ననేక దాడులు కర్నూలు సాగించెను-నోప్పిల్లి, గ్రామ దహనాలు మొదలైనవి. పిండారి దాడులకు ఒక నాయకుడు అమీర్ ఖాను. రెండవవాడు కరీం. వీరుగాక ఒక హిందువు, చిత్తు అనువాడు (ఈతడు చిత్తరువ వంశకుడో పీష్వా వంశకుడోయై యుండును) ఉండెరు. ఈ పిండారీలలో పిండారీగూడ కలరు. పిండారీలనగా దూడకుల సాహేబుల తిరుగతికి చెందినవారు. వీరు ఉత్తర సర్కార్లలోను, దత్తిమండలాలలోను విశిష్టముగా దోపిళ్ళను సాగించిరి. వీని నరికట్టుటకు మదరాసు కంపెనీవారిశక్తి చాలనందుల 1817 లో గవర్నరు జనరలు హేస్టింగ్సు స్వయముగా సైన్యమును నడపించి లక్ష్మీ పదమూడువేల సైన్యముతోవచ్చి యుద్ధము సాగించి, యీ దండును అణచివేసి, దుండగుల కంతము గల్గించెను. అమీర్ ఖాన్, కరీంలు జాగీరులను బొందిరి. చిత్తు అడవులకు పారిపోయెను.

ఈ విషయములతో జోడించి, గోవింద వాక్యములు పరిశీలించ దగియున్నది. కాలజ్ఞానము (బ్రహ్మం గారిచే రచితము), వీరబ్రహ్మాండ స్వాముల చరిత్రలు తఱచినవో నింకను గొన్ని చరిత్రాంశములు వెల్లడి కావచ్చును.

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

“పూర్వం శ్రీరామచంద్రులవారు నన్ను తొమ్మిది మారాము చేశారట చిన్న తనంలో. దశరథ మహారాజులవారికి పెద్దచిక్క వచ్చి పడింది. మంత్రులతో, సామంతులతో మంతనాలు చేశారు. ఎలా నన్ను పట్టకొని ఇస్తారు మరి ముద్దు పుమారునికి? కానక కన్న సంతానం ముచ్చట తీర్చడం ఎలాగ? ప్రధానికి మంచి ఉపాయంతోచింది. ఒక పెద్ద నిలువుటద్దం తెప్పించి నా ఎదుట ఉంచాడు. నేను అందులో ప్రతిఫలించాను. శ్రీరామచంద్రుల వారు తమ చిన్నారిచేతులతో అద్దం పుణుకుతూ నన్ను పట్టమన్నట్టూ, తమ పట్టు నెగ్గినట్టూ పరమానందం పొందారు. కాని...”

నీరవంగా ఉన్న తూర్పు దెసనుంచి ఈమాటలు స్వగతంగా వినిపిస్తూ ఉంటే తరెత్తి చూచాను. ఎర్రగా, మాల్దా వారింజపండులా, చంద్రనిష్ఠుల ముద్దలా చంద్రుడు ఉదయిస్తున్నాడు. ఆ భయంకరాకృతి చూచి “సామిలే నను నేక్యతాం తదతలం చండాంకు రుజ్జుంధితే” అన్న వ్రసన్నరాఘవంలోని పద్యం జ్ఞాపకం వచ్చింది. పెంతుఖం పెట్టి కూచున్నాను. చంద్రమండలంనుంచి మళ్ళా గోమగుళుగా వినిపించ సాగాయి మాటలు.

“నిన్ను కాక మొన్న అచ్చంగా ఇలాటి సంగతే జరిగింది. ఒక పసిపాపడు తనతిలిని చూచి “జాతిని చూపవే అమ్మా!” అని కోరాడు. అమ్మ చూస బోయింది నన్ను. కాని, ఏడి! ఆ అన్యతబావమేడి? నేను కనిసి నేనా ఆకాశంలో. అందరూ నన్నాక్రమించుకుంటే ఎలా కనిపిస్తాను? తిలి తెల బోయింది. రెన్నాళ్ళకంత ఉన్న వెన్నెలరెడు ఏడి?”

* * *

“మా బాగా అయింది కాస్త! కృతఘ్ను మెనక ఈ మానవజాతి. దీనికి ఎంతచే నే ఏమో! అబ్బ! ఈ ముమవ్య జాతిని, దీనికి పుట్టినిల్లయిన భూమంహాన్ని తల్చుకుంటే నే ఒళ్ళుచల్ల బారిపోతుంది చప్పన. నేను ఈభూమి ఒక ఇంటినుంచే బయలుదేరాం కదా! ఎందుకు నన్నలా వెంట తిప్పుడం? ముప్పతిప్పలు పెట్టి మాడు చెరువుల నీరు తాపించడం? మన కర్మకాలి పడ్డాము. ఎప్పటికీ నా తిరిగితిరిగి ముగ్ధులతో తప్పదు—అనుకుంటూ, ఉన్నాన్నాళ్ళూ ఇతిదులగా సంతోషంగా, మనకూ ఉల్లా

సంగా కాలం వెళ్ళివారుస్తామని అనుకుంటే, ఊరికె ఉండనిస్తుందా భూమి? నామీద విమి కనా! ఎప్పుడూ నా దారికి అడ్డమే. నామీద తన నీడ. నన్ను మూర్ఖునికి మరుగుచేసి, తీనేం జూర్రుకుంది—చీకటి—కాదుచీకటి. ఇంతటితో అగిందా! నన్ను పడవేయాలని ఊరికే లాగడం, తన శాయశక్తులా, లాగుతున్నది కదా అని తీరా పైన పడుతాననుకోండి. ఎవరికి నద్దం? బద్దలైపోయా! నా సంగతి తెలియ దానికి లక్షల మైళ్ళదూరంలోఉన్న నేను ప్రాణం విసిగెత్తి పడ్డానా పైన అంటే, కలిగే ప్రమాదం అంతా ఇంతా కాదు. ఆ గుర్రామే వచ్చింది మానవులకూను. నన్ను విదావిసంగా బాపపెడదామనీ నా నెత్తిమీద కొలు మోపుదామని ఒకే చింత.

“ఎంత చేశాను, ఎంత చేశాను ఈ మానవులకు! కాసంత్రే నా కనికరం ఉందా? ఉదయమంతా పొట్ట కొసం నానాపాట్లూపడి, మారన్నయ్య చెబ్బకు మాడి పోతున్న వీరిని, ఆయన అబ్బ తప్పకొగానే చల్లని చేతులతో నేదదిర్చి, సంతోషం కలిగించేవాణ్ణి. మొదట వీరికి ఎన్నికలంటే, లెక్కలు కట్టడమంటే తెలుసా? నా నుంచి నేగ్గులా వీరు? నాకూ సాదాయే. ఏకా బతికిపోనీ అని నా దినచ్యుతోనే కూడితేలా, తీసివేతలూ నేర్పా. నా చేరుతోనేదా నేకు విగ నెలలని, సంవత్సరాలని లెక్కలు కట్టు కుంటున్నాడు మారన్నయ్య విమి చెప్పాడు వానికి? ఆయనను తేరిపార చూడగలరా? కగిల్లు పూడి చేస్తాడు. ఏకా పాపమని నేను చల్లని చూపుతో చూచాను; మనస్సులోని మానసు తెగ్గుకుకొని...

—మనస్సంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. అబ్బ ఈ మానవజాతికి కృతజ్ఞత ఉన్నది లేకపోయినదాని. దీని మనస్సు వెగడానికి ఎంత చేశాను. మొదట్లో బుచ్చునూ, నాగూ నన్ను—ఆకాశంలో హంసలాగ నేలిపోమే నన్ను—చూచి ఎంతగా వణింపాడు! భగవంతుని మనస్సునుంచి నేను పుట్టానన్నాడు. ఒక ధనుస్సి అన్నాడు. మనస్సు ఎంత సున్నితమైన ద్రవ్యం! భగవంతుని మనస్సు నేనన్నా, నాలాగ మనస్సు ఉండాలన్నా ఎంత తీసునిమాట? వారికి ఎలాటి ఎలాటి ఊహలు కలుగజేశాను? రోహిణి నక్షత్రం మధ్యన నేనుంటే హారంలోని పవనంలాగ

ఉన్నానన్నాడు ఒక వేత్త. తనకు తోచింది చెప్పాడు బాగానే ఉంది.

“మరోకాయన అన్నాడు, నేను ఈశ్వరుని సిగ పూవుచి. ఎంత మధురంగా ఆలోచించాడు. ఈ విశ్వమే విశ్వేశ్వరుడు. ఆకాశం ఆయన సిగ. నేను పూవును. నా పక్కనే ఆకాశగంగ, ఈ ఆకాశ గంగలో ఎన్నిలక్షల నక్షత్రాలు మిమిల లాడు తున్నాయో? మరి ఇప్పుడు మానవులు నాపై తిరగ బడి, నేను చేసింది మరచి నన్ను తన్నాలని చూస్తున్నారా? వారికి ఈ అందాలు ఇక ఎలా మిగులు తాయి?”

“నేను లేకపోతే వారికి జ్యోతిష్కాంత్రం ఏదీ? వారి జీవితం దశలు, గ్రహచారం, వివాహకాల బలం అంతా నాపైనే ఆధారపడి ఉండలేదా? చంద్రబలం లేకపోతే ఏమైనట్లు? నన్ను కొండరు సంపూర్ణగ్రహ మన్నారు; మరికొందరు ఉపగ్రహ మన్నారు? ఎవరే మంటే ఏం? ప్రపంచానికంతా నా వెన్నెలను విందు చేస్తూనే ఉన్నాను. నేను అందరికీ మంచీవాణ్ణి. అయినా పూర్ణచంద్రుడు నంచినాడూ, ఊర చంద్రుడు చెడ్డవాడూ అనే భేదాలు కల్పించారు. మరి నేను గాలిపోతే, నన్నే ఆకమించుకుంటే ఇక వారికి దశలేమిటి! గ్రహచార మేమిటి? నేనట! ఉప గ్రహమట! సంపూర్ణ గ్రహాలుగా ఉన్న శుక్రుడు, శని, గురువు, బుధుడు వారికి ఇచ్చేదేమిటి? బుధు డేమా కంటికి కనిపించడు కదా? శుక్రుడు నూరన్న య్యకు కొంతకాలంముందు; కొంతకాలం వెనకా; ఎప్పుడూ కలిసిరాడు. ఏదో మినుకు మినుకు మన్నంత మాత్రాన చేసే దేమిటి? గురువు? మహాగురువు! శని వట్టి వాత్సప్రధానం, దగ్గరికి పోతేగా తెలుసుంది? ఏదో చల్లగా ఉన్నానని, నా మీదికి వచ్చినట్లుకాదు.

“ఇక నాతో ఎంత సాహిత్యం పెరిగింది. ప్రథమచంద్రలేఖ అన్నారు. విదియనాటి చంద్రు డన్నాడు. చతుర్థి చంద్రుణ్ణి చూడరాదన్నాడు. అష్టమి చంద్రునిలాగ ఉన్నది అతిరంభాల అన్నారు. పూర్ణ చంద్రునింబ మన్నారు తను ప్రేయసుల ముఖం. అరుగుగో అని మాపడానికి కాళాచంద్ర న్యాయ మన్నారు. ఆత్మ జీవాత్మల వివేచనంలో అలలపై ప్రతి బింబించే నా నీడను చూసి చంద్రార్చిన్యాయమన్నారు. ఇవన్నీ ఇక ఏమాతాయట!

“అఁ! ముందుకూడా దుర్మార్గులు లేరూ! నాపై పడి ప్రతివానికీ విషవల! నాకు లేనిపోని సేరాలు అంటగట్టాలి? గిరికింతలు పెట్టడం నాపని! దాన్ని అను భవించడానికి అర్హత ఉండాలి? నాపై నిందలుమోపితే ఏం లాభం? నేనేమైనా చెప్పినా వీరహావేదన అను

భవించను! తమకు సంతోషంగా ఉన్నప్పుడు, తాము అందమగుతున్న దానితో అంతా పోలుస్తారా? తమకు ఇష్టంలేకపోతే పాలంభనం చేస్తారా? ఒక్కొక్క పాగ రక్క ప్రతివాడూ తిట్టేవాడే నన్ను!

వీరహిణి వగ మహాదురదేశం కళ్ళంక కలుపితాత్మకుడైన శిలుగు మీడే గరళకుటకకోర కల్పాంతవహ్నికి దోబుట్టువైన ఘాతకుడు మీడే చండదీధితి కరబాలలమంజులములో బ్రోదిపొందిన మహాగ్రంథు మీడే బాడబంబును దాను బాధోధికుక్షిలో సరిబొత్తుమన్న దుర్బాతి మీడే సైంహిశేయ నిశాత దంష్ట్రానిటంక విమరస ప్రతిపాక భావితుడు మీడే గగనమరు రుద్రధూమి నేకతమ తిరుగు నదరు లామి నెడి కొరివిదయ్యంబు మీడే.

(శృ. నై. 2-122)

అని నానాదుర్భాషలు ఆడా డొక కవి. మరొక కవి:

ఇంతలునేను పాతక మ
దింతలు నంతలు బోదు పాంథలో
కాంతక నిన్ను ఘోరతమమై
ఘనమై యజమాత్మకైంక మై
వంతలబెట్టి యూరుపది
వ్రక్కలు నేనుక పూర్వపక్షపుం
గంతుల కేమి చూచెదవుగా

తుది నీ బహుశ్చారిభేదముల్. (వసు. 4-28)
అని చెదిరించాడు. నేను రాజు అని అనిమిగులకొనే దానికంటే వెనుక యను పదం చేర్చుకొని యను భర్మరాజు అని అనిపించుకొనడం మంచిదని సలహా యిచ్చాను మరొక కవి :

వోలుదొల్ల కమలమిత్రుని వంకరూపాట
దక్షాధ్వరస్యంసి తన్ను గనుట
పరివేష మిదమున బాశంబు దాల్చుట
కప్పు దేహమునందు గానబడుట
కాలవశంబున గాని తోపకయుంట
సతత నిష్ఠుర గదాన్వితత గనుట
బూని పొండుక్షేత్రమున బ్రవర్తించుట
ప్రకటనారాగ తారకుడగుటను

నంతరం బెద్ది యాత్మలో నరసిమూడ
రాజ నీకును నల సర్మరాజునకును
బ్రాణిలోకంబు బాధలు బరచునపుడు
ధర్మపథ మొక్కడెక్కడా ధన్యునందు.

(మను. 8-87)

సాహితీ మగతుని స్వగతం

ఆ కవికి పాపం ప్రాణాలులేనీ ధర్మరాజే సర్వాత్ముడయ్యాడు. మరొక కవి నన్ను బద్దలవుతున్న అగ్ని పర్యంతో పోల్చాడు.

తావు ల్లొల్కెను మేనితీవకు ఓరీ
తాపంబు గావించు నీ
జీవంజీవమనోజ్ఞమూర్తి యకటా
శీతాంశువా కాదు శో
భావైరూప్యమునకా జనగ్రహదహా
ధిస్వావృత్తాంక తే
జోవైశ్వానర విస్ఫులింగము మహి
మాడన్ నిశానాయకా!

(చారు చంద్రోదయం.)

“నేను రాజునని ఎప్పుడైనా చెప్పకొన్నానా? నన్ను రాజు అని పెద్దచేసింది వారే. శిక్షించడానికి దండించడానికినా రాజు కావడం నీవు అని చెప్పింది వారే.

రాజీవాత్మల నేను పాతకిని చం
ద్రా రాజవా నీవు నీ
రాజత్వంబున చక్రము ల్మనియెనో
రంజిల్లి సత్సంతతుల్
తేజంబందెనో డిండినో యహిభయో

దైకంబు దా జెలరే
రాజై పుట్టుట రక్తిమత్రే ఫలమే
రాజౌట దోహద్యే. (మను. 4-27)

“మరొక కవి నన్ను దిష్టిసిడత అని ఈనడించాడు. వట్టి తిండిపోతు మనస్తత్వం!

నలువయను కాపు గగనంబు నలు నేల
దారకావాంతును మేలి పెరుగుంచి
నింగి దిగి పారుటయు జూచి నించు దృష్టి
కుండయును బోలె బూర్జేందు మండలంబు.

(సునక్షిణా పరిణయం 4-139)

“ఏమి పెడసరం జాతో ఇది. ఇతరులకష్టాన్ని చూచి సంతోషిస్తుంది! నాపై భూమి నీడపడి తమకు వన్నెల పోయిందే అని పరితపించడానికి మారుగా, ఏరాహునో, కేతునో మింగాడని మహామనసారా వర్ణించాడు ఒక కవి:

ఘణిరాజు తల్పంబుపై పద్మరాభంకు
తిన్నగా శియనించు వన్నె దెగడి
తనరు శ్వేతిద్విపమున గాఢతిమి నొక్క
దెసనుండి పర్యకు పస మానించి
క్రమముగ బుష్పగుచ్ఛమువిూద మిగ లేటి
మొత్తంబు ప్రాలేడిత్ర మిగి
హిమశైల తుంగ శ్రృంగమున నీలాభ్రంబు
పర్యాయమున గవ్వ భూతి మెరిసి

సార కర్పూర డిండిర హంపీర
తారకోదార ధవళాంకు వారికలిత
నీరజారాతి బింబ మున్నిద్రరాద్ర
గతి గ్రసించెను రాహువక్త్రాల్లనునను!

(హంపవంశితి. 5-318)

నన్ను ఎవడైనా పట్టుకొని ఇదిగా హింసిస్తూ ఉంటే - అది కేవలం ఛాయాగ్రహమే అనుకోండి - ఏమిటా కల్పనలు?

“నా నిజంగ్రహించి మనసారా పొగకిన వారు ఉన్నారనుకొండి, వారిపంఖ్య స్వల్పం. నేను ఉదయిస్తున్నప్పుడున్న ఎగవును చూచి, సగం మాత్రమే కనిపించినప్పుడు ప్రాద్వికాకాంత బింబాగర మన్నాడు నన్నొక కవి:

అర్ధమండల ముదయించు నమృతభాను
దుదయరాగంబుతో గూడ నొప్పు మిగిలె
బ్రకట తాంబూల రాగ సందర్భమైన
ప్రాద్వికాకాంత బింబారంబు వోలె.

(భీమేశ్వరపురాణం 2-40)

సురరాజు దేవేరి ధరించిన కర్పూర తాటంక మన్నాడు మరొకకవి:

సురునిరలీలమై సురరాజు గేవి
ధరియించు కర్పూర తాటంక మనగ
మెల్ల ననలొత్తు మించుల బొడవలి
చిల్లనై వట్టువ చంద్రుండు వొడిచె.

(గౌరన. హరి.)

“పాపం! మరొక కవి - కామక కవికాబోలు - నన్ను కాలభివగ్యురుకు తయారుచేసిన సిద్ధావధ మన్నాడు. నవ్వుకున్నాను.

ఆరూఢస్థితి జంధికొ ధవళితా
జాంపంబులో జంగ్రుడొ

ప్పారెన్ కాలభివగ్యురుంకు విరతం
దై కామక కేణికిన్

మరొత్సాహము నిల్వ బాదరసమున్
బంధించి గ్రాసారమై

క్షీరస్థానిక బెట్టినట్టి గుట్టికా
సిద్ధావధంబో యగన్.

(మను. 8-25)

ఎప్పుడూ తమ తమ మహారాజులను మనస్కంధవిలాసాల కోసం ప్రోత్సాహపరిచే కవులకు నన్ను చూస్తే ఇంత కంటే ఏం తోస్తుంది గనుక! కనీసం ఆ-ఆ-కవి అన్నట్లు నన్ను

గగన మొప్పారె నీహాదకంబు కరణి

తారకాప్రకరంబులు కైరవముల

పగిది విలసిల్లే జంగ్రుండు భాసమాను
ఊచు హంసవిధంబుల నలరెనపుడు.

(గోపీనాథ రామాయణం)

అని రాజహంసతో పోల్చి నా బాగుండేది. కాని
నాట్యసంగీతశాస్త్రపారంగతుడకదా రామరాజభూషణుడు—
మహాభాగా వర్ణించాడు నా శ్రద్ధయాన్ని :

హరిదంభోరుహలోచనల్ గగన
రంగాభోగ రంగ తిమో
భర నేపథ్యము నోయ్యనోయ్య సవలిం
పన్ రాత్రితైలూషికిన్
వరుసన్ మాక్షికపట్టుచున్ నిలలమున్
వక్త్రంబునుం దోచెనా
హరిజాంకౌక్యతి వొల్పెరకయి సగం

తై బింబమై తూర్పునన్. (పద్య 4-17)

నట్లువరాల్తో పోలిస్తే పోల్పాడుగాని, చాలా
సమాజంగా చెప్పాడు. మరి లోకవృత్తి పరిశీలనయంటే
అదే కదూ! నిజానికి మనసువిచ్చి క్లింపినవాడు
కృష్ణరాయలు—నావంశం వాడైనందుకు :

కలశపాథోరాశి గర్భవీధి మతల్లి
కడుపార నెవ్వని గన్నతల్లి
అనలాక్షు ఘనసటావనవాటికెవ్వగు
వన్నె వెట్టు ననార్తవపు బువ్వు
సకల దైవతబుభుక్షాన్మూర్తి కెవ్వని
పుట్టుకాములేని మెట్టుసంట
కటిక చీకటిదిండి కరముల గిలిగింత

నెవ్వడు దొంగకన్నె నవుజైనకు
నతిడు వొగడొందు మధుక్రటభారి మరది
కళలనెలవగువాడు చుక్కలకు లేకు
మిసిమి సరసిమ వలరాజు మేనమామ
నేవెలంగలదొరజోడు చేవెలుంగు. (ఆముక్త 1-19)

మనసు గుమ్మరించినట్లులేదూ ఈ మాటలలో?
అదే కానాలి. మనసులేని కవిత్వం మాసికలబొంత,
మసిపాత. ఎంత పేనితే ఏం తాటియవ్వల తాడు
లాగ చేయి తిరిగితే గాల్లుచేస్తూ? లేకపోతే
కందళితానురాగములు

కావు మనంబుల విన్నయంతలో
నందరు పారవశ్యి పద
మందగు చల్లదనం బొకింత లే
దిందున శంక రాధిరణ
మెట్లయి తీవు శిశాంక నీ పదం

బుం దుది నంత కూనవ్యయ
బో వివరింపక మాట లేటికిన్

(పంచ తై. వే. 4-160.)

అని నన్ను దూషించబోయిన కవికిలాగే అంతాశూన్యం
గానే తోస్తుంది.

“మరికొందరు నన్ను పొగడబోయి, నానా
యిదిగా వర్ణించారు, చచ్చు పుచ్చు పోలికలతో.
ఊరికే ఉండినా బాగుండేది! ఒక కవి నన్ను నారదు
నితో పోల్చాడు:

వీణె యక్కున హత్తింగి విన్న నాగ
వరలు వెన్నుని గొలువంగవచ్చు చివ్వ
కూటి తిడిసియుటలే గండు గొనబురార
జందురుం డెల్ల నల్లన చల్లబాక.

(యయాతి ఆ. 2.)

నారదు జేబిటి—నాతో సామేబిటి? ఏమిచేయను
వీరి బుద్ధులు?

“ఏమిటీ ఈ మానవులకు పదపకాలపుబుద్ధులు
నన్ను లొంగదీద్దామని, నాపై పెత్తనం చేద్దామని?
నా లోకంలో అడుగుపెట్టాలంటే ఎంత పుణ్యం
చేయాలి? ఎంత కాంతియుల్లోకం నాని? ధూలో
కంలోలాగ కుళ్ళూ, కలుచుం ఉందా? కనుక నే

మధురాపట్టణని ప్రముఖ్య శివ శి

ర్యా వేద శాస్త్రాగమం
బుధి సంప్రదయ, చంద్రలోకమిది యీ
ప్రజా లేలుచుండుం గళా
నిధి శూన్యాయనహాల కందళ శిఖా
నిష్కృత ధారానాథా
నిధులన్ భానుగభ స్తి తప్తమగు నీ

విశ్వంబురక్షించుచున్. (కాశీఖం. 4-171)

అని వాగ్దనుడు చెప్పాడు. ఇక్కడికి రావడానికి అర్హత
ఉండవచ్చా?

“నవీనకవుల్లో నన్ను చాలామంది సానుభూతితో
మాచారనే అనాలి. “నావలెనే యాత సన్నత
భావశాలి” అని శ్రీ కృష్ణశాస్త్రి అన్నారు. నిజమే.
వైదికాకపోతే ఎందుకు నాకీ తిరుగుళ్ళు ఈ ధరణి
వెంట్రో శ్రీ శ్రీ నన్ను “ఆకాశపు టెడారిలో కాళ్ళు
తెగిన ఒంటి ఒంటెలాగు” న్నానన్నారు. కాదు మరి?
బహుళపదమనాడు నేను అలాకాక ఇంకెలా

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

ఉంటాను? నిజమాడితే ఉలుకొందుకు? పాపం! నందూరివారి యొక్క "ఆనాటి నావోడు పెంగునూడా" అని తిన్నోడంతా నాతో చెప్పుకొన్నది. ఇక విశ్వనాథువారి 'ఇళి మాతం' ఎంత హాయిగా ఉంది. నిజమే.

“నే నేనాటి వాణ్ణి?”

లోకస్య పాపాని వినాశయంతో,

సుహృద్ధిం చాపి సమేపయంతం

భూతాని సర్వాణి విరాజయంతం

...న్నవాణ్ణి. ఈ జనం రాగ కలుషమైన జీవితం, మీమీ యుద్ధోన్మాదం, మీ రాజ్య లాలస నాకెంగున అంట కడితారు? నన్ను వేధించడం ఎందుకు? నాపై బాణాలు విసరడం ఎందుకు? అవి నన్నేమీ తాకవు! నన్నేమీ చేయలేవు.

“అయినా, మీరు వచ్చి విమి జ్వరమంటారు? చక్కని వెన్నెలను కోల్పోతారు. నేను మీకు ఆయాచితంగా ఇస్తున్న అమృతం అది. మీరంతా నా లోకంలో విడిసి కలుషితం చేస్తారు. అది ఎర్రబడి పోతుంది. ఇప్పుడు నా పెద్దన్నయ్య భౌమన్ను చూచారా? ఆయన ఎలా ఉన్నాడు? మెదుర పూవులాగ, దాసానిపూవులాగ, మీ రక్తంలాగ, మీరు నిత్యంకోరి పోరితింలాగ ఎర్రగా లేడూ? అలాగే అయితాను నేను కూడా. నాలో దిగి, గుంతలు తవ్వి జేరాలు పాతడం ప్రారంభించారా? నూరన్నయ్య చూపు తిప్పుతుంది. నేను ఆయన కాంతిని ప్రతిఫలింపజేయలేను ఇప్పుడున్నట్లుగా. ఎరుపుతిరిగిపోతాను. ఈ వెన్నెల భూమిలోని మీ వారికీ లేకపోతుంది; నా లోకానికి వచ్చినా మీకూ లేకపోతుంది. భూమికాంతి నాపైన మందంగా పడుతుంది. ఆలోచించుకోండి. భగవంతుడు ఇచ్చిన వెన్నెలను ఎందుకు ధ్వంసం చేసుకుంటారు?”

“ఇంతకూ మీరు ఎలా నామీద కాలిన గలుగుతారు? అడుగుపెట్టడానికి అర్హత ఉండొద్దా! నా లోకంలో దిగినా మీరు కాలాని నడవలేరు. పక్షులలాగ పాకాలసిందే. హనుమంతునిలాగ కుప్పి

గంతులు వేరుపలసిందే. ఆలీ దబ్బీ అయినా అన్నం చేతికి అడుగు. చేతికంటే నా—చేతికంటే నోటికి అందగనే మీ సామెత సార్థకమాతుంది. అన్నట్లు మరిచాను. ఏమి తిని ఉంటాను. మీరేమి చూశా? నా వెన్నెలు చిన్నెలు చినిమి మిగిలి ఊరికే ఉండడానికి? ఆ చంద్రికా చలారిపోతుందిగా? తిప్పలా ఉండవు. గుమ్మాధూళిమాత్రం ఉంటుంది. దానిలో పార్లాడాలి. అంతే. ఇంకా కావాలంటే అగ్నిపర్యతాలూ, పొలూ సెగలూను. నా జోలికి రాకుండా ఉంటే ఎంత చల్లని చూపుతోనైనా చూస్తాను. నాకే ఎవరు పెడితే ఊరికే ఉంటానా? రండి. నాపై కౌలు పెట్టనివ్వను. గుమ్మలో పార్లాడిస్తాను. అగ్ని పర్యతాలు బద్దలుకొట్టి లావా ప్రవాహంతో నింపివేస్తాను. ఇంకా ఎన్నో శతమానాల వరకు బిక్క బివధివైనా మొలకనివ్వను. రెక్కలు కట్టుకుని యంత్రాలమీదే కాపురం చేస్తారా? చేయండి. ఎన్నాళ్ళు గాలిలో ఈగులాడుతారు? విరిగి పోతారు.

“ఫీ! ఫీ! మీరు కూలడం ఎందుకూ! నేనే కూలి పోతాను. మీరు అడుగుపెట్ట గలిగే వేళ్ళు నేనే ఉండను. భూమమ్మ చుట్టూ ప్రదక్షిణంచేస్తూ ఇంత వరకే ఎంతో పలచబడిపోయాను. నాజోటి చంద్రుడు జవ్వలో మీకు లభించడు. కుజాని చుట్టూ తిరిగే చంద్రుడు నాకాంతి ఏదీ? వారు మీకు కనిపించనే కనిపించరుకూడా. అ! మీరు వారిని చూస్తేనేం? చూడక పోలేనేం? మీ బాధపడలేను; మీ వేధకు వేగలేను. ఇక పడి బద్దలై పోతాను, ఇదిగో బద్దలవుతాను. మీ లోకంలో ప్రళయం వస్తుంది. మిగిలే శాస్త్రీ!...”

ఇక సహించలేకపోయాను. ఎందుకింత అక్కసు ఈ కుముద బాంధవునికి? చతురశ్రభువనాల విజయానికే పూనుకున్న మానవజాతిని ఎవరు ఆపగలిగేవారు—అనుకుంటూ లేచాను.

—రామచంద్ర

శాంతిసామ్రాట్టు అశోక చరిత్ర

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

అద్వైతనాథ స్వాతంత్ర్య భారత వర్త మశోకధర్మ చక్ర సంరక్షితమై, అశోక శిలాస్తంభ చిహ్నితమై యున్నది. యావద్భారతవర్షీయులకే గాక, యభిలప్రపంచమునకు నాదర్శప్రాయుండైన అశోక చక్రవర్తి “శాంతిసామ్రాట్టు” అను నజరాయర బిగదము ధరించిన మహనీయుడు. స్వాతంత్ర్యము లబ్ధమైనను రాజకీయసాంఘికాది సకల వ్యవస్థలయంగును “శాంతి” నభిలషించు నీనాడు, శాంతిస్థాపకుడగు అశోక చక్రవర్తి చరిత్ర యాంధ్ర మహాజనులకు కర్తవ్యశ్లోక పఠనీయ గ్రంథమై యలరారుచున్నది. అమృతమూర్తి యగు నశోకుని చరిత్ర మినాడనుభవతమయమగు నాంధ్ర భాషలో నందించిన వారు—ఋషితుల్యులు, గురుకుల క్షిప్రులు, గణనాతీతకవితాసంపన్నులును నగు కల్లూరి వేంకటనారాయణరావు మహాశయులు.

అశోక చరిత్ర, రాయలసీమలో, ననంతపురము ననే వెలువడుటయు నొక యపూర్వచారిత్రక సన్నివేశము. ఆ మండలమున గుర్తి తాలూకా యండలి ‘నిట్టూడి’ యంగు, చరిత్రకాగల కెవరికి నందని అశోక శిలాసనములు దొరికినవి. 1. అట్టిపావన తేత్రముననే, అశోక చరిత్రము వెలువడుట యాంధ్రుల యదృష్ట విశేషము.

గ్రంథకర్త తను రచించిన అశోకచరిత్రమునకు మూలము. తెనుగున వచన రూపముననున్న “వేతపూడి లక్ష్మీకాంత విరచితమైన “అశోక చరిత్రము”2 అని తెల్పి యాగ్రంథకర్తకు తన కృతజ్ఞతను పర్యరూపమున వెల్లడించి నాగు. అంతియేకాక, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పరిణతులు, తమ పరిశ్రమల మూలమున వెల్లడించిన చారిత్రకాంశములను నిందుఁ గ్రంథకర్త పొందుపఱచి తొలుత నశోకచరిత్ర వ్రాసిన యాతని పేరు స్ఫురణీయ మగునట్లును, ఆ పేరుటనే యున్న తన గ్రంథమునకు ప్రత్యేకత చూపుటకును, “శాంతి సామ్రాట్టు- అశోక చరిత్ర” యని నామకరణము చేసియుండుటయే గాక, నవ్యాంధ్ర సాహిత్య విధి నొక దివ్య కావ్యజ్యోతిగా దిద్ది తీర్చినారు.

ప్రాచీనాంధ్ర కవితా సంప్రదాయములను, ప్రాచీనకవుల పలుకుబడిని జీర్ణించుకొని, నవ్య కావ్య నిర్మాణముచేసిన సిద్ధహస్తులలో శ్రీ వేంకటనారాయణ రావు గారు అత్యంతము గణనీయులు. అశోక చక్రవర్తి చరిత్ర నవ్యాంధ్ర సాహితీజగత్తులో నొక విశిష్టకృతి : మహాకావ్యము. ఇట్టి లోకోత్తర రచన ఋషిత్వపు మాత్రమే సాగ్యము.

అన్యధానీయురుగ నశోకుని చరిత్రమును నిర్వచన మహాకావ్యముగ భోధాన్వీంగులు నిర్మించిరి. దీనిని జూడఁగ నే నిర్వచనమైన తిక్కన మహాకవింగుని ‘ఉత్తరరామానుజము’ జ్ఞప్తికి వచ్చినది. అదియుత్తర కాండ మాత్రమే. ఈ గ్రంథము సంపూర్ణ రామాయణమే - అశోక రామాయణము, ఇంగు చట్కాండలు, పరిశిష్టమున నుత్తర కాండమును గలవు. మఱియుఁ గనితారచనలో సామ్యము గలగు. తిక్కనవలె ప్రసిద్ధ మయిన వృత్తములను మాత్రమే కృతికర్తలు వాడుక చేసియున్నారు. ప్రాచీన కావ్యము లందువలె, అశోక చరిత్రమును శ్రీకారముతో మొదలిడును. ఇష్టదేవతా స్తుతి, యంతారిక యైన వెనుక కాండాద్యంతముల యందు కృతిపతి సంబోధన గల్గియున్నది.

ఈ మహాకృతి దివ్య తిగుపతి తేత్రమున వెలసిన శ్రీ వేంకటేశ్వరగుసకు గృతి. శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి ప్రశంసయే గాక యితర దేవతాస్తుతులను నింగుగలవు. ఇంకొక విశేషము. కృతి శ్రీకారముతో మొదలిడుటయేగాక, మంగళమహాశ్రీవృత్తియతో పూర్తియగుచు నున్నది. ఈ సంప్రదాయమును నాంధ్ర

1. చూడుడు ‘అశోకుని శిలాశాసనములు- రాయలసీమ,’ సంపాదకులు సుప్రసిద్ధాంధ్ర దేశీయ చారిత్రకాచార్యులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు. భారతి (నవంబరు 1929).

2. ఈ ‘అశోకచరిత్రము’ పూర్వము బందరునందుండెడి “ఆంధ్ర భాషాభివర్ధన సంఘము” వారు ప్రకటించి యుప్పటికి నలవది యేళ్లందలయినది. (1912)

కాంతిసామ్రాట్లు అశోక చరిత్ర

వాఙ్మయమునఁ బోలుత ప్రవేశి పెట్టిన మహాకవి, నన్నెచోడ కవిరాజుభూషణి. ఆతఁడు తన కుమారు సంభవమున, మంగళమహాశ్రీ వృత్తముతో వృత్తనామము నం దిమడించి, గ్రంథము పూర్తిగావించినాఁడు. దీనినే ముద్రాలంకారమని యంగురు. జక్కన, పింగళిసూరన మొలగు కవు లి సంగ్రహదాయమును పాటించిరి. ఆద్య తనకృతులలో, అశోకచరిత్రమున “శ్రీవరవధూమ్మగు కుశేశము.....జయమంగళమహాశ్రీ” అను నీ సంగ్రహ దాయము పాటించఁబడినది.

గ్రంథాదిని గల “శ్రీ శసాంకమునన్ ధరాతనయ ...రామపతి మాకిచ్చుక్ జయశ్రేయమల్” అనునది శ్రీరామపరమగు నున్నను, అది సీతారామాంజనేయ సారమున నద్వైతతత్త్వమును దెలుపునది. కావ్య ప్రారంభమే గంభీరభావ పూరితమై యున్నది. ఇతర దేవాస్తుతి పిదప పతంజలిస్తుతి నూతనమే. దీని వలన కల్లూరివారు, సంస్కృత వ్యాకరణమును సాంగ ముగా నగ్రయమించిరిని తెలియనగును.

మంజుల యోగనాధికి

నంజనమై న్యాయశ్రీతికి మహాభావ్యులన

స్వాంజని బ్రాహ్మణ్యము నొసగు ప

తంజలి శేషవతారుల దలతుక్ భక్తిక్

ఆపై కృతిప్రేరేపకులగు శ్రీ కల్లూరి సుబ్బ రామ నాయకమాలి ప్రశంస: “అతఁడు సద్గుంధు భాగి- పుణ్యగణ భాగి - సత్కర్తాపూర్ణ యోగి.”

శ్రీ వేంకటేశ్వరరాంకితముగ వెలయు నీకావ్యము నందిలి కావ్య గుణములను వివరించెనను.

ప్రాచీన కవితాసంగ్రహదాయములు

ఈ కావ్యమునం దెక్కడ చూచినను ప్రాచీ నాంగ్ర మహాకవుల కవిత్వరీతులు, పవనగుంధనము ప్రత్యక్ష మగుచుండును. నన్నయనుండి యిచ్చు రెండ్ర క్రిందిటివఱకు వెలసిన మహాకవులు మనకు దర్శనమిచ్చు చుండురు. పదముల యోత్సగడలలో పద్యముల నడుమ ప్రాచీన కవుల రచన ప్రతిబింబించు చుండును. మచ్చు నకుఁ గొన్నిటిని వినిపింతును.

నన్నయ—రయ విచల తురంగము తరంగములన్

సభా ౨-౩౩

అ. చ.—క్రమరయ విచల తురంగములును

౪-౨౦

తిక్కన—రాజగృహంబు కంటె నభిరామముగా

విరా. ౧-౧౨౦

అ. చ.—రాజగృహంబు కంటె నభిరామముగా

౩-౧౨౪

ఇచట ‘రాజగృహము’ అను రాజధానీ నగరము పేరును, రాజగృహమును రాజప్రాసాదమును చక్కగా నెక్కొనినవి కాబట్టియే కృతికర్త యీ పదమును “ ఇట్టి చిహ్నులతో చూసిరి.

నాచసోమన - అధ్రంకమందైన యాలపోతు నితండు

త్రుంచినాఁ డీతండు పెంచినాఁడు.

అ. చ.—లిమరు రాజుల తీమఁజేల్చి యజ్ఞానము

గూర్చె నీతఁ డతండు గాల్చినాఁడు.

౩-౨౨౦

పోతన—1. స్వస్తి జగత్ప్రయా భువనకాసనక్ రకు

అ. చ.—స్వస్తి జగత్ప్రయా సుపరివర్తక

౪-౬౩

2. లలిత రసాల పల్లకభాదియై చొక్కు

అ. చ.—లలితరసాల పల్లకములన్

౪-౪౪

3. అటఁ గాంచెన్ గరిణీ విభంఁడు...

నట దిండివర వారమున్...

అ. చ.—నట దిండివర వార వందిగణముక్.

౪-౧౨౨

4. పాదద్వంద్వము నేలమెఱి పవనుక్ బంధించి

అ. చ.—పాదద్వంద్వము నేల నూఁది పవనున్ బాలించి

పెద్దన ఇంతలు కన్నులండ్ల మను. ౨

అ. చ.—ఇంతలు లేఖలుట్టిపఁ

౨-౧౪౪

తొంగలి రెప్పలన్ మను ౨-౩౨

అ. చ.—తొంగలి రెప్పలన్ ముదము దోగ

౪-౧౩౧

అచ్చటచ్చట ప్రాచీన చాఁపుల పరిచయము కవి చూపించినాఁడు.

చాటువు—ఆకల్లాడ దడమె నేఁడు పవనుండు

అ. చ.—ఆకల్లాడక నిల్చె బుద్ధిసంజను...

౧-౨౧

ప్రాచీనానుసరణము తోడనే నవ్యత ప్రతిపాది

తము కావలయునని కొందఱి యాశియను. మన

యాంగ్ర సాహితీ సంగ్రహదాయున ననూచానముగా

వచ్చుచున్నది పద్ధతియేయని విజ్ఞులయాదేశము. పాల్కు

రికి పోమనాథ, తిక్కన, శింఖుదాస, నాచన సోమ,

శ్రీనాథ, పెద్దనాది మహాకవులు తమ రచనలక్రితే నూతన

త్వము ప్రతిపాదించిరి. ఆనాఁడు రాయలకవితా

వితాయకుఁడు పెద్దనవలె, కల్లూరివారు, “క్రొత్త

ప్రాంతల మేలికలయిక క్రొమ్మెఱుంగులు జిమ్మ

నూత్న పథకమునకు మార్గదర్శకులైరి. శిబిపరికర సంపత్తి

ప్రాచీనుల నుండి గ్రహించియు నూతన భావస్ఫూర్త

మగు రచన గావించుట యిందలి విశేషము.

“కళావిదగ్ధతల్ జంగమరూప మెత్తెన” కాకనీతులు

“ప్రాజ్య ప్రమేయోచ్చలత్పల్లవోద్భవనాశయాశ్వ

ములు” “ఇగ్నాగతాధ్యాత్మకేయిషి” — అను రచన

లచ్చటచ్చట ముచ్చట గూర్చుచున్నవి.

నూతన రీతికి నీక్రింది పద్యముక మచ్చుతునక:

ఉ. కామవికార దూరము ల
కారణతన్మయతామరాగసం
క్రమిత చిత్ర రూముల వి
కార పరస్పర సానుభూతికన్
ధాములు లభి! కల్పిత క
థానిక తా నె? విరించి బద్ధముల్
ప్రేమ నిరూఢ జీవితపు
బీజకలైన యధావరాధముల్.

శబ్దపరికర సంపత్తి

సంస్కృతాంగ శబ్దశాస్త్ర పరిశేషచేయు
వారికి కౌశ్యముక పెన్నిధి. పూర్వకృతులలోపయు క్త
ములైన తత్సమపదములును దేశ్యాన్యతాశబ్దములును
నిందు చూపట్లుచున్నవి. తత్సమపదములును
సంస్కృత న్యాకరణ మర్యాదానుసరణములైయున్నవి.
కతిపదుమున మాత్రమే ప్రదర్శితము.

అంశము (౫-౧౮౨), అకసాద్రదనము
(౧-౬౪), అఘమణిమాత్రము (౫-౬౭), అధినానీని
(౫-౯౫), అధ్యస్తశాస్త్రాంగ (౫-౪౮), అరీకపరా
క్షమ (౩-౧౧౯), అరీణనయాళు (౭-౧౦౭), అలిం
దము (౫-౧౮౯), ఉన్నమితండు (౫-౧౬౩), ఉపత్య
కము (౭-౧౦౮), ఉశనశ్చేయసి (౧-౩౪), ఋతం
భరుడు (౬-౧౪౪), విశోదగ్ధ (౬-౭౨), కల్లజపులు
(౪-౮౯), కాంక్షాములు (౫-౧౦౦), కాశ్యపి, (౪-౪౬)
(భూను), కాస్తితికుడు (౯-౧౬౪), కుతస్త్యము
(౫-౧౭౨), గోహరి (౫-౧౯౫), తమకొండనము
(౫-౨౦౧), ధితువులు (౬-౬౪), కల్లజపుల
(౨-౧౦౬), నిల్లజకుడు (౪-౪౭), పర్యరీణము
(౬-౯౪), ప్రాజితలు (౪-౧౦౧), బుధూక్షపు
(౫-౬౬), రుంగ (౪-౧౧౯), రింఛోళి, వాచమాకుడు
(౨-౮౩), విశులు (౪-౧౧౧), హిండనము (౧-౨౦౧),
ఈ క్రింది సమాన రచనల నవలలోకింపుడు.

“సంభత్తలభాతస్యచ్చాంభేఃప్రతిబింబ(౧-౨౮),
ఘన గరు ద త్యయ నిపాత గతి (౧-౩౯), ప్రజా
స్వామ్య ధీపల్లంకంబు (౧-౫౭), సమయత్తశిరస్తా
ణబాణుడు (౧-౬౦), సంస్వాయద్విక్రమ సుఖానుభూతి
(౧-౭౮).

ఒక మధురస్యము :

“తపశ్శృంగదలిత సత్యాజ్ఞగళిత
ఘనశాంత్యమృత నిధానము.” (౬-౨-౭౦)

ఒక కలకలము:

“సకలవనాంత వాసంతోదితలతాంత
కలిత కోకిల కుమారాకలకలము (౬-౮౨)

ఒక స్వైర వివృతి:

హరిత శాద్యలకుళుత్థాంగురభూ చూత్
శృంగభరాజస్వైర వివృతి గిమ (౬-౮౨)
సంస్కృత సమాసము లెంత మనోహరముగ,
ప్రసన్నముగఁబొంగుపడినవియో తెగుపుటకు నీక్రింది
శరద్వర్ణనము చాలును.

“సాహార్యనాంశరమ్యమున
స్వాభ్య సంపాదియె

యా హక్యాయంతర భూగిందందనగవా

తాగంబు నుంనాకినీ

వాహిమ్యుత్తరంగ శైత్య విలస

ద్యాతహాసన్ జలనా

నీహాంకు విస్దగ్ధగురు లం

దింతునీ శక్రవాత్రులన్.

“ఆత్మహంగంబున పగళివ

కర్తృక గులు సాంద్ర చంద్రికానంద కథా

నర్తకి నాట్యశాలలు

కార్తిక రాత్రులు రసించె గమనీయులై”

చందస్సు

ఈ మహాకౌశ్యమున శబ్దపరికర సంపత్తి
వలెనే చందస్సును ప్రశంసించ దగినది.
ఇందుగల 1416 పద్యములలో మూడవవంతు పైగా-
నవఁగా 489 కందపద్యము లున్నవి. “కందము చెప్పిన
వాడే కవి, పందిని బొడిచినవాడే బంబు” అని
నానుడి. ఇక్కడను తిక్కనయే నా తిరుపునకు వచ్చెను.
రాయలసీమ కవి, మోన్యకళా నిపుణుఁడు అయిన
చాడప్ప:3

“ముందటి దినములలోపల

కందమునకు సోమయాజి ఘనఁ డందురు నేఁ

డందలు నను ఘనఁడందలు

కందమునకుఁ గుందవరపు కవి చాడప్పా”

అని చెప్పికొనెను. కవి చాడప్ప మల్లవారి యాస్థాని.
ఇప్పటి మూడు శతాబ్దాలనాటి వాఁడు. ఈవాఁడు
తిరిగి రాయసీమలో కల్లూరి మహాకవిగఁడగుచు, కందము

3. చాడ శబ్దము - “చాముండీ” శబ్ద తదవ్యవము.

“చాముండ” (నవ దుర్గలలో నొక శ్లేషము), “చావుండ”,
“చాడ” - అని యాపావతారము. చమడయశబ్దమును
చాముండ శబ్దరూపాంతరమే. “సరసవాక్తంత్రి రెం
టాల చమడమంత్ర” అని కవిప్రయోగము.

కాంతిసామ్రాట్లు అశోక చరిత్ర

రసవన్యకందముగా నాధ్యాత్మిక విద్యామూలకందముగా సంతరించుకొన్నారు. ఈ సందర్భమున మరియొక సారస్వతవిషయము. ప్రాచీనాంధ్రకవులలో వన్నయ, నన్నిచోడకవులిరువురును నెక్కువగా వాడిన ధండస్సుకందమేయని తెలియదగును. పద్యకాండమున జౌద్ధధర్మములను వివరించు దండక మొండు గలను, ఇదియుఁ బ్రాచీన కవితా సంప్రదాయమే. సప్తమకాండమున మంజరీ ద్వీపద 'నవము'గ నున్నది. ఇది తివ్యగ్రాంతి లాపముగలచేత నెంతయు నాచితీయుల మైయున్నది.

వర్ణనలు

ఈ కావ్యమునంద స్తదశి వర్ణనలును గలవు. కృతికి రెండు పద్య కాండాంతమున

క. అమృతవి వర్ణనములు

శిష్యములై మరల నీవ చేసేతివి కృతిక

కథములెల ను దీగ్గు మ

రిష్టము లుపశిమింప నీవరిణ దయాళూ. 807 ప.

అని స్పష్టపఱచి యున్నాఁడు. నవీన కాలభిగచి ననుసరించి, యొండురెండు వర్ణనము లుపస్థానము గావింపఁ బడినను తక్కినవి సందర్భానుసారముగానే పొందుపఱచినవి. సమస్తవివరములు సింహాశిమింపకుఁ గూతుగా నశోకుఁ డంపునపుడు కావింపబడినది ఇది యెంతయు సుగీతియు. పద్యపుట వర్ణనలును సరసముగ నున్నవి. వేలవర్ణనము పంపనసాగఁడు వేలకు వెడలు నప్పుడును, నూనోర్చినను చంద్రోదయ వర్ణనలు తత్త్వతః స్థలములయందు వర్ణితములు.

“భిల్లనఁ జెల్లవారిఁ న

భిక్షుఁ డెనూరుఁడు బిల్వ, నయ్యువా

వేలితి బాహు వల గలు

వీరగఁగ బుశ్చేభతాగకాత్రిధ

మిత్రులు నొత్తికడొగిని స

మిష్టకుసుంధిగాచి ప్రక్షిప్తమా

యెల్లినాదాల్చియొక్కనును

హాదయుడట్లఁడు ప్రాజ్ఞుగాగమున్.”

౪ కాం. 3 ప.

అని జగద్గుంధుని ప్రాజ్ఞుగ పీఠి నెక్కించినాఁడు. “అధిచంద్ర వలయంబును తిలుకున శీతల మరీచి గణోద నముల నుడుతితికి.” దినిపించిన మనీషి కృతికర్త. నగసర భావభాగితంబై, అమృతవి వర్ణనాత్మకమగునీ కావ్యము

“పెన్ను యుగవడి కృష్ణాగ్రభీతయును

తుంగభద్రా తరంగ హధుగ్ధాతియు

నభువారణ యమునా ప్రవాహంబు రీతి”

పరమ పావనమై విరాజిల్లుచున్నది.

అధ్యాత్మిక దృష్టి

“అన్ని యొకయెత్తు అగస్త్యుఁ డొక యెత్తు” అన్నట్లుగా అశోక చరిత్రమున, ఆంధ్రసాహితీ సంపద యొక్క యెత్తు; అధ్యాత్మిక తత్త్వ వివేచన సంపద యొక్క యెత్తు అని చెప్పవచ్చును. జౌద్ధముల గర్భముల నిందు నామూలాగముగ వివరించుటయే గాక గ్రంథ కర్త హైందవాధ్యాత్మిక వాఙ్మయ శిరోభూషముగ ‘భగవద్గీత’ యొక్క సారమును వివరించుకొన్నాఁడు. సుతీయు నుపాధ్యాయున సాంగ్లేయభాషలో ముప్పది మూడు పుటల గ్రంథములో, ముప్పదిమూడు శ్లోక భారతీయుల కొధారమైన వేదాంత తత్త్వమును విశ్వ మానవప్రపంచకాంతి సంశేషములో సమన్వయము గావించియున్నాఁడు. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య వేదాంత తత్త్వము నామూలాగముగ నాకళించి యాతత్త్వ ప్రబోధనము గావించుచుచే వీరికి “బోధాద్వింగుఁడ”ను నామము సార్థకమైనది.

ఆంధ్రసారస్వతమున జౌద్ధ వాఙ్మయమునకును, నశోకునికిని సంబంధించిన గాథలన్నియు నూచితము లైనవి గ్రంథకర్త వానిని బరిశీలించి, పరిశిష్య సప్తమ కాండకుం గుదాహరించు సమంజసమై యున్నది

రాయలసీమ కవిత్రయము

తెనుగు శిష్యున. తెనుగు కవితకు కవిత్రయ సంప్రదాయము జగద్విదితియు—అది ప్రాచీనకాలము స్థానిక నిశ్శిష్యున సాగరతీగ్రాంతము. నవీనకాలమున రాయలసీమలో—గుర్భాక—గడియారము—కల్లారి కవిత్రయము. శివభారతము గడియారము సంతరించిన, కల్లారి అశోకరాయణము సంతరించినారు. గడియారము కవిబ్రహ్మ—కల్లారి కవివిష్ణువు—గుర్భాక కవిరాజశేఖరుడు. ఈ మువ్వురి కృతులు త్రిలింగ శ్రేష్ఠమున నాదండార్కము లేజగిల్లుగావుత!

ఏవంగుఁగిశిష్యును నీ మహాకావ్యవాహిని సగ్వాంధ్రసాహితీశ్రేష్ఠమును పవిత్రము గావించి వెలయుగదని బోధాద్వింగుల వాక్యములలో ముగింతును.

“లలితసుకందవృష్టి విద

లత్తునునోవజహృద్వర్తితీ సంత

కలితము రాజహంస గతి

కాంతము సౌగతంబభిరీప్యతో

చ్చలితమమేయదర్శన ర

సప్రవిశిష్టసాగ్నినీతమై

వెలయుత గావ్యవాహిని న

వీన గుణోర్విచయప్రతూతమై.”

కలగూరగంప

చిత్రము

భావనాంకురము

శ్రీ హా. శి. గారు నేను ప్రయోగించిన 'భావనాంకురము' అన్న పదాన్ని భారతి ఆగస్టు సంచికలో ఆక్షేపిస్తూ, కవిని, ఋషి అని అన్నారని, కళాకారుడుకూడ కవివంటివాడే గనుక, అతడు కూడ ఋషి అని అన్నారు. ఇంతేగాక, సాధకుడైన వాడు యోగిగాన, కళాకారుడు యోగి కాడన్నారు. కాని సైల్లాక్రామరిచ్చి శిల్పిని, మహాయోగి అని మన ప్రాచీనులనేడి వారని, ఆరీతిగ నే గౌరవించెడి వారని స్పష్టంగా సెలవిచ్చారు. దీనికి కారణం సయితం వారు తర్జుమా చేసిన 'విష్ణుసర్వోత్తర' మందిలి ఖీతిలో విశేషికిరించారు. శివుణ్ణి మహాయోగి అంటారు. అదే రీతిన రూపములను సృష్టించు కళాకర్త మహాయోగి. మానసారమునే గ్రంథం తర్జుమాచేసిన మహామహాపాద్యాయ శ్రీ పి. కె. ఆచార్యగారు సయితం ప్రాచీన శిల్పిలను మహాయోగులుగా పరిగణించు విషయమును తెలిపారు. ఇంతే కాదు. శిల్పకళల్లో ప్రతిరూపసృష్టి ఒక సాధనే అవుతుంది. తిప్పదు.

దాదాపు ఏభయి సంవత్సరములనుంచి, పాశ్చాత్య ఖండమంతటా కళావిమర్శ విజృంభించినది. అనేక నూతన పదములు, అన్ని భాషలలోనూ తయారయినవి. విలసన, పాశ్చాత్యభాషలలో కళాపరిభాషకు నాడు కావలసిన పదములు లేవు. కొత్తగా వచ్చిన పదములను విమర్శకు లందరు ఒకేఅర్థ మున సయితము, ఈవాటి వరకు కూడా వాడుకుంటుంటు కలదు. అనేక పదములు నిఘంటువులను మించిన అర్థములను అందుకొన్నమాట కూడ వాస్తవము. అలాగే ఈ మోటిఫ్, మోటిఫ్ కూడ వాడుడం జరిగింది.

ఈ "మోటిఫ్" పదార్థమునకు బౌద్ధమంత్రము లందలి ఒక వాక్యమును నేను ఉదాహరించినమాట వాస్తవమే. అది బౌద్ధం అయినందువలన మనము నిరసింప నక్కరలేదు. అదినకూడ బౌద్ధలే మన శిల్పకళ

ందు ముందంజవేశారు. వారి గ్రంథములలో శిల్ప శాస్త్రము లనేకములు వెలసినవి. అనికూడ మన కళకు ఆధారములే. వారు శూన్యత అనే పదం వాడారు. అయితే ఏం? బీజం వారు శూన్యతనుంచి స్వీకరించిన మనం బ్రహ్మపదార్థమునుంచి స్వీకరించవచ్చును.

ఈ "మోటిఫ్" పదము కళా పరిభాషలో కల్పనకు, ముందున్న భావములకు, ఆది వస్తువులకు, రూపములకు మొదలయిన వాటికెల్ల, పాశ్చాత్య విమర్శకులు అనేకమంది వాడారు. నేడీ పదం కొత్త అంగ్ల విమర్శ గ్రంథములందు, "మోటిఫ్" అని కూడ వాడబడుచున్నది.

ఈభావనలుపుట్టు రూపములకు, మూలభావన, మూలభావన అని, కల్పనాభావన అనడానికి ఎందుకు పీలులేదో ఇదివరకే నేను నూచించాను. భావనాంకురం అని నే నెందుకు వాడానో కూడ తెలిపాను. కాని భావనాంకురం అనేది మన వ్యాకరణరీత్యా తప్పర్థమిచ్చును అని, శ్రీ హా. శి. అన్నారు. కాని, నేను తెలుపండితుడను కాక పోయినప్పటికి, అప్పుడప్పుడు కొన్ని తెలుగు పుస్తకాలను, వ్యాసాలనుకూడా చదువుతుంటాను. "వంశాంకురం" అనే పదం వాడుకలో ఉంది. "వంశాంకురం" వంశానికి ఆధార భూత మయినప్పుడు, "భావనాంకురం" భావనకు ఆధారరూపం ఎందుకు కాగూడదని నా సందేహము. అయినప్పటికి ఈ "భావనాంకుర"వాదం నేను పండితులకు ఒప్పజెప్పి విరమిస్తున్నాను.

ఆమంచర్ల గోపాలరావు.

ప్ర త రం

శ్రీ గోపాలరావుగారు నేను భావనాంకురం చర్చలో వ్రాసిన అంశాలను గురించి దయచేయించిన ప్రత్యుత్తరాన్ని చూచాను. వారు శిల్పిని యోగి అనవచ్చునని అనడానికి, సైల్లాక్రామరిచ్చిగారు, మహా

మహాపాధ్యాయ పి. కే. ఆచార్యగారు వ్రాసిన అంశాలను తోడు తెచ్చుకున్నారు. పైల్లాకామరిచ్చి గారికి మనదేశం సంప్రదాయం తెలుసునని నాకు అన్నింటలేదు. ఇక మహామహాపాధ్యాయ పి. కే. ఆచార్యగారు “ప్రాచీన శిల్పాలను మహాయోగులుగా పరిగణించు విషయమును” చెప్పారేగాని, వారిని మహాయోగులనలేదు. శిల్పాలను, కవులను యోగులంటే మాకు గూడా అభ్యంతరంలేదు. అయితే అది సాధన అనే అర్థాన్ని మాత్రమే దృఢీకరించేస్తుంది. ఋషి శిబ్దం అట్లా కాదు. ఋషి బ్రహ్మసాక్షాత్కారం పొందినవాడు. కవి, శిల్పి, ఇత్యాదయః ప్రతిభావంతులు; బ్రహ్మసంద సహాధరమైన రసాన్ని పండించేవాళ్లు. ఈ తేడాను గుర్తించవలసిందిగా మాత్రం నేను మనవి చేసుకొనివున్నాను. శంకర భగవాన్ గులవారు గూడా యోగసాధనవల్ల కల్గే ఆనందానుభూతి బ్రహ్మసందానుభూతికి ఎన్నడూ సరికొదిలి వ్రాసివున్నారు. కవి శిబ్దంలోవున్న ఒక సాగసు బ్రహ్మసందానుభూతి పొంది, దాన్ని అందరికీ పంచివచ్చేవాడనే తెలుసుకోవలసివుంది. అంగుచేతనే అతను ఋషి.

రెండు: శివుడు మహాయోగి అన్న విషయంలో మాకు విచిత్రపరిస్థితిలేదు. కాని శివుడు శిల్పి, కవి అవుతాడా? అదిగాక భారత సంప్రదాయం ప్రకారం శివుడు లయకారుడుగాని, సృష్టికర్తకాదు.

మూడు: భావనాంకురం అన్నమాట తప్పని నేను అనలేదు. వంశాంకురం ఎంతైతూ, భావనాంకురం గూడా అంతే రైటు. కాని అందువల్ల శ్రీ గోపాలరావు గారు ఆశించిన అర్థం మాత్రం రాదన్నాను. భావనాంకురాలు “అంటే భావనలు అంకురించిన రూపములగుట జేసి, నేను వాటిని భావనాంకురాలు అన్నాను” అని, “మోటిఫ్ అనునది ఈ భావనకు సంయతిము పూర్వమయిన ప్రకృతియందలి, చిత్రకారుని ఆకర్షించి, అతని మననమునకు పాత్రయైన బీజరూపము” అని శ్రీ గోపాలరావుగారే నెలవిచ్చి వున్నారు. ఈ నెల విప్పించిన అర్థమును వ్యంజింపచేయగల శక్తి “భావనాంకురం” అన్న సమాసానికి లేదని మాత్రమే నేను అన్నాను. అటువంటి అర్థము కుదరాలోంటే ఇదివరకు వ్యాసములో ఇచ్చినమాటలేగాక, భావనాయోగి, లేక షోతే భావనాబీజము అనిగూడా వాడుకోవచ్చు. అంతర్లీన విమర్శమై, అవ్యక్త స్థితిలోవున్న శక్తిని, వేదఋషులు సర్వబీజము అని అన్న ఉదాహరణలు

వేదంలో చాలా కనిపిస్తాయి. అదే చెప్పాను. అంతేగాని విచిత్రంగా భావనగాని, అంకురంగాని తప్పనిగాని, ఆ రెండు శబ్దాల కలయిక చేతి విరచింప భావనాంకురం అనే మాట వ్యాకరణ దుస్సాసం అని గాని

నాలుగు: జాధులు చెప్పే శూన్యత శ్రీ గోపాలరావుగారు సరిగా గ్రహించినట్లులేదు. జాధులు సాహిత్యాది ప్రక్రియలకు శూన్యతను ఎప్పుడూ ఆధారం చేసుకోలేదు. ఈ సూక్తి కేవలం తాత్విక, తాంత్రిక ప్రక్రియలకు సంబంధించింది.

హా. శి.

[భావనాంకుర మనేమాట వివక్షితార్థ ప్రతిపాదన శక్తమని శ్రీ గోపాలరావుగారు, వివక్షితార్థ ప్రతిపాదనాశక్తమని శ్రీ హా. శి. గారు అంటున్నారు. నిర్ణయాన్ని విజ్ఞులకు వదిలి, ఈ దర్పన ఇంతిటితో సమాప్తిచేస్తున్నాను.

—సంపాదకుడు.]

అమరుశతక వ్యాఖ్యాత కాకతి ప్రతాపరుద్రుడేనా?

డాక్టర్ సుబ్బలక్ష్మిమూర్తి డేగారి మధ్యన అమరు శతకమును రుద్రమదేవ కుమారుని వ్యాఖ్యానముతో ‘అవర్ మోరిటేజ్’ (సంపుట 2, భాగం 2, పుటలు 265-315, జూలై—డిసెంబరు 1954)లో ప్రకటించిరి. ఆ సందర్భమున నీ వ్యాఖ్యాతనుగూర్చి “రుద్రమయనుపేరు కొంత వింతగా నున్నది. దక్షిణ హిందూదేశమున నిట్టి పేరు సామాన్యము. దక్కను నుండి పాలించిన కౌశతీయ గణపతిదేవుని కుమార్తెయగు రుద్రమదేవి రుద్రాంబ, రుద్రమ్మ, గుద్రమ అని వ్యవహరింపబడుచుండెను. కాని ఈ స్త్రీ నామమున కిచ్చట సంబంధము కన్పట్టదు. ఉపలబ్ధమైన రుద్రమదేవి కుమారుని లిఖితపుస్తకాల కాలమునుబట్టి అతడు క్రీస్తుశకము 15 శతాబ్దమునకు పూర్వమే జీవించి యుండినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ప్రస్తుత మింతకంటె తెల్పుట కవశోకములేదు.” అని ఈ విషయమున శ్రీ డేగారే పరిశోధకులకు చక్కని మార్గమునుూచించి విడిచిపెట్టిరి. వారెకాంగముచెతినో వ్యాఖ్యాత పూరిపేరగు ‘రుద్రమదేవ కుమారి’లోని ‘కుమారి’ శిబ్దమును గ్రహింపక ‘రుద్రమ’ లేక ‘రుద్రమదేవి’ యని మాత్రమే తీసికొని ధర్పించిరి. కాకతి గణపతిదేవుని యంతర మతని కుమార్తె రుద్రమదేవి,

రుద్రదేవుడు లేక రుద్రదేవ మహారాజుని పురుష నామ ముతో సింహాసన మధిష్ఠించెను. విద్యానాథకృతముగు ప్రతాపరుద్రుడును కరుణాపరమము వ్యాఖ్యానము రచించిన కుమారస్వామి శ్రీమద్విశ్వేశ్వరీ రుద్రమహాపీఠానికి అని రుద్రదాంబును గణపతిదేవుని భార్యగా తప్పగా ప్రభువును పేర్కొనినాడు. విదేశీయుడగు మర్కాటాబాగూడ ఈ అభిప్రాయమునే నెలబెట్టెను. కాని తదుపరి లభ్యమైన రుద్రదాంబు కోటగిరితామ్రశాసనము, మల్కాపురశాసనము, అనితల్లి కలవచేరు శాసనము మున్నగు ననేక ప్రబలప్రమాణములచే రుద్రమహాపీఠానికి గణపతిదేవుని కూతురనియే నిశ్చయింపబడినది. మరియు నీమె చాళుక్య వీరభద్రదేవుని భార్య యనిగూడ తెలియుచున్నది.

“శ్రీమత్కృత వల్లభాద్వైపతి
క్షీణిత చూడామణిః
జాతా రాజ్యం పేవ గుర్రమహా
నేపి సురూపానితా,
తాం సౌభాగ్య బలా గురూహ్య విధివ
చ్చాళుక్య వంశాగ్రణిః
ధాత్రిభారదురంధగో విజయతే
శ్రీ వీరభద్రదేవుః.”

రుద్రదాంబు ముమ్మదాంబ, యనుక్త యను నిర్వరు తనయుల మాత్రమే గలరుగాని పురుష సంపత్తి లేదు. మల్కాపుర శాసనములో నామెకు రుద్రదేవుడను కుమారుడొక డుండినట్లు వర్ణించబడినది.

“యస్యాః కాకతి వంశమాక్రీక మణిః
శ్రీ రుద్రదేవ స్సుతః
తస్యాః కిం కథయామ వైభవ వతః
శ్రీ రుద్రదేవ్యాః పరం.”

ఈ రుద్రదేవుడు ముమ్మదాంబాతనయుడగు ప్రతాప రుద్రుడేయినచో గణపతి దేవుడు జీవించి యుండగనే క్రీ. శ. 1281 పూర్వమే రుద్రదాంబ తన తండ్రియజ్ఞ ననుసరించి దామోతుని బుతునిగ పరిగ్రహించినచెప్పవలయును. ప్రతాపరుద్రునియు అని ఈ క్రింది శ్లోకముగూడ నీని నేని గూపించుచున్నది.

“సీకృతే పుత్రభావేన దామోతే పీతు రాజ్యయా,
అస్మిన్ విధేహి ఛారేయే గుర్వీ ముర్విధురామితి.”

ప్రతాపరుద్రుడు మిక్కిలి బాల్యముననే గణపతిదేవుడు స్వయముగ నాతినికి రాజ్యభారము ఒప్పు జెప్పక రుద్రదాంబయే సింహాసన మధిష్ఠించి పాలించుకొనెను. దీనినే హేమాద్రి “వతిఖండము”లో యాదవ మహాదేవరాజును గూర్చి యిట్లు ప్రశంసించెను.

“అయం శిశు శ్రీ రణగతా నాం
హస్తా మహాదేవస్సహా న జాతు,

ఇతం వినిశ్చి
రంద్రైః పురంద్రీ నిహితా నృపత్యే”

తండ్రియగు గణపతిదేవునివలెనే రుద్రదాంబ కూడ పెద్దకాలము జీవించి క్రీస్తు శకము 1296 లో మరణించెను. క్రీస్తు శకము 1290 నుండి కుమార రుద్రదేవుడను పేరుతో ననేక శాసనములు గన్పట్టటను బట్టి ప్రతాపరుద్రుడు తన మాతామహియును రుద్రదాంబకు రాజ్యాంగ నిర్వహణమున తోడ్పడుచు ఆమె మరణానంతరము క్రీస్తు శకము 1296 లో రాజ్యాభిషిక్తుడయ్యెను. రుద్రదాంబకు రుద్రదేవ మహారాజుని వ్యవహారముండుటచే ప్రతాపరుద్రుని శాసనములలో కుమారరుద్రదేవ మహారాజుని ‘కుమార’ శబ్దమును గ్రహించుట పరిపాటియైనది. ఈ కుమార రుద్రదేవ మహారాజే అమరుశతక వ్యాఖ్యానములో వృత్తినియ మముకొఱచు రుద్రమహాదేవ కుమారుడని తెల్పుకొనెను.

“అమరుశతక మిద మితం
స్వబుద్ధి విభవాద్ రసాబ్ధి తత్త్వజ్ఞః,
రుద్రమహాదేవకుమారః
విదగ్ధ చూడామణిః వ్యవహారే.”

ప్రతాపరుద్రునియును బట్టి ప్రతాపరుద్రుడు స్వయముగ మహావిద్వాంసుడుగను, చక్రవర్తి సంగీత సాహిత్యజ్ఞానముగల రసజ్ఞుడుగను ననేకమంది కవులను గాయకులను బోషించు యుండినట్లు తెలియుచున్నది.

“గోష్ఠీభిః పరివోషయ నృపభగవాన్
మదగృహీ సీమభిః
సత్సారస్వత మార్గదర్శన చక్రైః
నూతైః కపి స్పృణాహన్,
సంగీతోపనిషద్రహస్య పితౄనై
రాతోద్యమోగ్యక్రమై
ర్ధివ్యన్ సంపది వైశికాన్ విహరతే
శ్రీ కాకతీంద్రో నృపః”

ఇది కేవల ముక్త్యేక్ష కాదని కాకతి ప్రతాప రుద్రుడు రచించినవిగా చెప్పవలసి (1) చంద్రికా (ప్రబోధ చంద్రికా వ్యాఖ్య), ఊహరాగోదయం, (2) యయాతి చరిత్ర (విశేషముల నాటకము) మున్నగు సంస్కృతగ్రంథములు బట్టియు, విద్యానాథ (అగస్త్య), కంగాధర, నరసింహ, విశ్వనాథాదులగు సుప్రసిద్ధ గీర్వాణాంధకవు లాతని గూఢానము నలకరించి యుండుటనుబట్టియు ముస్సప్తము.

(అన్నతేన అక్ష్మ ది భండార్కుగ్గ్ ఓగియంటో రీసర్చి ఇన్ స్టిట్యూట్ 38 వ ఎంపులలో ప్రకటించిన శ్రీ సి. ఆర్. దేవధర్ గారి వ్యాసం ఆధారంగా.)

కె. హెచ్. వి. :

గ్రంథ విమర్శనము

అంబికా

శృంగారమంజరీ

[సంస్కృతం, రచయిత: బడేశా హేచ్ అక్బర్
పుటలు: ఇంపీరియల్ సైన్స్ 202. ప్రచురణ, ప్రాప్తి
స్థానం: డైరెక్టర్, ఆర్కియాలజికల్ డిపార్టుమెంట్,
హైదరాబాద్.]

గోవిందాచార్యుల కుటుంబానికి ప్రభువును
స్వయంభూతానం మొదటి. కాని, అది బహుమనీ సుల్తా
నులలో ఉన్నట్లు పరమత విశ్వవంగును, పరమత
విశ్వవంగుగాను పరిగణించలేదు. వీరికి రాజ్యవిస్త
రణాకాంక్ష విపరీతమే. కాని, అది బహుమనీ సుల్తా
నులకున్న రక్షణపాపనాతికంగా. కుతుబ్ షాహీలు
స్వభావము బహుమనీలై ప్రేమించారు. అప్పుడు
దక్షిణాంశంలా శైలివాక్యంలో ఉన్న ఉర్దూకు డోత
ఇచ్చారు. ఉర్దూ కవితలు చెప్పారు. "తెలుగుాధీశులు"
కావడంవల్ల తెలుగునూ పోషించారు. తమ రాజ్య
తంత్రాన్ని ఫార్సీలోనూ జరిపారు, తెలుగులోనూ జరి
పారు, తెలుగులో కవిత చెప్పారు.

కుతుబ్ షాహీ పాలకులలో విశ్వవంగు కీర్తిం
దగినవాడు మొదటి కుతుబ్ షా మూడవ కుమారుడు
మూడవ కుతుబ్ షా ఇబ్రహీం. నిజానికి ఇతడు తెలుగు
వారికి గర్భశత్రువు. ఇతడు ఏదేండ్ల పాటు విజయనగ
రంలో తిలదాచుకొన్నప్పుడు తెలుగు చక్కగా నేర్చు
కొన్నాడు. సలక్షణంగా మాట్లాడగలిగాడు. తను గోల
కొండ పట్టానికి వచ్చినమీదట అహమద్ నగర్ సుల్తా
నుతో కలిసి అయిదురామరాజుతో కత్తిట్టి తాళికోట
పోరులో ఆతనిని తులముట్టించి విజయనగరాన్ని తుంగ
భద్రపాలుచేసినదూర్భరము. ప్రాణాలు అరచేత పెట్టు
కుని పారివచ్చి పంచజేరి కొడుకువలె కుడిచి రక్షకునే
భజించిన ఇబ్రహీమును మనవారు తరతరాలకూ
క్షమించకపోవలసిందే. కాని, అలా యేమి జరుగలేదు.
ఇబ్రహీం రసవృద్ధుడు, పరభాషాసహనం, పరమత
గౌరవం తెలుగువారిని లోగొన్నాయి. "కవుల శ్రావ్య
మగు కవితాధారా సుధారసమును కుత్తుకబండిగా"
ఇబ్రహీం కోలి తల ఆడించగా తెలుగువారు తనవయస్సు
లయ్యారు; అతడు అడ్డాడిడ్డిగా తెలుగులో కవన

మల్లగా, రాపో అని కవులతో సరసమైనగా, ముగ్గులై
తమ కత డబ్బిగాముడు కావడంవల్ల అతనిని ఇభ
రాముణ్ణి చేశారు.

నవ్వనా, సంగీత నాదభేద విధిజ్ఞ

ధీరాత్ములకు బదిలీనా లీచువు;

రమ్యునైనా, సభా ప్రాధ సత, వివర
జాలమునకు బదిలీనా నిచ్చువు;

కూర్చుండు మనియోనా గుగత్తరశాస్త్రజ్ఞ
లక్షణ విగులకు లక్షయిచ్చువు;

'శాభాసురా' యన్న, సకల శ్రీల శేక
కోవిగులకు మెచ్చి కోటియిచ్చువు."

అని అతని ముఖకవళికలను, మాటలను టీకలు,
టూకలు చేశారు. దీనికంతా కారణమేమిటి? అతని
రసకత, సరసత. ఇభరాముడు అద్దంకి గంగాధర కవీని
రావించి,

"పెక్కుకృతుల్ చదుక్కుతులు

బెంపున నందితిగాని నీను స

మ్యక్కుతి కన్యపై గల మ

మత్తును వలె దండు; లెక్కకుం

బెక్కువగా గోషికలు

మించి వనించిన నేమి? రాధపై

మక్కువ యెక్కువై మిగుల

మన్నన నేయడే శౌరి నేడుకన్?

"అటు గావున భారతాఖ్యానమును

గలుగుతాపత్య చరితంబు ఘనతమెరసి

వివిధ శృంగార హాసముల విస్తరించి

కబ్బు మొనరింపు నాపేర గవివర్యుని"

అని ప్రాధేయపడి కృతిని పుచ్చుకున్నాడు.

తమ పానుషా ఆంధ్రభాషను పోషించడం
చూచి, అతని ఆశ్రీతులు, అధికారులు, మిత్రులు,
గురువులు కూడా తెలుగు కావ్యకన్యలను వరించ
డానికి తొందరపడ్డారు. ఇబ్రహీం సైన్యాధిపతి
అయిన అమీన్ ఖాన్ బీజ ఆంధ్రప్రదేశ్ కృతి
పొందాడు. ఇదే తెలుగు సారస్వతంలో మొదటి
అచ్చ తెలుగు కావ్యమైన యయాతి చరిత్ర.

అమీను ఖానుడు మంచి రసికుడు. తరతరా
లుగా ఆయన వంశంవారిది గోలకొండకు సమీపంలోని

పొట్ల చెగ్గ. కనుక నూరు నమూనెలూ తెలుగు వాడే. తెలుగుంటే అభిమానం ఎందుకు లేకపోతుంది? అతనికి హిందువులన్నా, ముస్లిములన్నా సమానమే. అతని కుటుంబంవారూ అలాటివారే. అతని పరమత సమానానికి సరమేశ్వరుడు కూడా మెచ్చి, పొట్ల చెగ్గలో అతడు కట్టించిన మసీదులో మకాం వేశాడట :

“తామరతంపగె సిరల

దార్గాను కాసలనాటి సత్వచిం

తామణి పొట్లచెగ్గను స

తంబగుచుండ నమీనుఖాను డిం

పావరీలంగ నిల్చ బొడ

నై బెడగె న మసీదు గాంచి యం

దే మను నొడికొండపయి

కేగడలంపక బేసికంటియన్.”

ఈ బెడగైనమసీదు, “జగమున కవ్వలయైన వెల్లునెయ్యె డెలను బొంగువారలకు నెక్కెగ నిచ్చెన” అట.

ఇబ్రహీం కుతుబుషా తర్వాత గోలకొండ నేలిన మహమ్మదు కుతుబుషా కూడా భాషాపోషకుడే. ఇతని దర్వాజులోను తెలుగు సంస్కృత కవులుండేవారు. ఇతడు తన బలం పెరగడానికి హిందువులకుగూడ కొత్త ఊళ్ళిచ్చేవాడు; ఇతర ప్రాంతాల నుంచి పిలిపించి జాగీరిచ్చేవాడు. ఇలాటివారిలో దొమకొండ సంస్థానాధిపతులూ ఒకరు. ఈ సంస్థానాధీశుల పూర్వుడు మల్లారెడ్డి గొప్పకవి. ఇతడు పట్టాభిషేక చరిత్రము, పద్మపురాణము, శివసాగర్ తీర ఖండము—అనే గ్రంథాలు, ఇతని తమ్ముడు ఎల్లారెడ్డి వాసిష్ఠము, లైంగ్యము అనే గ్రంథాలూ రచించారు. మహమ్మదు కుతుబుషా ఆస్థానంలో గణేశుడనే కవి చరుగుండేవాడని మల్లారెడ్డి తెలిపాడు. ఈ నాల్గవ కుతుబుషా కాలంలో గోలకొండకోటలోనే ఉన్నావాడు సారంగు తమ్ముయ్య. ఇతడు కుతుబుషా ఆశ్రీతుడు, గోలకొండ కరణం.

“ఇనసమలేజులొ నృపుల

నెల మహమ్మదుగళాహి యేలనీ

యెనుబడినాల్లు గుర్తముల

నేలిన యేలక గోలకొండ త

ద్దన నగరస్థలిన్ కరణి

కం బొనరించెడు తమ్ము మంత్రి యా

జనపతి రమ్ము పొమ్మన బ్ర

జల్ జయవెట్ట గృహస్థులొనన్.”

భగభాగ్యాలనుభవినూ, నై జయంతీవిలాసం వ్రాశాడు.

కుతుబుషాసాలలో కడపటివాడైన అబుల్ హసన్ తానాషా మనకు తానీషాగా చిరపరిచితుడు

భద్రదాది రామదాసుమూలంగా. ఇతని మంగ్రతులు అక్కన్న మాదన్నలు. తానాషా చిత్రభేదంజీని నూఫీ. ఇతని కాలంలో ముస్లిములకూడా హిందువుల పండుగలు పవర్సలలో పాల్గొనేవారు. ఔరంగజేబు ఇతనిపై దండెత్తడానికి కారణం ఇది కూడా ఒక్కటట. తానాషా ఔరంగజేబుకు బంధీగా చిక్కినప్పుడు పంపిన సంకేతం ఆంగ్లజాతి గుండె దిట్టకు అజరామరమైన తార్కాణ. ఈ మహాహాత్తుని గురువుత్రుడే ఈ శృంగారమణి కర్త బజేసాహేబ్ అఫ్జల్.

బజేసాహేబ్ గుర్ఖుర్గాలో తన అంత్యదశలో శిష్యసంతతితో నివసించిన బంకనవాజ్ హజరత్ వంశీయుడు. ఈయన తండ్రి హుస్సేరాజు. ఈయనకు యిద్దరు తమ్ములుండడంవల్ల, ఈయనకు బజేసాహేబ్ అనే పేరువచ్చి ఉంటుంది. స్వయం విద్యవ్యంశీ యుడు, అబుల్ హసన్ వంటి సరసుడు మిత్రుడు, సహపాతి కావడంవల్ల బజేసాహేబ్ ఆంగ్ల సంస్కృతాలలో అభిగచ్ఛి, అధికారం సంపాదించుకొనడంలో ఆశ్చర్య మేమీలేదు.

బజేసాహేబ్ సంస్కృత సంపదాయానుసారంగా గ్రంథ ప్రారంభంలో రెండు స్లోకాలతో

భగవద్గీతా జిజ్ఞాసువులకు అపూర్వ

అవకాశము

పండితులచేతను, పత్రికల చేతను ప్రకాశించబడిన ఉత్తమ గ్రంథము.

శ్రీమదాంధ్ర భగవద్గీత (వచనము)

రచన : శ్రీ బల్లా స్వామికవిగారు

“ఆంధ్రపత్రిక” అభిప్రాయము

“భగవద్గీతను ఉదాత్తమైన శైలిలో వచన రూపముగా స్వామి కవిగారు అనువదించి మునుతువులకే గాక భగవద్గీతా జిజ్ఞాసువులకు గూడా చాలాఉపకారకమైనచుంచినచేతారు.

ఇతరగీతానబంధములను పేరుతోపిందూ మత మహమ్మదీయ మత, క్రైస్తవ మతత్రయానికి గల సాన్నిహిత్యాన్ని చక్కగా వివరించియున్నాడు. ఉత్తమమైన కృషి, సర్వజనాదరణీయమైన రచన.

వెల : రు. 2.00 పోస్టేజి అదనం.

చౌదరి పబ్లికేషన్సు,

మండపేట, తూర్పు గోదావరి జిల్లా.

~~~~~

గ్రంథ విమర్శనము

గురుం గణపతిం దుర్గాం
వటుకం శివ ముచ్యతం,
బ్రహ్మణం గరిజాం లక్ష్మీం
వాణీం వందే విభూతయే.
యదంఘ్రి కమలద్వంద్వం
ద్వంద్వతాప నివారణం,
తారకం విపదాం వందే

తం గురుం ప్రణామ మ్యహం.”

అని ప్రార్థించి, పిదప తన వంశీమూలపురుషుడయిన బండే సవాజ్ హజరత్ ను

“కింకరనర మధుకర కుల
ద త్తమహావంద మకరందే,
బండేనవాజి హజరతి
పదారవింశే సదా వందే”

అని ప్రస్తుతించి, తన వంశవర్ణన చేసుకొని, తను లోగడ ఆంధ్ర భావలో రచించిన శృంగారమంజరి అనే గ్రంథాన్ని తన దానికి ఛాయలాగ సంస్కృతీకరిస్తున్నానని చెప్పుకున్నాడు.

“తేనాంధ్రభాషయా యం
రచితః శృంగారమంజరీ గ్రంథః,
స్వయ మకబరణ భూభృ
న్మకుట మణీరంజితాంఘ్రికమలేన.
తద్విరచితాంధ్రభాషా
కవితాం శృంగారమంజరీచ్ఛాయాం,
నేవద్వం సురవాణీ
రచితాం రసతోషతా రసికభృంగాః.

ఇది ప్రధానంగా నాయికానాయక లక్షణని రూపక గ్రంథం. నాయికా నాయకుల లక్షణ నిర్వాచక గ్రంథాలు అంతకుముందునుంచీ ముసిం పాలకుల, రచయితల దృష్టిని, ఆభిరుచిని ఆకర్షించాయి. బజ్జే సాహెబ్ కూడా ఈ ఆకర్షణకు లోబడి, ఆ దోహదోక్తాన్ని ముందున్న ప్రాచీన గ్రంథాలను పెక్కింటిని పరిశీలించి, విషయాలను అవలోదించి, శృంగార మంజరిని రచించానని అవతారికలో ఇలా చెప్పుకున్నాడు :

“రసమంజరీ ఆమోద పరిమల శృంగారతిలక రసికప్రియ రసార్ణవ ప్రతాపరుద్రీయ సుందరశృంగార నరసకావ్య దశరూపక విలాసరత్నాకర కావ్యపరిక్షా కావ్యప్రకాశ ప్రముఖగ్రంథాన్ విచార్య, ప్రాచీన గ్రంథేషు యాని లక్షణాని యుక్తిమతాని తాని సంగృహ్య, అన్యాని పరిత్యజ్య, ప్రాచీనోదాహరణానుసారేణ నాయికాభేదాన్ కల్పయిత్వా, తేనాం లక్షణోదాహరణాని కల్పయిత్వా, పూర్వగ్రంథేషు

యేనాం లక్షణాని నసంతి తేనాం లక్షణాని రచయిత్వా, యేనా ముదాహరణాని నసంతి తేనా ముదాహరణాని విరచయ్య, యేనా నామాని నసంతి తేనా నామాని స్థాపయిత్వా, ఆయుక్తనామస్తలే యుక్తనామచ స్థాపయిత్వా, విస్తరకరణస్తలే విస్తరం కృత్వా, సంక్షేపకరణస్తలే సంక్షేపం కృత్వా, సర్వస్థలేషు సాధారణ లక్షణానాం సాధారణోదాహరణాని నిర్మాయ, ప్రాచీన లక్షణేషు యాన్యవయక్తాన్య దాహరణాని తాని తత్తన్నయిక్తాస్తలేషు లిఖిత్వా, చర్చాగ్రంథో గద్యరూపో లక్షణగ్రంథః షక్తికారూప ఉదాహరణ గ్రంథః పద్యరూపః, లక్షణోదాహరణే, నాయికాభేదాః, శృంగార హాస్యకరుణ రౌద్ర విరభయనక బీభత్సాదుభృత శాంతాఖ్య నవరసేషు శృంగారస్య ప్రాధాన్యాత్ శృంగార రసాలంబన విభావా నాయికానాయకాః, శృంగార రసానుకూలాః సాత్త్వికభావాః, పూర్వోక్త గ్రంథావర్ణిత పద్మిన్యాదిజాతయః, జాతిసంకరో, జాతిభేదా శ్చైవం సరసాశేషవిశేషా నిరూప్యం తే.”

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ సంస్కృత కాళాగ్యక్షుల, మహావిద్వాంసులు అయిన డాక్టర్ వి. రాఘవనగారు దీనికి 116 పుటల విపుల పీఠికవ్రాశారు. దానిలో శృంగార మంజరికాదను భానుదత్తుని రసమంజరిని ప్రధానంగా అనుసరించినా పెక్కుసందర్భాలలో మత భేదం ప్రకటించి, సిద్ధాంతీకరించింది విస్తృతంగా చర్చించారు. ఈ పీఠికనూ, వీరు సంస్కరించిన మూలాన్ని పరిశీలిస్తే, వీరి బహుముఖ విద్యుత్ స్వప్రమాతుండి. వీరు ప్రతిఅంశాన్ని అతి సమర్థంగా చర్చించారు. వీరు చేసిన మూలసంస్కరణ, వివిధ రచయితలు చేసిన నాయికా నాయకుల లక్షణోదాహరణాల తులనాత్మక పరిశీలన, మూలకాదు ఉట్టంకించిన అన్యరచయితల వాక్యాలను అధున్నాచికలలో సమగ్రంగా ఉద్ధరించి వ్యాఖ్యానించడం, అదనంగా నోట్సు—ఇవన్నీ వీరి పాండిత్యానికి, పరిశ్రమకు తార్కాణాలు.

బజ్జే సాహెబ్, ఆయన తండ్రి సుహృదాచిత్రాలు, వారి సమాధుల ఫోటోలు, నాయికల చిత్రాలూ దీనిలో పొందుపరచబడ్డాయి.

ఈ గ్రంథాన్ని విద్యుల్లోకానికి అందించిన డాక్టర్ రాఘవన గారిని, ఆంధ్రప్రదేశ్ పురతత్వ కాళువారిని అభినందించక తప్పదు. సంస్కృత శృంగారమంజరికి మూలమైన ఆంధ్ర శృంగారమంజరిని పంపా

దించి ప్రకటిస్తే ఆంధ్ర సరస్వతిని అమూల్యమైన ఆధారంతో అలంకరించినట్లు అవుతుంది. ఆ గ్రంథం తెలంగాణలోనే లభించవచ్చు. రా. చ.

శ్రీ కృష్ణలీలావిలాసము

[కర్త: కీ. శే. విద్యశిఖిరాజ శ్రీమన్ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులవారు. ప్రకాశకులు: కే. వి. వి. యల్. నరసింహాచార్యులు, ఎం. వి. బి. యల్; అడ్వోకేట్, కే. రామచంద్రాచార్యులు గారలు, గుంటూరు, 180 పేజీలు. వెల రు. 2-50 ప, మై.]

భారతీయసాహిత్యంలో సకల ధర్మకర్మలను జీవజ్వలంగా సృష్టించబడిన పాత్రలు శ్రీ గాన శ్రీ కృష్ణులు. వ్యాసుడు వ్రాసిన పరుషేనిమి పురాణాల్లోనూ కృష్ణుని గురించి అంతో ఇంతో కనబడుతుంది. భాగవతమహాపురాణం, బ్రహ్మపురాణం, విష్ణుపురాణం, మార్కండేయ పురాణం, వరాహపురాణం, వాసుదేవుని గానం కృష్ణుని గురించి విప్లవంగా పరిశీలే. మహాభారతంలోనూ హరివంశంలోనూ కృష్ణకథ మరింత విపులంగా ఉన్నది. విష్ణుగోస్తోత్రంలో శ్రీ కృష్ణుని సమాసనామావళి చెప్పబడింది. సాధారణమైన భక్తిభావంకంటే మరికొంతో లోతుగా అవ్యాప్తికంకా చూచేవారికి నాగదపురాణంలోనూ అగ్నిపురాణంలోనూ కృష్ణద్వాపి పూజాద్వాచారములు చెప్పబడిఉన్నవి మంత్రసిద్ధిగలవారికి మంత్రభాగవతిమున్నది. అంతేకాదు సమ్యాపన తంత్రంలో శ్రీ గోపాలని సమాసనామావళి ఉన్నది. మంత్రరత్న మంజూష. మంత్రమహాగ్రంథము, మంగళగుహాగ్రంథము, ప్రపంచసారము, శారదాత్రిమయ మొదలైన గ్రంథాల్లో కృష్ణుని ధ్యానించుటనగుచ్చి, పేర్కొన గూర్చి కనబడుతుంది.

కృష్ణకథలోని అంతరార్థం ధ్యానపద్ధతి తెలియడానికి కృష్ణోపనిషత్, గోపాలపూర్వతాపిని ఉపనిషత్, గోపాలో త్తరతాపిని ఉపనిషత్, వాసుదేవోపనిషత్, గోపీచందనోపనిషత్ వంటి గ్రంథాలూ ఉన్నవి. శ్రీ కృష్ణమాచార్యులవారు శ్రీ కృష్ణనామోచ్చారణ చేసినట్లుంటే శ్రేయస్సు కలుగుతుందంటుంది కలి సంతరణోపనిషత్. జీవితంలో వచ్చే భావానుభవాల్ని చిలుకరించి, చిలుకరించుటేమి వర్షించి,

శ్రీ కృష్ణకథ చెప్పేవానిలో మొట్టమొదటిదిగా చెప్పవలసింది భాగవత మహాపురాణము.

సాధారణంగా పాఠశూరికద్వితీయ పండితులు ఉపాసనామార్గాన్ని అవలంబించి మంత్రతంత్రాల దాకా పోతే పామరులు భక్తిమార్గాన్ని ఆశ్రయించి నిలుస్తారు. పండితులు భక్తులుకావడానికి అడ్డపేమీ లేదు. కాని పామరులకు ఉపసనామార్గం దూగము. మరి పండితులు భక్తులైనపుడు సాధారణంగా భక్తికావ్యాలు వ్రాస్తారు. అవి పండితపామరుల కందరికి ఆదరపాత్రములై సంతరణోపాయములుగా భాసిస్తాయి. జయదేవుని గీతగోవిందము, కృష్ణలీలాతరంగిణి. భట్టితీర్థి వ్రాసిన నారాయణీయము సంస్కృతంలో ఇటువంటివి. ఇంక రామకథ, కృష్ణకథ ఎప్పుడో ఎల్లో సందుచేసుకొని తిచ్చని కవి అంటూ ఉండను.

తెలుగులో భక్తికావ్యాల్లో పూమోత్తమమైనది పోతన్న భాగవతము. ఆ మహనీయుని పేగు చెప్పని నేమాయొకరిమాట ఎత్తికాదు. భక్తికి పతతప్రయుమీద దృష్టి. దీనికి దాస్తవ్యాత్మ్యాని సాధనమార్గములు కొన్ని ఉండగా మధుభక్తి మరియొక పెద్ద మార్గము. ఈ సాధనమార్గము లన్ని జీవితంలోని భావానుభవాలను ఆశ్రయించి ప్రవృత్తినే ఆచుట సత్యమైన విధముము. కనుక నే భావశూలపులైన ప్రెగడవంటి కవులు ఆధ్యాత్మిక దృష్టిని అణచిపెట్టి భావబంధుములైన కావ్యాలు వ్రాసినారు. పోతన్న భాగవతమునను ప్రెగడ మావంశమునకు కల తేడా కొంచె పాటి దృష్టిభేదమునకు సంబంధించినది. కాని కృష్ణకథన భక్తితో భావించినా, భావదృష్టితో భావించినా సమము దాని సహజగుణము. కలుగవలసినది సాత్విక స్వభావము.

ఇట్టి కృష్ణకథను తీసికొని చక్కగా చిక్కగా శ్రీ కృష్ణలీలా విలాసమునకు వ్రాసినవారు విద్యశిఖిరాజ విరుదాంకితులు కీ. శే. శ్రీమన్ కొమాండూరు కృష్ణమాచార్యులవారు, గుంటూరు క్రైస్తవ కళాశాలలో పూర్వ ముసన్యాసకులు. 'కావ్యనాటకాలంకార సాహిత్యములందును పేదపేదాంతి న్యాయమీమాంసాన్యాకరిణాది శాస్త్రములందును, కవనమలుటయందును, జ్యోతిషమునందును, ధర్మశాస్త్రాగమములందును' పండితులు.

ఈ కావ్యమున శ్రీ కృష్ణజన్మము మొదలు కంసనధ, దేవకీమనోవుల కారాగరమిక్రిమరకుల కథ చెప్పబడినది. ఆచార్యులవారు దావాస్యనముల ఈ కావ్యమును భాగవతము యాదవాభ్యుదయము మొదలగు కావ్యముల చాలన తీర్చినారు. అఖండమగు

సరిక్రొత్త సాంకేతికశాస్త్ర గ్రంథములు

వ్యవసాయము-ఇంజనీరింగు-వైద్యమువృత్తి విద్యలుపై గ్రంథములు కేటలాగు ఉచితము.

ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N.K. Paul & Sons, Post 12202, Calcutta-5.

గ్రంథ విమర్శనము

ఆయన పాండిత్యము భాషావ్యుదస్సులమీది ప్రభుత్వము రచనలలో చాలవరకు సంయమము సంపాదించి కొడికి వచ్చినవి. తెలుగుబట్టిన తెలుగు సంస్కృతము బట్టిన సంస్కృతము తీర్చినట్లుగా వ్రాయుట శక్తి వారిది. కావ్యార్థమునగూ, ఈ లక్ష్యముతి పద్యమెంతి ప్రసన్నముగా నున్నదో చిత్రగింపును :

కలుములతల్లి తామరః

గర్భమున న్యసియించు చాన చెం

గలుగు చెల్మికొని ననుకం

జనియించిన లేమ యచ్చగర్

గోలువగ బాలవెల్లి హరి

కోసము పుట్టిన దేవి కృష్ణనికా

విలసిత నేత్రకొంగుచి

వీచికి బాత్రము నేయు గ పుత్రన.

కవితా స్వభావ మెట్టిగి ఆచార్యులనాగుకుకవి నీంద చేయుచు వ్రాసిన పద్యాన్ని గమనింపవలెనని.

ఎటుగను మాంగ్ల భావ య

యే కద సగ్యకవిత్ర తత్త్వ వి

ప్రరముల కాలవాల మిక

జాలును గావ్యకథాప్రపంచ మే

మఱక లిఖింతుమందు నిజ

మార్గ సమాగతి నీదనాయికా

విరసరత్ని ప్రసంగభవ

వృత్తము గూర్చు రభావకావ్యమున !

ఆంగ్ల విద్యావ్యాసంగమునబడి నవచేడు నేటి కవుల కొందఱ నాయన ఇట్లీసడించినను ఆచార్యుల వారును ఆంగ్లమున బి. ఏ. పృథ్వీగులనట జ్ఞాపక ముంచుకొన్నచో కవిత్రమునుగూర్చి వారికుండిన వ్యగ్రతి వారిచేదన ఇట్టిదిని తెలియగలుగు. ఆయన అట్లు వ్రాయుటకు కారణమును ఉన్నది.

ఆచార్యులవారిది ధారాళ మైన రచన. జెడ్జుల మగు భాష. వ్రాయుకముగా సహసభాయి ప్తమై ఓజిస్వగా నుండును. పదగుంఢము శబ్దాలంకారము లభాలంకారములు తమంతి తమగా కుడుగు కొన్నట్లున్నవి. అచ్చలచ్చుట పోతనాదుల చాయలు పలుకుబడులు ఈ కౌన్పించును. అన్నిటికంటె పెక్కుడుగా వారిపాండిత్యము ముంగుకు వచ్చునట్లుండును. అంగుచేసి గ్రంథమున ప్రబంధిక్షణమెక్కువ.

కథను కుదించి వ్రాసేటిచోట సాధారణముగా రెండు చిక్కులున్నవి. గామకథ కృష్ణకథలలో నివి మరయు నెక్కువ—మొదటిది కథాగతి (tempo) చలులమెపోవుట. అయిన నేమియు తప్పలేదు గాని రామాయణ భాగవతములు చదివి ఆ విపుల రచనలలో మనను ఆడినవారికి ఇనట భావసంచారమునకు కావలసిన విస్తృతి తగిపోవును. దీనితో ఒక అసంతృప్తి విచ్ఛేద భయవకాశమున్నది. రెండవది కవికే పాత్ర

భావకోశము ప్రవేశించి తీర్చ నవకాశము చాలక పోవుట. ఒక్కొక్కపైట్టునుగల విస్తృతికి తగినట్లు గనే కవి భావస్పందము కలిగింపగ దుగదా.

ఆచార్యులవారిది, నాకు చూడగా, తత్త్వ దృష్టి—తాత్త్వదృష్టి. కొంతవరకే భావదృష్టికొని ఎఱ్ఱనాగులలే అంతయుకాదు. ఈ కావ్య మాద్యంతము జరిగినపినవ ధర్మము నవపుట కవతగించిన అఖండ నాగు వైష్ణవ శేషము విజృంభించుటయే సంతరింబడినట్లు తోచును. బహుశః కథల్లో సంబంధములేక ఆచార్యులవారి మనసులో మెలగిన భక్తితత్త్వమైన ఆ భావ మిట్టిగ నేమో అనుకొంగును. అంతమాత్రమున భావ ప్రమతిమైనరచన ఆయనచేతిలో కొలువగునా?

ఇది సమయమున సంస్కృతమున వెలువడిన మరీయొక కృష్ణకథాకావ్యమును చెప్పవలసియున్నది. ఆచార్యులవారికి ఆ గ్రంథః క్రమక చాల పోలికలున్నవి. కృష్ణార్జున మను ఆ చంద్రాకావ్యమును వ్రాసిననాగు మునుపు మెగారు విద్యాకావ్యముండునెన కేలీయు, గొప్ప పండితులు, బహుభాషావేత్తలు నగు కీ. శే. పి. ఆర్. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు 1940 సం॥న తెలుగు నేర్చుకొని పోతన భావతిము, శ్రీనాథుని కావ్యములు, వేమర పద్యములు చదివినట్లు. శాస్త్రిగారి కృష్ణార్జునమున పోతన్న ప్రభావ మెంతమాత్రమున్నదో నిదానముగా పండితులు పారజ్ఞావలసినపని. మృచ్ఛికాణ, మందరి ఒక శోకము నుదాహరింతును.

‘సత్యం కిం యది మే కద ని కలుకా

జగీవాన్ మృతికాంకిం?’

‘అంచే మే కథముం త్యితభగ్ మహ

తన్మా ప్రతీహి మేతాన్,

పశ్యేదం వననం న విశ్వసిషిచే’

దిత్తి మత్వా స్వక క్రిం

వ్యాదాయాత్ర సమ స్రలోక వితలిం

దర్శనూమాన కృష్ణః.

కృష్ణార్జునముగూడ శ్రీకృష్ణలీలావిలాసమునలే పరిమితపథక వ్రాయబడిన దనటచే దానిని గూడ స్మరించితిమి. కృష్ణలీలావిలాసము తమ కావ్యమునటకు సందేహములేదు. ఈ కావ్య మాండ్రప్రభుత్వాసన కవులు, మహామహాపాద్యామేత్యాని విరుదాండితులు శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి కంకితము. ఎన్. క.

సుందర భారతయాత్ర 2 వ భాగము

ఇంగు తూర్పు, మధ్యప్రదేశం, దక్షిణం, కాశ్మీర, సిలోన్ భాగములు గలవు. వందలాదిక్షేత్రములు నదీ నదములు, చారిత్రక విషయములు కలవు. మేపు, చిత్రపటములు 176. పేజీలు. 939. వెల : రూ 2-8. పోస్టేజీ 0-15-0. సాధన గ్రంథమునది, తెనాలి.

వార్తలు

కేరళలో రాష్ట్రపరిపాలన

కేరళంలో కొన్ని నెలలపాటు జరిగిన ప్రతిపక్ష ద్యమం కారణంగా జూలై 31 వ తేదీతో కమ్యూనిస్టుల పాలన అంతమైంది. రాజ్యాంగంలో 315 వ సూత్రం ప్రకారం రాష్ట్రపతి డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్ రాష్ట్రాధికారాలను స్వామ్యం చేసుకున్నట్లు ప్రకటించారు.

సాహిత్య అకాడెమీ ప్రాంతీయ

కార్యాలయం

ఆగస్టు నెలలో న్యూఢిల్లీ లో జరిగిన కేంద్ర సాహిత్య అకాడెమీ ఆర్థిక సంఘం సమావేశంలో కేంద్ర అకాడెమీ ప్రాంతీయ కార్యాలయం మద్రాసులో ఏర్పాటు చేయాలని నిర్ణయించబడిందిని కేంద్ర మంత్రి డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు హైదరాబాద్ లో, క సమావేశంలో తెలియజేశారు.

సామెతలు, నుడికారాలు

ఆంగ్ల ప్రజలే సాహిత్య అకాడెమీ యజమాన్యాల నిర్వహణ చేసే 'సామెతలు' 'నుడికారాలు' అనే గ్రంథాలను ప్రచురించే ఆగస్టులో హైదరాబాద్ లో జరిగిన సభలో ఆంగ్ల ముఖ్యమంత్రి శ్రీ నీలం సంజీవరెడ్డి గారు ఆవిష్కరించారు. ఈ సమావేశానికి కేంద్ర మంత్రి డాక్టర్ బెజవాడ గోపాలరెడ్డి గారు అధ్యక్షత వహించారు.

సంస్కృత విశ్వపరిషత్తు ఉపసంఘం

సంస్కృత విశ్వపరిషత్తు కార్యకర్తల ఆగస్టు నెలలో ఢిల్లీ లో సమావేశమై పాఠశాలలలో సంస్కృత బోధనను మరిచిన వివరాలు సేకరించి కేంద్ర ప్రభుత్వానికి తెలిపడానికి శ్రీయుతులు కె. ఎం. మనీ, మాడభూషి అనంతేశ్వరం అయ్యం గారు, బి. పి. సిన్హా, జె. హెచ్. దత్త సభ్యులుగా ఒక ఉపసంఘాన్ని ఏర్పాటుచేసింది.

రాజకీయ గ్రంథాల ఆవిష్కరణ

రాష్ట్రపతి డాక్టర్ రాజేంద్ర ప్రసాద్ ఆగస్టులో హైదరాబాద్ లో 'తెలుగు అకాడెమీ ఆఫ్

సైన్స్ అండ్ హిస్టరీకి ప్రారంభోత్సవం జరిపారు. ఈ సందర్భంలో లాక్ సభ స్పీకరు శ్రీ అనంతేశ్వరం అయ్యం గారు రచించిన "మన పార్లమెంటు", ఆంగ్ల అసెంబ్లీ స్పీకరు శ్రీ కాశీశ్వరరావు గారు రచించిన "ఈజిప్ట్, ఆరబ్ జాతీయత చరిత్ర", శ్రీ దిగవలి సాంశక్తికావు గారు రచించిన "ఆఫ్రికా జాతీయ పోరాటం" అనే మూడు గ్రంథాలను రాష్ట్రపతి ఆవిష్కరించారు.

ఆర్థర్ కాటన్ చిత్రపటావిష్కరణ

హైదరాబాద్ లోని ఆంగ్ల ప్రజలే ఇంజనీర్ సంస కార్యాలయంలో ఆగస్టు నెలలో సర్ ఆర్థర్ కాటన్ చిత్రపటాన్ని బ్రిటిష్ హై కమిషనర్ ఆవిష్కరించాడు. ఆర్థర్ కాటన్ గత శతాబ్దంలో ఆంగ్లలో నాలుగు అవకట్టులు కట్టించిన మహనీయుడు.

భాక్రాడం ప్రమాదం

భాక్రాడం గ్రామంలో హాజిర్ చాంబర్ కు ప్రమాదం వలికి మళ్ళింపు కాలువల నీరు గాలి, ఇన్ స్పెక్షన్ కాలువలు, విద్యుత్ కేంద్రాలు—పీటిలో చొచ్చుకొని రావడంవల్ల ఒక 2.50 మీటర్ల ఎనిమిది మంది పనివాగు దుర్మరణం పాలయ్యారు. హాజిర్ చాంబర్ దెబ్బతినిపం ప్రాజెక్టు గట్టిదెబ్బ అని అధికార ప్రకటన వెలువడింది.

గవర్నర్ ఫజల్ అలీ మృతి

అసాం గవర్నర్ శ్రీ సయ్యద్ ఫజల్ అలీ ఆగస్టు 22 వ తేదీన మరణించారు. ఈయన వయస్సు 78 సంవత్సరాలు. ఈ సంవత్సరమే ఈయన ప్రజా సేవకు ప్రశంసాచిహ్నంగా భారత ప్రభుత్వం 'పద్మ విభూషణ' బిరుదం ఇచ్చి గౌరవించింది. ఈయన ఇది వరకు పాట్నా హైకోర్టు ప్రధాన న్యాయమూర్తి గాను, సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి గాను పని చేశారు.

కృశ్ణేష్ అమెరికా పర్యటన

సోవియట్ ప్రధాని శ్రీ నికితా కృశ్ణేష్ సెప్టెంబర్ 15 వ తేదీనుండి 27 వ తేదీవరకు అమెరికాలో పర్యటనచేస్తారు. 18 వ తేదీన విశ్వరాజ్య సమితి సర్వసభ్య సమావేశంలో ప్రసంగిస్తారు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor: S. Sambhu Prasad

భారతి

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు	కాజువల్	కాంట్రాక్టు
4 వ కవరు పేజీ		
2 రంగులు	... రు. 125/-	రు. 100/-
ఒకేరంగు	... రు. 100/-	రు. 90/-
2 లేక 3 కవరు పేజీ	...	
ఒకే (నలుపు) రంగు	... 90/-	75/-
లోపలి పేజీలు	...	
పూర్తి పేజీ	... 70/-	60/-
అర్థ పేజీ	... 35/-	30/-
చావు పేజీ	... 20/-	15/-

ప్రత్యేక స్థానములకు 25% అదనం.

నం॥ నకు వరుసగా 12 ప్రకటనలు చేయువారికి కాంట్రాక్టు రేట్లు వర్తించును.

* కట్టలు, కళాకారులు, రచయితలు మొదలైన వారి ప్రకటనలు ఒక కాలం ఇంచీకి తేలిక రు. 2/- చొప్పున ప్రకటించబడును.

చందా వివరములు

సంవత్సర చందా	... రు. 12-00
6 మాసముల చందా	... రు. 6-00
విడి ప్రతి	... రు. 1-00

మేనేజరు, భారతి,
మద్రాసు-1.

